

ઉત્સર્ગ.

મહાપુન્યશાળી, પ્રતાપભાગુ,

શા. યુનીચાલ દામોદરદાસ. બેલાપુરીઆ.

મેસર્સ મગનલાલ અને રસ્તમજી સોલીસીટરોની ઓફીસ.
મું મુંબાઈ.

મહારાષ્ટ્ર !

આપનીવારુદ્ધિના કાર્યમાં અતિ પ્રીતિપૂર્વક તન, મન અને
ધનથી આશ્રય આપો છો. દેશોત્કર્ષક માધનોની અભિવૃદ્ધિને ધમ્મો
છો. દેશી કારીગરીને શુદ્ધ અંત કરણથી ઉત્તેજન આપના ઉત્સાહ
ધરાવો છો. સ્વદેશહિતના કાર્ય જાળવી શ્રી કેવળશ્રીની વૃદ્ધિ કરવામાં
સન્મતિ રાખો છો. પર જ્ઞાપામણી અત્યુત્તમ મર્યાદા બાધોત્તર થ
જોલા બેવાની આપની બલીદ આકાશ, ગુજરાતી ભાષાની ઉન્નતી
કરવા તરફ આપની અખંડિત ઉત્કંઠા તથા બોધદાયક મર્યાદા રચાવ-
વા તરફ આપની બલવત્ ઉત્સુકતા છે. આપ આર્ય ગદિલાઓની
ઉન્નતી ચતી નિહાળી સતોષ પામો છો. શ્રી જાતીના લખાણની 'ક-
દર પીછાણી બની શકે તે આશ્રય આપો છો, તેમજ આપ નિરભિ-
માન, ઉદાર, સુદિમાન, ધૈર્યમાન વગેરે અનેક શુભ ગુણોને યોગ્ય હો-
વાથી આપની પ્રતિષ્ઠા, બળીજ છે માટે આ મથ આપને ઉદાસપૂ-
ર્વક માન સહિત અર્પણ કરી અત્યાનંદ પામુછું-તો તે સ્વીકારશો.

માણસા.

} ગંગાખાઈ આણુશંકર યાજ્ઞીક.
લેડમિસ્ટ્રેસ વિક્ટોરીઆ ગર્લ સ્કૂલ.

મહિલા અથકારને યથાશક્તિ. આશ્રય આપવો, અપાવવો એ
 દેવદેશપ્રેમી, સાક્ષરભાષ સાહેબનો ધર્મ હોવાથી નિચે લ-
 ખ્યા મુજબ ગુણુ મહારાષ્ટ્રે આ પુસ્તક ખપાવવા
 ધણીજ કીમતી મદદ શુદ્ધ અંતઃકરણથી આપી
 ' છે. તેથી. તેમનો હું આભાર માની જગ-
 નિયંતાને પ્રાર્થના કરું છું કે તેમને '
 ગુખી રાખો અને તેમનાં દેશ-
 વાસલું સુકૃત્યોમાં સદા
 શહાયમૂલ રહે!
 તથાસ્તુ !.

- ૧ મહેરખાન કૃપાળુ ઠાકોર સાહેબ સુરમીલજી.....લાડી.
- ૨ જીવનરામ લક્ષ્મીરામ દવે.....મદુવા.
- ૩ હમીઆશંકર આદીનરામ કારભારી સાહેબ.....સામ્યુંદ.
- ૪ ધનજીભાઈ માણેકજી મુંગારીક.....કલીકાટ.
- ૫ દેશાઈ રણછોડલાલ અમરનરામ.....વડોદરા.
- ૬ કમલશંકર ગીરજશંકર જોશી.....મુ. અમદાવાદ.
- ૭ બાવાનીશંકર ગીરજશંકર જોશી.....લીમડી.
- ૮ વિદ્યાશંકર કરણાશંકર વડીય.....પાટણ.
- ૯ ગીરધરલાલ વીકુંભદાસ પઠવારી.....પાલણપુર.
- ૧૦ મહેરખાન કૃપાળુ ઠાકોર સાહેબ જીવમીલજી.....નાંદોદ.
- ૧૧ કલ્યાણજી પુન્નરામ બ્યાંની.....સામ્યુંદ.
- ૧૨ રા. રા. કીમતભાઈ કડુભાઈ.....અમદાવાદ.
- ૧૩ ત્રવાડી કેશવજી ગીગાભાઈ.....ભાવનગર.

તા. ૧૫-૨૭-૯૭. }

ગંગાખાઈ માણેશંકર યાશીક.
 હેડમિસ્ટ્રેસ ગર્લ સ્કૂલ, માણસા,

પ્રસ્તાવના.

આધુનિક સમયમા આ આર્થ દેશ દીનપરદીન કળાકૌસ્થતામા મદ બની પૈમે ઠકે નિર્ધન થતો જાય છે, પરંતુ પ્રાચીન સમયમા સર્વોત્તમ વિજ્ઞાન રીતે મદાન સ્થિતિમા હતો.

અમલના વખતના કારીગરો ઉચી જાતની યોજના માટે, પ્રમાણ પ્રમાણે ઘાટ કરવા માટે, સહિ માહેતા પદાર્થોની આમેલુન નકલ કરના માટે અને છેલ્લે કામમા સશાષ આણુવા માટે તે અપૂર્વ કૌશલ હતા જેના પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ હાલમા પ્રસિદ્ધ પામેતા બલુન િ જરોબરી કરે, અથવા જોથી પણ ચઢતી ખ્યાતીવાળા વૈમાન બનાવી આકાશમા ગમન કરતા તથા*ધમર કૃતથી પણ અધિક આશ્ચર્ય ઉપજે એવા બાણ બનાવી યુદ્ધ પ્રસંગે ઉપયોગમાં લેતા એ વાત કયા સુધ મનુષ્યની અગમ્ય બહાર છે ?

કન્ઠમા આવેલા કેરા ગામ પાસેથી આસરે ૧૮૦૦ વર્ષો એક સિક્કો યોગ વરસ ઉપર જડ્યો હતો, તેના ઉપર રાજાનું મોહુ એવું સરસ કરેલું હતું કે તેનો ઘાટ, વાળ પોશાક અને આભૂષણો સામી દ્રષ્ટિ કરતા તે વખતના કૌશલ કારીગરોની અપૂર્વ બુદ્ધિની ખરેખરી માહિતી ખ્યાલમા આવતી હતી, તે સિક્કામા સશાષ આણુવા માટે એવી તો ખૂબી વાપરનામાં આવેલી હતી કે આજના સુધરેલા જમાનાના સુરોપમા બનાવેતા સિક્કાની જરોબરી કરી શકે એવો તે હતો. એ સિક્કો મરહુમ આનંદેવન મી ગીપ્સ ને બીજા ધણા સિક્કા સાથે પોલીનીકલ એજન્ટ કર્નલ બાર્ટન માફતે મોકલ્યો હતો.

કન્ઠના તાબાના કોડાય ગામમા તથા આણુ પવંત ઉપર જૈન લો બેના હજારો વરસ ઉપરના જૂના દેવાલયો છે તેમા સલાટોએ જે જે નકશી કામ કર્યું છે તેમાના વેન, ફૂલ, છુટા, કાગરી, મુર્તિઓ અને ઘાટમા જે ખોપ બતાવ્યો છે તે આજપણુ ધણા વખણાય છે અને જોનારને હ કે કરી નાજે છે આવી રીતે જે ભૂમિમા અપ્રતિમ કીર્તિનાં કીરતુથી પ્રખ્યાત બની હુનર ધધામાં દિવમ રાત પ્રકાશિતપણે અમ કરી મગ્ન રહી આનંદ પામતા તેજ ભૂમિમા નરો આજે કલાણ સ્થિતિમા, દારિદ્ર મતીમ્ અને વિચાર શક્તિએ અગ્ન બની જઈ, હુનર ધધાના અધમ

હાનતે આપી પડેઆ છે. એટલુજ નહીં પણ અન્યગુણના લોકોની ન-
વીનથી બનાવટી તરેહનાર ચીજો ઉપર આધાર રાખી બેગી રહેવું પડે
છે. મારેજ દેશની દાજ બાણનાર સજ્જનોએ દેગોત્રીની માટે મળજી રાખી
દેવી કારીગરીને સજ્જન કરી, ચંચળ અને ઉઘમી કારીગરોને પરદેશમાં
બનતી બનાવટથી માહિતગાર કરી તેમને ઉત્તેજન આપવાનો શ્રમ લેવા
શુભમ અને અતુકુળ પડે એટલા માટે આ એક અગત્યનો સાધન ૩૫
અથ સ્વદેશ સેવામાં સુસં નરોની આગળ રંગનો મૂકી ફતાર્ય થાઉછુ.

આ પુસ્તકના કામમાં મારા એક સદ્ગુણી બધુ મી દોરાળજી
દક્ષાભાઈ ખખાતા જેઓ પુનામાં મુખ્યાલ બેકમાં આસી સરાફ છે તે
કૃપાગુલાઈ શ્રીએ ઘણીજ સારી મદદ આપી છે તેથી તેમનો હું ઉપકાર
માનું છું. આ પુનલખવા રજા લઉં છું કે આ મોટા અથ જનદી પ્રગટ
યાવ છે એ બધા પ્રતાપભાઈ દોરાળજીભાઈના છે.

આ પુસ્તકના છેનટના ભાગમાં મરણના લાભની વિમા કપૂનીની
અને વૈદ્ય કૃષ્ણશાસ્ત્રીના અત્યુત્તમ અસરમરક ઔપધોની જાહેર ખબર છે
તે ઉપર પ્રત્યેક વાચક વર્ગનું ધ્યાન ખેંચાવા ખાસ બાંધમણ્ય કરે છે.
વિમા કપૂનીઓમાં આ કપૂની ઘણા સારા ફાયદા વાળી છે તેની દા-
ખાન થવાની શી અને મારીક લવાજમ ઘણાજ નજીયા છે.

આ પુસ્તકના મુદ્ર સંપાદનામાં ધી ઇડીઅન ન્યુસપેપર ડેથ બેનીફીટ
૫૩ લીમીટેડ કંપનીના એજન્ટસ મી એન પી રોકના એન્ડ કુપનીએ
પોતાનો અમુલ્ય વખત રોગી બનતી કાળજી રાખી છે તેથી તેમનો ઉપ-
કાર માનું છું.

દેવપોલી એકાદમી (૧૮૫૩) } ગંગાખાઈ પ્રાણશંકર યાજ્ઞીક.
શુજ્ઞસત વર્નાકયુલર સો.માં લાઇફ મેમ્બર,
માણસા.

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ ૫૬૬—બેગ પાગળા સળધી બિજબિજ પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૧ થી ૧૨ સુધી
 પ્રકરણ ૫૬૭—શરીર સુશોભિત કરવાના પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૧૨ થી પૃષ્ઠ ૨૩ સુધી
 પ્રકરણ ૫૬૮—શીંગડા—જનવર દૂર કરવાના પ્રયોગ .. પૃષ્ઠ ૨૩ થી પૃષ્ઠ ૨૮ સુધી.
 પ્રકરણ ૫૬૯—તરેલવાર જાતના સાણુ જનાવવાના પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૨૮ થી ૩૮ સુધી
 પ્રકરણ ૫૭૦—દાર સળધીના વિનિધ પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૩૮ થી પૃષ્ઠ ૪૮ સુધી.
 પ્રકરણ ૫૭૧—ચમકારી બિજબિજ આજયથી પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૪૮ થી ૫૫ સુધી.
 પ્રકરણ ૫૭૨—ઝેરી જનવર સળધી બિજબિજ પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૫૫ થી ૬૨ સુધી.
 પ્રકરણ ૫૭૩—જુદી જુદી જાતના વારનીચ જનાવવાના પ્રયોગ .. પૃષ્ઠ
 ૬૨ થી ૭૨ સુધી.

પ્રકરણ ૫૭૪—કાચ વિગેરે ઉપરથી કાચ કાઢવાના પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૭૩ થી
 ૭૮ સુધી

પ્રકરણ ૫૭૫—કાચ કાચથી બિજ બિજ પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૭૮ થી ૮૭ સુધી

પ્રકરણ ૫૭૬—જનાવરની ઠંડા મળથી બિજ બિજ પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૮૭ થી
 ૧૦૩ સુધી.

પ્રકરણ ૫૭૭—૧૨માઈની અગમચેતીઓ વિશે પૃષ્ઠ ૧૦૩ થી ૧૦૯ સુધી

પ્રકરણ ૫૭૮—મોતીના પ્રપંચ સળધી બિજ બિજ પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૧૦૯ થી
 ૧૧૩ સુધી

પ્રકરણ ૫૭૯—મનમ જનાવવા સળધી બિજબિજ પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૧૧૩ થી
 ૧૧૭ સુધી.

પ્રકરણ ૫૮૦—પાણી કંટુ કરવાના બિજબિજ પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૧૧૭ થી ૧૧૯ સુધી.

પ્રકરણ ૫૮૧—ચામડા સળધી બિજબિજ પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૧૧૯ થી ૧૨૨ સુધી

પ્રકરણ ૫૮૨—કૃત્રિમ શેઠી કાઢવા સળધી બિજબિજ વિચાર પૃષ્ઠ ૧૨૩
 થી ૧૨૫ સુધી

પ્રકરણ ૫૮૩—ધાતુ સળધી બિજબિજ દુનગ પૃષ્ઠ ૧૨૫ થી ૧૪૩ સુધી

પ્રકરણ ૫૮૪—તરેલવાર જાતના ચુગણ જનાવવાના પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૧૪૩
 થી ૧૫૮ સુધી

પ્રકરણ ૫૮૫—બિજબિજ જાતની શાદી..પૃષ્ઠ ૧૫૪ થી પૃષ્ઠ ૧૭૦ સુધી.

પ્રકરણ ૫૮૬—સાધારણ કામના આવે તેના દુનગ પૃષ્ઠ ૧૭૦ થી ૧૭૮ સુધી

પ્રકરણ ૫૮૭—જાનિવતાની કૃત્રિમ મળના પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૧૭૮ થી ૧૮૨ સુધી

- પ્રકરણ ૨૩ મું—લાખ બનાવવાના પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૧૮૨ થી પૃષ્ઠ ૧૮૬ સુધી.
 પ્રકરણ ૨૪ મું—લાકડા સંબંધી બિન્નબિન્ન હુન્નર પૃષ્ઠ ૧૮૬ થી ૧૯૩ સુધી.
 પ્રકરણ ૨૫ મું—ઠાગળ બાળત બિન્નબિન્ન પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧૯૩ થી ૨૦૨ સુધી.
 પ્રકરણ ૨૬ મું—આતર અફને તેલ બનાવવાના પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૨૦૨ થી ૨૦૮ સુધી.
 પ્રકરણ ૨૭ મું—પરચુગળ અભાષણી હુન્નરનો સંમિલ પૃષ્ઠ ૨૦૮ થી ૨૨૫ સુધી.
 પ્રકરણ ૨૮ મું—ઉનને રેશમ ઉપર રંગ ચઢાવવાના. પૃષ્ઠ ૨૨૫ થી ૨૩૦ સુધી.
 પ્રકરણ ૨૯ મું—વનરપતિ બાળતના હુન્નર..... પૃષ્ઠ ૨૩૧ થી ૨૪૨ સુધી.
 પ્રકરણ ૩૦ મું—ચતર ઉપર રંગ ચઢાવવાના.. . પૃષ્ઠ ૨૪૨ થી ૨૪૫ સુધી.
 પ્રકરણ ૩૧ મું—દવા સંબંધીના હુન્નર ... પૃષ્ઠ ૨૪૫ થી પૃષ્ઠ ૨૬૯ સુધી.
 પ્રકરણ ૩૨ મું—ઈંમેલ દવાઓ બનાવવાના પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૨૬૯ થી ૨૭૪ સુધી.
 પ્રકરણ ૩૩ મું—આખને કાનસંબંધી પ્રયોગ પૃષ્ઠ ૨૭૫ થી ૨૭૮ સુધી.

જાહેર ખબર

ધી પુના હાયમંડે જ્યુબીલી વેલવેટ
કંપની લીમીટેડ.

હિંદુસ્તાનના ૧૮૮૨ ના છઠ્ઠા કાયદા પ્રમાણે રજીસ્ટર
કરાવી છે.)

મીલની આપણ ૪૦૦૦૦૦

ના ભાગ આઠસે કરેલા છે. તે દરેક ભાગ રૂપીઆ ૫

હાયરેક્ટરો.

સરદાર રાવખલાદુર. કુપુસ્વામી વી. મુદ્દલીઅર.

સરદાર. સદાશીવ એમ પુરંદરી.

રાવખલાદુર. વિષ્ણુ મોરશ્વર લીડે.

રાવખલાદુર. નારાયણભાઈ ડાંડેકર.

અલ્લવંતરાવ હરી ચીપલુનકર એસ્કવાયર.

ખાલાજી ભાવ ગોડમ્બે એસ્કવાયર (એક્ષ ઓફીસ.)

સેક્રેટરી રૂઝરર્મ એન્ડ એજન્ટસ.

મેસર્સ ખાલાજી એન્ડ લલુભાઈ.

બેંકર્સ ધી બેંક ઓફ બાંમ્બે.

આ નામની મજમદ બનવાની પુનામાં એક કંપન
 આપતું થયું છે. આ કંપનીનું કામ ધણુજ ફાયદામારક છે.
 એજગના કમીગન અને કાચરેકરોના પાવર્સ બીજી કંપનીઓ
 ફેરલા ફેરફારવાળા છે. તે નિચેના એટ્રેસથી પ્રાસેક્ટસ મગાન
 વવાથી ખાતરી થશે.

આ મજમલનું કામ હિંદુસ્તાનમાં પહેલવહેલુંજ છે. મારે
 તેમાં શુ લાભ છે તે પ્રાસેક્ટસ વાંચેથી ખાતરી થશે.

કંપનીનું રજીસ્ટર થએલી ઓફીસનું એડ્રેસ.

ધી પુના કાયમંડ બ્યુબીલી વેલવેટ મેન્યુફેચરીંગ

હુનર તત્વ સંગ્રહ.

પ્રકરણ પહેલું.

ભેગ પારખવા સખંધી લિન લિન પ્રયોગ

૧. દૂધની અદરનો પાણીનો ભેગ પારખવાની રીત —આ ભેગ પારખવા માટે ખાસ વત્ર આવે છે તેને લોકોમીટર કહે છે, અને તે નળી પાણીમાં મુકવાથી ઓછી વત્રી હુમવાથી ભેગ માત્રમ પડી આવે છે.

૨. બીજી રીત:—ગાય અથવા બેસડું દૂધ આપણે હમેશા વાપરતા હોઈએ, તે દૂધ એક વજન કરેલી ગાટલીમાં અમુક નિશાની, મુધી બરી વજન કરી નોધી રાખવું, અને જ્યારે શકદાર દૂધ તપાસવું હોય ત્યારે તેને પણ તેજ નિશાની મુધી બરી તોળવું, એટલે જો પાણીનો ભેગ હશે તો વજન ઓછું મળુમ પડશે.

૩. ત્રીજી રીત —દૂધમાં નાઇટ્રીક આસીડના એક જે દીપા નીખાતા જો પાણી ભેગલું હશે તો દૂધ અને પાણી છુટા પડી જશે.

૪. ચોથી રીત:—સાચી સહેલી રીત એ છે કે, દૂધમાં આગળી બેળાને એક દીપુ અંગુઠાના તખ ઉપર મેલવાથી જો દૂધ એપખું હશે તો દીપુ ગોળાકાર હાલતમાં રહેશે, પણ જો પાણીનો ભેગ હશે તો તે દીપુ અંગુઠા ઉપર પથરાઈ જશે.

૫. મધ ચોખખું છે કે નહીં તે જાણવાની રીત —મધને પાણીમાં નાખી જોતું જો તે પાણીના હેઠળ બેસી જાય તો તેમાં કાંઈ પણ ભેગ ગયો નથી એમ સમજવું પણ જો તે પાણીની સાથે ખીમળી જાય અને તેમાં પથરાઈ જાય તો તેમાં બીજી વસ્તુનો ભેગ છે એમ સમજવું કારણ મધ ભારે છે તેથી તુલ્ય પાણીને તળીએ બેસી જાય છે અને આડ દવડી છે. તેથી પથગમ જાય છે.

૬. બીજી રીત —મધનો દીવો કાવો, જો તે ચોખખું હશે તો દીવો જળશે પણ તેમાં ભેગ હશે તો મારી પેડે દીવો જળશે નહીં.

આસની નિચે ઠરી જશે.

૧૨. સોનામાં પીતળ અથવા ત્રાંચુ પારખવાની રીત—
ધંડીઆળની સાંકળી અથવા કોઈ પણ નવતના દાગીના સોનાના અથવા પીતળના છે તે જાણવા સાર આ રીત જાણ સહેલી છે. દાગીનાને એક કંઠણ પથર જેને સોની લોકો કસોટીના નામે ઓળખે છે, તેની ઉપર દાગીનાને જોરથી ઘસવો કે જોથી તે ધાતુનો ઘસારો અથવા કાંઈ પથર ઉપર પડે, પછી એ કાંઈ ઉપર જરા “નાઇટ્રીક આસીડ” તું ટીપ્પુ મુકવું એટલે જો ખરા સોનાનો બનાવેલો હશે તો તે કાંઈ જશે નહીં પણ એમનો એમ પથર ઉપર રહેશે, અને કાંઈ જતો રહે તો સમજવું કે એ સોનાનો દાગીનો નથી પણ પીતળ અથવા બીજા ધાતુનો છે.

૧૩. બીજી રીત:—એ દાગીનાને કસોટીપર ઘસવાને બદલે તેની ઉપર નાઇટ્રીક આસીડ જરા લગાડી જોવો. જો તેમાં ત્રાંચાજેવી ધાતુ હશે તો ત્રાંચુ નાઇટ્રીક આસીડમાં પીગળવાને લીધે તેનો જીવ રંગ દેખાશે પણ જો તે સોનાનો હશે તો તેની ઉપર કંઈ પણ અસર થશે નહીં.

૧૪. કીરમજ પારખવાની રીત:—કીરમજ સારી પેઠે સુકા-એલી હોય અને તેનો દાણો ખાંડ વગરનો હોય તથા તેનો રંગ કાળ-બીજો અને જરા જાંબુદા રંગ ઉપર ઉતરેલો દેખાય છે.

૧૫. બીજી રીત,—કીરમજના દાણાનો આકાર ધંડાના જેવો ગોળ હોય તથા તેની ઉપરની બાજુ કાચગાની પીકની રાણીકની ગોળ અને પેટ આંગળથી ચપડી હોય અને તે કીડાની પાંખ ખરી ગયેલી હોય. ઉપર જે કાચરબીજો રંગ કહેલો છે તે રંગ ધવાતું કારણ એ છે કે, તે દાણા ઉપર કુદરતી એવા રંગનો છુટકો પેદા થયેલો જ હોય છે, અને જાંબુનો રંગ ધવાતું કારણ એ છે કે જે પાણીમાં એ કીડાઓને નાંખે છે તે પાણીમાં થોડાક કીરમજનો રંગ નાંખી દે છે જે કીડાના બદન ઉપર જોશી જાય છે.

૧૬. રેશમી કપડામાંથી હલકી જાતનું રેશમ પારખવાની રીત:—એક રેશમનો કંકડો લઈ તે ઉપર હેરોક્સેરીકનાં એ ત્રણ ટીપા નાખવા એટલે જો રેશમ ઓખણું હશે તો ઘુસ્ત કાણું પડશે. અને કાણુ પડીને વચ્ચે કાંઈક રહ્યું હોય તો જે ઓળખી ગયો તે ખરું રેશમ સમજવું અને બાકીનો જે ભાગ રહેા તે સુતર સમજવું.

-૧૭. મહુના આરામાંથી ચાક સોખી કાઢવાની રીત:—પહ-

ના આટામાં થોડું સવસ્થુરીક આસીઝ નાખી મેળવી નાખવું, એટલે જે આટામાં ચાક ભેભેને હશે તે તે ચાકમાંથી કારબોલીક આસીઝ બહાર નીકળ્યાથી આટામાં ઉભરે આનશે અને જે કાષ્ઠ ભેભેનું નહીં હશે તે ઉભરે આનશે નહીં.

૧૮. પાંઉમાંથી ભેભેલો ચાક શોધીકાઠવાની રીત — પાઉની થોડી કાતરીઓ ઉપર ઠકડા પાણી રેડવું પછી તે પાણીમાં થોડું સવસ્થુરીક આસીઝ નાખવું જે તેમાં ચાક ભેભેને હશે તે તેમાં ઉભરે આનશે.

૧૯. પાંઉમાંથી ફટકડી શોધી કાઠવાની રીત — પાઉને કાપી પાણીની અદર ભીજવી રાખવું, પછી જે પાણીમાં થોડું સોમ્યુશન આદર્યું હોય, આપે કાષ્ઠ નાખવું એટલે જે તેમાં ફટકડી ભેભેલી હશે તે પાણી કાઢવાને જેવું થશે, જે જે તેમાં કાષ્ઠ નહીં ભેગનું હશે તે પાણી જોખને એમ સ્વચ્છ રહેશે.

૨૦. સાણુમાંથી ભેભેલ કોથેલા બીજી જાતના પદાર્થ શોધી કાઠવાની રીત:—સાણુને બનાવતી વખતે ટ્રેલીક જાતની હલકી વસ્તુ ભેજ છે તે શોધી કાઢવું હોય તે તેવા સાણુમાંથી થોડી પાતળી ઢાંચો કાપીને તેના એક ભાગ લેવો પછી તે એક ભાગના વજન બેસાડી પર સાત ભાગ સાગ રપીરીટ આદર વાળનમાં નાખીને બાટલીને બૂચ માગવો, અને તેને ગરમ જગ્યા ઉપર મેલી રાખવો જે સાણુ સારો હશે તે તે બધા રપીરીટમાં પીંગળી જશે પણ તેમાં રેતી અથવા મરોડી ભેભેલી હશે તે બાટલીમાં નિચે હતી જશે.

૨૧. દરખીન્દાઇન તેલમાંથી બીજી હલકી જાતનું તેલ કાઢવાની રીત:—જે દરખીન્દાઇન તેલમાં બીજી હલકી જાતનું તેલ 'ભેજ-હુ' હોય તે તે શોધી કાઢવાને તેવા તેલને સફેદ કમળ અથવા કપડા ઉપર થોડું નાખીને તેને જરા આપતમની ગરમી દેખાડવી, જે તેલ ચાક હશે તે બરાબર રૂપે હડી જશે અને તે કમળ અથવા કપડા ઉપર કાંઈ મણકાવ રહેશે નહીં પણ ભેજેલું હશે તેનાં પર કાષ્ઠ પડી રહેશે.

૨૨. વાઇન કેસમાંથી વુગરવેડ શોધી કાઠવાની રીત:—સ્વા અમાચોડો વાઇન રેડી તેમાં થોડો ટીકચર કોર આરપીન્ટ. નાખવો એટલે જે વાઇનમાં વુગરવેડ હશે તે તે આસમાં વાઇનદાર કાળા ગોળ થશે નહીં તે તે એમનાં એમ સ્વચ્છ રહેશે.

૨૩. રેડીલના લોઠામાંથી આધારના લોહાને શોધી કાઠવાની

રીત — નાઇટ્રીક આસીડના થોડું પાણી નાંખી નરમ કરવું અને તેમાંથી એક ટીંપુ લોહાપર નાખવું અને તેને થોડી મિનિટ રહેવા દીધને પાણીથી ધોઈ, નાખવું અને તે લોહું હશે તો સફેદ જુરા રંગનો કાચ પડશે, અને સ્ટીલની ધાતુ હશે તો કાળો કાચ તેની ઉપર રહેશે એમ ચવાતુ કારણ એ કે નાઇટ્રીક આસીડ તો બેઈ જાતના લોહાતે પીંગળાવે છે, પણ સ્ટીલના લોહાની બાવટમાં કોલસો આવ્યાથી કાળો કાચ પડે છે જેથી તે આસીડથી પીંગળ્યા વગર કાળાશવાતો દેખાય છે.

૨૪. લવઠરના તેલમાંથી હલકી જાતનું લેળશીળ કીધેલું તેલ શોધી કાઢવાની રીત — આ ખુશખોદાર કામતી તેલમાં વારધડી અને ટરપીન્ડાઇન તેના બેજેલું હોય છે તે શોધી કાઢવાની રીત નીચે પ્રમાણે — જોવા તેલમાં એક કપડાનો સ્થાપવા કાગળનો કટકો બેળી આવતસની સામે ધરવો જોઈએ સ્વચ્છ ખુશખોદનું તેલ વરાળ રૂપે પહેવા ઉડી જશે અને તેમાં ટરપીન્ડાઇન બેજેલું હશે તો તેના વાસ તે કપડાં આવ્યાવા કાગળ ઉપર પડી રહેશે.

૨૫. ફ્લુએનના કપડામાંથી સુતર પારખવાની રીત — આ નેતના કપડામાંથી થોડી કાપકી કાપીને તેને ખાપડખારના પાણીમાં ઉભા થવી એટલે જો નુકું ઉત્તર હશે તો તે પાણી સફેદ સાજું જેવું થશે અને તેમાં સુતર બેજેલું હશે તો તે પાણીનો રંગ બદલાશે નહીં.

૨૬. આટો પારખવાની રીત — આટો સારો છે કે નહીં અને તેમાં કંઈ ખીજ વરતના બેજ છે કે નહીં તે જાણવા સાફ થોડા એક હાથમાં આટો લેવો અને અરધી મીનીટ સુધી તેને મસળીને લોટા વાળવો જો આરો હશે તો છુગી પડશે નહીં, પણ જો તેમાં કંઈ બેજ હશે તો હાથમાંથી છુટા પડતાજ તે વેરાઈ જશે.

૨૭. ગીરીન ચુકી ચાહમાંથી મોરચુથુ શોધી કાઢવાની રીત — ચાહને, કીના રંગની દેખાડવા માટે ચીનના કેટલાક કપની વેપારીઓ મોરચુથાનો રંગ આપે છે. તે પારખવાને સુકી ગીરીન ચાહને એક પાટ લીમા નાખવી અને તે ઉપર લીકવીડ આમોન્યા ૧ ભાગ અને પાણી અર્ધો ભાગ લેઈ બેઢને બેળીને ચાહનાળી પાટલીમાં નાખવું અને પછી પાટલીને ખુબ દલાવવી, પેલી ચાહમાં મોરચુથુ જરા પણ બેજેલું હશે તો પાટલીમાંજ પાણીનો રંગ ખુબ થઈ જશે.

૨૮. રૂખાડખમાંથી લેજેલી હળધર શોધી કાઢવાની રીત — રૂખાડખની ચાહ જનાવવી અને તેમાં એક કાગળને બેળીને સારી પેઠે

મુકવેલો; પછી એ કાગળને બોરાસીક ગ્રાસીકમાં બેળવે. જો તેમાં દળ-
પર બેળેલી હશે તો હુતર લાલ રંગ થઈ જશે.

૨૯. સારૂ અતર પારખવાની રીત:—એક સફેદ કાગળનો કડકો
વધ તેનીપર અતરનું એકાદ ટીપુ નાંખી તે કાગળ બળતા આગળ ધરવે
જો અતર હડી જાય તો તે સારૂ છે.

૩૦. ફેરોઆદથી પાડેલી ખોટી બેંકનોટ પારખવાની યુ-
ક્તિ:—જો બેંકનોટ ઉપર શક જતો હોય તેની ઉપર સાડનેડ ઓફ પે-
રાસીયમને પાણીમાં પીગળાવી નમ પાછીથી લગાડ્યું હોય તો જો તે
ફેરોઆદથી પાડેલી હશે તો તેજ વેળાએ તેનો રંગ હડી જઈ કાગળ અ-
સલના જેવો કોરો થશે પણ જો તે અસલ ખરી નોટ હશે તો તેની ઉ-
પર પેરાસીયમની કસી અસર થશે નહીં.

૩૧. હુત સખેલો લેખને પ્રાચીન માફક કેખાડવાનું કષ્ટ
જાણવાની રીત:—શાહીમાં તોલે જો ચણેલીગાર લેખે કેસર વાટી મેળ.
વીને લખ્યું હોય તો, તરત સખેલો લેખ હોય તોપણ પછો પ્રાચીન કા-
ળના જેવા દેખાય છે આવી જાખતમાં ન્યાયાધીશે કાગળનો વાસ લેતા
રહેવું, એટલે કેસરનો વાસ કાગળમાં આવે તો ખતાવટનો છે એમ સમજવું.

૩૨. માખણમાં ભેગ પારખવાની રીત:—માખણમાં જે ભેગ
કરવામાં આવે છે તે ધણું કરી પાણી અને નીમકનો હોય છે. અને તેઓ
જોષતા પ્રમાણ કરતાં વધારે ભેગવવાની અતલખ એવી હોય છે કે મા-
ખણનું વજન વધે—માખણના કોઇ પણ જથ્થામાં કેટલું પાણી છે તે જો
શકી કાઢવું હોય તો તે માખણને તાવવું, બાદ એક નાની બાટલી તેથી
ભરવી, બાદ અર્ધા કલાક સુધી તેને આતસની નજીક મુકવું, પાણી પે-
તાતા વજનને લીધે બાટલીની નિચે જઈ પડશે. નીકળતો બાગ વધારે
હોય તો તેવા માખણને માખી યા મુઘી જોવાથી જણાઈ આવશે માખણ
સામ ચરખી તેમજ આટો બેળવવામાં આવે છે અને તેથી માખણ વધારે
મદેદાઈ ઉપર જણાય છે. આટો બેળેલું માખણ જલદી પકડાઈ આવે છે.
તેનો દખાવ લાદી જેવો લાગે છે અને તે પાંક ઉપર સહેવાઈથી પચરાઈ
જવાને બદલે ગોટા વળી જાય છે, અને છરી સાગ એવી રીતે વળગી રહે
છે કે તેને પાંક ઉપર લગાડતાં કંટાળો ઉપજે છે—અગ માખણનો રંગ
હુત જોખખાય છે તથા વાસ અનપગંદ હોય છે.

૩૩. પાણીમાં સોમલ છે કે નહીં તે પારખવાની રીત:—
પાણીમાં સોમલ ૩ નહો, જો જોવું હોય તો તેમાં ચખાના પાણીની

આસ નાખવી, જો સફેદ ભૂકી નિચે બેસે તો બજારુ કે તેમાં સોમલ છે
 ૩૪. ખીછ રીત—પાણીમાં સોમલ હોય ૩૫ પછુ તે બધાતો ન-
 થી. પછુ તેમાં ચોરસાનું પાણી નાંખી પછી કારબોનેટ ઓફ પોટાશનું
 પાણી નાખવું, તેથી જો પાણીમાં સોમલ દરો તો તે લીલા રંગનું થઈ
 નિચે બેસશે

૩૫. હાંગમાં લોગ છે કે નહીં તે બજારુવાની રીત—હાંગના
 ગાગડોને એક દીવાસળીવતી સળગાવવાથી જો તે કપુરની પેઠે એકદમ
 સળગી ઉઠે તો બજારુ કે તે ચોખ્ખો છે અને ન સળગે તો તેમાં ભેગ
 છે એમ સમજવું.

૩૬. સારી ગળીની પરીક્ષા—સારી ગળીમાં સેકડે ૫૦-૬૦
 ટકા રંગ હોવો જોઈએ, વળી તે ચળકતી, કાળા આરામાની રંગની અને
 નાખા જેવી દેખાવી જોઈએ, અને ભાગતા એક સરખી ભાગી જવી જો-
 ઇએ, તેમ જરા ધસવાથી એકદમ ડાઘ ન આવવો જોઈએ

૩૭. કોલોનવોટર પારખવાની રીત—કોલોનવોટર ભરેલી શી-
 રી ખુબ જોસમાં હલાવી અદરુ પાણી જુઓ, જો પરપોટા જેવું થઈને
 તુર્તજ પાણી જેવું થઈ જાય તો તે સારું છે એમ ધારવું. પછુ જો પર-
 પોટાને કુદી જતા જરા વાર લાગે તો તે ખરાબ છે એમ ધારવું

૩૮. અમુક જમીનમાં ચૂનો છે કે નહીં તે બજારુવાની રીત—
 જમીનની થોડી માટી એક કાચના ખાસમાં નાખી તે ઉપર હાઇડ્રોકલો-
 રિક આસીડ એટલે મીઠાનું તેજળ નાખવું. એટલે જો તેમાં સેકડે પાંચ
 ભાગ કરતા વધારે ચૂનો દરો તો તે ઉપર શીથ આવશે. આ રીત સાથી
 સરસ અને ખાત્રી કરી અપનારી છે

૩૯. ખીછ રીત—જો કોઈ જમીન ઉપર કોળના છોડ જોરજોર
 ઉગતા હોય, અને નીપજ પછુ સારી આપતા હોય તો સમજવું કે તે
 જમીનમાં જોઈએ તેટલો ચૂનો છે.

૪૦ ખીજ સારું છે કે ખોટું તે પારખવાની રીત—તાજ
 અથવા તુર્તજ નીપજેલા પાકનું ખીજ વધારે સારું, તેમાંથી ખરાબ વાસ
 આવવી ન જોઈએ, તેના રંગ સારો હોવો જોઈએ (સારો એટલે તેની
 જાતના ખીજનો જે કુદરતી રંગ હોય તેવો) વળી તે ખીજ ખીજના ભેગ
 વગરતા હોવા જોઈએ, ખીજના દાણા સારા ભરેલા હોવા જોઈએ અને
 કરમાઈ ગયેલા કે કચલીવાળા ન જોઈએ આવા મુશુની ખાએશાણું
 ખીજ મનમાનતો પાક ખસુસ આપે છે

૪૧. પાણી, સાફ છે કે કેમ તે જાણવાની રીત:—સારું પીવા-
નું પાણી રંગ, વાસ તથા સ્વાદ રહીત હોવું જોઈએ. પાણી સ્વચ્છ અને
પારદર્શક હોવું જોઈએ. જોણા પાણીનો રંગ જરા આસમાની લાગે છે,
પાણીનો રંગ લીલાશપર હોય તો જાણવું કે તેમાં શેવાળ તથા બીજા
વનસ્પતિનો પદાર્થ છે જો તેનો રંગ પીળાશપર હોય તો તેમાં પાણીના
દ્રવ્ય છે એમ અનુમાન બાધી શકાય છે. જિંસેરી કાચમાં પાણી ધરીને
અજવાળામાં મુકવાથી તેનો રંગ તથા તેમાં એવું દ્રવ્ય તો તે માત્રમ પ-
ડી આવશે.

૪૨. પોરટની ટીકીટ સારી છે કે રદ થએલી છે તે પારખ-
વાની રીત:—પણી વખત ટીકીટ ઉપર છાપ બરાબર નહીં પડેલી હો-
વાથી તે સારી છે કે રદ થએલી છે તે સમજવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે, જ-
ખતે તેવા મુશ્કાવાથી નુકશાનમાં સપડાવું પડે છે આવી પરીક્ષા જાણવા
માટે રદ થએલી ટીકીટ ઉપર એક આસપેટનું ટપકું મુકવાથી તેમાંનો
કાચ જરા હરો ને નહીં જણાવે હરો તોપણ અજેલુ જણાશે.

૪૩. આચારમાંથી ત્રાંબાની લેખરોળ કીધેલી શોધી કાઢ-
વાની રીત —આચારને સાગ લીલા રંગનું કરવાને માટે તેને ત્રાંબા સાથે
ઉકાળે છે, અથવા ત્રાંબાના તથા પીતળના વાસણમાં આખો દહાડો મુકી
રાખે છે, તેમાં આચારમાંથી ત્રાંબા શોધી કાઢવું હોય તો એક કુંવાળો પા-
લીસ કીધેલો સોઢાનો જાડો તારનો કડકો આચારની ખાટલીમાં અથવા
વાસણમાં ઘોઘાક કલાક મુકી રાખવો. એટલે જો તેમાં જરા પણું માંજી
હશે તો સોઢાનાં શળીઆપર ત્રાંબાનો રંગ ચડશે.

૪૪. પ્રવાહીઓની અંદર થતી ભેળ જાણવાની રીત —કટ-
લીક સારી પ્રવાહીઓમાં બીજી દલકા પ્રવાહીઓની ભેળ કરવાથી તે પ્ર-
વાહીઓની ખાએમાં ફેર પડી જાય છે. કોઈ પણ સારી પ્રવાહીમાં તે-
વી દલકા પ્રવાહી અથવા પાણી ભેળવું છે કે નહીં તે પારખવા સાર
ઝેરીઓમીટર નામનું એક વર્ત જલાવવામાં આવ્યું છે. સરળતા પ્રવાહીઓ
જ્યાંમાં એક સરખા હોવા છતાં તેઓનું વજન વધારે. એવું હોય છે; દા.
ખસા તરીકે, દારૂ, સ્પીરીટવાદન અને ઘસર પાણી કરતાં દલકા હોય છે.
કેટલાક ખનીજ પદાર્થોથી બનેલાં આસીડના પ્રવાહીઓ અને આરવાળા પા-
ણીઓ, પાણી કરતા વધારે ભારે હોય છે. અને કોઈ સારી પ્રવાહી સાથે
દલકા પ્રવાહીની ભેળવાણી થઈ હોય તે પારખવું હોય તો ઝેરીઓમીટર
નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ઝેરીઓમીટર એક કાચની નળીનું

ખનેહું હોય છે એ નળીને એક છેડે પોકળ દોય છે તેમા પારો બરેનો દોય છે, અને કાચની નળી ઉપર થોડે થોડે સરને તણવને કાપા પાડી ડીમી એટલે વધારે એટલી મરખી જણાવવાની નિલાની પાડેલી હોય છે સદર યત્ર કોઇ પણ જાતની પ્રવાહીમા મૂક્યુ હોય તો પ્રવાહી જમ ભા રે અથવા દલકી હશે તેમ તે તરસે અથવા નિચે જશે વંચથી ગાળેલા પાણીમા અથવા આલકોહોલમા એ યત્ર મૂક્યુ હોય તો ચોક્કમ ઉડા ધં સુધી હુમરો, પણ આલકોહોલમા પાણી અથવા પાણીમા આલકોહોલ ઉમેરવાથી પેલું યત્ર જોડેલી ઉડાઇએ આગળ હુમેલુ હતુ તેથી વધારે એટલી ઉડાઇએ હુમરો અને કાઇ ભેજ થઇ જ એવું પ્રત્યક્ષ જતાની આપશે

૪૫. શુલાખી અત્તરમા કોણ હોય તે પારખવાની યુક્તિ:— શુલાખી અત્તરમા ચદન, કપુર, શેડીયમ વિગેરેનો ભેગ રહે છે ચદન આગર શેડીયમનો ભેગ હોય તો તે અત્તર ચાખી જોવાથી કંઠુ લાગે છે

૪૬ શુલાખી અત્તરમાંથી કપુરનો ભેગ પારખવાની રીત:— કપુરના ભેગવાળુ અત્તર પણ કંઠુ લાગે છે ભેગશેળનાળા અત્તરનો રંગ પીળો આગર તપખીરીજો હોય છે, અને તેને હવામા મૂકવાથી કાપો તપખીરીજો રંગ ઘટ્ટને પછી કાગો ચાઈ જાય છે

૪૭. ખીજી રીત—ધડીઆળાકૃતીના કાચમા એક બે ટીપા અ ત્તર નાંખીને તેમા એક બે ટીપા નાઇટ્રીક આસીડના નાખના અને કાચ ની સળીથી એક ઠેકાણે મેળવીને જોવુ એમ કરવાથી યજ્ઞાળગ અત્તર તપખીરી રંગના થાય છે શુવાળના અત્તરનો વાસ સાફ આવે છે પણ શેડીયમ અદર હોવાથી દુર્ગંધ આવે છે અને અત્તર ચીકટુ થઇને આખે દુન થનીકળાલાના અર્કના જેવો વાસ આવે છે

૪૮. હાંગલોઠ પારખવાની રીત—એખમા હાંગલોઠમા મધ્ય અને પારા શીવાય ખીજી એક પણ જણસ આવતી નથી પણ પ્રપચ કરનારા શખ્ખો સિદ્ધ, ગેર, હીરાદખલુ અને સોમલની લાવ રંગની એક મેળવણી આવે જ એ જણસોને હાંગલોઠની સાથે મેળવે છે તે બે મ પારખવાની રીત, હાંગલોઠને એક વાસણ ઉપર મૂકી મરખી લગાડવી એટલે એખખો દસો તો સઘળો બાજુ ઉડી જશે અને એક કમરસ વાસ લુ ઉપર જણારો નહીં પણ જો સિદ્ધર મેળવેયો હશે તો રસીસાની ઝીણી ઝીણી કચો સ્ત્રી જવાની કારણ કે સિદ્ધર સિસાની મેળવળી છે તેથી પારો અને મધક ઉડી જાય સિદ્ધ અને ઉડી જવાને ધણી-૪ મરખી જો

પ્રત્યે છે તે રહી જવાનું, એ ગેર મેળવેલો હશે તો તે પણ રહી જવાનો કારણ કે તેને પણ ગાદી, યદ્ય ઉડી જવાને બારે ગરમી નોંધ્યે છે.

૪૬. બીજી રીત:—હોંગજોકમાં હીરાદખણનો એમ હશે તો તેમાં હોંગજોકને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં નાંખ્યાથી તરત લાવરંગ દારને આવી જશે. કારણ કે હીરાદખણ પંગિળી જાય એવી વસ્તુ છે. અને શક્તિ હોંગજોક દારમાં પંગિળતો નથી.

૫૦. હોંગજોકમાં સોમલની પરીક્ષા:—સોમલની પરીક્ષા એવી છે કે હોંગજોકને ગરમ કરતાં એ તેમાંથી લક્ષણના જેવો વાસ નીકળે તો જાણવું કે, સોમલની મેળવણી મેળવી છે. તે એ ઉપરથી કે સોમલની ગમે એટલી ઝીણી કરચ ગરમ ક્રીધાથી ગાર યદ્ય ઉડી જાય છે; અને તે બાદનો વાસ કહી પણ છુપો રહેતો નથી. પણ હમેશ લક્ષણના જેવો વાસ નીકળે છે. હોંગજોકને જ્યારે ઘણીજ ગરમી લાગે છે ત્યારે તે ઘુરત સળગી ઉઠે છે. અને આસમાની રંગના બળતાથી થોડી વખતમાં સધલો બળી જાય છે.

૫૧. ગ્લાસલાઇટ તેલને પારખવાની રીત:—પેટરોલ્યમ તેલ જલદી સળગી ઉઠનાર છે કે નહીં તે નીચેની રીતથી તપાસી શકાય છે. ૧ ગ્લાસ તેલથી ગાઠ બરવો, પછી તેમાં બળખળતું પાણી નાંખી પૂરો ગ્લાસ બરવો, પણ પાણી રેડતીવેળા ગ્લાસપર સળગેલી બતી ધરવી. એ ગ્લાસમાંથી નીકળતો ગાર તરત સળગે તો જાણવું કે તેલ નોંખમ બરેલું હોવાથી જુલુ મૂકવું નહીં.

૫૨. દુધ ધાવણની પરીક્ષા:—ધાવણ એ પાણીમાં નાંખતાં ઉપરને ઉપર તરત્યા કરે તથા સ્વાદમાં કપાય હોય તો તેને વાણથી ખરાબ થએલું જાણવું. પાણીમાં નાંખતાં જેની પીળી પીળી કણીઓ થઇ જાય અને સ્વાદમાં ખાડું તથા તીખું હોય તો તેને પિત્તથી ખરાબ થએલું જાણવું. પાણીમાં નાંખતાં જે જુડી જાય અને ચીકણું હોય તે ધાવણને કદથી ખરાબ થએલું જાણવું. એ દોષની નિશાનીઓ જેની દેખાતી હોય તો એ દોષવાળું જાણવું અને ત્રણેની નિશાનીઓ દેખાતી હોય તો સાનિપાતિક એટલે ત્રણે દોષવાળું જાણવું.

૫૩. સાફ ધાવણની પરીક્ષા:—જે ધાવણ પાણીની સાથે મળી જાય, બદલેલા રંગવાળું ન હોય, તાંતણાવાળું ન હોય અને ધોળું, પાતળું તથા ટાકું હોય તે ધાવણ સાર છે એમ સમજવું.

૫૪. ઉત્તમ હરેનેની પરીક્ષા:—જે હરે ઝીણા કળીઆવાળા

અને ધણી ગર્ભનાળી હોય તેને સધળા કામોમાં ઉત્તમ સમજવી

૫૫. લીલામાની પરીક્ષા —જે ભીલામાં પાણીમાં નાખ્યા છતાં ઘૂડી નય નહીં તેઓને ઉત્તમ સમજવા

૫૬. રાચળ, સિંધાલુણ અને સોનામળીની પરીક્ષા —સં-
ચળ કાચ જેવું હોય તો ઉત્તમ જણવું, સિંધાલુણ સ્થિતિક જેવું હોય અને
સોનામળી સોના જેવી કાતી ગળી હોય તો ઉત્તમ સમજવી

૫૭. શિલાશ્ચતની પરીક્ષા —શિલાશ્ચત ધરતીપર પછાડ્યા છતાં
પણ વિખરાઈ ન જતું હોય તથા પાણીથી બરેલા કામાના વાસણમાં
નાખતા વાકડીયા તાતણા જેવું થઈને વધતું હોયતો ઉત્તમ સમજવું

૫૮. એલચી અને કપૂરની પરીક્ષા —એચી ઝીણા દાણા વા-
ળી હોય તે કપૂર ભિંગધ હોય તે સાર જણવું

૫૯. જાંબુળની પરીક્ષા —જાંબુળ બારે, રસ બરેલું, સરખું
અને અંદરના ભાગમાં ધોળું હોય તે ઉત્તમ સમજવું

૬૦. ઉત્તમ સોનાની પરીક્ષા —જે સોનું તપાવતા રાત્રે દેખાય,
કાપતા ધોળું દેખાય, રેડતા કસર જેવું દેખાય, સ્પિન્ધ હોય, કુણું હોય
અને બારે હોય તે સોનું ધણું ઉત્તમ સમજવું

૬૧. હલકા સોનાની પરીક્ષા:—જે સોનું ધોળું, કંઠણ, રક્ષ, ખ
રાખ વહુંવાળું, મેલવાળું, ગાઠા જેવું, તપાવતા તથા કાપતા ધોળાશ વા
ળું, કસોટીમાં ધોળું, હલકું અને ધણું મારતા શી જાય છે

૬૨. સારા રૂપાની પરીક્ષા —જે રૂપું સારા વહુંવાળું મદ્ર જે
વું રનમ્મ, બારે સિન્ધ, ઝામગ, તપાવતા તથા કાપતા ધોળાશવાળું અને
ધણના મારને ખમી શકે એવું હોય તેને ઉત્તમ સમજવું

૬૩. હલકા રૂપાની પરીક્ષા —જે રૂપું કાણું, બનાવેલું, રક્ષ,
રાત્રું, પીળું, પતરાવાળું, હલકું, તપાવતા કે કાપતા વીખરાઈ જાય એવું
કે ધણું મારતા કુટાડ થઈ જાય એવું હોય તેને હલકું રૂપું સમજવું

૬૪. કાંતી લોહની પરીક્ષા —જે લોહના પાત્રમાં ઉના કરેલા
પાણીમાં તેલનો છટો પ્રસરી શકે નહીં, તથા જેના પાત્રના હિંગ નાખતા
હિંગનો પોતાનો ગંધ જતો રહે તેમજ લીંગડાની છાલ નાખતા તેની
કડવાશ જતી રહે અને જેની કડાઈમાં ઉંચું કરેલું દ્રવ્ય ઉભરાઈને શિખર
જેવું થતા પણ ધરતીપર પડે નહીં તથા જેના પાત્રમાં નાખેલો બીજ
વેલો ચળો કાળો થઈ જાય તે કાંત લોહ કહેવાય છે એ લોહું હરમ,
કાંઠ, જરહ, કાય વિગેરે પણા રોગ મટાડે છે

૬૫. પિનાક અભ્રકની પરીક્ષા:—જે અભ્રકને અગ્નિમાં નાખતા તો તેનાં પતરાં છૂટાં છૂટાં થઈ જાય. તેને પિનાક સમજવું. એ પિનાક જો અભ્રકના આવામાં આવે તો તેમાંથી મોટા ટોડ ઉત્પન્ન થાય છે.

૬૬. દુર્દુર અભ્રકની પરીક્ષા:—જે અભ્રક અગ્નિમાં નાખતાં દેડકાના જેવો અવાજ કરે તેને દુર્દુર સમજવું. એ દુર્દુર ધણા ગોળા ઉત્પન્ન કરીને આતે મરજી આપે છે.

૬૭. નાગ અભ્રકની પરીક્ષા:—જે અભ્રક અગ્નિમાં નાખતાં મરંતી પેઠે કુદાટા મારે તેને નાગ સમજવું. એ નાગ જો ખાવામાં આવે તો તેથી અવરુપ ભંજન નામનો રોગ ઉત્પન્ન થાય છે.

૬૮. વજ્ર અભ્રકની પરીક્ષા:—જે અભ્રક વજ્રની પેઠે ટાંઈ જાતનો ગિકાર નહીં પામતાં અગ્નિમાં સ્થિર રહે તેને વજ્ર સમજવું સઘળી જાતના અભ્રકમાં વજ્ર ઉત્તમ છે. અને તે વ્યાધીને મટાડનાર છે.

૬૯. રંગ કાચો છે કે પાકો તે પારખવાની રીત:—કપડાને એક સાદુ સફેદ કાગળ ઉપર પસવું અને જો પેલા કાગળ પર રંગ જરાક ઉતરે તો રંગ કાચો સમજવો.

૭૦. બીજી રીત:—કાગળના બે તાવની વચ્ચે તે કપડાને મૂકવું અને અસ્તરી ફેરવવી. જો કાગળ પર રંગ ઉતરે તો રંગ કાચો સમજવો.

પ્રકરણ બીજું.

શરીર સુશોભિત કરવાનાં જૂદાં જૂદાં પ્રયોગ.

૧. સફેદ કરવાની રીત:—વાહીદ બીરમય ૧ ઔંસ, રદાર્ય પાઉડર (એક જાતનો આદો) ૧ ઔંસ, ચોરીસ પાઉડર ૧ ઔંસ, એ બધી જાણીને બારીક ભૂંડા કરી એકઠી મેળવીને કપડાવડે ચાળી ડખ્યામાં બાંધી મુકવું. આ પાઉડર ચહેરા ઉપર લગાડ્યાથી ચહેરા સફેદ દેખાશે.

૨. બીજી રીત:—પરલ અથવા બીરમય, વામન અને ફ્રેચ ચાક, આ બંને સરખે બાંધે લઈ તેનો બારીક ભૂંડા કરી કપડાથી ચાળી શરીર ઉપર લગાડ્યાથી શરીર સફેદ દેખાશે.

૩. ત્રીજી રીત:—ધોળા તલ, શર, સંખશર, અને સીસનું શુદ્ધ તેલ, એ મળે સરખા બાંધે ગિત્ર કરી પંદર દિવસ સુધી શરીર ઉપર ચોળવાથી સફેદ દેખાશે.

૪. ચોથી રીત:—અકાલાનું તેલ એક ઔંસ, બાગમીનો અંદ

એક ઝોસ, બાજરીનો લોટ દોઢ ઝોસ, આ ત્રણેને એકઠાં કરી એટવીસ દિવસ સુધી શરીરે ચોળવાથી ચામડીના રંગમાં ફેરફાર થાય છે.

૫. શરીર ખૂબસુરત કરવાની રીત:—ગધકનાં કુલને થોડા તા-
ન દૂધમાં મેળવી એક બે કલાક રહેવા દેઈ, હલાવ્યા વગર તે દૂધને
ઊપર ઉપરથી લઇને ચહેરા ઉપર લગાડવું હોય તો ચહેરાની ચામડી સા-
ફ રચ્મછ થવા ઉપરાંત સુસોખિત થશે. પણ આ મેળવણી દર વખતે
તાજીજ લેવી.

૬. ખીજી રીત:—ગમબેનબેઘન ૧૫ ઝોસ, સારા રાતા સુખ-
ડનો, વહેર બે ઝોસ, હીરાદળણ ૨ દ્રામ. રેકડીશાઈડ સ્પીરીટ ઓફ બા-
ધન ૧૨ ઝોસ, વરસાદનું પાણી ૪ ઝોસ, એ સઘળાંને એક બાટલીમાં
નાંખી મજબૂત બૂચ મારી સાત દિવસ સુધી પીગળવા દેવું, પણ એટલે
વખત તે બાટલીને હમેશ હલાવતા રહેવું, પછી બ્લાટીંગ પેપરવડે એ
ગિચાણને ગાળી કાઢી શીશીમાં ભરી રાખવું. તેમાં રને બોળી જરા જરા
ચહેરા ઉપર લગાડવાથી ચહેરો સુસોખિત બને છે.

૭. ત્રીજી રીત:—સળ કારબોનેટ ઓફ પોટાસના પાણીમાં કાર-
માઈન (હીરમજમાંથી બનાવેલો, ૨ગ) નાંખી પીગળવું, પછી ૩થી મૂખ
ઉપર જરા લગાડવું.

૮. ચોથી રીત:—કારમાઈનનો બારીક ભૂક ૧ ઝોસ, સફેદ પો-
મીટમ, ૧ ઝોસ, એ બંનેને સાથે મેળવી એક કાચની દાબડીમાં ભરી રા-
ખવું. તેમાંથી થોડું લઈ મૂખ ઉપર મસળવાથી મૂખ ગુલાબી રંગનું થશે.

૯. પાંચમી રીત:—ચારઝોસ ફ્રેંચ ચાઈનો ધણેજ બારીક ભૂકા
કરી કપડામાંથી ગાળી કાઢવો; પછી તેમાં બદામનું તેલ ૨ દ્રામ અને
કારમાઈન ૨ દ્રામ નાંખી સઘળાંને સાથે મેળવીદેઈ તેમાંથી થોડું થોડું
મૂખ ઉપર ધસવાથી મૂખનો રંગ ગુલાબી થશે.

૧૦. છઠી રીત:—સારી તાજી સલાદ ૦૧ શેર લેઈ તેમાં એક
પાઈન્ટ સાર મીડું પાણી રેડી તૈયાર કરી, ત્રયમ ચહેરાને સાજુ અને પા-
ણીથી સારી પેઠે ધોઈ તૈયાર કરેલી મેળવણી લગાડવાથી અંગનો ચહેરો
ખૂબસુરત થશે.

૧૧. સાતમી રીત:—મીઠી બદામનું તેલ એક ઝોસ, સફેદ મીણ
બે દ્રામ, સ્પરમાસીટી બે દ્રામ, એ બધાંને એક વાસણમાં નાંખી, ગરમી
ઉપર પીગાળી, એક ખલમાં નાંખીને સઘળું એક થઈ જાય ત્યાં સુધી
પુટવા કરવું. પુટતી વખતે તેમાં એક ઝોસ ગુલાબના તેલને જરા જરા

નાખતાં રહેતું. લાજી જેવું થાય તાં મુખી ધુંટી ઠંડુ પડે એટલે તેમાં ખુશબોનો વાસ્તો “એસેન્સ ઓફ બરગામાટ” ના આઠ ટીપાં નાંખવાં સાર જાદ તેને સ્વચ્છ જાટલીમાં બરી તૈયાર થયેલા મિશ્રણને સરીર ઉપર લગાડવું.

૧૨. ચામડી ઉપરની કરચલી કાઢી નાંખવાંની રીત:—સફેદ મીથુ ૧ ઓંસ, લીલી નામના કુલનો રસ બે ઓંસ, મધ બે ઓંસ, શુભાળનું પાણી બે દ્રામ, શુભાળનું અત્તર બે ટીપાં, પહેલાં મીથુને તાપી ઠંડુ પડ્યા આવે કે તેમાં ઉપર જણાવેલી જાડીની બધી ગીળે નાંખી એક કરી સીસીમાં ભરવું, તેવાર થયા જાદ સરીર ઉપર ધસવાથી થયેલી કરચલી દૂર થાય છે.

૧૩. શરીર ઉપરનાં શિતળાનાં ચાઠાં દૂર કરવાંની રીત:—મીઠી બદામનું તેલ એક ઓંસ, સફેદ મીથુ બે દ્રામ, સ્પરમાસીટી ૨ દ્રામ એ બધાને એક વામણમાં નાખી એકકરી તેમાં અર્ધો દ્રામ ફેસર નાંખી. દેવતાના અંગારા ઉપર પીગાળી ખલમાં ધુંટી શિતળાનાં દુધી મુદતનાં ચાઠાં ઉપર લગાડવાથી તે દૂર થાય છે.

૧૪. બીછ રીત:—ઝાઝટર બરનાંડ કહે છે કે શિતળાનું દદં અથા પાળી, સરીર ઉપર તેનાં ચાઠાં નહીં રહે તેવો સાદો પથ સરસ ઊપાય એછે કે, શિતળાના દાણા બોક્સ કદના થાય એટલે તે દાણાને બારીક સોપવડે ફાઠી નાંખી ઠંડાપાણીએ રસી ધીછ નાંખવી. એમ કરવાની મતલબ એવી છે કે દાણાની અંદરના બાગમાં એરી રસ એકઠો ન થયા દેવો. આ રીત અજમાવતી વખત ધણીજ ધીરજ રાખવાની જરૂર છે.

૧૫. મસ કાઢી નાંખવાની રીત:—નવસામરનો કટકો લઇને તેને પાણીમાં ઢુબાળી સવારે તથા સાંજે મસ ઉપર ધસવાથી કાંઈ પણ હેઠં કયાં વિના તેમજ કામ રાખ્યા વિના જતા રહેશે.

૧૬. છુદણાંના કાધ કાઢવાની રીત:—છુદણાં કાઠવેલા બાગપર તેના કરતાં જરા મ્હોટું બ્લીન્ડર મારવું અને બ્લીન્ડર બપડે સારે તેને ફાડીને પાણી કાઢી નાંખવું. જાદ રૂઝાઈ જાય તેમ કરવું. આ પ્રમાણે કરવાથી નરી ચામડી આવશે તેના ઉપર છુદણાંનો કાધ દેખાશે નહીં.

૧૭. શરીર સ્વચ્છ રાખવાની રીત:—મીઠી બદામનું તેલ એક રતલ, સફેદ મીથુ બે ઓંસ, સ્પરમાસીટી (મગર મચ્છરની ચરખીમાંથી બનાવેલી મીથુના જેવી વસ્તુ) બે ઓંસ, એ સબજાને સેધ ધીગા અંગારા ઉપર પીગાળવું. પછી મીથુ પીગાળી જાય કે એ ખાખમાં તે

તાવેલી મેળવણી મરમ મરમ નાંખી ખુચ ધુટી મેળવી દેવી; અને તેમાં દશ ઔંસ ગુલાબનું પાણી ઘોડું ઘોડું નાંખીને તેમાં મેળવણું ત્યાર-ખાદ-ખણ એક રસ થઇ જાય કે તેમાં “આઇલ ઓફ બરગેમાટ” અર્થે ઔંસ તથા લવંડરનું તેલ એક દ્રામ નાંખી જ્યાં સુધી દડું પડે ત્યાં સુધી ધુટયા કરવું કદાચ આઇલ ઓફ બરગેમાટ અને લવંડરનું તેલ ન હોય તો અતર એક દ્રામ તથા આઇલ ઓફ રોઝમરીનાં પંદર ટીપાં નાંખવાં. એટલે એ તૈયાર થયેલા મિશ્રને એક કાચના વાસણમાં મજા-બુત બુચ વડે બંધ કરી બરી રાખવું.

૧૮. બીજી રીત:—બદામનું તેલ પાંચ ઔંસ, સફેદ મીણ પાચ દ્રામ, ગુલાબનું પાણી ૩૩ દ્રામ અને બાલજમ ઓફ મકાના આઠ ટીપાં લઇ ઉપરની રીત પ્રમાણે બનાવવું. એટલે અનુકૂળ વખતે ઉપયોગી થઇ પડશે.

૧૯. ત્રીજી રીત:—સફેદ મીણ ૧ ઔંસ, બદામનું તેલ ૪ ઔંસ, ગુલાબનું પાણી બે ઔંસ, ટંકણખાર અર્ધો દ્રામ, ગુલાબના તેલનાં પાચ ટીપાં એ સઘળું ઉપર પ્રમાણે બનાવવું.

૨૦. ચોથી રીત:—બદામનું તેલ એક રતલ, સફેદ મીણ ૪ ઔંસ, આ બંને ઓળેને એકઠી કરી એક માટીના વાસણમાં નાંખી દેવતા ઉપર પીગાળી, એ મેળવણીને એક મરમ કીધેલા ખલમાં નાંખી તેમાં ઘોડો ઘોડો ગુલાબ નાંખી ખરલ કમ્તા રહેવું. એ પ્રમાણે તેમાં ૧૨ ઔંસ ગુલાબ સમાવવો એમ તૈયાર થયેલી મેળવણીને કાચની શીશીમાં બરી રાખવું.

૨૧. પાંચમી રીત:—સફેદ મીણ અર્ધો ઔંસ, રપરમાસીટી અર્ધો ઔંસ, બદામનું તેલ ૪ ઔંસ, આરંજ શલાવર વોટર બે ઔંસ, પહેલાં એક માટીના વાસણમાં બદામનું તેલ, મીણ અને રપરમાસીટી નાંખી દેવતા ઉપર સાથે પીગાળવી, ઠંડું પડે કે તેમાં આરંજ શલાવર વોટર જરા જરા રેડતા જવું; અને દલાવીને મેળવી નાંખવું, જ્યાં જ્યાં સરખુ થાય કે એક પાટલીમાં બરવું.

૨૨. છઠી રીત:—છોલેલી બદામ એક ઔંસ, બદામનું તેલ એક દ્રામ, સફેદ નરમ સાણુ એક દ્રામ, એ બધાને ખલમાં ધુટી તેમાં એક પાઇન્ટ ગુલાબનું પાણી નાંખી ગાળી લેવું.

૨૩. સાતમી રીત:—છોલેલી બદામ ૮ ઔંસને ત્રણ પાઇન્ટ પાણીમાં ધુટીને મેળવવી, પછી સફેદ ગાણુ (પીકસરને બનાવેલો) અર્ધો

ઝોસ, એ બધાને એક વાસણમાં થોડી ચરખી લગાડી સાથે મેળવી નાંખતું. બાદ તેમાં ઓછા ઓછ ગરમામાં ઓધો ઝોસ, લવંડરનું તેલ ૧ દ્રામ, ગુલાબનું અતરં ઓધો ઝોસ, એ મુખળા તેલને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં મેળવી, બધાને સારી પેઠે એક કરી કાચની શીશીમાં બરી રાખતું.

૨૪. આઠમી રીત:—ગુલાબનું પાણી એક પાટલી, સ્પીરીટ ઓફ વાઇન ૨ ઝોસ, સ્પીરીટ ઓફ રોઝીસ ઓધો ઝોસ, ટીકચર ઓફ ઇન્ડિયન સેડ એક, દ્રામ એ બધાને સાથે મેળવી કાચની શીશીમાં બરી બિંધવામાં લેવું.

૨૫. નવમી રીત:—ઓધો પાઇન્ટ ગુલાબના પાણીમાં ઓધો ઝોસ મેળવાનાનો અર્ક નાંખી એક કળા પછી તેમાં કારબોનેટ ઓફ પોટાશ દસ મેન નાંખી મેળવવું.

૨૬. દસમી રીત:—એક પાઇન્ટ ગુલાબના પાણીમાં એક દ્રામ મેળવાનાનો અર્ક નાંખી તેમાં વીસ ટીપાં બાલકમ ઓફ પીરના અર્કનાં નાંખી મેળવી કાચના વાસણમાં બરી ઉપયોગમાં લેવું.

૨૭. અગ્નીઆરમી રીત:—બદામનું તેલ એક ઝોસ તથા સ્પરમાસીટી બે દ્રામ આ બધાને એક વાસણમાં નાંખી થોડા અગ્નિ ઉપર પીગળાવવું. પછી ઠંડુ પડે કે તેમાં “એસેન્સ ઓફ લેમન” નાં સોળ ટીપાં નાંખી સારી પેઠે મેળવી કાચના વાસણમાં બરી ઉપયોગમાં લેવું.

૨૮. બારમી રીત:—બદામનું તેલ એક રતલ, સ્પરમાસીટી એક ઝોસ અને સડેદ ઘીજુ એક ઝોસને એક વાસણમાં નાંખી આલસ બે પર મૂકી ગરમ કરવું; બ્યારે તે બધું પીગળી રહે કે તેમાં થોડો ગુલાબ નાંખીને મેળવતા જવું. બ્યારે બધું મળી એક થઇ નય કે તે ઊંઘાડી ઠંડુ પડવા છતાં તેમાં એસેન્સ ઓફ નીરોલી બે દ્રામ નાંખી કાચના વાસણમાં બરી ઉપર કુસાનું મળજીત આમડું બાંધી રાખવું.

૨૯. તેરમી રીત:—છોલેલી બદામ ૪ ઝોસને બલમાં નાંખી લાલી જેવું થાય ત્યાં સુધી ખલ કરી તેમાં થોડું ગુલાબનું પાણી અને એક ચમચી કાર્બોનેટ ઓફ સોડા અથવા અતરનાં ત્રણ ટીપાં નાંખી મેળવવું; અને આંગળીએ વલી સરીર ઉપર લગાડવાથી કાંતીમાં સુખારણ થાય છે.

૩૦. ચૌદમી રીત:—છોલેલી બદામ ૪ ઝોસને એક ખલમાં નાંખી તે લાલી જેવું થાય ત્યાં સુધી પુનઃ કરીને તેમાં થોડું ગુલાબનું પાણી અને એક ચમચી કાર્બોનેટ ઓફ સોડા અથવા અતરનાં ત્રણ ટીપાં નાંખી તેમાં દર ઝોસે ઓધો દ્રામ કપૂર નાંખી તેનાર થયેલાને બિંધવામાં લેવું.

૩૧. પંદરમી રીત:—સાર મધ એક રતલ, કડવી જદામનો છુકો એક રતલ એ બંનેને એક ખલગા નાખી, લાઠી જેવું ચાપ ત્યાં સુધી મધની સાથે મેળવવું. પછી તેના જદામનું તેલ ૨ રતલ તથા પાચ ઇન્ચની દાળ નાખી બધાને સારી પેઠે મેળવી કાચની વાસણમાં બરી રાખવું.

૩૨. સોળમી રીત —એક ગ્યાલન ગરમ પાણીમાં અર્ધો રતલ સારો રપેનીસ ઑઇલસોપનો ઝીણો છુકો કરી નાખવો. પછી તેને થોડો વખત સુધી દલાવી ઠંડુ પડે ત્યાં લગણુ રહેવા દેવો ત્યાર બાદ તેના એક બાટલી રપીરીટ ઑઇલ વાઇન અને અર્ધો ઑઇસ ઑઇલ ઑઇલ રાઇમરી નાખી, દલાવી કાચની બાટલીમાં બરી રાખવું. આ મિશ્ર ચહેરા ઉપર લગાડવાથી ચામડીનો રંગ શોભાવમાન થાય છે તથા ચહેરા ઉપર ખીલ થતા બાટકે છે.

૩૩. શિતળાનાં ચાદાં દૂર કરવાની રીત:—ગુલાબ ૩ ઑઇસ, સફેદ ઑઇલ ઝીંક ૧ દ્રામ એ બેઉને મેળવીને ચહેરા ઉપર હળવે હળવે લગાડવું. પછી તેને નરમ કપડાવટી હળવેથી છુછી નાખવું ત્યાર બાદ કાલકીમ લગાડીને ફરીથી છુછી નાખવું, એ પ્રમાણે કર્યાથી શિતળાના ચાદાં દૂર થશે.

૩૪. મસા દૂર કરવાની બીજી રીત —લંડનનું એક વૈદક પત્ર લખે છે કે અગર થતા મસા સાર કરવા માટે આછરીસ પટેટા અકશીર જે તેના એક છેડા આગળથી છોડો બાગ કાપી લઇ મસા ઉપર દિવસમાં બેથી ત્રણ વાર ખૂબ નોરથી ધસવો. દરેક વારે બરવા પછી પટેટાની રાપાડી ઉપર અડકે કાતરી કાપી કાઢવી એમ એક પટેટાના આધારે મસા દૂર થાય છે.

૩૫. મોંની ચામડી ખૂબસુરત કરવાની રીત —અનાબનો આટો થોડો લઇ તે સાથે બે બાગ ઓસેરાઇન અને એક બાગ પાણી મેળવી લાઠી જેવું કરી, રાત્રે મોઢા ઉપર તે લગાડી ઉપર છુરખો રાખવાથી ચામડીનો દેખાવ સુંદરો.

૩૬. બીજી રીત — નહાતી વેળા ઓસેરાઇનનો ઉપયોગ શરીરની ચામડી નરમ તથા સાફ કરવા માટે કરી શકાય છે બે ડાઘે [આફરે ચાર ફેર] પાણી બે ઑઇસ ઓસેરાઇનના મેળવી નહાતીવેળા તે મિશ્ર ચામડી ઉપર ચોળવાથી અસર કરે છે.

૩૭. દાંતને સફેદ કરવાની રીત —ગમગીરનો બારીક છુકો અર્ધો ઑઇસ, કીમ ઑઇલ ટાઈર ૨ દ્રામ, બાલઆગેનીઆફ ૧ દ્રામ એ.

બધાને જૂદી જૂદી બારીક કરી મેળવી નાંખી દમેશાં સવારે દાતણ કરવા વખતે દાતણના કુચા ઉપર ચઢાવી ખૂબ ધસવાથી દાંત સફેદ સુશોભિત બની અંગના સુંદર દેખાવમાં વધારો કરશે.

૩૮. બીછ રીત:—કૃષ્ણાવેલી ૧૮કડી, દીરાબેળ, સોપારીના દાપ-લાનો બાળેલો જુકો, આ ત્રણ એકતું કરી બીણું ખાંડી ચાળી દાંતે ધસવું.

૩૯. ત્રીચ રીત:—સમુદ્રીણ ૭ ઓંસ, દીરાબેળ ૨ ઓંસ, આ-ધરીસ પાંચ ૨ ઓંસ, એ બધાને બારીક કરી, કપડાવતી ચાળી જી-પયોગમાં લેવું.

૪૦. ચોથી રીત:—બનાવટનું પરવાણું ૩ ઓંસ, મુત્તે અરમાની ૩ ઓંસ, સમુદ્રીણ ૩ ઓંસ, દીરા દખણ ૧૧ ઓંસ, તજ ૦૧૧ ઓંસ, કીરમજ ૩ દ્રામ, આ દરેકને જૂદું જૂદું ખાંડી, મેળવી ચાળી રા-ખવું. આ મંજન ફેચ લોકો વાપરે છે.

૪૧. પાંચમી રીત:—ચાક ૪ ઓંસ, સમુદ્રીણ ૩ ઓંસ, બાષ્પ કારબોનેટ ઓષ્ઠ સોડા ૨ ઓંસ, સતો રંગ ૦૧ ઓંસ, ગુલાબનું અત્તર ૨૦ ટીપાં, એ દરેક બારીક કરી મેળવી ઉપયોગમાં લેવું.

૪૨. છઠી રીત:—સાબરશીંગનો બારીક જુકો ૬ ઓંસ, સમુદ્રી-ણ ૬ ઓંસ, તજ ૧ ઓંસ, તથા એસેન્સ ઓષ્ઠ વનીલા ૧૧ ઓંસ, અ-અર મીસનું એસેન્સ ૧૦ ટીપાં એ દરેકને બારીક કરી, મેળવી ૬૪, ઉ-પયોગમાં લેવું.

૪૩. સાતમી રીત:—સમુદ્રીણ ૧ ઓંસ, ચાક ૨ ઓંસ, કી-રમજ ૦૧૧ દ્રામ, ગુલાબનું અત્તર ૭ ટીપાં એ દરેકને બારીક કરી મધ-માં મેળવી ઉપયોગમાં લેવું.

૪૪. આઠમી રીત:—ચાક ૩ ઓંસ, સમુદ્રીણ ૩ ઓંસ, ખાંડ ૨ ઓંસ, રમાદટ ૦૧ ઓંસ, એમાં વામેસેટનો સીરો નાંખી મેળવીને લાદી જેવું બનાવવું.

૪૫. નવમી રીત:—તર્કીય અથવા જીરૂ પાંચ ૨ ઓંસ, કીરમજ ૧ દ્રામ, લવિંગ ૧ દ્રામ, ગધ પાંચ ઓંસ અને જરૂર કોલોનવોટર, એ બધાને બારીક કરી કપડાવી ચાળી મધમાં મેળવી નાંખી હવા નદી લા-ગે એવી રીતે કપડામાં ચૂપી બધ કરવું.

૪૬. દશમી રીત:—કેલસો ૧ ઓંસ, અને બારીક [સિકાના] ૦૧ ઓંસ, એ બંનેને મેળવી બારીક કરવું. આ મંજન સાધારણ છે.

૪૭. અગ્રીયારમી રીત:—બનાવટનું પરવાણું ૩ ઓંસ, દીરાબેળ

૧ દ્રામ અને કુદીનાઇન ૧૨ અથવા ૧૫ ગ્રેન એ જાધાનો બારીક બૂકો કરી એકઠું કરી બિપયોગમાં લેવું.

૪૮. બારગી રીત:—રેડબાર્ક ૧ ઓંસ, ગુલેબરમાની ૨ ઓંસ; તજ ૦૧ ઓંસ, મોડા ખાર ૦૧ ઓંસ, તજના તેલના ૨ ટીપા એ દરેકને બારીક કરી મેળવી નાંખવું.

૪૯. તેરમી રીત:—અબરખ ૪ ઓંસ, સોડાખાર ૧ ઓંસ, કુદીનાઇન તેલ ૧૨ ટીપાં એ સધળાં બારીક કરી એકઠા કરી બિપયોગમાં લેવું.

૫૦. ચૌદમી રીત:—હીરાબોળ ૧ પૌંડ, ચાક ૨ પૌંડ તજ '૩ ઓંસ, માયાં ૨ ઓંસ, કુલાવેલી ફટકડી ૨ ઓંસ, કપૂર ૦૧ ઓંસ અને સોપારીના અથવા બદામના છોતરાના કાચલાનો બૂકો ૨ પૌંડ એ જાધાનો બારીક કરીને હમેશાં દાંતે ધસવામાં વાપરવું. દર્દી નીકળતી અટકાવવા કહી આ મર્જન જસ ન થાય તો યોગ દિવસ શ્રીમસ્તકીનો કટકા લાગટ મોમાં રાખવા.

૫૧. પંદરમી રીત:—ખાંડ એક ઓંસ, કાચલા ૧ ઓંસ, પિરિયન બાર્ક ૦૧ ઓંસ, ફીમ ઓફ ટાર્ટર ૧૧ દ્રામ, તજ ૨૪ ગ્રેન એ જાધાને ખાંડી એકઠું કરી બિપયોગમાં લેવું.

૫૨. સોળમી રીત:—સાદ કરેલો ચાક ૨ ઓંસ, ચુકા ક્યોરાઇટ ઓફ લાઇમ ૧૦ ગ્રેન, લવીંગના તેલનાં પાંચ ટીપાં એ બધું એકઠું કરી ખાંડી બાટલીમાં ભરી બંધ કરવું; અને રોજ સવારે દાંતથી સાથે ધસવું.

૫૩. સત્તરમી રીત:—કપૂર ૧ ઓંસ લેઈ તેને ખલમાં નાખી તેમાં સ્પીરીટ ઓફ વાઇનનાં થોડાં ટીપાં નાંખી ખૂબ ધૂટવું.

૫૪. ઘોળાવાળા કાળા કરવાની રીત:—થોડાં માયાંને વાટીને પાણીમાં જીકાળવાં આ પાણી પ્રથમ વાળ બિપર લગાડીને સાર બાદ પછા પાણીમાં થોડા કડકા સીલવર નાઇટ્રેટ પિગાળીને તે પાણી લગાડવું; એટલે વાળ કાળા થશે. આ પાછળનું મીશ્ર લગાડી વખને આમડી બિપર ન લાગે તેની સાવચેતી રાખવી જોઈએ.

૫૫. વાળને સુશોભિત કરવાની રીત:—તાજ સુલાખનાં ટૂલની પાંખડી દસ તોલાને વાટી માત્ર જેવી કરી તેમાં એક પાઇન્ટ આલીવ ઓઇલ નાંખી એક મજશુત દાકણના વાસણમાં નાખી તે વાસણને એક અડવાડીયા સુધી તડકામાં દાંત્રીને ઘૂંટવું પછી એ તેવને ગાળી બાટલીમાં ભરી રાંખવું આ તૈયાર થયેલું તેલ વાળને સુમેલિત કરવા અતી અકશીર છે, અને મગજને કડક પણ આપે છે.

૫૬. વાળને ગુચ્છાદાર કરવાની રીત:—બેન તેલ [ધડીઆળ-
માં વપરાય છે તે] એક પાઉન્ટ, સાર કોષરેલ તેલ અર્ધો પાઉન્ટ, એ-
સેન્સ ઑફ બરગામેટ ના ઑંસ, ગુલાબનું અત્તર ૪ ટીપાં એ બધાને
દેવતા ઊપર ગરમ કરી ખાટલીમાં ભરવું આ તેલ વાળને લગાડવાથી સ-
રસ ગુચ્છાદાર થાય છે.

૫૭. વાળને બડા કરવાની રીત:—રોઝમરી દલાવરનાં દૂલ
એક ઑસ, મધ અર્ધો રતલ આ બંનેને એક ખાટલી સફેદ વાઇનમાં
નાખો. આ તેલ વાળને લગાડતી વખતે જરા ગરમ કરીને લગાડવું.

૫૮. મઠ્ઠીમાં ખરી ગયેલા વાળને પાછા લાવવાની રીત:—
આલીવ તેલ અને સ્પીરીટ ઑફ રોઝમરી એ બેજી સરખે ભાગે ભેદ
તેમાં થોડાંક ટીપાં જાલણનું તેલ નાખવું. એ તૈયાર થયેલું તેલ હમેશા
માથે લગાડવું.

૫૯. બીજી રીત:—કાલોનવાટર ૨ ઑંસ, ટીકચર કાન્થરડીસ ૨
દ્રામ, ઑઇલ ઑફ રોઝમરી ૧૦ ટીપાં, ઑઇલ ઑફ સર્વંડર ૧૫ ટીપાં,
જાલણનું તેલ ૮ ટીપાં એ બધાને મેળવીને જે જાગના વાળ ખરી ગ-
યા હોય તે ઉપર એ મેળવણી લગાડવી.

૬૦. ત્રીજી રીત:—આલીવ તેલ અથવા મીઠું તેલ ૩ ઑંસ, સ-
ર્વંડરનું તેલ ૧ દ્રામ એ બેજી તેલને મેળવી જે જગા ઊપર વાળ દૂંઠા
અને આજી હોય ત્યાં લગાડવું.

૬૧. વાળને વધારવાની રીત:—કેસ્ટર ઑઇલ ૪ ઑંસ, જમે-
કારમ ૮ ઑંસ, સર્વંડરના તેલના ટીપા ૩૦ અથવા ગુલાબના તેલનાં
ટીપાં ૧૦ એ બધાંને એક કાચની શીશીમાં ભરી રાખવું, અને વાળ
ઊપર લગાડતી વખતે ખૂબ હલાવીને ધડી ધડી લગાડવું.

૬૨. બીજી રીત:—કેસ્ટર ઑઇલ અર્ધો પાઉન્ટ આલકોનેટ વટ
અર્ધો ઑસ, ઑઇલ ઑફ બરગામાટ ૧૦ ટીપાં, સર્વીંગનું તેલ ૧૦ ટીપાં,
સીવેટ ૧ા ઍન પહેલાં કેસ્ટર ઑઇલને એક વાસણમાં નાંખી ધીમે ધીમે
દેવતા ઊપર ગરમ કરવું. જ્યારે ધણું ગરમ થાય કે આલકોનેટ રૂટની
ઊપર એ તેલ રેડી રેડું સારખાઈ તેને ગાળી ઠંડું કરવા પછી ઊપરના
સુગંધી તેલનાં થોડાં ટીપાં તેમાં નાંખવાથી તૈયાર થશે.

૬૩. ત્રીજી રીત:—આમળાંનું તેલ માથામાં ચોષડવાથી વાળ વધે છે

૬૪. ચોથી રીત:—આલીવ ઑઇલ ૧ રતલ, ઑઇલ ઑફ ઝા-
ગાનમ ૧ દ્રામ એ સધળાંને એક કરી ખાટલીમાં ભરવું આ તેલથી

વાળ સુશોભિત થાય છે.

૬૫. પાંચમી રીત—કોલોનવોટર ૨ ઑસ, ટીકચર ઑસ કે-
ન્યારડીસ ૨ ઑસ, રોઝમરીનું તેલ દસ ટીપાં એ સપ્તમાને એક કરી
કાચની શીશીમાં ભરી રાખવું.

૬૬. છઠ્ઠી રીત—ગુલાબના ફૂલની તાજું પાંખડીઓ લઈ ઝીણા
ઝીણા કટકા કરવા. તેને એક વાસણમાં નાંખી તેની ઊપર આલીવ ઑઇલ
ના પાઇન્ટ નાંખી મળ્યુત દાંકણું દાંકી તે વાસણને ઝાઝવાડીઆ સુધી તડકે
અથવા સુલાની ગરમ જગ્યા ઊપર રાખી મૂકવું. પછી તેને ગાળી લેવું.
એ પ્રમાણે જ્યાં સુધી તે તેલમાંથી ફૂલનો વાસ નીકળે ત્યાં સુધી બીજા
તાજા ગુલાબની ફૂલની પાંખડીઓ ઊપર પ્રમાણે નાંખી તડકામાં થોડા
દિવસ રાખી બાટલીમાં ભરવું.

૬૭. વાળને મજબુત કરવાની રીત—ચરખી ૧, તોલો, ગ્વાલી-
ક આસીડ અર્ધો તોલો, વિલાયતી એરંડીજી ૭ તોલા, એ સર્વેને એક
વાસણમાં નાંખી ગરમ કરી પીગાળવું. પછી તે ઠંડું થયેલા આવે કે તે-
માં એસેન્સ ઑફ વનીલા અથવા એસેન્સ ઑફ રોઝમરી નાખી મેળવવું.
એ તૈયાર થયેલા તેલને બાટલીમાં ભરી દરરોજ વપરવું.

૬૮. બીજી રીત—બદામનું તેલ ૩ ઑસ, સફેદ મીણ ૦૫ ઑસ
આ બંનેને સાથે તાપી ઠંડું પડે કે તેમાં ટીકચર ઑસ મારડીક એક
ઑસ અને એસેન્સ ઑફ બરગામાટ અર્ધો ઑસ નાંખી એક કરી કા-
ચના વાસણમાં ભરી મજબુત બૂચથી બંધ કરી રાખવું.

૬૯. બોડા માથા ઉપર પાછા વાળ લાવવાની રીત—ચોખ્ખું
પાણી ૧ પાઇન્ટ, પરલ આથ [એક જાતનો ખાર] અર્ધો ઑસ, ડાંદાનો
રસ ૦૧ પાઇન્ટ એ બધાને એકઠું મેળવી કાચની બાટલીમાં ભરી મજ-
બુત બૂચથી બંધ કરવું. જ્યારે લગાડવા મરજી હોય ત્યારે યજ્ઞનો એક
કટકો એ તેલમાં બોળી માથામાં તે ખૂબ ધસીને લગાડવું.

૭૦. બીજી રીત—કોલોનવોટર ૨ ઑસ, ટીકચર કેન્યારડીસ
૨ દ્રામ, રોઝમરીનું તેલ દસ ટીપાં, લવંડરનું તેલ ૧૦ ટીપાં એ સપ્તમા-
ને એક કાચની શીશીમાં મેળવી લગાડવું.

૭૧. વાળને ચકચકીત કરવાની રીત—ટંકણખાર ૨ ઑસ,
બાવળનો ગુંદર ૧ દ્રામ, ગરમ પાણી ૧ બાટલી એ બધાને એક વાસ-
ણમાં નાંખી પીગાળવું. પીગળી રહે કે તેની અંદર ત્રણ મોઢા યમયા
ભરીતે ધણો જાડો સ્પીરીટ ઑફ કેમ્ફર નાંખવો. આ મિશ્રને રાત્રે સહ

રહેતી વખતે વાળમાં બીજવવું,

૭૨. બીજી રીત:—ઑઇલ ઑફ બેન એક પાઇન્ટ, ઑઇલ ઑફ
ગેશમીન ૩ ઑંસ, ગુલાબતુ તેલ બાર ટીપાં, સીવેટ ત્રણ ડ્રેન એ બ.
ધાને કાચની એક બાટલીમાં ભરી મૂકવું. આ મિશ્ર લગાડવાથી વાળ
મજબૂત થાય છે.

૭૩. ત્રીજી રીત:—આલીવ ઑઇલ ૨ પાઇન્ટ, ગુલાબતુ અંતર
૧ ડ્રામ ઑઇલ ઑફ રોઝમરી ૧ ડ્રામ આ સધળાં એકઠાં કરી ઉપયોગ
માં લેવાં.

૭૪. વાળને વાળવાની રીત:—મધમાખના પૂડાતું બીજુ એક
અખરોટના મરના વજન જેટલું લઈ એક ઑંસ સાલીક તેલમાં પીગળા-
વવું. તથા તેમાં સુગંધને માટે ગુલાબનાં અંતરનાં બે ત્રણ ટીપાં નાંખવાં.

૭૫. પાતળા વાળને જાડા કરવાની રીત:—આલીવ ઑઇલ
૩ ઑંસને લવંડરુ તેલ ૧ ડ્રામ આ બંને એકઠાં કરી ઉપયોગમાં લેવું.

૭૬. વાળને ખૂબ સુરત કરવાની રીત:—આલીવ ઑઇલ એક
બાટલી, ગુલાબતુ અંતર ૧ ડ્રામ, રોઝમરીતુ તેલ ૧ ડ્રામ એ સર્વેને મેળવી
એક કરવાં. પણ એ તેલને લાલ કરવા માટે જરા આલકાનેટરમાં નાંખી
ઠંડુ પાડવા દેવું. જ્યારે ઠંડુ પડે કે તુલેજ તેને બાણી કાઢી તેમાં ઉપરના
બાટલીના સુગંધી તેલ મેળવી દબ હમેશ ઉપયોગ કરવો.

૭૭. બીજી રીત:—બીડી બદામતુ તેલ ૧ પાઇન્ટ, અને સ્પરમા-
રીટી ૧ ઑંસ લેવાં પહેલાં સ્પરમારીટીની ત્રીણી બીણી કરવો કરી તે-
ને બદામનાં તેલમાં મેળવીને એક વાસણમાં ગુલા ઉપર મૂકવી. જ્યારે
બંને મળી એક રસ થાય કે ઉતારી તેને સારી પેઠે ઠંડુ પાડવું. પછી
તેમાં ઑઇલ ઑફ જરમામાટનાં પાંચ ૭ ટીપાં નાંખવાં. તે ઑઇલ ઑ-
ફ જરમામાટતુ તેલ ૧ હોયતો તેને જલ્દી બીજાં કાંઈ સુગંધી તેલનાં
ટીપાં નાંખવાં અને તૈયાર થયેલું તેલ વાળને લગાડવાથી અગત્ય થઈ
શરીરને શોભા આપશે.

૭૮. વાળ ખરીજતા અટકાવવાની રીત:—ટીક્યર કેન્થારીડીસ
અથા ઑંમ અને એરંડીક તેલ દોઢ ઑંસ, આ બંને મેળવી મવાર
સાંજ લગાડવું.

૭૯. બીજી રીત:—લીકર એમોનીઆ એક ઑંસ, કેમ્ફોરેટ
આલકોહોલ ૧૫ ડ્રામ અને મીઠું અર્ધા ડ્રામ એ બધાને એક પાઇન્ટ
પાણીમાં મેળવવું આ મેળવણીથી દિવસમાં ત્રણ ચાર વાર માથું સા-

રી પેઠે ધોવા કરવું

૮૦. ત્રીજી રીત:—યોગ્યક આમળા લઈ એક આળી રાત સૂંધી પાણીમાં બીજવી રાખવા સવારમાં ઉઠો કે તુરંત વાળને સાબુના પાણીથી ઘોષ્ટ ૨૫-૩૦ કરી તૈયાર થયેલ આમળાનું પાણી લગાડવું. તે સકાયા-૫ છી વાળ ખ ખેરી નાખવા પછી પેલા આમળાના પાણીમાં ઘોડીક કલપ વાળીને નાખવી, અને એ મિશ્ર રાત્રે સુતી વખતે લગાડી મગ્ન્યુત પાટો બાધી લેવો. સવારમાં માથું ઘોષ્ટ નાખવું આમ કરવાથી વાળ કાળા પ-ણ થાય છે

૮૧. વાળને આફ કરવાની રીત —જહામનું તેલ ૨ ઓંસ, ૨૫-૨માસીટી ૨ દ્રામ, સફેદમીણ ૧૫ દ્રામ, ઝીસેમઇન ૧ દ્રામ, બાલજમ ઓંસ પીર અઘો દ્રામ, એ સધળાને જરા ગરમ કરી કાચના વાસણમાં બરી રાખવું આ મિશ્ર ઊપયોગમાં લેવાથી વાળ સાદ અને ૨૫-૩૦ થાય છે

પ્રકરણ ત્રીજું.

જૂદો જૂદો જાતનાં જનનવર દૂર કરવાના પ્રયોગ.

૧. જિંદર દૂર કરવાની રીત:—ઑધલ ઑર અગર અને આ-દ્ય ઑંસ આકસગાલ બેઠ સરખે બાગે લેઇને તેમાં લાકી જેલુ થાય તેટલો ધકુંનો આટો ભેળવવો પછી તે આટાની નાની નાની ગોળીઓ બનાવી ઝોરડાની અદર અથવા જ્યાં જિંદરો હોય ત્યાં મૂકવી પછી તેની પાસે પાણીની બરેલી રકાબીઓ રાખવી તેલના વાસથી તુરંત જિંદરો તે આટાની બનાવેલી ગોળીઓ ખાઇ જશે, અને તેથી પાણીની તરફ ધણી લાગવાથી પેલી રકાબીમાંનું પાણી પીશે કે તુરંત બેશુદ્ધ બની જશે. એટલે તેમને પકડી દૂર મૂકી આવવા જેથી હ કલાકે પાછા શુદ્ધિમાં આવે છે.

૨. બીજી રીત —એક યુદી બરીને ખાવાનું મીઠું લેવું. તે મીઠું દરેક ક્ષાટમાં, તથા દરમાં તથા જે જગ્યાએ જિંદર પ્રતા હોય તે જગ્યાએ થોડું થોડું નાખવું. પછી તે મીઠા ઊપર બજે ચમચા ઝોરડુથાનો આફ નાખવો. એટલે તેના વાસથી જિંદરો નાસી જશે, એટલુંજ નહીં પણ પા-છા તે જગ્યાપર આવશે નહીં

૩. ત્રીજી રીત —ખગ્ડ લાઇમ જિંદરના દર આગળ નાખવું જેથી તેઓની ચામડીને વળગવાથી જિંદરને પજોળ કંટાળો આવવાથી અતે પોતાનું મહેાણુ છોડી જશે.

૪. ચોથી રીત:—ઊંદરના દરની આસપાસ કળીચુનો અને ઢળ-દરનો બૂકો પાંચરવાથી ઊંદર તે ઊપર આસતા નથી અને નાદી જાય છે.

૫. પાંચમી રીત:—કારજોન બાઇસલકાઇડનાં થોડાં ટીપાં ઊંદર-નાં દરમાં છાંટવાથી ઊંદર તે ઊપર આસતા નથી. અને નાદી જાય છે.

૬. છઠી રીત:—ઊંદરના દર પાસે, અને જ્યાં ન હોય તેા જે ઠેકા-લે આપણી ખાવાની ઝીજ વિગેરે મૂકેલું હોય; તેની આસપાસ દરતા જરની ધાણીના દાણા નાંખવા જેથી ઊંદર દરમાંથી નિકળીને તે ધાણી ખાવા માંડશે; આથી તેના દાંત અંબાઇ જાય છે. અને બીજી ખાવાની ઝીજ પાસે હોય પણ તે ખાઇ શકતા નથી.

૭. સાતમી રીત:—ઊંદરના દર પાસે બ્લીચીંગ પાઉડર અને ટા-ર'એ જાને પાણીમાં મિશ્ર કરી તે તેમના દર પાસે આપવા 'ધુણામાં છાંટવાથી ઊંદર તે દવાની નાખસંદ વાસને લીધે આવશે નહીં.

૮. આઠમી રીત:—ઘેરચુપુ, સાદો મલમ (બીડુ) તે-લ અને મીથુનું મિશ્રણ અને આસનેટ સરખા પ્રમાણમાં મેળવીને સૂવા-ના ખાટલા, પુરશીઆ વિગેરેપર લગાડવાથી માકણ પ્રવેશ કરવા પામતા નથી. વળી લાંકડાંપર તેજ મિશ્ર લગાડીને તેને જમીનમાં દાટવાથી જી-વડાં પણ લાગતાં નથી.

—૯. બીજી રીત:—ફટકડી ૧ રતલ લેધને તેનો ખારીક બૂકો કરવો. પછી ઊંકળતા પાણીમાં એ બૂકો નાંખી એક રસ કરી જે ઠેકાણે માક-ણુ બરાઇ બેસતા હોય ત્યાં જાડી પીંછાથી એ મિશ્ર લગાડવાથી તેની અંદર માકણુ પ્રવેશ કરવા પામતા નથી.

૧૦. ત્રીજી રીત:—ખડીનો બૂકો અને સરસવનો બોળ સરખે બાજે-લેધ મિશ્ર કરી માકણુ બરાઇ રહેવાના રચણોમાં લગાડવાથી તેની અંદર માકણુ પ્રવેશ કરવા પામતા નથી.

૧૧. ચતુર્થ રીત:—આંચક દૂર કરવાની રીત:—બાઇસલકાઇડ આંચક કારજોન ૮૦ ભાગ, અને ૨૦ ભાગ કેરોસીન તેલ જાને મિશ્ર કરીને ધરમાં છાંટવાથી તે દૂર જાય છે.

૧૨. બીજી રીત:—એ ભાગ કારજોલીક આસીડ અને ૯૮ ભાગ પાણી મિશ્ર કરી, તે પાણી ઝોરડાની બાંત, ચાદર, ઝોસીકું વિગેરે ઉ-પર છાંટવાથી ઉપર લખેલાં જીવડાં આધેજે નહીં. વળી સૂઈ રહેલી વખતે મોં-બંત ગરદન ઉપર આ મિશ્ર ચોપડવાથી તે ઠેકાણે પણ જીવડાં કરડશે નહીં.

૧૩. ત્રીજી રીત:—એક વાટકીમાં થોડું કપૂર નાંખી તે વાટકી

યોગ દેવતા ઉપર અથવા દીના ઉપર ધરતી ઝેવી રીને કે તેમાનું કપૂર સળગી ન જતા ધીમે ધીમે ધુમાડો થઈ ઉડી જાય, અને ધુમાડો ક્યાં પછી ખારી ખારણા ઉઘાડી નાખીએ તો પણ ધણીવાર સુધી તેની અસર જતી નથી, અને છતાં આવતા અટકે છે

૧૪. ચોથી રીત —સાજ વખતે ખારી ખારણા બંધ કરી તેમાં સીસમના લાકડાનો ધુમાડો કરવો તેથી મચ્છર તથા ચાચડ નાંથી જરો, અથવા સુવાના ખાટલા મિઝેરમાં અજભો નાખવાથી આવશે નહીં

૧૫. પાંચમી રીત:—ડમરાના પાદડા અથવા ડાળીઓ અથવા કુવરની શાખા તથા ધણા મચ્છર હોય ત્યાં રાખવાથી જતા રહેશે

૧૬. ઝાડના થડમાંથી કીડીઓ દૂર કરવાની રીત —ઝાડના થડની આસપાસ ઘોડીકે જમ્યા ખોદી બથલ પાથલ કરી તેમાં દોલસાની રાખ અથવા લાકડાનો વહેર નાખવાથી કીડીઓ દૂર થશે

૧૭. કખાટમાંથી કીડીઓ દૂર કરવાની રીત:—કપૂરની દોથળીઓ કખાટમાં ટાગી રાખવાથી અથવા ઘોડો કપૂર અને આખા ઘોડા મરી એકઠાં કરી કપડાની દોથળીમાં બારી કખાટમાં રાખવાથી દૂર થાય છે

૧૮. બીજી રીત —કીચોસોટના પાણીમાં એક છાંયજનો કંદકો મિજવીને કખાટમાં મૂકવાથી કીડીઓ થશે નહીં

૧૯. ઝાડ ઉપર ચઢતી કીડીઓ અટકાવવાની રીત —ઝાડની આસપાસ ફરતો તાર લગાડવો અથવા કીચોસોટના પાણીમાં કપડું મિજવીને તે ઝાડની આસપાસ ગોળ વીંટવું

૨૦. ટેબલ અને કોચ ઉપર કીડીઓ ચઢતી અટકાવવાની રીત —પાણીથી ભરેલી તાંબી અથવા પતરાની રકાળીઓ કખાટના અથવા ટેબલના પાયા નિચે મેલી રાખવી એટલે કીડીઓ ચઢશે નહીં

૨૧. બીજી રીત —કપડાની ચીપને એરડીયા તેલમાં બોળી કાઢી ટેબલ અથવા કોચના પાયા હેઠળથી ફરતી ગોળ લપેટવી તેથી કીડીઓ ચઢશે નહીં

૨૨. માંખ દૂર કરવાની રીત:—એક ચમચો મળા દબેલા મરી, એક ચમચો લાલ ખાડ અને એક ચમચો મવણ એ સર્વે ચીજો મિશ્ર કરી ત્યાં માખ કટાણો આપતી હોય ત્યાં એ મિશ્રની રકાળી મૂકવી કે તુરંતજ બધી માખો એ રકાળી ઉપર આવી બેસશે અને કટાણો આપશે નહીં

૨૩. ઊંઘના કપડાને ઉઘાડથી બચાવવાની રીત —સૂકા લવડર ૧૧ ફૂટ ઊંચા લૂગડા ઉપર પાચરવા અને તેને ઊંઘના કપડાની અ

દર દાંડી રાખવાથી ઉપાધ લાગશે નહીં.

૨૪. ચોપડીઓને ઉપાધથી બચાવવાની રીત.—ઉપાધ તથા કસારીઓનો ઉપદ્રવ દૂર કરવાને એક અકસીર ઉપાય હિંદુસ્તાનની સરકારે નિચે મુજબ લઘેર કીધો છે. એક જાગ રસકપૂર્ણ ૧૪૪ ભાગ પાણી ઉમેરવું, ખાદ તે પાણી કાગળમાં ભેવું, અને ઉપદ્રવવાળી જગોએ એ પાણી લગાડવાથી ઉપાધ તથા કસારી યશે નહીં.

૨૫. દેરાખી તથા સુતરાદિ કપડાને ઉપાધથી બચાવવાની રીત:—દેવદારના સાકડાના બારીક છોડીને ગલગલના કપડાની કાથળી-ઓમાં બારીને કપડાના પડમાં અથવા ઉપર મૂકવાથી ઉપાધ લાગતી નથી.

૨૬. બીંદી રીત:—ચીકબાલાને કપડાના પડમાં નાખવાથી ઉપાધ થતી નથી.

૨૭. તીંચ રીત:—કપૂરના સાકડાની બારીક ચીપો અથવા મૂઝને મલમલના કપડાની કાથળીમાં સીવીને કપડાના પડમાં મૂકવું.

૨૮. ચોથી રીત.—રસીઆવેધરના નાના નાના કટકા કાપીને કપડાના પડમાં મૂકવાં.

૨૯. પાંચમી રીત:—કડવા લીમડાના પાંદડાને આખા ઠાળાં મરીની સાથે ભેળાને કપડામાં મૂકવું.

૩૦. છઠી રીત:—રપીરીટ આદિ દરખેમદાઈનના કાગળ 'મિર્તજીને' કપડાના પડમાં મૂકવો; અને તે કપડાં પહેરવાની અગાઉ ઉપાધમાં ખુલ્લા કરવાં જેથી દરખેમદાઈનનો વાસ નીકળી જશે.

૩૧. સર્પને ધરમાથી દૂર કરવાની રીત:—જે દર્મમાં અથવા જે રથળે સર્પ હોય ત્યાં કપડું બાળી તેની ખૂબ ધુમાડી કરવાથી સર્પને અતિશય કંટાળો આવી તે રથળ છોડી જાય છે. કારણ વળતા ચુંચરાની ધુમાડી તેને બહુ જ ખરાબ લાગે છે.

૩૨. કોળીજના છોડને લાગતાં છવડાં આટકાવવાની રીત:—કોરેસર હોડો નિચે મુજબ અકસીર ઇલાજ સોધી કાઢેલો છે. કોરેસીન (આસવેટ) તેલ ૨ ગ્યાલન અથવા ૨૦ પૌંડ, સાદો સાખ ૧૫ પૌંડ અને પાણી ૧ ગ્યાલન પ્રથમ સાણુને પાણીમાં પીગાળીને પાણીને સારી પેટે ઉકાળવું. અને તરતજ આસવેટ તેલમાં નાખવું અને સારી પેટે હલાવવું. જે સારી પેટે હલાવ્યું હશે તેા મિત્ર હંડુ થયા પછી જલકું યશે. અને કાચ ઉપર ટીપુરપાડીશું તેા તેલનો ડાચ પડશે નહીં, વામરવા પહેલાં આ મિત્રમાંથી એક ભાગ લઈ નવ જોળ કડા પાણી સાથે ભેળવવું અને પછીથી છોડ

ઉપર, છાંટવું.

૩૩. યાડને લાગતાં છવડાં તથા ઉધાધ દૂર કરવાની રીત:—
જાડની આસપાસ ખોડો ખોદી તેમાં ખાતર સાથે મીઠું મેળવી નાખવાથી
પણ ઉધાધ વિગેરે છવડાંની ખીંક જોડી રહેશે.

૩૪. ખીજી રીત:—યોડા સોમલ વાદીને યોડા લોટમાં મેળવી તેમ
જવલ ગોળવું પાણી નાંખી નાની નાની ગોળીઓ વાળવી આ ગોળીઓ
જાડની આસપાસ યોડું ખોદી ખાદી સાથે મેળવીદેવી આ છવડાંની અ
સર બંધુને ખાટે રહે છે.

૩૫. અનાજને તુકશાન કરનારાં છવડાં દૂર કરવાની રીત:—
ફાંસગાંતો એક મેથીસ લખે છે કે પેટીમાં થડું, જવ, ચોખા, ખીરિકું
અથવા ખીજ મેદાવાળા પદાર્થની ચીજ ભરી હોય તેમાં દૂધ લોડાનો ટ
ળીઓ ખોંધી રાખવાથી તે ઝીળે ચડતી નથી; તેમજ તેને છાંડાં અથવા
છવડાં લાગતાં નથી.

૩૬. ખીજી રીત:—થડુંમાં બાંધસલદાષક ઓફ કારબોનનાં યોડાં
ટીપાં નાંખવાથી પણ તેમાં છવડાં પડતાં નથી.

૩૭. કંસારી, કીડીઓ, માકણ દૂર કરવાનો સહેલો પ્રયો
ગ:—પેટીમાં અથવા કજાટનાં ખાતામાં યોડાં ટીપાં ટરપીનટાઇન તેલનાં
છાંટવાથી કંસારી અથવા ખીજ છવડાં તુકશાન કરતાં નથી.

૩૮. ખીજો પ્રયોગ:—પાપખાના, તેમજ ખોરાક રાખવાની ઝોર-
ડીઓમાં, ખુણામાં, તેમજ જાંજી ઉપર યોડાં ટીપાં ટરપીનટાઇન તેલ
નાં છાંટવાથી લાં કીડીઓ આવતી નથી.

૩૯. ત્રીજો પ્રયોગ:—સુવાના ખાટલા અથવા પલંગનાં સોપામાં
સારી પેટે લગાડવાથી તેમાં માકણ પ્રવેશ કરી શકતા નથી.

૪૦. માખ, મચ્છર ચાંચક, ઉંદર, સર્પ વિગેરે ત્રાસદાયક
પ્રાણીઓને દૂર કરવા ખાટે ધુણી:—બીજામાં, નાગરમોષ, કોવચ, ગો-
ળ, રાજ અને સરસવ એ જલસેને સમગ્રાંતે લેઈને આંકીને ધુણી કરવી
એટલે આ ધુણીને લીધે સદંત્ર પ્રાણીઓ મુદગાંથી પામલ થયેલા આંતર-
ની ગાફક પચાપન કરી જશે.

૪૧. છવડાંને ઉધાધથી બચાવવાનો ઇલાજ:—૧૦ રતલ ૧૮-
કડી અને ૨૦ રતલ શુગરલેઝને મરમ પાણીમાં પીગાળવાં અને તેમાં
એક ભતનો ચર ગિચે બધાવેલાં મુંધી તેને સ્થિર રહેવા દેવું. પછી
ઉપરનું નીતર પાણી કઢાડી લઈ ૧૮૦ ગ્રામન પાણીમાં યોડું એસિ-

આસ પીંગાળી રાખ્યુ હોય તેમા રેડવુ હવે આ મેળવણીમા કપડાના તાકા બાર હલાક સુધી જોળી રાખવા અને જ્યારે જરાબર બીજાઈ રહે એટલે કાઢીને ખૂબ સૂકવવા જેથી તેઓને કદી ઉધાઈ લાગશે નહીં અને જેમ એક ચોર પોતાને પકડવા આવનાર ધણીને જોઈ નાથી જાય તે મ તે હવે જણાવેલી શટકડીની મેળવણીની ગંધથી દુરની દુર રહેશે

૪૨. છજુ દર અથવા એણે નસાડવાનો ઉપાય — આ ત્રણ દાયક તથા ન શકારક પ્રાણી લમણની વાસથી બહુ દુર નાસે છે, માટે એઓના આવજન કરવાના માર્ગ ઉપર અને દર આગળ પોડી લસણની કળી મૂકવી એટલે તેઓ તે જગ્યા આગળ શરીથી પોતાનો અણુગમતો દેખાવ દેશે નહીં

૪૩. લાકડાના કોષ્ટ પછુ સામાન ઉપર ઉધાઈ લાગીહોય તેનો નાશ કરવાની યુક્તિ — ૧ પાઈન્ટ સમુદ્રના પાણીમા લસણની બે મોટી કળાઓ બારીક પાગીને નાખવી અને તે પાણી એક બાટલીમા ગંરીને તેમા મધનાં વીસ ટીપા નાખવા સાર પછી બાટલીનું મો બંધ કરી બુચ મારી બે ત્રણ દિવસ સુધી એમને એમ મૂકવુ. સાર પછી જે સામાનને ઉધાઈ લાગી હોય તે સામાન બપોર પેલી બાટલીમાનું પાણી છાટવું એટલે ગંધી ઉધાઈ જતી રહેશે, અને શરી કોષ્ટ વખતે પણ લાગશે નહીં

૪૪. ઇમારતનાં લાકડાં સડતાં અટકાવવાની રીત — રસ કપૂ રને પાણીમા પીંગાળી તેનો હાથ માત્રવાથી લાકડું સડતો નહીં

૪૫. બીજી રીત — પહેલા પાગીઆપર કોલશીઅમ કલોરાઈડ અથવા બ્લીચીંગ પાઉડરને પાણીમાં પીંગાળી તેનો હાથ મારવો બાદ કીરાકશીનો હાથ મારવો જેથી લાકડું પથર જેવું કઠણ થશે અને સડશે નહીં

૪૬. માકણ ન થવાનો સાધારણ ઉપાય — લાલ મરચા પલાળાને તેનો ઉકાઓ કરવો, સાર પછી તે ઉકાળાને જે ઠંડાશે માકણની રહેવાની જગ્યા હોય ત્યાં લગાડવાથી માખ્યુ તે જગ્યાએ શરી થવાના નથી

પ્રકરણ ચોથું.

તરેહવાર અંતના સાધુ જનાવવાના પ્રયોગ.

૧. વીંડજર મોપ:—૧ પૌંડ ઓલીવ ઓઇલ અને ચરખી ૮ અંધવા ૯ પૌંડ મેળવીને ક્રેસ્ટીક સોડા સાથે ઉકાળવું. ઉકાળ્યા પછી સુગંધીને માટે તજ, ધાણા અથવા કરતુરી અર્ક વિગેરે મેળવવાં તે મેળવવાનું પ્રમાણ ૬૨ હંડરવેટ સાધુમાં ૧૫ થી ૨ પૌંડ સુધી છે.

૨. બીજી રીત:—ઉપર મુજબ બીજો ઉકાળાને ઉવટે તેમાં બજેલી ખાંડ અથવા બૂરો રંગ પાણીમાં મેળવી નાંખી ખૂંચ દલાવે છે ખુસબોને માટે લંબંડર અથવા બીજી તેલ નાંખવું. તે તેલ અથવા અરક નિચેના પ્રમાણમાં નાંખવું.—ઉકાળેલો સાધુ ૧૦૦ ઓંસ, લવંડરું તેલ ૦૧ ઓંસ, રોઝમરીનું તેલ ૦૧ ઓંસ અને સુવાનું તેલ ૧ ઓંસ. એ રીતે નાંખી ખૂબ હલાવીને પછી તેની ગોઠીઓ વાગવી આ સાધુ બૂરા રંગનો થાય છે.

૩. ત્રીજી રીત:—સારા સફેદ સાધુના પાતંગા કટક કરી એક વાસણમાં નાંખી ધીમાં અગારા ઉપર મૂકીને પિગળવા દેવું. ત્યારે પિગળી રહે ત્યારે તેમાં વળીઆરીનું તેલ અથવા જરા આઇસ ઓઇલ બરંગામાટ અને આઇસઓઇલ ઓરીગાનમ નાંખીને મેળવવું. ત્યાર બાદ સાધુ જનાવવાના બીજામાં એ મેળવણી નાંખીને ત્રણ અથવા ચાર દિવસ સુધી સૂકાવા દઈ તેનાં મે તેવા આકરમાં કટક કાપી દેવા બે એમાં જરા કરતુરીનું એસેન્સ નાંખવો તો સારો સુગંધી સાધુ થશે.

૪. ચુલાખના તેલનો સાધુ:—પાંચ ઓઇલ સોંપનો ઝીલો બૂકો ૩ પૌંડ, સૌથી સરસ સાધુનો બૂકો ૨ પૌંડ, ઓખનું પાણી ૧૨૫ ૩૫૦ ગ્રામ, એ બધાને એક વાસણમાં નાંખી તે વાસણને ખીલ ઉના પાણીના વાસણમાં મૂકી ગરમ કરવું. જરાબર પિગળીને મિશ્ર થયા પછી તેમાં ૦૧ ઓંસ સિંદૂર નાંખી ખૂબ હલાવવો, અને પછી નિચે ઉતારી થંડુ થયા પછી તેમાં ચુલાખનું અત્તર ૨ ટ્રાન્ઝ, ઓઇલ આર જરાગેમાટ ૧૫ ટ્રાન્ઝ, તજ અને લવીંગના તેલનો દરેકનો ૦૫૫ ટ્રાન્ઝ અને રોઝી-છરેની અમતું તેલ ૦૫ ટ્રાન્ઝ, એ બધાને મેળવીને નાંખવું અને સારી પેડે દલાવવું. આ સાધુની ખુસબો અને રંગ ધજોજ સરસ હોય છે.

૫. બીજી રીત:—વીંડજર મોપ સાધુનો બૂકો ૨૦ પૌંડ, ચુલાખ-

નો અંક ૧૧૧ ઓસ, લવિંગનું તેલ ૧૧ દ્રામ, તજનું તેલ ૩ દ્રામ, બર-
ગેમાટનું તેલ ૧ દ્રામ, નીચેલીનું તેલ અથવા જેને નારંગીના ફૂલનું
તેલ કહેએ, તે ૩ દ્રામ, સિંદૂર ૨ ઓંઝ, એ બધાને મિશ્ર કરી ઉપરના
સાધુના બારીક બૂકા સાથે મેળવીને ટાંળીને મરજી મુજબ આકારની ગો-
ટીઓ બનાવાય છે.

૬. ત્રીજી રીત:—ચરખીનો બનાવેલો તાલો સાધુ અને આલીવ
અંકુશ સરખે ભાગે લેવું. સાધુને પાતળો પાતળો કાતરી તેલની સાથે
એક વાસણમાં મેળવી, તે વાસણને ખીજ ઉકળતા પાણીના વાસણમાં
મૂકવું. પણ પાણી ઉભરાઈ ન જાય તેની સંભાળ રાખવી. તે મળી એક
રસ થઈ જાય કે તેમાં રંગ આપવાને વાસ્તે જરા હાંગળોફ નાંખવો.
પછી તેને પાણીના વાસણમાંથી બહાર કાઢી જરા ઠંડુ પડવા આવે કે
તેમાં મુગફતે માટે ગુમાળનું અતર ૪ દ્રામ “આઈલ ઓફ બરમામા-
ટ” ૩ ભાગ, લવિંગનું તેલ ૧ ભાગ, તથા તજનું એસેન્સ એક ભાગ
નાખી ખીખામાં મૂકવા મેલવું.

૭. આયોડીન રીત:—૧ ભાગ આયોડાઈડ ઓફ પોટાસીઅમ ફા-
ઈ તેને ૩ ભાગ પાણીમાં નાંખી ઓગાળવો, આ મિશ્રણને, ધીમા તાપ
ઉપર મૂકી અગર એક મોટા વાસણમાં પાણી ઉતું કરીને તેમાં અદર
મૂકી સાધુને ઓગાળવો, અને બરેબર ઓગળી એક છત્ર થઈ જાય
ત્યારે ઉતારી ગોટીઓ પાડવી.

૮. બીજી રીત:—આયોડાઈડ ઓફ પોટાસીઅમ ૧ ભાગ તે
૩ ભાગ પાણીમાં પિગાળીને તેમાં ૧૧ ભાગ કેરોટાઇલસોપ બારીક કટકા
કરીને નાંખવો. આ વાસણને ખીજ ઉકળતા પાણીના વાસણમાં મૂકી મરજી
કરવાથી અંદરની સઘળી ઓળે મળી જશે.

૯. સલ્ફર રીત (ગધકનોસાધુ):—આઈ ઓસ સફેદ કાજી
સાધુને ઝીણો કાપી મત્તરની ખાવણીમાં ૨ ઓંસ ગધક સાથે ખૂબ ખાં-
ડીને એક છત્ર કરવો. અને તેની વાસ હુપાવવા તેમાં એક ઓંસ આ-
લકોહોલમાં યોડાંક મુગધી અતરનાં ટીપા નાંખી મેળવવાં. ખૂબ ખાંડીને
એક છત્ર થાય એટલે તેની ગોટીઓ વાળવી.

૧૦. બીજી રીત:—વીંડઝરસોપ નાતનો સાધુને બૂકા ૮ ઓંસ,
ને એક, ખલમાં નાખી તેમાં ૨ ઓંસ ગધક વાડીને નાખીને ખૂબ મે-
ળવવું. ત્યાર બાદ ૧ ઓંસ, આલકોહોલમાં યોડા યોડાં ટીપાં કાંઈ પણ મુ-
ગધીદાર તેલનાં નાંખીને તે ઉપરના મિશ્રમાં નાંખી ખૂબ ધુંફીને ગોળ

ગાદીઓ બનાવવી.

૧૧. કસ્તુરી વાળો સાધુ (મશકસોપ) :—પામ ઑલસોપ ઉઠા રહે એટલે તેમાં બાંહેલી ખાંડ અથવા થોડો રંગ નાખે છે, અને ખુશબો માટે કસ્તુરીનો ચૂર્ક, અને તેની સાથે જરગેમાટ, લંબીંગ અને તળનાં ચૂર્કો મેળવીને નાંખે છે મુગધી બીજો કટલી નાંખવી તેના આધાર સાધુની કિમ્મત ઉપર છે.

૧૨. બીજી રીત :—“ પામઑલસોપ અને ચરખીના બનાવેમ સાધુને તપાવવું તથા તેમાં રંગ આપવાને માટે બાંહેલી ખાંડ નાંખવી, ક્યારે હંડુ ચડવા આવે કે તેમાં જરા એસેન્સ ઑફ મશક અને થોડું લંબીંગતું તેલ નાંખી મેળવી બીજામાં નાંખી સુકાવા તેવાર થયેલા સાધુ મેલવા.

૧૩. હુની સોપ બનાવવાની રીત :—સાધારણ પીળા રાગના સાધુમાં મુશાળી અતાર લીધું જગર જગામેટ હસાદીતું તેલ મેળવીને કંચામાં આવે છે. હાથી જતનો હનીસોપ બનાવવો હોય તો ઓલીવ તેલ અને તાડતું તેલ જરાબર ભાગે લઈ તેમાં ત્રણ ભાગ સારો કઠમું સાધુ નાંખવો તેને ગરમ કરી એક રસ થાય કે ઉતારી, તેમાં એકતી મુગધી નાંખી રંગ લાવવા સુરગીતો રંગ નાંખવો.

૧૪. બીજી રીત :—સાધારણ હનીસોપ બનાવવા માટે ઉઠાલેલો સાધુ ૧૦૦ ઓસ, લંબંકરતું તેલ ૦ ઓસ, શેઝમરીતું તેલ ૦ ઓસ, અને મુવાતું તેલ ૧ ઓસ, આ સર્વે એક કરી ઉઠાળવો. ઉઠાળતો વગતે તેમાં ઓખી રાગ નાંખવી, અને ઉઠાળી રવા પછી ખુશબોને માટે તેમાં શેઝમરીતીચાગતું તેલ અથવા જરગેમાટતું તેલ નાંખવું રંગ લાવવા માટે તેમાં થોડો કપીલ રંગ નાંખવો.

૧૫. ત્રીજી રીત :—૨ રતલ પીળા માણના નાના દટકા કરી એક વાસણમાં ચૂકવવા. પછી તે વાસણને ઉઠાળતાં પાણીના વાસણમાં મૂકી સાધુને દલાવી પીગળાવવું. પછી ઉતારીને તેમાં ૦ રતલ સાર મધ તથા થોડું તળતું તેલ નાંખી ૬ થી ૮ મિનિટ મુધી ત્રીસીથી ચમક કરવું ત્યાર બાદ બીજા વાસણમાં નાખી એક દિવસ રહેવા દેવું. એટલે વાપરવા લાયક સાધુ થશે.

૧૬. ચોથી રીત :—પામઑલસોપ ૧ ભાગ, આવીવ ઑલસોપ ૧ ભાગ, કડં સોપ ૩ ભાગ એ બધાને એક કદાખમાં નાંખી ગરમ કરી પીગળાવવું. ક્યારે જરાબર તવાઈને પીગળી રહે કે ઉતારી જરા હંડુ.

પડે કે સુગંધને માટે થોડું વરખીનાનું તેલ અથવા ઑઇલ ઑફ છનનર ગભાસ નાંખી સાચુ બનાવવા.

૧૭. પારદર્શક સાચુ:—સાચુની ગોટીમાંથી કાચ માફક આરપાર દેખાય એવો સાચુ કરવો હોય તો, સારો સ્ક્રાપલો સાચુ લઇ તેના પાતળા હાલકા કાપી આલકોહોલ નામનો આકરો દારૂ આવે છે તેમાં ધીમી ગરમીની આંચથી ઓગાળવો. ચરખીનો બનાવેલો સાચુ આવો કામમાં સારો, નેમજ પીળા રાજનો સાચુ પણ મારો કારણ કે રાજના સાચુનો મળનો પીળા રંગનો પારદર્શક સાચુ થાય છે.

સામાન્ય બ્રાસન આલકોહોલ ૫૦ પૌંડ સાચુ થાય છે. આલકોહોલમાં સાચુ નાંખી ગરમ કરવાથી કેટલોક આલકોહોલ ઉડી જાય છે, પણ તે અંક કાઢવાના વત્રમાં નાંખી પછી ગરમ કરી સાચુ તૈયાર કરીએ તો આલકોહોલ નકામો બગડતો નથી.

✓ ૧૮. ઝીસેરાઇન સોપ:—સાધારણ કઠણ સાચુમાં તેના વજનનો ફે થી ફે સુધી ઝીસેરાઇન મેળવીને બનાવાય છે. સાચુને તૈયાર કરી ઉતારી ટાઢો થવા પહેલાં, ઝીસેરાઇન મેળવે છે; અને તેમાં રતો, શુભાખી અગર નારંગીઓ રંગ મેળવે છે. એવો સાચુ સુગંધીદાર કરવો હોય તો એજ વખત મરજી મુજબ જોઇતી સુગંધીનું તેલ ઝીસેરાઇન સાથે મેળવીને નાંખે છે.

✓ ૧૯. બીજી રીત:—આ સાચુ બનાવવા માટે સાધારણ પાગઑઇલ અથવા બીજા સાચુને ઉકાળ્યા પછી તેના વજનથી ૨૦ અથવા ૨૫ મો વાગ ઝીસેરાઇન નાંખી ખૂબ દલાવી મિથ્ર કરવાથી ઝીસેરાઇન સોપ બને છે.

✓ ૨૦. પામ ઑઇલ સોપ:—પામ ઑઇલ ૩૦૦ પૌંડ, ચરખી ૨૦૦ પૌંડ, રાજ ૨૦૦ પૌંડ મેળવીને કેસ્ટીક સોડાના પાણી સાથે ઉકાળવા. આ સાચુ સફેદ અથવા પીળા રંગનો થાય છે અને બીજી જાતના સાચુ બનાવવામાં આ સાચુ વપરાય છે.

૨૧. બદામના તેજનો સાચુ:—ચોખ્ખો સફેદ સાચુ બનાવવાની રીત નંબર ૧ લાંમાં આપેલી છે તે પ્રમાણે સાચુને ઉકાળીને નિચે ઉતારી તેમાં દર ૨૮ પૌંડ સાચુ માટે ૪૦ ઑંસ બદામનું તેલ નાંખવું, અને બીજી ખુશબોદાર ઓળે નાંખી દલાવીને મિથ્ર કરવી.

૨૨. બીજી રીત:—૧ હરપેટ સારો કઠણ સાચુ લઇ કદાઇમાં નાખી ઉતો કરવો; અને જ્યારે ઓગળીને તૈયાર થાય કે તરત તેમાં ૨૦ ઑંસ કઠણ બદામનું સુગંધી તેલ નાંખી મેળવી દેવું અને ચૂસા ઉપરથી

ઉતારી તેની ગોટીએ પાડવી

૨૩. કઠવી બદામનો સાધુ — સફેદ ચરખીનો બનાવેલો સાધુ ૫૬ રતલને એક કઠાઈમાં નાખી ચરમ કરવો. બપોરે તે ધિગળી રહે કે તંબા બાા રતલ કઠવી બદામનું મુઠાંધી તેલ નાખી સારી પેઠે મેળવી દઇ પછી કઠાઈને ઉતારી નાખી એ મેળવણી બીબામાં ફારી સાધુ બનાવવા

૨૪. કોપરેલ તેલનો સાધુ:—કોપરેલ તેલ ૮૦ ભાગ અને પા મચ્છોઈલ ૧૦ ભાગ એ બનેને મેળવી સોડાના પાણી સાથે મુચનામાં આ આ મુજબ પ્રમાણથી ઉકાળવાથી ધણો સરસ સાધુ બને છે ઉકાળી રવા પછી તેમાં જોડેએ તેવો રગ અને ખુગજો મેળવવી

૨૫. તજના તેલનો સાધુ — નજર ૧ લાખા આપેલો સાધુ ૫ પૌડ નજર ૪ થાનો સાધુ ૩૦ પૌડ, નજર ૧૦ વાજો સાધુ ૧ પૌડ એ બધાનો બારીક ભુમ કરીને એજો સારી પેઠે મેળવીને તેમાં તજનું તેલ ૧૦ ઔસ, બરગેજોટ અને સસાણાસનું તેલ એ બનેનો દરેકનો ૦ ઔસ, લનડરનું તેલ ૧ દ્રામ અને પીજો રગ એ બધાને સારી પેઠે મેળવીને ઉપરના મિશ્રમાં મેળવવા

૨૬. હળમત કરવા માટે સાધુનું પાણી — નજર ૧ લાખા આપેલા સાધુનો ઝીલો જુકો ૦ ગેર, રેકીશાઇડ સ્પીરીટ ૧૦ રોગ, પાણી ૧૨૦ રૂપીઆ બાર, ખુગજો ચરમ મુજબ એ બધાને એક મજમુત બાટલીમાં બરીને તે પર સખત બુચ મારવો આ બાટલીને બીબા ગરમ પાણીના વાસણમાં મૂકી વારે વારે દલાવવી આ પ્રમાણે અદરની સખ ગળી ઘીને ગળી જાય ત્યા સુધી કરવું ગળી ગયા પછી ઘોડીનાર દરન દઇ તે ઉપરનું સાદુ પાણી બીજી બાટલીમાં કાઢી લેવું અને બુચ મારવો જો આ પ્રમાણે કાઢી લીધેલું પાણી બરાબર સાદુ રગનું ન હોય તો કાઢી લીધા પહેલાં ઘોડો વધારે સ્પીરીટ નાખવો જો ખુસનોદાર તેલ ધણું નાખ્યું હોય તો મિશ્રનો રગ એવો દેખાય છે આ મિશ્રના ૩ થી ૪ ટીપા આમડીપર મૂકીને તે પર પાણીમાં ડુનાવેલા કસથી ધસરાથી ધણુ શીથ પડે છે

અમચો ચોખ્ખા પાણીમાં મેળવી ઉપયોગમાં લેવું, આ મિથ શેવિંગ થશે કરી લગાડવું.

૨૮. શેવિંગસોપ બનાવવાની રીત:—સફેદ નરમ સાબુ ૪ ઔંસ, સારો “હનીસોપ” ૨ ઔંસ, આલીવ ઑઇલ ૧ ઔંસ, પાણી એક અથવા બે અમચા, કારબોનેટ ઑફ સોડા ૧ ટ્રામ એ બધાને એક વાંસણમાં નાંખી અમારા ઊપર સારી પેટે પીગાળીને લાકી જેવું જાડું કરવું. તથા તેમાં જરાક “બ્રુશ્પીરીટ” નાંખવો. પછી તેમાં સુગંધને માટે મરજી સુગંધ કોઇ પણ સુગંધી તેલનાં ટીપાં નાંખવાં. અને તેને કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું.

૨૯. રંગીન અથવા રંગદાર સાબુ:—સાબુ ઉઠળી તૈયાર થવા આવે તે વખતે તેમાં અનેક જાતના રંગ નાંખીને તેને જૂદા જૂદા રંગ આપવામાં આવે છે. વનસ્પતિથી ઉત્પન્ન થતા રંગો સાબુ સાથે સારી રીતે મળી જાય છે. અને આવા રંગના સાબુને પારદર્શક કરવામાં પણ હરકત આવતી નથી. સાબુમાં વનસ્પતિના જે રંગો વપરાય છે તે-રાતા રંગ વાસ્તે હીરાદખણને આકરા ફાફમાં ઓગાળીને લેવો. ગુલાબી રંગ પતંગનાં છોડીઆં થકી થાય છે; અને નારંગી રંગ કસુંબામાંથી થાય છે, આસાંમાંથી રંગ મળીમાંથી થાય છે, લીસો રંગ મળીમાં થોડા પ્રમાણમાં પીત્તો રંગ મેળવી કરે છે.

૩૦. સુગંધી સાબુ:—સાબુમાં અનેક જાતની સુગંધીઓ મેળવવામાં આવે છે. કોઇ પણ જાતનું સુગંધી તેલ મેળવવું હોય છે. ત્યારે થોડાક આલકોહોલમાં અગર ઝીસેરાઇનમાં મેળવીને સાબુમાં મેળવવું. સાબુ તૈયાર થઇ રવા પછી ઉતારી ટાડું પાડતી વખતે સુગંધી મેળવવી; એનું પ્રમાણ એવું છે કે એક હંડરવેટ સાબુમાં એકથી દોઢ શેર સુધી સુગંધી તેલ જસ થાય છે.

૩૧. મરકચુરીયલ સોપ [પારાનો સાબુ]:—૧ પૌંડ કઠણ સાબુ લઇ તેને પથરાની ખાંચણીમાં ખૂબ ખાંડી તેમાં અધો ઔંસ રસકપૂરને ચાર ઔંસ આલકોહોલમાં પીગાળી ચારતે ચારતે મેળવી એક છપ કરવો અને ગોટીઓ પાડવી.

૩૨. કાર્બોક્ષીક એસીડ સોપ:—ઝીસેરાઇન સાબુ બનાવવાની કૃતિમાં કયા સુગંધ સાબુ તૈયાર કરતી વખતે ઝીસેરાઇન સાથે સંકેદ દસ બાગ કારબોક્ષીક એસીડ મેળવીને નાંખવો.

૩૩. ખીજ રીત:—કઠણ સાબુને ત્રીજો કાપી થોડાક ગરમ પાણી-

માં નાંખી ધીમે તાપે ઝોઝાળવો તેમાં સેકડે દસ જાગ એરીડ કારખો-
ધીકને થોડાક ઝીસેરાઈન સાથે મેળવી નાંખી દેવો. તેને દલાવી એક છુપ
ચાપ કે ઉતારી તેની ગોટીઓ પાડવી.

૩૪. સુગંધી ફેચ સાધુ:—સુગંધી ચંદ્રખીનો બનાવેલો સાધુ ૩૦
રતલ, આલીવ ઑઇલ સોપ ૧૦ રતલ, પહેલાં એક કઢાઈમાં આ બંને ભૂ-
તના સાધુને નાંખી ઉતું કરવું, બ્યારે પિગળી તૈયાર ચાપ કે તેમાં એસેન્સ
ઓઇ બરગામાટ ૪ ઑંસ, લવિંગનું તેલ ૧ ઑંસ, ઑઇલ ઑફ સાસા-
દારમ ૧ ઑંસ, ઑઇલ ઑફ પાઇમ ૧ ઑંસ, ઑઇલ ઑફ તીશલો,
બાઉન ઑચરનો બારીક જુકો અર્ધો રતલ નાંખી બધાંને મેળવી ખીખા-
માં તેની ગોટીઓ પાડવી.

૩૫. સીનામન સોપ [તજનો સાધુ]:—પાંખઑઇલ સોપ ૭
રતલ, ચંદ્રખીનો બનાવેલો સાધુ ૧૪ રતલ એ બેઉ સાધુને એક વાસણમાં
નાંખી તેમાં થોડું પાણી નાંખી તે વાસણને બીજા ઉકળતા પાણીના વા-
સણમાં ઝૂંપીને તાવવું. તેને રંગ આપવા માટે અર્ધો રતલ દરતાલ નાં-
ખીને પાણીના વાસણમાંથી કાઢી ઠંડું પાડવું. બ્યારે ઠંડું પડવા આવે કે
તેમાં તજનું તેલ ૩ ઑંસ, બરગામાટનું એસેન્સ અર્ધો ઑંસ, દ્રારાશા-
પંરાનું તેલ અર્ધો ઑંસ એ બધા એસેન્સને સાધુમાં નાંખી મેળવવું. પછી
તેને ખીખામાં નાંખી સુકાવો મેલવું.

૩૬. નારંગીના ફૂલનો સાધુ [આરંજ ફૂલાવર સોપ]:—
જેમ ઉપર સુગંધી ફેચ સાધુ બનાવવાની રીત છે તેજ પ્રમાણે આ બ-
નાવવો, પણ એમાં ૪૨૬ એટલો છે કે ઑઇલ આવ નિરોંમીની સાથે
થોડું એસેન્સ રેડી પીટીટ મેન તથા એસેન્સ આવ આમ્બર ગ્રીસ નાંખીને
ઉપરની રીતે બનાવવું.

૩૭. લીંબુનો સાધુ:—(લેમન સોપ) લીંબુનો રસ ૨ ઑંસ, ઠંડી
બદામનું તેલ ૧ ઑંસ, ઑઇલ ઑફ ઠાર્ટર ૧ ઑંસ, વેનીસ સોપ ૨ ઑં-
સ; વેનીસ સોપને ગરમ કરી પિગળાવીને ઉપરની બાકીની બધી જથ્થા-
નો નાંખી મેળવવું. બ્યારે મધના જેવું ચાપ કે નાના ચિનીનાં બોક્સમાં
રેડવું અને ફરી જથ્થા કે ઉપયોગમાં લેવું.

૩૮. લવંડરનો સાધુ:—સારા સફેદ સાધુના પાતળા કટકા કરી
એક વાસણમાં નાંખી ધીમા અગારા ઉપર ચૂકી પીગળવા દેવું. બ્યારે
પિગળી રહે કે બિતારી ઠાડું પાડવું, જરા ઠંડું પડે કે તેમાં સુગંધને માટે
દર સાત રતલ સાધુએ ૧૫ ઑંસ લવંડરનું તેલ અને જરા ઑઇલ ઑફ

વી રીતે પાપડખારને માટે વધારે મહેનત કરવી ના પસંદ કરતો. હશે તો આ શ્રેણી ગાંધીઓની દુકાને સાફ તૈયાર કરેલો ગલે છે.

૪૩. ત્રીજી રીત—સાથુ બનાવવાની કઠાઈમાં એક ટન ચરખી નાખીને તેના ઉપર આસરે ૨૦૦ ગ્યાલન સોડાનું પાણી રેડવું. અને પાણી તાપ લગાડવો અને ચાર કલાક સુધી દલાકા નોસપર રાખ્યાથી ચરખીનો સાથુ ચમ જશે. સાથુ તૈયાર થયો કે નહીં તે એવી રીતે તપાસવું કે એક ચમ્પુ લઈને તેના વતી થોડું મિશ્ર કાઢી 'નોંધાથી' સાથુ તૈયાર થયો હોયતો સોડાનું પ્રવાહી પાણી જડા સાથુથી જુદું પડશે ત્યાર પછી કઠાઈની નિચેથી તાપ કાઢી નાખીને એક કલાક અથવા તેથી જરા વધારે વખત સુધી ટાકું પડવા દેવું. અને તે પછી રહેલું નકામું પાણી કાઢી નાખવું. હવે એ કઠાઈમાં પાણુ, પહેલાં જેટલું સોડાનું પાણી રેડી ૪૨૧ થી ઉકાળવું ખીજે દલાડે એજ પ્રમાણે, પછુ જરાવધારે જોરાવર સોડાનું પાણી નાખીને ઉકાળવું અને હરોળ વધારે વધારે જોરાવર પાણી નાખતા જવું. આ પ્રમાણે છ દિવસ સુધી કયો કરવું. જો એવું ધારીએ કે ૧૨૧ હંદરવેટ ચરખીનો સરાસરી વીસ હંદરવેટ સાથુ બનશે અને એ સાથુમા સેંકડે છ બાગ સોડા હોય છે તેથી દર હંદરવેટે સાથુ કગવાને ૧-૫૨ હંદરવેટ ખરો સોડા જોઈશે.

૪૪. ચોથી રીત—દસ શેર પાણીમાં અડીશર સારો કળીચૂનો નાખી તેને પલાળી લગડામાંથી માળી કાઢવો. પાચશેર કારબોનેટ સોડાને ૩૦ શેર પાણીમાં ઓગાળી તેમાં ચૂનાનું પાણી મેળવવું અને તેને દેવતા ઉપર મુઠ્ઠી સારી ચેટે પકવી, ઉકળવા માટે કે તેમાં ૨૫૦૦ રોપ રાત્રુ તેલ નાખવું અને ઉકાળવું, બધું જામી જઈ પદ થવા લાગે કે તેને ઉતારી લઈ ખીનામાં રેડી ઓટીઓ પાડવી આમાં ૨૦ અગર ખીજુ મુગધી મેળવવી હોયતો તે તેલની સાથે મેળવીને નાખવી.

૪૫. પચ્ચરગી સાથુ—સાથુ ઉકાળતી વખતે દિરાકશીનું નીતર પાણી નાખવું. દિરાકશી એસીડ ખાગ સાથે મળી બન્ય છે અને ઓકસાઇડ ઓફ ગ્યાલન જુદું પડે છે.

પ્રકરણ પાંચમું.

સંબંધીના વિધિ વિધિ પ્રસિદ્ધ પ્રયોગ

જાત સુચના — આ હાર કામ મગજ અવસરે વરધાકામા લોકોનાં મન રબળ કરવા તથા દિવાળી જેવા અનેક શુભ પ્રમગે કામમાં આવેછે, અને તે લોકોના મન રબળ કરે ॥ એ ખરી વાત છે, પરંતુ કેટલીક વખત જોઈએ તેટલી સંભાળ નહીં રાખવાથી, જેટલે દરને તે લોકોના મન ખુશી કરે છે, એટલે દરને અને વળી તેથી થયું થઈ જ વધારે લુક-શાન કારક થઈ પડે છે માટે વિશેષ કરી સખવાની જરૂર છે કે જેને આ હાર કામ ખનાવવાની ખુશી હોય તેણે તેના ખનાવવાની સરખાતથી તે છેક તેના ઉપયોગ કરાય ત્યાં સુધી તેની ધણીજ સંભાળ લેવી જોઈએ તેમ કરવામાં મદદત કરવાથી ધણીવાર ધણાં માઠા પરિણામ અપાનક રીતે નિવળેલા છે માટે તેને જાળવવામાં પુરતું ધ્યાન આપવું.

૧. ચંદ્રજોત જપોરીઈ — શુદ્ધ કરેલો સુરોખાર ૧૬ ભાગ, શુદ્ધ કરેલો ગંધક ૪ ભાગ, હરતાળ ૦૫ ભાગ, કપૂર ૦૧ ભાગ, લોખાન ૨૧ ભાગ, ગળી ૦૧૧ ભાગ, રાગ ૦૧ ભાગ

૨. બીજી રીત — સુરોખાર ૩૬ ભાગ, ગંધક ૪૪ ભાગ, હરતાળ ૧૧ ભાગ, કપૂર ૦૧ ભાગ, લોખાન ૨ ભાગ, ગળી ૦૧ ભાગ, રાગ ૦૧ ભાગ

૩. ત્રીજી રીત — સુરોખાર ૧૬ ભાગ, ગંધક ૪૧ ભાગ, હરતાળ ૧૧૧ ભાગ, કપૂર ૦૧ ભાગ, ગળી ૦૧ ભાગ

૪. ચોથી રીત — સુરોખાર ૨૪ ભાગ, ગંધક ૮ ભાગ, હરતાળ ૨૧ ભાગ, કપૂર ૫ ભાગ ગળી ૧૧ ભાગ

૫. પાંચમી રીત — સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, સુતો ૦૧ ભાગ, સુત્રો ૦૧ ભાગ, હરતાળ ૦૧ ભાગ

૬. છઠી રીત — સુરોખાર ૩૩૯ ભાગ, ગંધક ૧૮૨ ભાગ, હરતાળ ૩૦ ભાગ, સુત્રો ૩૮ ભાગ

૭. અધ્યમ વર્ગ પહેલી રીત — સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, મનઘીજ ૦૧ ભાગ

૮. બીજી રીત — સુરોખાર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ, હરતાળ ૧ ભાગ

૯. કનિષ્ઠ વર્ગ — સુરોખાર ૨૪ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, સુતો ૩ ભાગ

૧૦. વિલાયતી જપોરીયાં — સુરોખાર ૭ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ

ગ હરતાળ ના ભાગ. આ પ્રમાણે જે વર્ગનાં જનાવવાં હોય તેનાંના એક પ્રકારમાં આપેલાં પ્રમાણમાં સામાન લઇ એકસાન કરવો અને ટા-પરાના તેલવાળો જરા હાથ કરી એક વાસણમાં ખૂબ મસજવો. આ પ્રમાણે મસજતાં મસજતાં બ્યારે તે એક જવ ચાપ ત્યારે તેને એક મા-ટીના પહોળા મ્હોના જપોરીઆના ચપણમાં નાંખી ઉપર ચુંદરવતે કા-ગળ ચોડી દેવો. ઉપર જતાવેલા ઉત્તમ વર્ગના કોઇ પણ પ્રકાર પ્રમાણે સામાન લઇ જનાવેલું જપોરીક છોડતાં તેના દેખાવં એવો તે દિપાયમા-ન ચશે કે પાસે ઉમેલા માણસોની આંખે ગ્રાહવા વળી જશે અને સૂર્ય-ના મિત્ર જેવો પ્રકાશ મારશે.

૧૧. કૂલખરણી:—સુરોખાર ૨૮ ભાગ, ગંધક ૨૧ ભાગ, કાપસો ૨૧ ભાગ, ખીક ૯ ભાગ.

૧૨. ખીલ રીત:—સુરોખાર ૨૮ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, કાપસો ૨ ભાગ, ખીક ૮ ભાગ.

૧૩. ત્રીલ રીત:—સુરોખાર ૨૬ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, કાપસો ૨ ભાગ, ખીક ૭ ભાગ.

૧૪. ચોથી રીત:—સુરોખાર ૨૫૫ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, કાપ-સો ૨ ભાગ અને ખીક ૬૫૫ ભાગ.

૧૫. પાંચમી રીત:—સુરોખાર ૮ ભાગ, ગંધક ૧૫ ભાગ, કાપ-સો ૧ ભાગ, ખીક ૩ ભાગ.

૧૬. મધ્યમ વર્ગ પહેલી રીત:—સુરોખાર ૨૫૫ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, કાપસો ૨ ભાગ, ખીક ૫ ભાગ.

૧૭. કનિષ્ઠ વર્ગ પહેલી રીત:—સુરોખાર ૭ ભાગ, ગંધક ૧૫ ભાગ, કાપસો ૧૫ ભાગ, ખીક ૧૫ ભાગ.

૧૮. ખીલ રીત:—સુરોખાર ૨૨ ભાગ, ગંધક ૧૫ ભાગ કાપસો ૧૫ ભાગ, ખીક ૧૫ ભાગ.

આ પ્રમાણે કૂલખરણીના વલ્લભમાં અનેક પ્રમાણે પરંતુ તેના જ-નાવનારે તેમાં પોતાની અક્ષય વાષરવી જોઇએ. આ પ્રમાણે બ્યારે દારૂ તૈયાર ચાપ એટલે કાગળનાં જૂંગળાં તૈયાર કરવાં તે એવી રીતે કરવાં કે જેવડી મોટી કરવી હોય તેનાં પ્રમાણમાં લોડાનો ગજ અગર લાકડાની આંકણીના આકારનો કકડો લેવો. અને તેના ઉપર કાગળનો કકડો વિટાળી એમાં જનાવવાં, જો એવાં જોખાનો પરિધ ૧ ઇંચ હોય અને જો તેમાં ઉત્તમ પ્રકારનો દારૂ ભર્યો હોય તો તે ગાર પાચ ૫૮ ઉમાઇથી છોડવા-

થી સારી છૂટશે તથા શોભા આપશે. આ પ્રમાણે જેટલી જાગ્યામથી છોડવાની કરવી હોય તેના પ્રમાણમાં ફૂલખરણીના ખોખાની જગ્યામાં ફેરફાર કરવો. આવી રીતે જ્યારે નાનાં મોટા ખોખાં તૈયાર થાય સાર પછી તેમાં એક લોટાના ગજ વતે ઠાણી ઠાંણીને દારૂ ભરવો. અને તેને જેરા તડકામાં સૂકાયા ચૂકવી. જ્યારે જરોજર સૂકાય સારે ઉપયોગમાં લેવી.

૧૯. ચંબેલીકોઠી બનાવોની રીત:—સુરોખાર ૩૦ બાગ, ગ-ધક ૪ બાગ, કોમયો ૧૫ બાગ, બીડરેતી ૧૫ બાગ, બીડ શીવાયતો બીજે સામાન સપજો સારો કીણો કરવો જોઈએ અને તેનું જોર કમતી રહેછે, માટે જે તેનું જોર વધારણુ હોયતો તથા તે વધારે ઉંચે છૂટે એમ કરણુ હોયતો તેમા અધો બાગ બંદૂકનો દારૂ ભેળવવો. આ જાતની કોઠી તૈયાર કરવામાં જે માટીની કોઠી ઉપયોગમાં લેવાય છે તેનું કદ નાનું જોઈએ આ કોઠીથી કીણાં બારીક ફૂલ જણાય છે.

૨૦. મોટાં ફૂલની બીજ રીત:—સુરોખાર ૧૪ બાગ, ગ-ધક ૪ બાગ, કોમયો ૧૧ બાગ, જડો બીડરેતી ૧૧ બાગ લઈ ઉપર મુજબ તૈયાર કરવી.

૨૧. બટ મોગરો:—સુરોખાર ૨૪ બાગ, ગ-ધક ૩ બાગ, કોમયો ૩ બાગ, અને જડુ બીડ ૧૪ બાગ. આ વજન પ્રમાણે સામાન લઈ દારૂ બનાવી કોઠીમાં ભર્યો હોય અને મછી તેને છોડી હોયતો તેમાથી મોગરાનાં ફૂલ તથા કળીઓ ઉડશે અને તેમાંથી જે રાતા, લીલા, આદમાની અને સફેદ એવા જૂદા જૂદા રંગના ફૂલ કાઢવાં હોયતો ૧૪ બાગ બીડના બદલામાં ૫ બાગ જડુ બીડ, ૪ બાગ લોટાનો જુકો, ૨ બાગ બીડની રેતી અને ૨ બાગ જસતણુ બીડ નાખવું.

૨૨. સફના ઝાંડ માફક ઉંચી છુટનાંરી કોઠી:—સુરોખાર ૩૦ બાગ, ગ-ધક ૭ બાગ, કોમયો, ૧૨ બાગ, બીડરેતી ૧૫ બાગ ગોંબી જીપર મુજબ કરવું. આ વજન પ્રમાણે બનાવેલા દારૂથી બરેલી કોઠીઓ ખૂબ કપાટાવીં સીધી સફના ઝાંડની માફક ઉંચી જોડે છે અને એનાં ફૂલ જમીન ઉપર પડતાં પહેલાં જોલવાઈ જાય છે.

૨૩. મોતીઆ કોઠી:—સુરોખાર ૩૦ બાગ, ગ-ધક ૫ બાગ, કોમયો ૪ બાગ, બીડરેતી ૧૬ બાગ. ઉપર મુજબ તૈયાર કરવું.

૨૪. મોટાં મોતીના કેખાવની કોઠી:—સુરોખાર ૨૮ બાગ, ગ-ધક ૪ બાગ, કોમયો ૧૧ બાગ ૧૬ બાગ લાગ જડુ બીડ

૨૫. ઝીણા મોતીના કેખાવની કોઠી:—સુરોખાર ૪ બાગ, ગ-

ધક ૨૧ ભાગ, કાયસો ૧૧ ભાગ, જા ભાગ ગ્રીષ્મ ખીડ.

૨૬ સર્વોત્કૃષ્ટ કોઠી-અનાર:-સુરોખાર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, કાયસો ૩ ભાગ, બીડરવા ૧૨ ભાગ.

૨૭. બાદશાહી કોઠી:-સુરોખાર ૧૯ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ, કાયસો ૨ ભાગ, બીડરવા ૫ ભાગ.

૨૮. હાથ નળાં અગર ભૂંગળાં:-સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, કાયસો ૧ ભાગ, બીડરવા ૧ ભાગ. આ પ્રમાણે દારૂ બનાવી વાંસનાં ભૂંગળાં જે તરફથી બાંધ હોય અને બીજી બાજુથી ખુલાં હોય તેમાં ઠંશી ઠંશીને દારૂ ભરવો. અને પછીથી ઉપર કાગળ ચોટી દેવો એટલે તે દારૂમાં રાખી છોડવાનાં ભૂંગળાં બનશે.

૨૯. મીઠાલસી કોઠી:-સુરોખાર ૬ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કાયસો ૦૧ ભાગ, બીડરવા ૧૧ ભાગ. આ રીતે તૈયાર કરેલો દારૂ, માટીની નાની કોઠીમાં નાખવો, અને તેને શેખાપમાન કરવાને સારૂ ઉપરથી લાલ, પીળી રંગવી.

૩૦. સાધારણ લોંચ કોઠી:-સુરોખાર ૧૬ ભાગ, ગંધક ૦૧ ભાગ, કાયસો ૪ ભાગ, બીડ ૩ ભાગ. પ્રથમ બીડ રીવાયતી ત્રણ વસ્તુઓ લઈ એક વાસણમાં ભેળવવી. અને પછી જરા પાણીવાળો દાંધ કરી ખૂબ કસણવી. આ પ્રમાણે ભાંડાં સુધી તેમાં જરા દવા દાખલ થાય ત્યાં સુધી ઠંડો જલું. આ થઈ રહે ત્યારે તેમાં બીડ ભેળવવું. અને પછી ખૂબ ઠંશી ઠંશી કોઠીમાં દારૂ ભરવો.

૩૧. હજુંદર:-સુરોખાર ૫ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, અને કાયસો ૧ ભાગ, આ પ્રમાણમાં વસ્તુઓ લઈ તેમને એકઠી કરવી અને પછી જરા પાણીવાળો દાંધ કરી ખૂબ મોળવી એટલે તે એકસાન થઈ જશે. પછી કાગળનાં ખોખાં આસરે ત્રણ ચાર આંગળનાં કરી તેમાં આ દારૂ ઠંશી ઠંશીને ભરવો. અને પછે છુટીમાં આવે તો પાતળા આમડાને કકડો તેના ઉપર ચોટાડવો.

૩૨ સૂરસદીઆં:-સુરોખાર ૪૧ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, અને કાયસો ૧ ભાગ આ પ્રમાણમાં સામાન લઈ હજુંદરામાં કલા પ્રમાણેજ એકસાન કરી તેને નાના કાગળના ખોખામાં ભરી રાખવો અને તેની સાથે ગ્રીષ્મ ખપાટની સળી બાંધવી જેથી ઉકરોને સહેલું પડે.

૩૩. કકડાં:-સુરોખાર ૪૧ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, અને કાયસો ૧ ભાગ, આ પ્રમાણમાં સામાન લઈ એક વાસણમાં નાંખી જરા પાણીવા-

જો હાય કરી ખૂબ મસખો, અને જ્યાં ગરેગ એકસાથ થઇ જાય
'સારે તેને દમ બાર આગળના લાગા ખોખામાં ભરવો અને તેના ઉપર
પાતળુ ચામડુ ચોડી દઇ કઢીના ઘાટમાં વાળી દેવું

૩૪. રાતા રંગનાં બપોરીયાં બનાવવાની રીત — નાઇટ્રેટ-
આવ સ્ટ્રાન્સીઆ ૧૦ ભાગ, શુદ્ધ કરેલો ઉગ્રો મધક ૩૫ ભાગ, ક્લોરે
ટઆવ પોટાસ ૧ ભાગ, સુમારે (સલ્ફેટ આન આન્ટીમની) ૦૫ ભાગ,
રાતા રંગ આણવામાં નાઇટ્રેટ આવ સ્ટ્રાન્સીઆ એ મુખ્ય દ્રવ્ય છે અને
સુરમો પણ તેમાં મદદ રૂપ છે આ બે વસ્તુઓની સાથે મધકનો સ-
યોગ થઇ બસારે થાય તો એકદમ અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે આમને જો
જરા બધારેવાર સુધી તડકાગા રહેવા દીધા હોયતો તે એક દમ સળગી
ઉઠે છે માટે આ બે વસ્તુઓનો સયોગ કરતી વખતે ધણી સજાળની
જરૂર છે આ બે વસ્તુઓને એકસાથ કરી એક વાસણમાં પાણીનો રૂપ
શી ન કરતા પોને હાથે ગોળી એક જીવ કરી અને એક જીવ થવા પછી
તેમાં ક્લોરેટ આવ પોટાસ મેળવવો અને પ્રથમ પ્રમાણે હળવે હળવે
પોઆ હાથે ચોળવો એટલે તે ઉપયોગમાં લેવા લાયક ગતા બપોરીઆનો
દાર તૈયાર થશે

૩૫. બીજી રીત — નાઇટ્રેટઆવ સ્ટ્રાન્સીઆ ૫ ભાગ શુદ્ધ કરેલો
મધક ૧ ભાગ, સુરમો ૧ ભાગ, સુરોખાર ૧ ભાગ

૩૬. ત્રીજી રીત — ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૫ ભાગ, નાઇટ્રેટઆવ
સ્ટ્રાન્સીઆ ૧૪ ભાગ, શુદ્ધ કરેલો મધક ૬ ભાગ

૩૭. ચોથી રીત — નાઇટ્રેટ આન સ્ટ્રાન્સીઆ ૩૬ ભાગ, શુદ્ધ ક
રેલો મધક ૧૦ ભાગ, કાપતો ૧ ભાગ, બદ્દનો દાર ૩ ભાગ

૩૮. પાંચમી રીત — નાઇટ્રેટ આન સ્ટ્રાન્સીઆ ૩૨ ભાગ, શુદ્ધ
કરેલો મધક ૮ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૮ ભાગ, કાળજી ૨ ભાગ,
ઉપર કહેના પ્રકારગાના ચમે તે પ્રકારે પ્રમાણે કરેલા દારની પ્રમા માલ
ચમે પરતુ પહેલા પ્રકારનો દાર બનાવવામાં ધણી સાવધાનીરી વાપરવી
જોઇએ

૩૯. ગુલેનાર (દાદમના ફૂલ જેવાં) બપોરીયાં:—મધક ૬૪
ભાગ, ચાક ૩૪ ભાગ, ક્લોરેટ આન પોટાસ ૫૨ ભાગ

૪૦. રતાશ પડતો બાળુડો:—મધક ૧૬ ભાગ, ચાક ૨૩ ભાગ
ક્લોરેટ આન પોટાસ ૬૧ ભાગ

૪૧. મેરો ગુલાબી:—મધક ૧૬ ભાગ, રાઇડ ક્લોરેટ આવ કસ-

સીચમ ૨૩ ભાગ, કલોરેટ આવ પોટાસ ૬૧ ભાગ

૪૨. બીજી રીત —ગધક ૧૩ ભાગ, નાઇટ્રેટ આવ ૨૮૦ સીચા ૪૦ ભાગ, કલોરેટ આવ પોટાસ ૫ ભાગ, કાયલો ૨ ભાગ,

૪૩. જાંબુડ ૨ ગનાં બપોરીયાં —નાઇટ્રેટ આવ ૨૮૦ સીચા ૧૬ ભાગ, કલોરેટ આવ પોટાસ ૫ ભાગ, ગધક ૨ ભાગ, સુરોખાર ૧ ભાગ, રીવગાટ ૧ ભાગ, કાજળ ૧ ભાગ

૪૪. બીજી રીત —કલોરેટ આવ પોટાસ ૨૦ ભાગ, મોરચુથુ ૬ ભાગ, ગધક ૫ ભાગ

૪૫. ત્રીજી રીત —ગધક ૨૨૦૦ ભાગ, કલોરેટ આવ પોટાસ ૪૨ ભાગ, નાઇટ્રેટ આવ પોટાસ ૨૨૦૦ ભાગ, બનાક એકસાઇડ આવ કાપટ ૧૦ ભાગ, સુરોખાર ૨૦૦ ભાગ

૪૬. ચોથી રીત —બનાક એકસાઇડ આવ કાપટ ૮ ભાગ, ગધક ૧ ભાગ, કલોરેટ આવ પોટાસ ૧૬ ભાગ

૪૭. પાંચમી રીત —સલ્ફેટ આવ કાપટ (મોરચુથુ) ૮૦ ભાગ, ગધક ૧૩ ભાગ, કલોરેટ આવ પોટાસ ૭૭ ભાગ

૪૮. સોનેરી અને રૂપેરી વરસાદ —પ્રથમ કાગળના નાનામા નાના ખોખા કરવા અગર પછીના પીંછાના કૂવીલ લેવા અને તેમાં નીચે લખેલી વસ્તુઓનો બનાવેલો દારૂ બરવો, અને તેના મોઢા આગળ જરા દારૂ બીનો કરીને ચોગડવો ત્યાર પછી આ બોખાને બાણના મોઢા ખોખામાં બાણના દારૂની સાથે મોકલીને બરવા એટલે જમારે બાણ છોડવામાં આવશે ત્યારે ઉપરથી સોનેરી અગર રૂપેરી રંગની અગ્નિનો વરસાદ થશે સુરોખાર ૧ પૌન્ડ, દળેલો દારૂ ૪ ઓસ, ગધક ૪ ઓસ, પીતળનો ભૂકો ૧ ઓસ કરવતેલો ભૂકો ૨ ઓસ, અને કાયનો ભૂકો ૨ દ્રામ આ વસ્તુઓ એકત્ર કરી ઉપરની સુચના મુજબ ઉપયોગ કરવો આથી સોનેરી વરસાદ થશે

૪૯. બીજી રીત —દળેલો દારૂ ૧૨ ઓસ, સુરોખાર ૧૨ ઓસ, અને કાયલો ૪ ઓસ આથી પણ સોનેરી વરસાદ થશે

૫૦. ત્રીજી રીત —સુરોખાર ૮ ઓસ, ગધક ૨ ઓસ, કાયનો ભૂકો ૧ ઓસ, સુરોખો ૦૧ ઓસ, પીતળનો ભૂકો ૦૧ ઓસ, અને કરવતેલો ભૂકો ૧૨ દ્રામ ઉપર મુજબ પ્રયોગ કરવાથી સોનેરી વરસાદ થશે

૫૧. રૂપેરી વરસાદ —સુરોખાર ૪ ઓસ, ગધક ૨ ઓસ, દળે

સો દાર ૨ ઐસ, સુરમો ૨ ઐસ, સાનપ્રનેવા ના ઐસ.

૫૨. ખીલ રીત —સુરોખાર ૮ ઐસ, ગધક ૨ ઐસ, કોપતો ૪ ઐસ

૫૩. ત્રીલ રીત —સુરોખાર ૧ પૌડ સુરમો ૧ ઐસ, ગધક ૪ ઐસ

૫૪. ચોથી રીત:—સુરોખાર ૪ ઐસ, ગધક ૪ ઐસ, દળેનો દાર ૨ ઐસ, તથા લોદાની બૂધી ના ઐસ

હવાઇ અગર ખાજ.

હવાઇ ધણા પ્રકારની છે તેમા કેટલાક પ્રકાર ઉત્તમ મધ્યમ અ ને કનીષ્ઠ વર્ગ પ્રમાણે નીચે આપેલા છે તેમાની જે ઉત્તમ વર્ગની છે તે સગાઆપી સારી રીતે સુસવાટની સાથે ધણા વેમથી ઉચે ચઢી શકે છે અને ચઢતી વખતે તેમાથી અગ્નિની આગળાઓની મોટી દૃષ્ટી થામ છે, અને તેથી મણુ રણિઆમણુ દેખાય છે.

૫૫. પહેલી રીત:—સુરોખાર ૭ ભાગ, ગધક ૧૧ ભાગ, કોપતો ૫ ભાગ

૫૬. ખીલ રીત —સુરોખાર ૧૫ ભાગ, ગધક ૩ ભાગ, કોપતો ૫ ભાગ

૫૭. ત્રીલ રીત —સુરોખાર ૫ ભાગ, ગધક ૧૧ ભાગ, કોપતો ૧૧ ભાગ

૫૮. ચોથી રીત:—સુરોખાર ૭ ભાગ, ગધક ૧૧ ભાગ, કોપતો ૧૧ ભાગ

૫૯. પાંચમી રીત —સુરોખાર ૫ ભાગ, ગધક ૧૧ ભાગ, કોપતો ૧૧ ભાગ

૬૦. મધ્યમ વર્ગની હવાઇ બનાવવાની રીત —સુરોખાર ૧૫ ભાગ, ગધક ૩ ભાગ, કોપતો ૫ ભાગ

૬૧. ખીલ રીત —સુરોખાર ૫ ભાગ, ગધક ૧૧ ભાગ, કોપતો ૧૧ ભાગ

૬૨. ત્રીલ રીત —સુરોખાર ૭ ભાગ, ગધક ૧૧ ભાગ, કોપતો ૧૧ ભાગ

૬૩. ચોથી રીત:—સુરોખાર ૧૮ ભાગ, ગધક ૩૧ ભાગ, કોપતો ૨૧ ભાગ

૬૪. પાંચમી રીત —સુરોખાર ૨૧ ભાગ, ગધક ૧૧ ભાગ, કોપતો ૨૧ ભાગ

ગણે ૧૧ ભાગ.

૬૫. છઠી રીત:—સુરોખાર ૭૫ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, ને કો
સો ૧૧ ભાગ.

૬૬. કનિષ્ઠ વર્ગની હવાઇ બનાવવાની રીત:—સુરોખાર
ભાગ, ગંધક ૧૫ ભાગ; અને કાયસો ૧૧ ભાગ.

૬૭. વિલાયતી નિશાનનું બાણ:—સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક
ભાગ ને કાયસો ૧૫ ભાગ.

બાણના દારૂને વાસ્તે સુરોખાર, ગંધક અને કાયસો આ ત્રણે વ
સ્તુઓ ધણી ઓખખી દોવી જોઈએ, અને તેના દારૂને મેદા જેવો બારી
કરવો. તેને જરા પાણી વાળો હાથ કરી ખૂબ મસળવે; અને ખાંડી ખાં
ડીને એક છવ કરવે. જેમ જેમ તે સારો કુટારો અને કસણાધ કસ
ણાધને એક છવ થશે. તેમ તેમ તે સારો અને જોરદાર થશે. આ પ્ર
માણે બ્યારે મસળાધ રહે ત્યારે તેને સુકવે. અને શરી શરીને પાછો ઝી-
લો મેદા જેવો કરી રાખવો. જરતી વખતે દારૂમાં જરા પણ બિનાશ
રહેવી જોઈએ.

બાણનાં બોખાં ભોઠાનાં, વાંસનાં કે કાગળનાં બનાવવામાં આવે છે.
પરંતુ ભોઠાનાં અને વાંસનાં બોખાં તો માત્ર ભોઠાં બાણને વાસ્તે જ ઉ-
પયોગમાં લેવાય છે, અને તે બાણ ધાતુંકરી યુદ્ધાર્થે પ્રસંગેજ વપરાય છે.
અને તે બનાવવામાં દારૂ પણ ઘણો જોરદાર કરવો પડે છે. કેવળ ગગતને
વાસ્તે કરવાનાં બાણનાં બોખાં ધણું કરી કાગળનાંજ બનાવવામાં આવે છે.
અને તેની જગાં સાધારણ જોઈએ. ભોઠામાં ભોઠા બાણની જગાં મુ-
ખ્યગર શ્વિઆથી વધારે રાખવી નહીં જોઈએ. કાગળનાં બોખાં જે ક-
રવાનાં તે કૂલખરણીની માફકજ લાકડાના અગર ભોઠાનાં હાંડા ઉપર વી-
ટાળીને કરવાં. પરંતુ કૂલખરણીનાં બોખાં કરતાં તેની મજબુતાઈ વધારે
જોઈએ માટે તે દેશી કાગળનાં અગર વિલાયતી ભાડાં પ્રત્યેક કાગળનાં ....

૭૧. બીજી રીત —કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, મોડા ૧૦ ભાગ, ગંધક ૫ ભાગ, રૂમીમસ્તકી ૧ ભાગ

૭૨. ઘોળા તારા —સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, સુરમે ૨ ભાગ, વાદી મિશ્ર કરવા

૭૩. કીરમજી રંગના તારા —કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૪ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીઆ ૭૨ ભાગ, રસકપૂર ૧૨ ભાગ, ગંધક ૬ ભાગ, કોયલો ૨ ભાગ વાળી મેળવવા

૭૪. બીજી રીત —કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૧૨ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીઆ ૨૦ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કોયલો ૨ ભાગ, સુરમે ૨ ભાગ, રૂમીમસ્તકી ૧ ભાગ એ રીતે વાદી મેળવવા

૭૫. ત્રીજી રીત —નાઇટ્રેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીઆ ૭૨ ભાગ, ગંધક ૨૦ ભાગ, દારૂ ૫ ભાગ, કોયલો ૭ ભાગ મિશ્ર કરવું

૭૬. ગુલાબી રંગના તારા —કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, કાર્બોનેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીઆ ૮ ભાગ, રસકપૂર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ કોયલો ૧ ભાગ, લાખ ૩ ભાગ

૭૭. ગુલાબી રંગના તારા —કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, કાર્બોનેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીઆ ૮ ભાગ, રસકપૂર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, સુરમે ૨ ભાગ આ મિશ્રમા નાઇટ્રેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીઆ ધણુ સુકવીને વાપરવું જરા સરદી રાખવી નહીં

૭૮. લીલા રંગના તારા —કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ બેરોઇટ ૪૦ ભાગ, રસકપૂર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૮ ભાગ, કોયલો ૧ ભાગ, લાખ ૩ ભાગ કુલાવેલું મોરથુધુ ૧ ભાગ

૭૯. બીજી રીત —કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૮ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ બેરોઇટ ૧૨ ભાગ, ગંધક ૧૫ ભાગ, રૂમીમસ્તકી ૧ ભાગ

૮૦. ફીકા લીલા રંગના તારા —નાઇટ્રેટ ઑફ બેરોઇટ ૧૬ ભાગ, કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૮ ભાગ, ગંધક ૭ ભાગ સુરમે ૩ ભાગ

૮૧. સોનેરી રંગના તારા —કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ બેરોઇટ ૩૦ ભાગ, ઓક્સેલેટ ઑફ સોડા ૧૫ ભાગ, ગંધક ૮ ભાગ, લાખ ૪ ભાગ, અને કોયલો ૧ ભાગ

૮૨. આરુમાની —ગંધક ૬૪ ભાગ, સુરોખાર ૪૮ ભાગ સુરમા ૧૬ ભાગ, કોયલો ૧ ભાગ, હરતાળ ૧ ભાગ

૮૩. ખુદલો આરુમાની —ગંધક ૧૫ ભાગ, શટકડી ૨૩ ભાગ,

કોરેટ આવ પોટાસ ૨૮ ભાગ

૮૪. કાળો આરમાની — ૮૮કડીની રાખ ૬ ભાગ, કારબોનેટ આ વકાપટ ૬ ભાગ, ગંધક ૮ ભાગ, કોરેટ આવ પોટાસ ૩૦ ભાગ

૮૫. બીજી રીત — ગંધક ૨૪ ભાગ, કોરેટ આવ પોટાસ ૬૯ ભાગ, મોચ્ચુ ૭ ભાગ

૮૬. ત્રીજી રીત — સુરોખાર ૨ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, જસત ૩ ભાગ, બદુકનો દાર ૪ ભાગ

૮૭. ચોથી રીત — ગંધક ૧ ભાગ, સૂકો જગાલ ૨ ભાગ કોરેટ આવ પોટાસ ૮ ભાગ

૮૮. સફેદ તારા — સારી રીતે બારીક અને શુદ્ધ કરેલો સુરોખાર ૭ ભાગ, ગંધક ૧૧૧ ભાગ, દરતાગ ૧૧૧ ભાગ, સુમો ૧૧ ભાગ, ગળી ૧૧ ભાગ

૮૯. બીજી રીત — સુરોખાર ૬૭ ભાગ, ગંધક ૨૮ ભાગ, જસતનો બૂંટ ૧૫ દ્રામ

૯૦. ત્રીજી રીત — સુરોખાર ૬૦ ભાગ, સુરમો ૧૦ ભાગ, દળેનો બદુકનો દાર ૬ ભાગ, કપૂરનો બૂંટ ૪ ભાગ

૯૧. ચોથી રીત — લોદાનો અગર જસતનો બૂંટ ૨૬ ભાગ અને બદુકનો દાર ૧૦૦ ભાગ

સારો સફેદ ચંદરમા ઉપર જણાવેલી ચીજો જરાખત માટીને નાખવી, અને તેને મસળીને કણેક જેવો ગોળો કરવો, તેમાંથી થોડી થોડી લાઇ ઝીણી ઝીણી ગોળીઓ વાળવી, અને તેમને ઝીણા બારીક કરેલા બદુકના દારમા રગડાળવી બ્યારે સારી થેઠે સૂકાય ત્યારે કાઢીમાં જુગ ખાખા, અગર દવાઈમા નાખવા સાર ઉપયોગમા લેવી આ પ્રમાણે સૂકવેલા તારા ઉપર જૂદા જૂદા રંગના દારના પક ચઢાવી સૂકાય છે, તે એવી રીતે કે એક રંગનો દાર ચઢાવ્યા પછી બ્યારે તે બરાબર સૂકાય ત્યાં રે તેના ઉપર બીજા રંગનો દાર ચંદરમા પલાળી ચઢાવવો આ પ્રમાણે જેટલા રંગ ચઢાવવા હોય તેટલા ચઢાવવા પરતુ આ પ્રમાણે પક ચઢાવતા તારાનું વજન મોટું થતું નહીં જોઈએ આથી રીતના તારા સળ આ પછી, એક પછી એક રંગ બદલાતા જાય છે

૯૨. દીવાસળીઓ બનાવવાની રીત — લાકડાની ઝીણી સળી જોને પહેલા પિગાળેલા ગંધકમા ડુબાવી રાખી તે પછી નીચે લખેલા મિશ્રમા ડુબાવે છે જેથી તે પસારાથી સળી ઉઠે છે માધાગ્યુ ફેમક

૨૨ ૯ ભાગ, સુરોખાર ૧૪ ભાગ, ગુદ અથવા સરેસ ૧૬ ભાગ, પહેલા સરેસને ઉકળતા પાણીમાં પિગાળીને ફાસફરસ ધીમે ધીમે નાખવું અને મારી પેકેન્ડવાવના 'જાંતું' બાદ સુરોખાર અને બીજી ચીજો નાખવી આ મિશ્ર એક આરસપકાણના કટકા ઉપર અથવા તો લોહાના પતરા ઉપર થગાવે છે. અને તેપર તેવાર કરેલી રાગીઓપર લગાવે છે તેથી મિ-
શ્ર તે પર ચોટી જાય છે જો સરેસ વાપર્યો હોય તો આન્યપાકાણ અ-
થવા લોહાના પતરાને હિના પાણીના વાગમ્બુ ઉપર રાખવો જોઈએ અને
જો ગુદ વાપર્યો હોય તો તેમ કરવા જરૂર નથી પણ ગુદથી ગેરદાખદો
જો છે જો તે દીનાસળીઓ સરદીમાં જમડી જાય છે પણ સરેસથી જા-
મડતી નથી

પ્રકરણ છઠું.

ચમત્કારી લિલ્લ લિલ્લ અન્યથા પ્રયોગ.

૧. દીવો ઓલવો અને તેની ઝેળે પાછો પ્રગટે એવી રીત — પ્રથમ દીનાસળીઓ કરવાનો મધક લાવી તેને વાદીને બંધો કરવો, અને એક રાગડીમાં કાપવા સજાગીને તે મગડીની ઉપર માટીની દીબ ચૂકવી તે દીબમાં મધક નાખવો, મધકને પાણી સળો રમ થાય એ-
ટલે તેમાં સુરોખાર વાટેલો નાખવો. તેની વીમત, મધક જોડેલો દોષ નેનાથી જરા થોડો સુરોખાર નાખવો જોઈએ મધક ને સુરોખાર એક રસ થાય, એટલે તેમાં રૂની દીવેટો કરીને બોળી લેવી, અને એ દીવેટો ગળી ચૂકવી. જ્યારે બેય અન્યમાવવો હોય ત્યારે તેવના ત્રિડીઆમાં પ્ર-
કારે દીવા કરવા તેનું કારણ એ છે કે, દીવો ક્યાં પછી દુકાને જોડા-
વીએ પણ દીવેટના મોગસમાં દેવના રહે છે તેથી જરીને મધક અને સ-
ગખારના જોરથી સજાગી ઉઠે છે.

૨. પોતાની ઝેળે દીવો તથા ભાટકો ચાપ એવી રીત — ફા-
સફરસ નામે ઝીપથી ચાપ છે એ દવા પાણીમાંજ રહે છે પાણીમાંથી
બહાર કાઢવાથી થોડીવારે ભાટકો ચાપ છે પડીગમાં ને દવા ગળીએ તો -
થોડીવારે એની ઝેળે સજાગી ઉઠે છે

૩. ભાટકો કરવાની રીત. — ક્યોનપોટાસ તથા ન્યા વિસાને
મધક ને વાળવામાં જગજગ પાળી તેને જૂં જૂં નાટવા વાદી એકડું

કરી એક ડાંખીમાં બરી મૂકવું. તે બ્યારે આ પ્રયોગ કરવો હોય ત્યારે ૧ ચપટી બરીને પથર ઉપર મૂકીને એની ઉપર એક નાના પદાણુથી વાટવું એટલે તેજ વખતે વાડકો થાય છે.

—૪. લીંબુ કાપવાથી લોહી નીકળે એવી રીત:—કપાસના રાતા ફૂલના રસમાં છરીને બોળી મુકવવી એ રીતે પાંચ સાત દેરા મુકવવી અને રસમાં બોળવી. એ છરીથી લીંબુ કાપીએ એટલે પેલા ફૂલના રસનો પદ લીંબુને અડવાથી લીંબુનું પાણી લોહીની માફક જણાય છે.

૫. ખાંડનો બાદકો કરવાની રીત:—ખાંડને કતોરોપોટાસ સાથે બેળાને રાખી મૂકવી, પછી ઉંચા ગંધકનો તેજ્ય એ ખાંડ ઉપર છાંટવાથી વાડક લઇને બાડકો થાય છે.

૬. આંડને પાંદડે પાંદડે દીવા બતાવવાની રીત:—સહશ્વરૂક ઇયર એક શીશીમાં બરી રાખ્યું હોય, તે તેજ્યની પીચકારી વરીને એ પીચકારી અડપર મારે છે ત્યારે પાંદડે એ પાણી અડે છે એટલે દિવા દેખાય છે. સળય એ પાણીમાં એવો મુણુ છે કે જ્યાં અડે ત્યાં દીવા જેવું દેખાય. જગ દીવાસળીએ ચોગાસામાં દવાય છે ત્યારે ઘસીએ તો સળગતી નથી પણ એ મુસવાથી જ્યાં ધસીએ ત્યાં અજવાળું ફાય છે તેમ એ ઔપધીમાં એવો મુણુ છે કે રાત્રે દીવા જેવું દેખાઈ આવે છે.

૭. બીજી રીત:—ટોપરાના તેલમાં ફાસફરસ ખરસ કરવું અને એ તેલ પછી શીશીમાં બરી મૂકવું, એનાથી પણ દીવા થાય છે. એ સહશ્વરૂક ઇયરની નિશાની એ છે કે એમાં ફાસફરસ નાંખીએ તો ગળી જાય છે. વળી એ અદં કોઇ ગાણુસના સરીરે મરદન કરાવ્યો હોય તો રાત્રીએ બધાનક બૂત જવો દેખાય છે, અને બધે સરીરેથી બાડક બાડક બળે છે પણ એ ગાણુસ જરાપણ દાઝતો નથી. એવો એ ઔપધીમાં મુણુ છે.

—૮. પાણી ભરેલા કોડીઆમાં દીવા કરવાની રીત:—ચોખ્ખો પારદર્શક કપૂર વાટીને તે કપૂરમાં રૂની દીવેટ ખૂબ મસળવી, એ દીવેટ પાણીમાં બળે છે.

૯. દેવતા હાથમાં ઝાલીએ પણ બળીએ નહીં એવી રીત:—સુરોળા, કુંવરનો રસ અને ગીઠું એ ત્રણેને એક રસ કરીને હાથમાં ચોપડી રાખીએ તો દેવતા ઝાલીએ પણ દાઝીએ નહીં.

૧૦. કરેણાનું કુંડ રાતાનું ઘોણું થાય એવી રીત:—દેવતા ઉપર ગંધક નાંખી ફૂલને ઘુણી દીધાથી તે ઘુણીના ભેરમાં ફૂલ ઘોણું

ચામ છે, અને, તે ધોળા પ્રસને પાછું શટકડીના પાણીમાં બોળાડુ તે પાછું રાતું થશે.

૧૧. પાણીમાં ભરકા થાય એવી રીત:—૪૨થી-૮૫૦ન આઘલ પાણીમાં નાખવું, તે તેજાળ પાણી ઉપર તરતો રહેશે. પછી તેમાં એક ખત્તી મૂકીને પેલું પાણી સળગાવવું, જ્યાં સુધી તેજાળ દશે ત્યાં સુધી બળશે તે પછી હોલવાઈ જશે.

૧૨. આતસી કુંવારો:—એક કાચના વાસણમાં ૧૫ એન સાઝ જસત તથા ૭ એન ફામફરસ બારીક કડકા કરીને નાખવું, બીજું એક આસ લઈ તેમાં ૧ ડ્રામ સલ્ફ્યુરીક એસીડ તથા એ ડ્રામ હંડુ પાણી ધીમે ધીમે રેડીને મેળવી નાખવું ત્યાર બાદ બને ગ્લાસો લઈને એક અધારા ઝોરકામાં જવું; અને પછી પેલા પાણી સાથે મેળવેલા આસીડને ફામફરસ તથા જસતવાળા પાણીમાં રેડવું એટલે થોડા વખતમાં સુદર દેખાવની આતસની ચીંગારીઓ તથા ધુમાડો કુંવારાના આકારમાં તે-માથી નીકળવા માંડશે.

૧૩. રૂપેરી આતસ:—કાલમાનો એક સળગાવેલા કડકો લઈ તે ઉપર નાઇટ્રેટ ઓફ સીલવરનો શુદ્ધ કટકો મૂકવો, થોડીવારમાં તે કડકા-માથીજ ધણીજ સુદર દેખાવની ચીંગારીઓ ઉડવા માંડશે, અને તે જોડે પેલા કાલસા ઉપર રૂપેરી પટ પડશે.

૧૪. નાઈટ્રી આકારતું બળતું —ક્યોરાઈડ ઓફ કાપરીયમ ઉપર થોડો સ્પીરીટ ઓફ વાઇન રેડીને તેને સળગાવવાથી નાઈટ્રી રંગ-તું બળતું સળગવા માંડશે.

૧૫. જાંબુવા રંગતું બળતું—ક્યોરાઈડ ઓફ લીથીયમ થોડુંક લઈને તેને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં પીગળાવવું આ મેગ્નેશિયમ એક ફી-વાસળીથી સળગાવતાં જાંબુવા રંગતું બળતું થશે.

૧૬. પાણીમાં બળતું કરવાની રીત —એક વાહા ગ્લાસ બારી હંડુ પાણી લેઈને ઉપર થોડી ધ્રુવ નામે દવા નાખવી તે દવા મળીજ દલકે હાથે રેડવી. ત્યારબાદ એક સળગાવેલી કાગળની ચીપ એ પાણી આગળ લઈ જવી, જેથી તેમાં બળતું મળી ઉરશે, અને કટલોક વખત સુધી તે ચાલુ રહેશે.

૧૭. ચળકતા અક્ષર:—ફામફરસના કટકાથી બનેલાં ઉપર અથવા કાગળ ઉપર લખીને અધાગમાં બેસુ હોય તે જેમ રીતના અક્ષર અથવા ગિર પાડેલા દેખે, તે બળતા નેમાં ચળકતા દેખાશે, તથા

તેમાંથી ધુમાડો નીકળતો જણાશે પણ ફોસફરસના કટકાથી લખતી વખતે પાસે એક ઠંડા પાણીનું પવાલું બરી રાખવું, અને ફોસફરસથી બીંત ઉપર અથવા કાગળ ઉપર લખીને તુરંત તે કટકાને ઠંડા પાણીના ખાલામાં નાંખવો, પછી થોડીવાર રહી શરીથી ઠાંડીને લખવું. અથવા ફોસફરસના કટકાને કૃત્રીલપેનમાં ખોરીને લખવું.

૧૮. સ્પીરીટ ઓફ વાઇનને સૂર્યના કીરણથી સળગાવવાની કળા.—એક ગ્લાસમાં થોડો સ્પીરીટ ઓફ વાઇન ભરી તેમાં અરધો ટ્રાપિઓ અથવા એક પૈસો નાખવો પછી આગીઓ કાઢી લઈ સૂર્યના કીરણ સામે ધરીને તે કાચમાંથી ગ્લાસમાં નાખેલા સિંકાની ઉપર બરાબર સર્પનું કિરણ પાડવું એટલે થોડા વખતમાં સિંકો એટલો ગરમ થશે કે જેથી સ્પીરીટ પોતાની મેલે સળગશે.

—૧૯. નાચતી તથા કુદતી વીંટી:—એક પોલી વીંટી બનાવી તેમાં ઝીણું કાણું પાડવું, પછી તે કાણામાંથી પારો ભરીને કાણાને મટાડીથી બંધ કરવું. સાર જાદુ વીંટીને દીવા ઉપર ગરમ કરીને ટેબલ ઉપર મૂકવી. એટલે જ્યાં સુધી પારો ઠંડો પડશે, ત્યાં સુધી ટેબલ ઉપર વીંટી ઉછળ્યા કરશે.

૨૦. હમતા વગર ગરમ ચાલુ બનાવવાની રીત:—એક ખાલામાં તાંબે ભઠ્ઠીમાંથી કળીચૂનો લઈને તેના થોડા કટકા નાંખવા. પછી તે ચૂનામાં પાણી નાંખીને આદની નાની એકકપ મુલ્ય એવડી છોટલી ઉપર મેલવી પણ એવી રીતે મેલવી કે વરાળ બહાર જાય નહીં, પછી છોટલીમાંનું પાણી ગરમ થઈ ઉકળશે, અને તેમાં સૂકી ચાદ નાંખ્યાથી તુરંત ચાદ તૈયાર થશે.

૨૧. અંગારા વગર પાણી ગરમ કરવાની રીત:—એક પતરાનું વાસણ બનાવી તેમાં ઠંડું પાણી ભરવું પછી એ પાણી બરેલા પતરાના વાસણને એક ખીજા મોટા વાસણમાં મૂકવું. પછી એ પતરાનું વાસણ તથા પેલા ખીજા વાસણની વચમાં જે ખાલી જગ્યા હોય તેમાં તુરંત તૈયાર થએલા ચૂનો ભરવો, પછી તે ચૂના ઉપર થોડુંક પાણી રેડવું એટલે તુરંત તે કેકાણે બહુ ગરમી ઉત્પન્ન થઈ પેલા પતરાના વાસણ માં હેલા પાણીને ગરમ કરી નાંખશે.

૨૨. ચળકતાં બળતાં કરવાની રીત:—૬ બાગ ઝોલીવનું તેલ અને એક બાગ ફોસફરસ સાથે મેળવીને એ મેળવણીને અધારામાં લઈ જશે તો ચળકતાં બળતાં જેવાં દેખાશે.

૨૩. જાદુઈ દીવો કરવાની રીત:—૬ જાગ મીઠા તેલમાં ૧ જાગ ફાસફરસને એક બીલોરની બાટલીમાં નાંખી મજબુત જૂથ મારવો, અને તે બાટલીને ગરમ પાણીમાં આશરે બે કલાક સુધી મૂકવી. જ્યારે ચોરસમાં દીવો નહીં હોય ત્યારે એ બાટલીને જૂથ ઉધાડી પાંછો તુરત જૂથ મારી દેવાથી અજવાળું થાય છે. કે જે અજવાળાથી ધડીઆળના આંકડા નેવાઈ સકાય છે. જે એ બાટલીને બરાબર જૂથ મારીને સંબાળથી રાખી હોય તો એક વર્ષ સુધી ચાલશે.

૨૪. જાદુઈ રંગ બનાવવાની રીત:—ગધકના તેલબના પાણીમાં થોડી કાળી ગળી નાંખીને તે મેળવવું, પછી તેમાં કારબોનેટ ઓફ પોટાશનું પાણી નાંખવું. એ પાણીમાં સફેદ કપડાનો કડકો બોળ્યાથી ચુલાખી થશે, અને જાંબુડા રંગનું બોળ્યાથી શતા રંગનું થશે.

૨૫. બાટલીમાં ઇંડુ ઉતારવાની રીત:—એક તાજુ ઇંડુ લઈ તેને ૧૨ કલાક સુધી જલદ સરકામાં બોળી રાખવું. જેથી ઇંડુ નરમ તેમજ સ્થિતિસ્થાપક થશે. બાદ એક નાના મોઢાની બાટલી લઈને તેમાં આસ્તેથી દાખીને ઉતારવું. પછી તેની ઉપર ઇંડુ પાણી નાંખવું એ પાણીમાં આગળથી થોડો સોડા નાંખીને મેળવી રાખવું. જેથી થોડા વખતમાં ઇંડાનું કોટલું પાછું અસલના જેવું કઠણ થશે. પછી બાટલીમાંથી પાણી કાઢી નાંખીને જૂથ મારવો. જે ઇંડુ જલદ સરકાથી નરમ નહીં થાય તો ૨ અમચી બરીને ધણુંજ જાડુ એસેડીક આસીડ. નાંખવું જેથી ઇંડુ તુરંજ નરમ થશે.

૨૬. ફીફ લીલા રંગનું બળતું કરવાની રીત:—મ્યુરેટ ઓફ બેરીટા સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં મેળવીને સળગાવવું.

૨૭. ફીફ આશમાની લીલા રંગનું બળતું:—ઇંડુખારને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં મેળવીને સળગાવવું.

૨૮. હળધરમાંથી કંકુના જેવો રંગ કાઢવાની રીત:—થોડી દોહી હળધરમાં જરા સુનો નાંખીને મેળવી નાંખવું, પછી તેમાં જરા પાણી નાંખીને મેળવશે તો કંકુના જેવો રંગ થશે. જે કાંઈ વખતે કંકુ નહીં મળે તો આવી રીતે બનાવ્યાથી કંકુની ગરજ સારશે.

૨૯. બાટલીમાંથી બળતું કાઢવાની રીત:—એક માટીના વાસણમાં ૧૧ ઓંસ ફાસફરસ નાંખી તેને ધીમે રહીને સળગાવવો, અને જેવું તેમાંથી બળતું નીકળે એટલે તુરંજ તેની ઉપર ૧ ઓંસ નાઇટ્રીક આમીડ નાંખી મેળવી નાંખી, તુરંજ એક બાટલીમાં બરી જૂથ મારવો

તેમથી હુગાડો નીકળતો જણાશે પણ ફાસફરસના કટકાથી લખતી વખતે પાસે એક ઠંડા પાણીનું થવાનું બરી રાખવું, અને ફાસફરસથી બીંત ઉપર અથવા કાગળ ઉપર લખીને તુર્તજ તે કટકાને ઠંડા પાણીના પ્યાલામાં નાખવો, પછી થોડીવાર રહી ફરીથી કાઢીને લખવું અથવા ફાસફરસના કટકાને કુવીલપેનમાં ઝોશીને લખવું.

૧૮. સ્પીરીટ ઓફ વાઇનને મૂર્યના કીરણથી સળગાવવાની કળા.—એક ગ્લાસમાં થોડો સ્પીરીટ ઓફ વાઇન ભરી તેમાં અરધો ફિઝો અથવા એક પૈસો નાખવો પછી આગીઝો કાચ લઈ સૂર્યના કીરણ સામે ધરીને તે કાચમાંથી ગ્લાસમાં નાખેલા સિક્કાની ઉપર બગબગ સર્વનું કિરણ પાડવું એટલે થોડા વખતમાં સિક્કો એટલો ગરમ થશે કે જેથી સ્પીરીટ પોતાની મેળે સળગશે.

—૧૯. નાચતી તથા કુદતી વીંટી.—એક પોલી વીંટી બનાવી તેમાં ઝીણું કાણું પાડવું, પછી તે કાણામાંથી પારો ભરીને કાણાને મટાડીથી બધ કરવું હાર બાદ વીંટીને દીવા ઉપર ગરમ કરીને ટેબલ ઉપર મૂકવી એટલે જ્યાં મુખી પારો ઠંડો પડશે, ત્યાં મુખી ટેબલ ઉપર વીંટી ઉછળ્યા કરશે.

૨૦. દેવતા વગર ગરમ ચાહ બનાવવાની રીત.—એક પ્યાલામાં તાજે બઢીમાંથી કળીચૂનો લઈને તેના થોડા કટકા નાખવા. પછી તે ચૂનામાં પાણી નાખીને ચાદની નાની એકકપ માથે એવડી ફાટલી ઉપર મેલવી પણ એવી રીતે મેલવી કે વરણ બદાર નાથ નહીં, પછી ફાટલીમાંથી પાણી ગરમ થઈ ઉકળશે, અને તેમાં મુખી ચાહ નાખ્યાથી તુરત ચાહ તૈયાર થશે.

૨૧. અગારા વગર પાણી ગરમ કરવાની રીત.—એક પતંગનું વાસણ બનાવી તેમાં ઠંડુ પાણી ભરવું પછી એ પાણી ભરેલા પતરાના વાસણને એક બીજા મોટા વાસણમાં મૂકવું. પછી એ પતરાનું વાસણ તથા પેલા બીજા વાસણની વચ્ચે જે ખાલી જગ્યા હોય તેમાં તુર્તનો તૈયાર થએલો ચૂનો ભરવો, પછી તે ચૂના ઉપર થોડુંક પાણી રેડવું એટલે તુર્ત તે ઠંડાણે બહુ ગરમી ઉત્પન્ન થઈ પેલા પતરાના વાસણ માટેના પાણીને ગરમ કરી નાંખશે.

૨૨. અગ્નિકેતાં બળતાં કરવાની રીત.—૬ ભાગ ઝીલીવનું તેલ અને એક ભાગ ફાસફરસ સ્વયે મેળવીને એ મેળવણીને આધારમાં લઈ જરો તો અગ્નિકેતાં બળતા જેવા દેખાશે.

૨૩. જાદુઈ દીવો કરવાની રીત—૧ ભાગ મીઠા તેલમા ૧ ભાગ ફાસફરસને એક બીચોરની બાટલીમા નાખી મજબુત જૂથ મારવે, અને તે બાટલીને ગરમ પાણીમાં આથરે બે કલાક સુધી ચૂકવી. બ્યારે ચોરડામાં દીવો નહીં હોય ત્યારે એ બાટલીનો જૂથ હાથાડી પાછો તુરત જૂથ મારી દેવાથી અજવાળુ ચાલે છે. કે જે અજવાળાથી ધડીઆળના આકડા બેવાઈ શકાય છે. બે એ બાટલીને બરાબર જૂથ મારીને સંભાળથી રાખી હોય તો એક વર્ષ સુધી ચાલશે.

૨૪. જાદુઈ રંગ બનાવવાની રીત—ગધકના તેલબના પાણીમાં થોડી કાળી ગળી નાંખીને તે મેળવવું, પછી તેમાં કારબોનેટ ઓફ પોટાસલુ પાણી નાંખવું. એ પાણીમાં સફેદ કપડાનો કડકો બોલ્યાથી ગુલાબી થશે, અને જાણુકા રંગનું બોલ્યાથી રાતા રંગનું થશે.

૨૫. બાટલીમાં ઇંડુ ઉતારવાની રીત—એક તાજુ ઇંડુ લઈ તેને ૧૨ કલાક સુધી જલદ સરકામાં બોળી રાખવું. જેથી ઇંડુ નરમ તેમજ સ્થિતિઆપક થશે બાદ એક નાના મોઢાની બાટલી લઈને તેમાં આસ્તેથી ઢાળીને ઉતારવું પછી તેની ઉપર ઇંડુ પાણી નાંખવું એ પાણીમાં આગળથી થોડો સોડા નાંખીને મેળવી રાખવું. જેથી થોડા વખતમાં ઇંડાનું કાટણ પાછું અચલના જેવું કડણ થશે પછી બાટલીમાંથી પાણી કાઢી નાખીને જૂથ મારવો. બે ઇંડુ જલદ સરકાથી નરમ નહીં ચાલે તો ૨ ચમચી ખેરીને ધણુંજ જાડુ એસેડીક આસીડ નાંખવું જેથી ઇંડુ તુરંતજ નરમ થશે.

૨૬. ફીક લીલા રંગનું બળતું કરવાની રીત—મ્યુરેટ ઓફ બેરીટા સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં મેળવીને સળગાવવું.

૨૭. ફીક આશઆની લીલા રંગનું બળતું—કંઠાખારને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં મેળવીને સળગાવવું.

૨૮. હળધરમાંથી કંકુના જેવો રંગ કાઢવાની રીત—થોડી ફળેલી હળધરમા જરા ચુનો નાખીને મેળવી નાખવું, પછી તેમા જરા પાણી નાખીને મેળવવો તો કંકુના જેવો રંગ થશે બે કાંઈ વખતે કંકુ નહીં મળે તો આવી રીતે બનાવ્યાથી કંકુની ગરજ સારશે.

૨૯. બાટલીમાંથી બળતું કાઢવાની રીત—એક માટીના વાસણમા ૧૦ ઓસ ફાસફરસ નાખી તેને ધીમે રહીને સળગાવવો, અને જેનું તેમાંથી બળતું નીકળે એટલે તુરંતજ તેની ઉપર ૧ ઓસ નાઇટ્રીક આસીડ નાંખી મેળવી નાખી, તુરંતજ એક બાટલીમા જારી જૂથ મારવો.

પછી બ્યારે તમે ખૂબ ઉધાડ્યો ત્યારે તેમાંથી બળતાનો બડકો નીકળશે એટલે પાછો ખૂબ મારવો. કે તરત બળતું બંધ થશે.

૩૦. સાત રંગને મેળવીને સફેદ રંગ બનાવવાની રીત:—
૪૫ ભાગ લાલ રંગ, ૩૭ ભાગ નારંગી રંગ, ૪૮ ભાગ પીળો રંગ,
૫૦ ભાગ લીલો રંગ, ૬૦ ભાગ આશમાની રંગ, ૪૦ ભાગ ચુલાખી રંગ,
૮૦ ભાગ લાખી રંગ, આ બધા રંગની બૂટીને સાથે મેળવ્યાથી
સફેદ રંગ થશે.

૩૧. કાચ ઉપર લખેલા અક્ષર લાખીને પાછા દેખાડવાની
કળા:—એક આસીના કાચ ઉપર કંઈ ચાકે કરી લખવું, બાદ તેને
રમાલથી લૂછવું, એટલે લખેલું દેખાશે નહીં, પણ તે કાચ ઉપર ચાસ
(મોઢાની બાદ) આખાથી પાછા જવાને તેવા અક્ષર દેખાશે.

લોંચ ઉપર પૈસો વળગાવવાની કળા:—જરાક ફટકડીના
બૂટાને પત્થર ઉપર મૂકી પૈસો અથવા રૂપીઓ તેની ઉપર મૂકવો. પછી
તે પૈસાની ઉપર આતસુનો એક ગાંઠો મૂકવો, એટલે ફટકડી પીગળી
જઈને પૈસા સુઢાં પત્થરની સાથે મળ્યુત ચોંટી રહેશે; પણ તે ફટકડી
પીગળે એટલે દેવતા કાઢી નાંખવો.

૩૩. રસાયણ શાસ્ત્રના સહેલા પ્રયોગ:—લાલ કોખીજનાં ત્રણ
પાદાં લઈને તેમના બારીક કટકા કરીને એક વાસણમાં મૂકીને તે ઉપર
સવાશેર ઉકળતુ પાણી રેડી શુભારે અરધો કલાક રહેવા છંદે પછીથી
તે પાણી નિતારી લેવું. આ પાણીનો રંગ સારો આશમાની દેખાશે. હવે
ચાર ધીસા લઈને તેમાંના એક ખાલામાં જલદ સીરકાનાં. છ દીપાં નાં-
ખવાં, બીજામાં છ દીપાં સોઢાને પાણીમાં પીગળી તેનાં નાંખવાં, ત્રી-
જામાં તેટલાંજ દીપાં ઘાડા ફટકડીના પાણીનાં નાંખવાં અને ચોથો ખા-
લો તેમજ રહેવા દેવો. આ પ્રમાણે કર્યા પછી ઉપર મુજબ તૈયાર કરેલું
પાણી સળગામાં રેડવું એટલે પહેલાનો રંગ સુંદર લાલ થઈ જશે, બી-
જાનો લીલો થશે, ત્રીજાનો જાંચુડો થશે અને ચોથો ખાલો જગાં કાંઈ
નાંખેલું નથી તેમાં રંગ તેવોજ રહેશે. સદરદુ ખાલી ખાલા ધરમાંથી
સારતી વખતેજ તેમાં ઉપરની દાવાઓ નાંખીને લાવનાથી તે દવાઓનું
પ્રગાણુ પાડુજ થોકું હોવાથી એકદમ કાંઈના જોવામાં આવશે નહીં.
અને તેથી દેખીતા ચાર ખાલી ખાલામાં એકજ રંગનું પાણી નાંખવા-
થી જૂદી જૂદી અમર થઈને જોનારને અન્યમણીમાં નાંખશે.

૩૪. પાણીમાં દેવતા કરવાની સુદ્ધિ:—એક કાચની ઉંડી ર-

હાળીમા ચોડ સલકસુરીક ઝેરીક મૂંધુ અને તેની ઉપર એક સોડીયમ-નો નાનો કટકો મૂકવો એટલે પેલો સોડીયમનો કટકો સલકસુરીક ઝેરીક ઉપર તર્યા કરશે, પણ તેની ઉપર એક નિર્મળ પાણીનું દીપુ મૂકશો તો તરત મોટા બડકા સાથે તે સળગી ઉઠશે.

૩૫. રૂપાનું ઝાડ બનાવવાની રીત—સીનર નાછડેને પાંચ છીમા પીમાળો તે પાણી પહોળા મોડાની બાંટલીમા બગીને તેમા જોડ જસતનો કટકો ઝેરીથી બાધીને ઘોડા કનાક ટાગી મૂકવો એટલે તે ઉપર ર વળગી રહેવો જણાશે.

પ્રકરણ સાતમું.

ઝેરી જાનવર સખધી લિન લિન પ્રયોગ

૧. વીછી કરડે તેના ઝલાજ—ડખની ઉપર તલના ઝોળનો લેપ કરવો.

૨. બીછ રીત—ચઢાદી કડા પદાર્થોનો લેપ કરવો પરીનો વળાનથા, શરીરે તેન ચોળવુ અને શીતળ જળનું મેનન કરવુ તાદલને અને નસોતર પીનામને વિષ ચડવુ તથી.

૩. ત્રીછ રીત—મણી બાળનો લેપ કરવો મોતીનો લેપ ૫ કુ ઉતમ છે.

૪. ચોથી રીત—કપાસના પાદડા અને રાઈ વાગી તેના ડસની જગા ઉપર લેપ કરવો.

૫. પાંચમી રીત—નળનાગ નાગને ચોપડના દેશી વેચો દુરમાવેડ.

૬. છઠી રીત—કપાસના મૂળીઆ રસીનારે કાઢી સાધીને રાખી મૂકવા અને વીછી કરડે સારે આ મૂળીઆ દરદીને ચરરા માવી અથવા તે તેને ડખની જ્યોએ લેપ કરવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે.

૭. સાતમી રીત—તેપાળાના બીજ પાણીમા નાગને ચોપડાથી નિપ તકાળ ઉતરી જાય છે.

૮. આઠમી રીત—મોરચુ દહીંમા વાગીને ચોપડુ અને તે ઉપર શેક કરવો.

૯. નવમી રીત—નળમાગ અને દરનાગ પાણીમા વાગીને રેત કરવાથી તુરંત ઝેર ઉતરી જાય છે.

૪૨. ચોથી રીત—હઝકાચું કૂતર કરડે તેનું ઝેર વીસ દીવસ સુધી ચઢતું નથી, તેથી જાને તો ઝકટરની સલાહ લેવી. તેમ ન જાને તો પોતેજ ઉપાય કરવો. પ્રથમ ધાની જગાને ખૂબ સારી પેટે ધોવી. કે તેથી કાષ્ટ પશુ સખ રહી ન જાય, પછી એક ગાલતી છરીએ ધાની જગ્યા જેટલી ઊંડી હોય તેટલી કાપી કાઢવી, કાંઈ પશુ ખીલું નહોં કેમકે જો દરદ થયું તો પછી છતાંની કાષ્ટ પશુ આંચા રાખવી નહોં. ચોડું લોહી વહેવા દેવું, પછી એ સખળી જગ્યા ઉપર કસ્ટીક અથવા જલદ સુરાખારનો તેજળ લગાડવો, અને પછી તે ઉપર પોટીસ મૂકીને જેરવીને રૂઝ લાવવી એ પછી કાષ્ટ પશુ ફિકર રહેશે નહોં.

૪૨. કાનખવતુરાનો છસાજ.—બાંડીમાં નિમક કહોવરાવીને તે ડાંખવાળા ભાગપર લગાડવાથી દર્દ મટી જાય છે.

૪૩. બીજી રીત—કલોરાદોર્મમાં નિમક કહોવરાવી ડાંખપર લગાડવું.

૪૪. સાપ કરડે તેના છસાજ.—સાપ વણી જાતના હોય છે તેમાં કટલાએક તો એવા ઝેરી હોયછે કે, માણસને તે ડંશે છે કે સવા ધડીમાં ઝેર ધરી વળે અને તુરત મૃત્યુ થાય માટે તેના તથા ખીજા ઝેરી જાનવરના ઉપાય નિચે મુજબ.—સાપ જે વેળા ડસે તેજ વેળા તેની બે ત્રણ આગળ ઉપરથી ઘેરી અથવા પાટી કે ખટાએ ખૂબ તાણીને ખાંધવું, કે માંસમાં પેસી જાય, ને ઝેર ચઢે નહોં.

૪૫. બીજી રીત—જાણતું સાકડું કે અંગારો લઇને ડશેલી જગ્યાને સારી પેટે ખાળી નાંખીને અથવા તે જગ્યાનું માંસ કાપી કાઢવું.

૪૬. ત્રીજી રીત—નાખટીક આસીઝ હાજર હોય તો તેમાં રાખી બેળા અખમ ઉપર ચોડાં દીપાં નાંખવાં કે જેથી ઝેર બળી જાય.

૪૭. ચોથી રીત—ત્રીજા નંબરની દવા ન હોય તો કાસ્ટીક સારી પેટે લગાડવું.

૪૮. માંચમી રીત—ઉપરમાંનું એકે ન જાને તો ખીજા પાસે તે ડશેલી જગ્યા ખૂબ જેરથી સુસાવવી તે માણસે સુમી સુમીને જો પાણીએ બરાબ તે મુંઠી દેવું. એમ સારી પેટે આડધા કસાકથી તે એક કસાક સુધી સુસાવવું. સુસતાં પાણી ગળી જવું નહોં. સુસનાર જામેલો હોય તો તેને બસે શયદા છે તેને સરકે તથા ધીના કોગળા કરાવતા રહેવું. સુસનારના મ્હોંમાં ચાંદીઓ હોય તો તેણે ન સુસવું ખીજા પાસે સુસાવવું.

૪૯. છઠી રીત—જો રૂમડી હાજર હોયતો તેજ વેળા ડાંખ ઉપર

ખાલી રમડી સુકાવવી કે, ઝેર બહાર ખેંચાઈ આવે પછી તુરત ઉઘડી કરાવવાનું ઝાસડ આપવું, અને સાર પછી કઠણ જીવાળ આપવો. સમજીને છુંદીને ગાપના ધીમાં મેળવી ડંખ ઉપર બાંધવું.

૫૦. સાતમી રીત:—ડંસ થવા પછી તે ડંચના ઉપલા ભાગમાં હીરનો, શણનો તથા સુતરનો દોરો મજબુત તાણીને બાંધવો. જ્યોતી નાડીઓ બધ થવાથી વિષ શરીરમાં ફેલાવ પામી શકતું નથી. પછી તે ડંશને દબાવી ઝેર બહાર કાઢી નાખવું. જો તે ડંસ મર્મસ્થાનમાં ન હોય તો ઉપર પ્રમાણે કરવાથી શરીરમાં વિષનો વેગ શક્તિ પામતો નથી.

૫૧. આઠમી રીત:—માટી, બરમ અને બધુ એમાંથી કાંઈ ગીળ અથવા સુધળી ચીજોને મોંઢામાં રાખી ચુસતા જવું અને ધુંકતા જવું તેથી વિષ વેગ ઢલે છે.

૫૨. નવમી રીત:—વિષ બ્યારે રૂધીરમાં પેટેહુ લાગે સારે દસ ખોલાવી રૂધીર કઢાડી નાખવું, એ સરસ ઉપાય છે; કારણ કે તેમ કરવાથી વિષ પશુ લોહી સાથે બહાર નીકળી જાય છે. ઝેર વાળા લોહીમાં દૂર્ગંધ હોય છે અને તેને અગ્નિ ઉપર નાંખવાથી ચઢચઢ એવો શબ્દ થાય છે. આ બે લક્ષણવાળું રૂધીર બધાં સુધી ડંચમાંથી નીકળે ત્યાં સુધી કાઢ્યા કરવું. અને તે લક્ષણ વીનાર્તુ સ્વચ્છ રૂધીર દેખાય સારે બંધ પાડવું.

૫૩. દશમી રીત:—કદાચિત સોજે થવાથી ખોલવા લાયક દસ નજરે ન આવે તો રીંગડી અથવા જીવો મૂકી લોહી ખેંચી લેવું. ખરાબ લોહી બહાર નીકળ્યા પછી બાકી રહેલા સારા લોહીને શીતળ ઔષધીઓના લેપથી બંધ કરવું.

૫૪. અગ્યાદમી રીત:—ગમ્લા મૂળ, ગરજી, ધોળી રીંગણી, આ ઔષધોને સાથે વાટી પાવા, અને મધ અને કાંક સાથે મેળવીને નસ્ય દેવું.

૫૫. બારમી રીત:—કાળો સર્પ કરડ્યો હોય તો તેના ડંસ ઉપર લોહી કાઢ્યા પછી નોરવેલ અને સ્થળ કમળનો લેપ કરવો.

૫૬. તેરમી રીત:—તાંદલને, રીવણ, ધોળો અંધાડો, ગરજી, જીન્જીર, સાકર એ ઔષધ પાવાં, આજનાં અને ચોપડવાથી વિષ ઉતરે છે.

૫૭. ચૌદમી રીત:—વંજા કકોડી, દાખ, નેપાળો, ધોળી રીંગણી આસોદ સમભાગે લેઈ તુળમીનાં પત્ર, કાંક, બીહું અને દાડમનો અર્ધ ભાગ તેમાં મેળવી પછીથી તેમાં મધ નાંખવું. આ ઔષધવાન કરાવવાથી મંડળી નામના સર્પનું વિષ નિરત થાય છે.

૫૮. પંદરમી રીત:—પંચવક્ક, ત્રિદળાં, નાગકેસર, કાળો વાળો, જેડીમધ, વાળો, કમળ, સાકર, આ ઔષધોમાં મધ મેળવી લેપ કરવાથી મંડળી નામના સર્પનું વિષ નિવૃત્ત થાય છે.

૫૯. સોળમી રીત:—સીવણ, વડની ટીસી, સાકર, મજીઠ અને જેડીમધ આ પદાર્થોને વાટી પીવાથી મંડળી નામના સર્પનું વિષ નિવૃત્ત થશે.

૬૦. અત્તરમી રીત:—સાપના ઝેરના ઉપાય તરીકે રાધો જોનીરાના નેસનસ મુજબમના ફીરકટર ડોકટર લેઝારાંએ શોધ કરીને જે હકીકત અજવાળામાં મૂકી છે; તે ઉપરથી જણાય છે કે, “ પરમેશ જોનીક આસીડ ” આદિ પોટાસથી ડંસેલા સાપનો ડંખ એક બમરાના ડંખના મટકાના કરતાં વધારે બિસાદ ધરાવી શકતો નથી. દાખલા તરીકે, ધ્યાત્રીલમાં એક હબસથુને સાપે ડંસાવા પછી જે કલાક વહી ગયા બાદ ઉપરની દવા લાગુ કરવામાં આવી હતી તો પણ તે બાઇ આ ઇલાજથી સાજ થઇ હતી.

૬૧. અઠારમી રીત:—વાંઝણી કંકાડીનાં મૂળ પાણીમાં ધસીને પાવાં અને ચોપડવાં.

૬૨. આગણીસમી રીત:—તાંદળજળનાં મૂળ ચોખાનાં ધોવણ સાથે વાટીને પાવાથી સર્પનું ઝેર ઉતરી જાય છે.

૬૩. વીસમી રીત:—ધી, મધ, પીપર, મરી, માખણ, આંદુ, સિંધવ એ સર્વ એકઠાં કરી ખવરાવવાથી સર્પનું ઝેર ઉતરી જાય છે.

૬૪. એકવીસમી રીત:—સરસવના ફૂલના રસમાં મરીના દાણાઓને લાગલામટ સાત દિવસ સુધી પટ દેવા. તે મરી સર્પ કરડેલા મનુષ્યને ખવરાવવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે.

૬૫. બાવીસમી રીત:—વાંઝણી કંકાડીનાં મૂળને પાણીમાં ધોઈને બકરીના મુત્રનો પટ દેવો, એ તેવાર કરી રાખેલા મૂળને કાંઈમાં રાખી સુધાડવાથી સાપના ઝેરથી બેભાન થયેલાને ચેતન આવે છે.

૬૬. તેવીસમો ઇલાજ:—જદવાર ધસીને ચોપડવાથી આરામ થવા સંભવ છે તથા ઝેર નાશ થવા આશા રખાય છે.

૬૭. ચોવીસમો ઇલાજ:—મગેનાં મૂળીઆંની પંદરથી વીસ જેન ખાત્રા વીસ મિનિટને અંતરે ત્રણ વખત પાવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે.

૬૮. પચીસમો ઇલાજ:—મીઠકળીડીનાં બીજને ખાંડીને ઝેરી જાનવરનો અસર નાબુદ કરવાને ખવરાવે છે તથા ચોપડવાં છે.

૬૯. છત્રીસમો ઇલાજ:—અમેરિકાના વેસ્ટ ઇન્ડિઝ ટાપુમાં મી-
સ્ક બીડીનાં બીજને ખાંડીને રમ જાતના દારમાં બીજાવી રાખી સર્પ
કરડેલાને પાપ છે.

૭૦. સતાવીસમો ઇલાજ:—મીઠા લીમડાનાં ફૂમળાં પાંદડાં વા-
ડીને દૂધમાં બાંધીને ઝેરી જાનવર કરેલા ડંસ ઉપર પોડીસ માફક બાંધ-
વાથી આરામ થવા સંભવ છે.

૭૧. અઠ્ઠાવીસમો ઇલાજ:—તડાક છાંકણીનાં ઝાડનાં મૂળીઆં
સાપના ડંખ ઉપર લગાડવાથી ઝેર જીતારી નાંખે છે.

૭૨. એગણીસમો ઇલાજ:—આમલસારો મધક બચ્ચાના મુત્ર-
માં મેળવી ડંખ ઉપર ચોપડવાથી ઝેર જીતારી જાય છે.

૭૩. ત્રીસમો ઇલાજ:—ગંધુ ખમી શકે તો બારે જુલાય નિચે
મુજબ આપવો. બીજેરાનાં બીજ ૩ ૨ બાર, લઈ તેને બોખરાં કરી,
ખંદ ખદતા ઉનાં પાણીમાં પલાળી ટાઢું પડે ત્યારે તેને ગસળી, ગાળી એ
પાણી પાવું. બીજેરાનાં બીજ ઝેરને દૂર કરવામાં યથુજ ઉપયોગી છે.

૭૪. એકત્રીસમો ઇલાજ:—પ્રવાગ સગાથાર તામના પત્રમાં લ-
ખે છે કે સર્પ ડંશની વખતે જે જમણા અંગના કોઈ પથ્થુ ભાગમાં
ડંશ હોય તો ડાબા કાનમાં અને ડાબા અંગના કોઈ પથ્થુ ભાગમાં હોય
તો જમણા કાનમાં નવસાર પાણીમાં ઘસીને નાંખવો અને જખમ ઉપર
પથ્થુ તેજ દવા પાણીમાં ઘસીને ચોપડવાથી સાપનું ઝેર-ઉતરી જાય છે.

૭૫. બત્રીસમો ઇલાજ:—અમેરિકાના દાકતર લીન્સકમ લખે છે
કે સાપના ઝેર માટે પોટાસપર મેગેનેટ અકસીર ઇલાજ છે. મેટેકસસ
પ્રગણામાં સો કરતાં વધારે દરદીના ઇલાજ કર્યા અને તેમાં વીરજી દારૂ,
સોડાબાઈ કાર્બોનેટ, સ્પીરીટ એમોનીઆ, ટરપીન્ટાઈન, ક્યોરોફોર્મ પી-
ગેરે યથુ દવાઓ અજમાવી જોઈ પરંતુ ઉપર લખેલી દવા નેથી બીજી
કોઈ અકસીર માલમ પડી નથી, હું દરેક દરદીને બારીક પીચકારી સહ
(હાઇપોડર મીક્રોસીર) થી જે એન પોટાસપર મેગેનેટ લોહીની નસમાં
નાંખતો હતો, અને જખમ ઉપર ક્યોરોફોર્મ લગાડતો તેમજ સંપાડતો,
અને તેનાથી ચોક્કસ આરામ થતો. આ જે દવા આપેલા દરદીઓમાંથી

ઉપર રમડી મૂકી તેમાંનું ઝેર ચુસી લેવાવું હતું. એટલે ઝેરવાળી જગ્યા પર એક ગાસ મૂકવામાં આવ્યું હતું કે જે ગાસની અંદર હવા, બળતું રૂ મૂકવાથી ખાલી થઈ ગયેલી હતી. એ ગાસ મૂકવાથી તે ઝેર વાળા વાગની આમડી ઉપરથી આછી હતી અને તે બેસની સાથે ઝેર ખેંચાઈ આવ્યું હતું; આથી પેસો માણસ છવનો રહ્યો હતો. આ ઉપાયથી પુણ્ય માણસેના છવ બચ્યા નહોતામાં આવે છે.

પ્રકરણ આઠમું.

મૂઠ્ઠી મૂઠ્ઠી અતનાં વારનીસ બનાવવાના પ્રયોગ.

૧. સોનેરી વારનીસ બનાવવાની રીત:—લાખ ૧૬ ભાગ, ચંદ્રસનો ચુંદર ૩ ભાગ, રમીમસ્તકીનો ચુંદર ૩ ભાગ, કેસર ૧ ભાગ; અને રેવંચી બે ભાગ લાઇ વાટવા. પછી ૧૪૪ ભાગ આલકોહોલ સાથે તેમને મેળવવાં. એટલે સોનેરી વારનીસ બનશે.

૨. બીજી રીત:—એક દ્રામ કેસર અને અર્ધો દ્રામ હીરાદખલુનો છુટો કરી સ્પીરીટ ઓફ વાઇની અર્ધો બારલીમાં તેમને નાંખવાં. ત્યારબાદ બે ઓંસ લાખ; અને ૨ દ્રામ એળીઓ તેમાં ઉમેરવાં. એ બધાને ધીમે ધીમે આંચથી પલાળવાં. પીળા રંગથી રંગેલી વસ્તુઓપર આ વારનીસ બમાવ્યાથી તે તદ્દત સોનેરી દેખાય છે.

૩. ત્રીજી રીત:—લાખ ૧૬ ભાગ, રમીમસ્તકી ૩ ભાગ, કીરમજ ૧ ભાગ, રેવંચી ૨ ભાગ, એ બધાંને વાટી ૧૪૪ ભાગ આલકોહોલમાં સાત દીવરા બીજવી સખવાં લારવા. બીજી બારલીમાં ગળે લાઇ વાપરવું.

૪. સોનેરી ફેચ વારનીસ બનાવવાની રીત:—એક પાંદડ મેન્થાસેટેડ સ્પીરીટ લાઇ તેમાં મરજી મુગળ રંગ આવનાં સુધી રેવંચીનો શીરો ઓગાળવો. અને પછી તેમાં ૧૨ ઓંસ ચપડા લાખ મેળવવી. બરોબર ઓગાળવાને રીતમાં મૂકા મરમ કરવું.

૫. બીજી રીત:—ચોખ્ખી ચપડા લાખ એક પૌંડ, હીરાદખલુ ૧ ઓંસ બનેને ખાંડી દોઢ પૌંડ મેન્થાસેટેડ સ્પીરીટમાં પીગાળવી, એટલે બનશે.

૬. ત્રીજી રીત:—ડચલીફ ૧ ભાગ, રેવંચીને શીરો ૪ ભાગ, ૫-૪ સ્પીરીટ ૧૮ ભાગ એ બધાને મેળવી ૧૨ કલાક સુધી રાખી એક સંવાળા મયર ઉપર વાટી બારીક કરવું.

૭. ચોથી રીત:—ઠરતાલ ૧ ભાગ, કોપાલ વારનીસ ૨ ભાગ, ટરપીનટાઇન ૪ ભાગ, બેલતેલ ૫ ભાગ, આ સધળાને સારી પેટે મેળવવું. પણ પહેલાં ઠરતાળને ઘણું જારીક વાટી ચોક્કસ તેલ સાથે મેળવી બરાબર મુંટવું આ વારનીસ સોનેરી વરખ લગાડવાના કામમાં આવે છે.

૮. પાંચમી રીત:—હળધર ૧ દ્રામ રેવંચીનો શીરો ૧ દ્રામ ટરપીનટાઇન ૨ પાઇન્ટ, અપડા લાખ ૫ ઓંસ, ગગસ-ડાર્ક ૫ ઓંસ, હીરા હખણ ૩ દ્રામ, માસ્તીક વારનીસ ૮ ઓંસ એ સધળાને ૧૪ દીવમ સુધી ગરમ જગ્યા આગળ રાખી મૂકવું પણ એટલા દિવસમાં તેને ધડી ધડી હલાવ્યા કરવું. પછે તેને ઘલાયદી જગ્યાએ મૂકી રાખવું હરે એટલે બીજી બાટલીમાં ઊપર ઉપરથી તેલ નિતારી લેવું.

૯. છઠ્ઠી રીત:—કેસર ૧ દ્રામ; અને હીરાહખણ ૧૧ દ્રામ આ બંનેને વાટી ૧ પાઇન્ટ સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં નાંખનાં. પછી તેમાં ૨ ઓંસ લાખ, અને બે દ્રામ ચોખ્ખો એળાઓ વાટીને નાંખવો; અને નિચે ધીમે તાપ કરી સર્વે ઓળે પીગળી બપ સાં સુધી રાખી નિચે ઊતારી લેવું. આ વારનીસ પીગળા રંગના ચિત્ર ઉપરજ લગાડવું.

૧૦. કામરે અથવા તારવું વારનીસ બનાવવાની રીત:—કાલતાર હડે પડનાં, જ્યાં સુધી કઠણ થવાની વળણ બતાવે ત્યાં સુધી તેને ઉકાળવું. પછી ૧૦૦ ભાગ તારના સુમારે ૨૦ ભાગ આસફાલ્ટ ઉમેરવું. અને બધો કામર પીગળી રહે ત્યાં સુધી ઊકાળવું ત્યાર પછી મેળવણીને પોતાની જેઠે હડી પડવા દઇ વપરાયને માટે રાખી મૂકવી આ વારનીસ ખાતુનાં પતરાં ઊપર લગાડવા ધણુંજ ઉપયોગી છે.

૧૧. બીજી રીત:—તાર ૨ આલન, ચરખી ૧ રતલ એ બેજોને તાવીને ચૂલા ઊપરથી ઊતારવું. જરા ઠંડુ પડવા આવે કે તેમાં ૭ રતલ સોના ગેરનો જારીક ભૂકો તથા ૬ રતલ સ્પીરીટ ઓફ ટરપીનટાઇન નાખવું. એટલે તૈયાર થશે.

૧૨. ટરપીનટાઇન વારનીસ બનાવવાની રીત:—ટરપીનટાઇન સ્પીરીટ ૧ રતલ, સાફ ફૂટેલી રાજ ૧૦ ઓંસ આ બંનેને એક કલાઇના વાસણમાં મૂકી અડધો કલાક ઊકાળવો. રાજ તદન પીગળી રહે ત્યારે કામમાં લેવું.

૧૩. રૂપાને લગાડવાનું:—ગમ એલેમી ૩૦ ભાગ, સફેદ, કેરબો ૪૫ ભાગ, ચારકોલ ૩૦ ભાગ, ટરપીનટાઇન સ્પીરીટ ૩૭૫ ભાગ એ બધાને માથે મેળવી ગરમ હાલતમાંજ લગાડવું. અને જે વસ્તુને લગા-

ડવાનું હોય તેને પણ ગરમ કરવી.

૧૪. કાચ ઉપર ચોપડવાનું:—ચોડા “ ગમ આદ્રાગંટ ” એ નામનો છુંદર લઘુ તેને બારીક કરી ઘાંતી કરી ચઢવેલી સફેદીમાં નાખી ૨૪ કલાક સુધી પીગાળવેલ ત્યાર બાદ એ વારનીસને નરમ પીંછીથી ધીમે ધીમે કાચ ઉપર ચોપડવું.

૧૫. ફેટોઆફના કાચ ઉપર ચોપડવાનું:—ત્રણથી ચાર ટ્રેન આબ્જરને એક ઐમ કચોગેફોર્મમાં એમાળી બપયોગમાં લેવું.

૧૬. રંગ વગરનું ફેટોઆફ વારનીસ:—એક ઐસ સારી સાફ કરેલી સફેદ લાખને દસ ઐમ મેં-થીલેટક રૂપીરીટમાં ગરમીની મદદથી એમાળવી. અને થોડાં અકબાડીયાં સુધી એકજગ જગોએ રિચર રાખી મૂકી ઉપરનું નિતર પાણી કાઢી લેવું.

૧૭. લીલું પારદર્શક વારનીસ:—આઈનીઝબ્લુ અને ક્રોમેટ ઓફ પોટાશ થોડાં લઘુ વાટવા અને સાધારણ કોષાલ વારનીસને ટરપેન-ટાઇનથી પાતણું કરી તેમની સાથે તેમને સારી મેડે મેળવી નાંખવા વારનીસને પીગા અથવા લીલા રંગનું બનાવવું હોય તો આઈનીઝબ્લુથી ભેવડા જથ્થામાં ક્રોમેટ ઓફ પોટાશ વાપરવું.

૧૮. ફરનીયરને લગાડવાનું સફેદ વારનીસ:—સફેદ મીણ ૧ ઐસ; અને ટરપેનટાઇન તેલ ૧ પાઇન્ટ બધા બનેને ધીમી ગરમી ઉપર પીગાળવાથી બનશે.

તરા ઉપર લગાડવાને બિયોગી થઈ પડે છે આ કીમતમાં પણ થણું સરલું છે.

૨૨. સીલ કરવાનું લાખનું વારનીસ — સ્પીરીટ ઓફ વાઈનમાં સી-ઈગ્નેટસ અથવા લાખને પલાળવાથી વારનીસ થઈ તેને બિયોગમાં લેતા નગમ પિછીવડે વસ્તુઓ ઉપર લગાડતું લાખ અને સ્પીરીટ એક કરતા મરમીતા જોરથી સ્પીરીટ બીડી જશે અને લાખનો ચરો પાછળ રહી જશે.

૨૩. બીજી રીત — ચપડા લાખ ૮ બોમનો જ્યારેક જૂથ કરી એક બાટલીમાં મોનસ્પીરીટની અદર નાખી તે પીમળે ત્યાં મુખી રહેવા દઈ કામમાં લેવો.

૨૪. જુદા રંગનો સ્પીરીટ વારનીસ — લાખ અને પીળારાજન આ દરેકે ૧૫ શેર લેઈ તેને ૨૦ શેર સ્પીરીટમાં નાખી મરમીથી પીગાળી કામમાં લેવું.

૨૫. સફેદ કંઠગુ કાઢના સ્પીરીટનું વારનીસ — અદરસ મુદ-૨ ૧ રતલ, સોલુ ટરપેનટાઇન ૬ ઓસ, માનેનો સ્પીરીટ ૩ પાઉન્ડ એ સધળાને સાથે મેળવી એકરસ કરનાથી ઉપરના નામનાનું વારનીસ બનશે.

૨૬. સફેદ સ્પીરીટ વારનીસ — મેન્થીનેટઃ સ્પીરીટ ઓફ વાઈન ૨ આલન, સ્પાન્ડાર્ક પાચ પૌન્ડ એ બધાને એક કીનના પતરાની બાટલીમાં ભરી મજબુત છુચ બેસાડવો અને ઘડીએ ઘડીએ હિના પાણીમાં મુખી બધું જોગણી જામ ત્યાં મુખી ઢલાવતા જવું. પછી તેમાં શીઠા રંગનું ટરપેનટાઇન વારનીસ એક કનાઈ મેળવી દેવું.

૨૭. તપખીરીઆ રંગનો સ્પીરીટ વારનીસ — મેન્થીનેટઃ સ્પીરીટ ૨ ગ્યાવન, સ્પાન્ડાર્ક ૩ પૌન્ડ, ચપડાલાખ ૨ પૌન્ડ, શીઠા ટરપેનટાઇન વારનીસ ૧ કવાઈ એ બધાને મેળવી આગળ મુજબ તૈયાર કરવું.

૨૮. નરમ ચળકતું વારનીસ — અદરસ ૬ ઓસ, એનીમી ૪ ઓસ, એનીમાઇગમ ૧ ઓસ, કપૂર ૧૦ ઓસ, અને સારો સ્પીરીટ એક બાટલી એ સવને ગરમ રેતીમાં મુખી એક ગમ કરતું અને પછી એક ઝીંપી આગણીમાંથી ગાળી કાઢવું.

૨૯. ગાડીને લગાડવાનું વારનીસ — ગમસ-ઝર્ક ૧ રતલ, ક્ષણીજ શીઠા રંગની રાજ અથો રતલ, રેડીફાઇડ સ્પીરીટ ૩ કવાઈ, પ્રથમ રાજ તથા લાખનો જુડો કરી સ્પીરીટમાં પીગાળવો રહે તેમાંથી જોખખી કનાડીઅન જાલમ ૧૫ રતલ હોરથી જ્યારે એ બધું પીંગ

ળીતે મળી જાય છે કામમાં લેવું. આ વારનીસ લગાવ્યા પછી વ્યાસરે દશ મિનિટમાં સૂકાઈ જશે.

૩૦. ખીછ રીત:—આઠ પૌંડ સારી જાતનું ચંદરસ લઈ તેને વાસણમાં બફોરી ઉપર મૂકી ઓગાળવું; અને તેમાં ૨. વ્યાસન અગાશીનું ઉકાળેલું તેલ મેળવવું. ધીમી અગ્નિ ચાર પાંચ કલાક બરાબર ચીકણું થાય ત્યાં સુધી ઉકાળી તેમાં ૩૫ ગ્રામ જાલન ટરપેન્ટાઇન મેળવવું બરાબર મળી રહે કે માળી કાઢી ખીજ વાસણમાં બરી મૂકવું.

૩૧. ખીછ રીત:—આઠ પૌંડ સારો ચોખ્ખો એનીમી થંદર, ૨ ગ્રામન અગાશીનું ઉકાળેલું તેલ; અને ૩૫ ગ્રામ જાલન ટરપેન્ટાઇન આ બધાંને ચાર કલાક ઉકાળવું. બરાબર તૈયાર થાય કે જે જુદા જુદા વાસણમાં ગાળી કાઢી મીઠું મેળવી દેવું. આ વારનીસ જલદી સૂકાઈ જાય છે અને સૂકાયા પછી ધણું કઠણ અને ચળકાટવાળું થાય છે.

૩૨. છુક બાઇન્ડરને માટે વારનીસ:—૧ પાઉન્ડ રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટની અંદર ૩ ઓંસ ગમ સન્ડર્ફ નાંખી પીગળવા દેવો, અને તે પીગળે ત્યાં સુધી તેને હલાવતા રહેવું. જ્યારે બરાબર મળીને એક રસ થાય કે ઉપયોગમાં લેવું. જે પ્રસ્ટેકોની ઉપર મોરાકે ચામડાનાં કવર ચઢાવેલાં હોય છે તેનીપર એ વારનીસ લગાડવામાં આવે છે.

૩૩. ખીછ રીત:—શ્મીમસ્તકી ૬ ઓંસ, બડે ખાંડેલો કાચ ૩ ઓંસ, અને સ્પીરીટ ઓફ વાઇન ૩૨ ઓંસ, એ બધાંને એક વાસણમાં મૂકી તે વાસણને ખીજ રેતીના વાસણમાં મૂકી તેની નિચે તાપ કરવો. આ સ્થિતિમાં ઉકેલે ત્યાં સુધી રાખી હલાવતા જવું. ઉકેલે તે વખતે તેમાં ૩ ઓંસ ટરપીન્ટાઇન નાંખવું. અને વળી ખીજે અર્ધો કલાક ઉકાળવું. બાદ નિચે ઉતારી ટાંકું પાડી જડા ‘સુવરાહ કપડામાં ગાળી લેવું’. આ વારનીસ ચોપડીએ ઉપર પિંછી બાથવા રૂના હુઆવતી લગાડવો.

૩૪. ચીનાઇ વારનીસ:—મસ્તકી ૨ ઓંસ અને સન્ડર્ફ ૨ ઓંસ, આ બંનેને ખારીક જુકો કરી એક પાઉન્ડ રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટમાં નાંખી પીગળવા દેવું. જ્યારે પીગળીને બરાબર મળી જાય કે ઉપયોગમાં લેવું. આ વારનીસ લગાડવા પછી આસરે ૭ મિનિટમાં સૂકાઈ જશે.

૩૫. અલૂન ઉપર લગાડવાઈ વારનીસ:—હન્ડિઆ રજ્જર ૧૫ ઓંસને કાપી ઝીણી ઝીણી કરવો કરવી. પછી તેને કલોરોફોર્મ અથવા ક્યાર અથવા “બાઇસલ્ફ્યુરેટ ઓફ કાર્બોન” એક પાઉન્ડ નાંખી એ રજ્જર પીગળી જાય ત્યાં સુધી રહેવા દેવો. પછી ઉપયોગમાં લેવું. આ

વારનીસ લગાવવાની સાથે સફાઈ જાય છે.

૩૬. પારદર્શક બેપાન વારનીસ.—ટરપેનટાઇન ૪ ઓસ, લવંડરનું તેલ ૪ ઓસ, કપૂર અર્ધોડામ અને કોપાલ વારનીસ ૧ ઓસ આ સમજાને મેળવી નાખી પતરાના ડબ્બામાં બરી રાખવું.

૩૭. સાદુ તેલનું વારનીસ.—રાજ ૪ સ્તલ, મધમાખનું મીઠું અર્ધો રતલ અને ઉકેલેલું અળશીનું તેલ ૧ ગ્યાલન પ્રથમ રાજનો બૂડો ફરવો પછી એ બધાને ગરમ કરી મેળવી નાખવું પછી સુના ઉપરથી નિચે ઉતારી ઠંડુ પડવા દેવું. પછી એમાં સ્પીરીટ ઓફ ટરપેનટાઇન એ બાટલી ઉમેરવો.

૩૮. મીઠું તથા તેલનું વારનીસ.—મધના મીઠુંના ત્રીણાંમાં ત્રીણા કટકા ૦૧ ઓસ કાપી એક ખાલી બ્લાઈઝની બાટલીમાં નાખવા અને તેમાં ૦૧ પાઉન્ટ સ્પીરીટ ઓફ ટરપેનટાઇન નાખીને ચારી પેકે મેળવી નાખી એક જગા ઉપર મૂકી રાખવું બીજે દહાડે એ બાટલીને ખૂબ દલાવવી. એમ તે મીઠું પિગળી જાય ત્યાં સુધી રાખી પછી ધરનીચર ઉપર લગાડવું.

૩૯. પેનસીલથી ચિત્ર પાડેલા કાગળપર લગાડવાનું વારનીસ.—આઈર્સગ્રાસને પાણીમાં પીગળાવી નરમ પિછીએ કરી સફાઈ થી આછો-આછો તે કાગળ ઉપર ચોપડવો. એથી તે કાગળ ઉપર સુખડ-પેનથી પાડેલા ચિત્રો વિગેરેને લુબાઈ બાગી જવાની ધારતી રહેતી નથી.

૪૦. નકશા, ચિત્રો વિગેરેપર લગાડવાનું વારનીસ.—ગટાપ-રચના શાલ્યુસનને પિછીવતી પાતળું પાતળું ચોપડવું. આ વારનીસ પારદર્શક હોવાથી ઘણી સારી જતેદ આપેશે.

૪૧. રંગેલાં ચિત્રો માટે વારનીસ.—આઈર્સગ્રાસને પાણીમાં પીગળાવી નરમ પિછીથી પાતળો દાથ તે ચીત્ર ઉપર મારવો અને તે સુકાયા પછી આ વારનીસ છાંટના વાળની બનાવેલી નરમ પિછીથી લગાડવું. કેનેડા બાલસમ ૧ ઓસ ને ૨ ઓસ ટરપીનટાઇનમાં નાખવું. બ્યારે તે પીગળીને મળી રહે કે લગાડવું.

૪૨. પીકચર અને ચિત્ર માટે વારનીસ.—ચોખ્ખું અળશીનું તેલ લઈ તેમાં સુગરઓલ્ડેડ બારીક વાટીને નાખવું અને ખૂબ દલાવી ને ધીમે ધીમે પીકચર ઉપર લગાવવું.

૪૩. છાપેલા કાગળ અને નકશાના કામ માટે વારનીસ — કેનેડા બાલસમ અને ચોખ્ખી રાજત દરેક ૭ ઓંચ લઈ તેમને પાયરો

ટરપીનટાઇનના તેલમાં પીગાળીને વાપરવાં.

૪૪. તેલીઆ રંગના ચિત્રો માટે વારનીસ:—તેલીઆ રંગનાં ચિત્રો જો ખરાબ થયાં હોય તો તેમને ચાલું વારનીસ ચોપડવું. પણ ખરા ચોવા ચિત્રો વારનીસ ચોડેલાજ આવે છે. આ માટે સૌથી સારું મારદીક વારનીસ લાવવું જોઈએ કે જે એ કામ માટે ખાસ આવે છે.

૪૫. ચોપડોનાં પુઠાં ઉપર લગાવવાનું વારનીસ:—એક છઠ્ઠાની સફેદીમાં તેના પાન કરતાં જમણું પાણી નાંખીને સારી પેટે મેળવી નાંખવું. પછી ચોપડીઓના આગામી પુઠાં ઉપર લગાડવાથી પાછો સારો દેખાવ આપશે.

૪૬. સાધારણ કામ માટે વારનીસ:—૧ ભાગ લાખ લઇને તેને વાટીને ૭ થી ૮ ભાગ આલકોહોલમાં નાંખી સાત દિવસ રહેવા દેવી.

૪૭. વિજળીની પેટીને લગાડવાનું વારનીસ:—વિજળીને લગતા લકડા કામને અથવા કાચને વારનીસ લગાડવાની આ રીત યહોલી છે. લાલ રંગની સીલ કરવાની લાખને જલદ છારના અર્ધ (આલકોહોલ) માં તે પીગળે ત્યાં સુધી રહેવા દેવી. ત્યારે પીગળી જલક કે પિંછીવડે લાકડા અથવા કાચ ઉપર એ વારનીસ બેવાર ચોપડવું. પણ આને માટે લાખ પછી સરસ ભેવી કારણ લાખ પછી વાપરવાથી એ વારનીસ સાફ થાય છે.

૪૮. ખીતળની ચીજો ઉપર લગાડવાનું વારનીસ:—હળદર ૧ રતલ, અપડા લાખ ૧૨ ઓંસ, રપીરીટ ઓઈ વાઈન ૧૨ ઓંસ એ બધાનો ખૂબ બારીક ભેકો કરી રપીરીટ ઓઈ વાઈનમાં ચોડા દહાડા સુધી પીગાળી રાખવું.

ખનાવેલા ખૂટને લગાડવા માટે ઊંઘાની સહેલીમા તેથી બમણું પાણી રેડીને મેળવી લગાડવું.

૫૨. ખૂટ અને જોડા માટે વારનીસ —અળશીનું તેલ ૧ પાઇન્ટ, ચરખી ગા પાઇન્ટ, ચોખ્ખુ મીણુ ગા પૈડ અને થોડી રાળ એ બધાને એક વાસણમા ઉકાળવા અને થોડો ગરમ હોય સારેજ પીંછીવતી ખૂટ ઉપર એક બે વખત લગાડવો.

૫૩. દેખણ વારનીસ —ટરપીનટાઇન તેલ ૧ રતલ, મધમાખનું મીણુ ૨ ઓસ, કોનોરની ૧ દ્રાગ એ બધાને મેળવી એક જગ્યા ઉપર મૂકી તે પીગળે ત્યા સુધી રહેવા દેવું.

૫૪. ખીજી રીત —ટરપીનટાઇન ૨ પૈડ, કપૂર ૨૦૦ ગ્રેન એ બને એક ખાટલીમા ૨૪ કલાક રાખીને ઉપરનું ચોખ્ખુ મિશ્ર નીતારી લઇ કાગમા લેવું.

૫૫. ઓકના લાકડા માટે ચળકતો વારનીસ —રાજન ગા પૈડને ૧૦ શેર ટરપીનટાઇનમા પીગળવી જો ૨૫ કાલો કરવો હોયતો જરા કાળજી ઉમેરવું.

૫૬. નેતરની ખનાવેલી લાકડી માટે વારનીસ —ગમશેલાક ૩ ઓસ, ગમ મારીક ૧ ઓસ, ગમ સન્ડાર્ક ૩ ઓસ, આયકાહોમ ૪૦ ઓસ પહેલા ગમશેલાક અને ગમ મારીકનો જુકો કરી આ નકાહોલ (જલદ દારૂના અકમા) નાખી પીગળવા દેવો બપોરે એ બને શુદ્ધ પીગળી રહે કે તેમાં શેલાકનો જુકો નાખી તેને થણ પીગળવા દેવો જ્યાં ૨ બધું સારી પેઠે પીગળીને બરાબર મળી જાય કે ઉપરથી નીતારી કાઢી એ વારનીસ પિછીએ કરી નેતરની લાકડી ઉપર લગાડવું.

૫૭. કોમળ વારનીસ:—અપડા લાખતો જુકો ૧ ગાગ ને આઠ ભાગ જલદ દારૂનાં અર્કમા નાખી તે પીગળીને મળી જાય ત્યા સુધી ૨૦ હેવા દેવો.

તાપ કરવો. એટલે બધું એક રસ થશે. આ પ્રમાણે થાય એટલે માળી લઈ વાપરવું. આ વારનીસ વધારે જાડુ માલમ પડે તો જરા વધારે દરખીનટાઈન નાંખવું.

૬૦. અળશીના તેલનો વારનીસ:—ઉકાળેલું અળશીનું તેલ, ૬૦ ભાગ, સિંદૂર ૨ ભાગ, સફેદો ૧ ભાગ એ રીતે લેઈ છેલ્લી બે ઓંસો વાટીને ઉપરના તેલમાં નાંખી ઉકાળવી, અને ગળી ગયા પછી ટાકું પાકી કામમાં લેવી.

૬૧. કૌપાલ વારનીસ:—વાટેલો ચંદરસ ૨૪ ભાગ, ઉંચી જાતનું દરખીનટાઈન ૪૦ ભાગ અને કપૂર ૨ ભાગ આલવા તો ચંદરમ ૧૬, ભાગ, કપૂર ૨ ભાગ, લવંડરનું તેલ ૮૦ ભાગ પહેલાં કપૂરને તેલમાં પિગાળીને પછી નિચે તાપ કરવો. અને થોડો થોડો ચંદરસનો ભૂકો નાંખી લમાવતા જવું. બધો ચંદરસ ગળી જાય એટલે બરાબર પાતળો કરવો હોયતો થોડું દરખીનટાઈન નાંખવું.

૬૨. સફેદ કૌપાલ વારનીસ:—ચંદરસ ૪ ઓંસ, કપૂર ૧૦ ઓંસ, અળશીનું ઉકાળેલું તેલ ૩ ઓંસ, ઉંચી જાતનું દરખીનટાઈન ૨ ઓંસ, પહેલાં ચંદરસને વાટીને કપૂર સાથે મેળવી તેલમાં નાંખી ધીમી ઓંસે ઉકાળવું. અને ગળી ગયા પછી દરખીનટાઈન નાંખી નિચે ઉતારીને ગળી લેઈને કાર્ય વખતે વાપરવું.

૬૩. ઇન્ડિઆ રખખર વારનીસ:—૪ ઓંસ ઇન્ડિઆ રખખરના ઝીણા ઝીણા કટકા કરીને તેમને ૨ પૈંડ એનેઝોલમાં નાંખી બાટલીને બૂચ મારી તેને એક રેતીના વાસણમાં મૂકી નિચે તાપ કરવો; એટલે રખખર પિગળી જશે. આ મિશ્રમાં ૪ પૈંડ અળશીના તેલનો વારનીસ અને ૧૦ શેરુ દરખીનટાઈન નાંખી વાપરવું.

૬૪. ખૂટ ઉપર લગાવવાનું વારનીસ:—રખખરના પાતળા કટકા ૧ ઓંસ લઈ તેને બે ઓંસ નેશથામાં ઓગાળવા. તેમજ અર્ધો ઓંસ આરદ્રાલટમને એક ઓંસ દરખીનટાઈનમાં ઓગાળવું. આ બંને એકઠાં કરવાથી તૈયાર જાતો.

રાખવું જો આ વારનીસ બરોજર કાઢવું હોય તો તે દસ મિનિટમાં સુકાય એવું થશે. જો વધારે ઉકળી જાયું થયું હોય તો તેમાં ટરપેનટાઇન ભળશે નહીં.

૬૬. ફિસ્ટલ વારનીસ:—વીણી કાંદેના રૂમીમસ્તકીના સારા ગાં-ગડા ૪ ઓંસ, મેન્થીમેટેડસ્પીરીટ ૧ પાઇન્ટ, ઝોનીમલયારકોલ એક ઓંસ આ બધાને મેળવી ઘોડા દિવસ રાખી મૂકી ગળી કાઢવું.

૬૭. ઊંચી જાતનું કોપાસ વારનીસ:—૮ પૌંડ સારી જાતનું ચોખ્ખું સાફ રંખનું ચંદરસ લઈ તેને ઉપર ગુજબ ઓગાળવું. અને ત્યારે બરોજર ઓગળી રહે કે પુરત તેમાં અગળીનું ઉકાળેલું હુલુ તેલ ૨ આલન નાંખવું. આ મિશ્રણને ચપટીમાં દબાવી જોવાથી ચીકણું લાગે અને ચપટી ઉપાડવાથી તાંતણા બધાવ ત્યાં સુધી ઉકાળવા કરવું. સાર પછી આથરે પદર મિનિટે અગર વારનીસ હુલુ છે તોજ તેમાં ઝીણી ધારે આસ્તે આસ્તે ટરપેનટાઇન મેળવવું હદાય ટરપેનટાઇન વધારે થયું એમ લાગશે પણ વારનીસ ધણું સારું, સ્વચ્છ, પારદર્શક અને પાતળું થશે. તેમજ તેનાથી કામ સરાઇન થઇ વારનીસ જલદી સુકાય એવું થશે. ત્યારે સુકાશે ત્યારે અળકાદહાર, સફાઇન થઇ, કંઠલુ પડવાળું થશે. વારનીસ તૈયાર થયા પછી જો જલકું લાગશે તો તેમાં જરૂર જોડવું ટરપેનટાઇન નાંખવું.

૬૮. પાણીથી ન સિંજાય તેવા સામાન માટે વારનીસ:—૦૧ શેર ઇન્ડિઆ રબ્બરના ઝીણા કટકા કરીને તેમને ૦૧ શેર ટરપીન-ટાઇનમાં નરમ થાય ત્યાં સુધી રાખવા. બાદ તેમાં ૨ શેર ઉકાળેલું અ-ળંકીનું તેલ નાંખીને ધીમી આંચે બે કલાક ઉકાળવું, રબ્બર પિગળી ગયા પછી તેમાં ૬ શેર બીજું ઉકાળેલું અળંકીનું તેલ અને એક શેર સિંદૂર નાંખવે. અને ફરીથી એક રસ થઇ જાય ત્યાં સુધી ઉકાળવું આ વારનીસને લગાવતાં પહેલાં જગા નરમ કરવે.

રિટવાઇન લેવો.

૭૦ છત્રી માટે વારનીસ:—ટરપીનટાઇન ૨ સ્તલ, પ્વારીક વા-
ટેલી મૂદારસીંગ ૧ સ્તલ, અળશીનું તેલ ૨ અયવા ૩ સ્તલ; મૂદારસીંગ
તથા અળશીના તેલને સારી ખેંઢે ઊકાળવું. પછે તેને ઊતારી ઘોડું ઠંડું
પડવા આપે કે તેમાં ટરપીનટાઇન નાંખી મેળવીને એક રસ કરવું. ટર-
પીનટાઇન નાખતી વખતે સંભાળ સખવી કે તેમાંથી બડકો ઠાઠે નહીં
છત્રીને આ વારનીસ લગાવ્યા પછે તેઓને તડકામાંજ મુકવવી જોઈએ.
એટલે તે ઉપર મગે તેવી ભારી ગરમી તથા વરસાદની અસર થશે નહીં.

૭૧. તેલખની ખેંઢે કોલરી નાંખે એવું વારનીસ:—અળશીનું
તેલ અને રૂમીમસ્તકી એ ૧ રેક ૪ ઔંચ લઈ તેમને સાથે પમાળવાં.
અરમ ખનાવવું હોય તો નરમ અળશીનું તેલ ૪ ઔંચ, મેળાનનો
મુંદર ૦૫ ઔંચ અને સફેદ મીથુ અર્ધો ઔંચ લઈ ઊકાળવાં. એક ભા-
ગ જળી જઈ એ ભાગ જોટું જાડી રહે એટલે સુધી ઊકાળવાં. બાદ વા-
રનીસ કાગમાં લેવું.

૭૨. કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર કાદ ન ચઢે એવું વારનીસ:—
સાળ ૧૨૦ ભાગ, ચંદરસ ૧૦૦ ભાગ અને મુંદરની લાખ ૬૦ ભાગ એ
ત્રણ વસ્તુઓની ભૂકી કરી આં મુધી પીગતે ત્યાં મુધી તાવવી. અને
ઘોડું ઘોડું કરી ટરપીનટાઇનનું એમેસ ૧૦૦ ભાગમાં લાઈ તેમાં ઉમેર-
વું. આખી મેળવણી પીગળી બાપ ત્યાં મુધી તેને તજે ઉપર કરવી. અને
તે પછી આલકાહોલમાં ૧૦૦ ભાગ તેમાં ઉમેરવો. કપડાથી ગાળી કાઢી
મળવું નુચની બાટલીમાં ભરવું.

પ્રકરણ નવમું.

કપડાં વિગેરે ઉપરથી કાથ કાઢવાના પ્રયોગ.

૧. ચરખીના કાથ કાઢવાની રીત.—ધોળાં તથા રંગેલા સુત-
રાજી અને રેશમી કપડાં બિયર કાથ હોય તો ગરમ આલકોહોલ અથવા
સ્પીરીટ ગરમ ખળખળતા પાણીમાં નાંખી તેમાં ધસીને ધોઈ નાખવાથી
કાથની અસર જરા પણ રહેશે નહીં.

૨. ચીકાશના કાથ કાઢવાની રીત.—ધોળા લૂગડાને સાબુના
પાણીથી અથવા ખારથી ધોણુ રંગેલા સુતરના કપડાં માટે ગરમ સાબુનું
પાણી વાપરવું. જિન ઉપર હોયતો સાબુ અને લાઇકર એમોનીઆ એ
ખતેના મિશ્રથી ધોવું. રેશમ ઉપર હોય તો બેનઝીન, ઇથર, સાબુ, એ-
મોનીઆ, મેન્નીસીઆ અને ચાક એ જથાભાથી ગમે તે વાપરી ધોઈ
નાખવાથી જશે.

૩. બીજી રીત.—એમેન્સ ઓફ સેમન ૨ ઓસ, અને ટરપીનટાઇન
૪૦ તેલ ૧ ઓસ આ બંને મેળવી થીસીમાં ભરી રાખવું. જ્યારે રે-
શમી કપડા ઉપર ચીકાશના કાથ પડે એટલે એમાંથી થોડાં ટીપા તેની
ઉપર નરમ હાથે લગાડવાથી તુરં કાથ જશે.

૪. ત્રીજી રીત:—સ્પીરીટ ઓફ ટરપીનટાઇન ૩ ઓસ, એમેન્સ
ઓફ સેમન ૧ ઓસ, બંનેને મેળવી થીસીમાં ભરી રાખવું જ્યારે ક-
પડા ઉપર ચીકાશનો કાથ પડે એટલે એમાંથી થોડા ટીપાં એ કાથ ઉપર
નાખી દલકે હાથે ધસવું એટલે કાથ જશે.

૫. વારનીસના કાથ કાઢવાની રીત.—ધોળા અને રંગેલા સુત-
ર અને જીનના કપડાં ઉપર હોયતો ટરપીનટાઇન લગાડી સાબુથી પરી
ધોવા, રેશમ ઉપર હોય તો બેનઝીન ઇથર અને સાબુ વની સંભાળથી
એખખા પાણીમાં ધસીને ધોઈ નાખવા.

૬. લીંબુના રસના કાથ કાઢવાની રીત —ધોળા સુતગઉ કપડા
માટે શકત પાણી જસ છે જી અને રેશમના રંગેલાં કપડા માટે નાઇ-
ટ્રીક આસીડને ૪ થી ૫ ભાગ પાણીમાં નાંખી પ્રથમ કપડાને એખખા
પાણીથી ભીનું કરી પછી નાઇટ્રીક આસીડનું ઉપરનું તૈવાઝ કરેલું પાણી
ટીપે ટીપે નાંખી ધસતા જવું, અને છેવટે સ્વચ્છ પાણી વડે ધોવાથી કા
થની અસર જરા પણ રહેશે નહીં.

૭. તેમજના ડાઘ કાઢવાની રીત:—ધોળાં કપડાં માટે પાણી અને બ્લીચીંગ પાઉચર, સુતર, જીન અને રંગેલાં કપડાં ઉપર હોય તેા લામ્પર આમેનીઆને ઘણા પાણીમાં નાંખી તેવા કપડાને ધોવાથી ડાઘ જશે.

૮. ચુનાના ડાઘ કાઢવાની રીત:—ચુનાને ડાઘ પડ્યા હોય તે ઉપર થોડોક સરકા લગાડીને સાફ કરવાથી તુર્ત ડાઘ જશે.

૯. તમાકુના ચુકના ડાઘ કાઢવાની રીત:—સરકા ડાઘની બાજુ ઉપર બિજવેલા કળીચુનાને ઘટ લેપ કરવો.

—૧૦. ચાહુના ડાઘ કાઢવાની રીત:—ચોખ્ખા ઘણાજ ઉકળતા પાણીમાં થોડો ચાક નાખી ગિજમા કપડું ધોવાથી ચાહ તેમજ પીગળાઈના ડાઘ જાય છે.

૧૧. લોહાના કારના ડાઘ કાઢવાની રીત:—પહેલાં ડાઘ વાળી જગ્યા પાણીમાં બિજવવી. ત્યાર બાદ એક રકાળીમાં ખજખજતું પાણી લઈ તેમાં તે કપડાં ઉપર પડેલા ડાઘને બિજવવો; અને તેમાં થોડોક લીમ્બુનો રસ નાંખવો. ત્યાર બાદ તેને બહાર કાઢી સુકવવું, જ્યારે ડાઘ વાળી જગ્યા સુકાય કે તુર્તજ પાછું ખજખજતા પાણીમાં બિજવવું, અને ડાઘ જતાંજ કપડાંને ઠંડા પાણીથી ધોઈ નાંખવું. કારણ તેથી ચેવા લીમ્બુના ખાટા રસથી કપડાને ઇલા થશે નહીં.

૧૨. બીજી રીત:—સરકા કપડાં ઉપર પડ્યા હોય તેા થોડુંક હાઇડ્રોકોર્મોરીક આસીડ લેઈ તેમાં ત્રણ ભાગ ગરમ પાણી નાંખી તે ડાઘ ઉપર લગાડશે તેા ડાઘ જતા રહેશે.

૧૩. આસીડના ડાઘ કાઢવાની રીત:—રેસમી કપડા ઉપર આસીડના ડાઘ પડ્યા હોય; અને તેથી રેસમનો રંગ જતો રહેતો હોય તેા તેની ઉપર કપીરીટ ઓર હાન અથવા સાલ્વોલેટાઇઝ લગાડવાથી પાંચે રંગ આવશે.

૧૪. ખાંડ, સરેસ અને લોહીના ડાઘ કાઢવાની રીત:—ઉપરના ડાઘમાંથી ગમે તે ધોળાં લૂગડાં ઉપર તેમજ રંગેલાં સુતર, રેસમ અથવા જીન ઉપર હોય તેા પાણીમાં ચુનાની બૂધી નાંખી તે પાણીમાં સારી પેઠે ઘસીને ધોવાથી ઉપરના ડાઘ જશે.

૧૫. હુશર કાર્ટીકના ડાઘ કાઢવાની રીત:—૨ દ્રામ ક્વેસાર્કાઇઝ ઓર મરક્યુરીને ૨ દ્રામ હાઇડ્રોકોર્મોરીક આસીડમાં નાંખી પીગળવા દેવું. પાંચે એ મેળવણીમાં જીંટના વાળની પીંછી બોળી કપડા ઉપર પડેલા ડાઘની ઉપર લગાડી તુર્તજ પાણીમાં બોળી કાઢવું. એટલે ડાઘ જશે.

૧૬. કામરના કાથ કાઠવાની રીત—કામરના કાથ વાળા કપડાને પ્રથમ તેલથી સારી પેઠે બિજવી સાબુથી ધોઈ નાખવું.

૧૭. બીજી રીત—ધોળાં કપડા માટે સાબુ, પાણી અને ટરપીન-ટાઇન એ અનુક્રમે લેઈ ધીમે ધીમે, સતર અને હિનાં રંગેલા કપડાં માટે પહેલા સાબુ લગાડીને થોડી વાર રહેવા દઈ પછી ટરપીનટાઇન અને પાણીથી ધોવું. રંગમનાં કપડા માટે પણ ઉપર મુજબ કરવું. પણ છેવટે ટરપીનટાઇનને જલે બેનઝીન વાપરવું; અને કાથની પાછલી બાજુ પર જાયેથી પાણીની ધાર કરવી.

૧૮. ત્રીજી રીત—અરીઠવું શીઘ્ર કરી પ્રથમ તેમાં કપડાને બિજવી રાંખ્યા બાદ તે કાથ લાગેલા કપડાના જાગને તેલથી સારી પેઠે બિજવીને સાબુથી ધોઈ નાખવાથી, પણ કાથ જલ છે.

૧૯. ગાડીના ચેડાના મેલના કાળા કાથ કાઠવાની રીત—સોડાને ઠંડા પાણીમાં પીગાળી તે પાણી વડે કાથ ધોવાથી ચેડાના કાળા મેલના કાથ નીકળી જાય છે.

૨૦. મેના કાથ કાઠવાની રીત—સાબુના પાણીમાં થોડાં ટીપાં બીજુનો રસ નાખી તે મિશ્ર કપડાને લગાડી થોડી વાર રહેવા દઈ, ચાર કલાક પછી ટરપીનટાઇન અને વિલાયતી સાબુ વડે ધોવાથી સાથ થાય છે.

૨૧. ધોળીથી ન જાય એવી શાહીના કાથ કાઠવાની રીત—તે શાહી ધોઈ કરીને નાઇટ્રેટ ઓફ સોલ્વરની હોય છે, માટે તેવાં કપડાને હાઇપોક્ષાઇટ ઓફ સોડાના પાણીમાં ધોવાથી કાથ જતા રહે છે.

૨૨. બીજી રીત—બાઇ ક્લોરાઇડ ઓફ કોપરના પાણીમાં કપડાને બિજવી રાખીને એમેનીઆથી ધોવાથી કાથ જતા રહે કપડાને સાફ કરે છે.

૨૩. રાત્રી શાહીના કાથ કાઠવાની રીત—આક્રમણીક આ-રીડને એમેનીઆ સાથે મેળવી આ મિશ્ર કાથ ઉપર લગાડવું હોયતો વૃત્તે તે સાથ કાથ નીકળી જાય છે.

૨૪. બીજી રીત—ધોળા કપડા ઉપર હોયતો પહેલાં તેમને પાણીમાં બિજવીને નિચોવી નાખીને તે ગંધકના ધુમાડા ઉપર ધરવું, અને પછી પાણીમાં થોડું કલ્કસીઅમકલોરાઇડ અથવા જેને બ્લીચિંગ પાઉડર કહે છે તે નાખીને તેમાં ધોવાં; અને પછી સારા પાણીમાં ધોઈ નાખવાં સતર અને હિનાં રંગેલાં કપડાં માટે સાબુ, ગરમ પાણી, અને લાઇકર

એમોનીયા. એ સંયંત્ર મિત્ર વાપરવું રેશમનાં કપડાં માટે પણ તેનોજ ઉપયોગ કરવો.

૨૫. ત્રીજી રીત:—શાદી બનાવતી વખતે જ્યારે દારખાનાવાળા પતંગનાં લાકડાનાં છોડીયાં તેમાં નાંખેછે. ત્યારે તેવી શાદીના પડેલા કાંધ ઉપર “આકાશીક આસીડ” લગાડવાથી રતા કાંધ પડી રહે છે. આ કાંધ કાઢવાને ક્યોરાઇડ ઓફ લાઇમ વાપરવું.

૨૬. કાળી શાદીના કાંધ કાઢવાની રીત:—શાદીના કાંધ પડે છે તુર્તજ સુકાયા પહેલાં બ્લોટીંગ પેપરથી નેમ બને તેમ શાદીને સોસી લેવી; પછી લીંબુનો રસ અથવા સરકામાં સારી પેટે બિજાવતે પાણી થી ધોવું.

૨૭. બીજી રીત:—જે કપડાં ઉપર શાદીના કાંધ પડ્યા હોય તે કપડાંને ઓક બાગ ટાઈરીક આસીડ અને ત્રણ ભાગ પાણીમાં નાંખી મેળવવું; પછી એ મેળવણી તે પડેલા કાંધ ઉપર લગાડવાથી તુર્ત કાંધ નીકળી જશે. જો ટાઈરીક આસીડ નહીં મળે તો તેને બદલે મ્યુરીઆટીક આસીડ વાપરવું.

૨૮. ત્રીજી રીત:—પાંખાં સુતરાળી લૂગડાં માટે ટાઈરીક આસીડ, ગરમ પાણી અથવા હાઇડ્રોક્લોરીક આસીડને ધણું પાણીમાં નાંખી તે પાણી વાપરવું. સ્નાનનાં રંગેલાં કપડાં માટે (રંગ પાકો હોય તોજ) સાઇટ્રીક આસીડ અથવા લીંબુના રસથી ધોવું. રંગેલાં ઉન માટે પણ ઉપર મુજબ કરવું; પણ જો ઉન સફેદ હોયતો હાઇડ્રોક્લોરીક આસીડને ધણું પાણીમાં નાંખી તે પાણી વાપરવું.

૨૯. ચોથી રીત:—કાળી અથવા રાતી શાદીના કાંધ વાળી જગ્યા ઉપર એકસેલીક એસીડ પાણી સાથે ધસવાથી કાંધ જતા રહેશે.

૩૦. પાંચમી રીત:—પાકા ટર્મોટાના રસથી સફેદ કપડા ઉપરના કાંધ જાય છે.

૩૧. બહુ શાદીના કાંધ કાઢવાની રીત:—જલદ આલકાહોલમાં ચોડા સરકો ભેળીને કાંધવાળી જગ્યા ઉપર એ લગાડવાથી કાંધ જાયછે.

૩૨. રંગના કાંધ કાઢવાની રીત:—કપડાં ઉપર પડેલા રંગના કાંધ સુકાયા પછે તુર્ત નીકળી શકતો નથી; તેથી જેવે કપડાંને રંગના કાંધ લાગે કે જેમ બને તેમ લૂછી નાંખવું. પછી તેની ઉપર બીજા નરમ કપડાથી ટરપીનટાઇન અથવા સ્પીરીટ ઓફ વાઇન સારી પેટે લગાડીને ધમવું. એટલે કાંધ નીકળી જશે. અથવા ઇથર તુરત લગાડવો; એટલે કાં

ધ નીકળી જશે, પરંતુ કદાપી કાથ સુકાઈને કંઠે મથે હોય તો તેની ઉપર ટરપીનટાઈન થકી થકી લગાડીને ધસવું.

૩૩. હુનર કાર્ટીકના કાથ કાઢવાની રીત:—સદરહુ કાથવાળા કપડાને જરા ગિજવવી તેની ઉપર આયોડાઈન ઑફ પોટાસીઅમનો નાનો કટકો ધસવો, પછી પાણીમાં ધોઈ નાંખવું.

૩૪. મારકીંગ શાહીનાં નિશાન કાઢવાની રીત:—“કલોરીન અને આમોનીઆ” નું મિશ્રણ કરેલું પાણી લગાડવાથી અક્ષરો અથવા નિશાન જતાં રહેશે. કારણ કે આમોનીઆ અને કલોરીન આ બંને જાણીતા એ મારકીંગ શાહીની અંદર આવેલા રૂપાને તુર્ત પીગળાવી નાંખશે અને તેનો કાલો રંગ સફેદ થઈ જશે.

૩૫. બીજી રીત:—ક્લોરાઈડ ઑફ લાઇમના પાણીથી તે કાથને પહેલાં ગિજવવો. પછી આમોનીઆ અથવા હાઇપોસલફેટ ઑફ સોડાના પાણીથી તેને ધોઈ નાંખવું. એટલે કાથ જશે.

૩૬. ત્રીજી રીત:—સોલ્યુશન ઑફ સ્પાન્યુરેટ ઑફ પોટાસીઅમને પિંછી વડે મિશ્ર કરીને કાથ ઉપર લગાડવું. બ્યારે શાહીના કાથ જતા રહે કે તે કપડાને કંડા પાણીથી સારી પેઠે ધોઈ નાંખવું.

૩૭. બહુ બ્લેક શાહીના કાથ કાઢવાની રીત:—ધોડા “ઓ-ક્રેકલીક આસીડ” ને પાણીમાં પીગળાવી, તે પાણી કાથ ઉપર લગાડવું. અને પછીથી સારા પાણીથી ધોઈ નાંખવું. જો કપડું સફેદ હોય, અને તે ઉપર જરા રતાશુપર પડેલા કાથ રહી જાય તો તેને એમોનીઆના પાણીમાં ધોવાથી નીકળી જશે.

૩૮. એસીએડીન શાહીના કાથ કાઢવાની રીત:—ધોડા સુતર-કપડા માટે ટાર્ટરીક આસીડનું પાણી વાપરવું. જેમ કાથ જુનો હોય તેમ આસીડ વધારે વાપરવું. રંગેલા સુતર અને ઉનના કપડા માટે જો રંગ પાડા હોય તો “ટાર્ટરીક આસીડ” નું ઘણું જ કમળેર પાણી વાપરવું. રેશમનાં કપડાં માટે પણ “ટાર્ટરીક આસીડ” વાપરવું. પણ જરા સંભાળથી વાપરવું.

૩૯. હેમજના કાથ કાઢવાની રીત:—ધોડા પાણીમાં જેટલું પીગળે એટલું ટાર્ટરીક આસીડ પીગળાવી તે કાથ ઉપર ધસવું અને પછીથી સારા પાણીથી ધોઈ નાંખવું.

૪૦. કસબની કોર ઉપરથી કાથ કાઢવાની રીત:—કસબની કોરો, ટેપીઓ અથવા પાથડીના છેડા વિગેરે ઉપર કાથ પડ્યા હોય તો

તેને અસલતા જેવો ચળકાટ પાછો લાવવો હોય તો ગરમ કાંધેયો રપી-રીટ ઓછ વાધન બગડેલા ભાગ ઉપર લગાડવો. કારો અને ટેપીઓ ને રેશમી કપડાં ઉપર બરેલી હોય અથવા તેમાં ઉનનું બરત કામ કરેલું હોય તો તેની કાંઈ શિકર નથી. ઉન અથવા રેશમનો રંગ રપીરીટ ઓછ વાધન લાગવા છતાં જેવો ને તેવોજ રહેશે.

૪૨. હાથમાં આસલેટ તેલ પડ્યું હોય તેની વાસ દૂર કરવાની રીત:—નાગરવેલના ખાવાનાં પાન દાઢમાં ચોળીને મસળવાથી તરતજ વાસ નાબુદ થાય છે.

૪૨. મોતીપર ડાઘ પડી મેલાં થયાં હોય તે સફેદ કરવાની રીત:—એક વાસણમાં ૦૧ શેર ધર્તુના ધુલાને બશેર પાણીમાં નાખી તેને સારી પેઠે ઉકાળવું. પછી તે પાણીથી મેલાં મોતીને ચોળીને ધોવાં ત્યાર બાદ સ્વચ્છ પાણીથી ધોઈ નાખવાં એટલે મોતી નિર્મળ થશે.

૪૩. આરસપાહાણુપરથી ડાઘ કાઢવાની રીત:—સોડા ૨ બાઉન્સ, અડીકનો બ્રૉફ ૧ બાઉન્સ, વાટેલો આદ્ર ૧ બાઉન્સ એ રીતે મેળવીને પત્થર પર ખુબ મસીને છેવટે સાબુના પાણીથી ધોઈ નાંખવું.

૪૪. પત્થર ઉપરથી લીલ ઉગેલી કાઠી નાંખવાની રીત:—૧ બાઉન્સ કાર્બોલીક આસીડને ૧૦ બાઉન્સ પાણીમાં નાંખી તે પાણીથી પત્થર ધોવાથી સમજી લીલ જતી રહેશે અને ફરીથી ઉગશે પણ નહીં.

૪૫. કાગળ ઉપરથી ચીકણા ડાઘ કાઢવાની રીત:—કાગળના જે ભાગ ઉપર ચીકણો ડાઘ પડ્યો હોય તે ભાગને લગભગ ગરમ કરવો; ત્યાર પછી તે ઉપર પ્લાસ્ટીક પેપરના કટકા સારી પેઠે લાગવા. તે એટલે સુધી કે સમજી ચીકણા તે કાગળ સોસી લે ત્યાર પછી તે ડાઘવાળા કાગળ ઉપર બંને બાજુએ ટરપીનટાઇન લગાડવું, અને એ પ્રમાણે બે આર વખત કરવાથી ચીકણા નીકળી જશે. બાદ તે ડાઘ ઉપર પીંછીએ કરીને લગાડવો. એમ કરવાથી ચીકણાનો ડાઘ તદ્દન જતો રહેશે.

૪૬. કાગળ ઉપરથી લોહાના ડાઘ કાઢવાની રીત:—લોહાના ડાઘ ઉપર શોલ્ફ્યુર ઓઈલ સલ્ફ્યુરેટ ઓઈલ પોટાશ લગાડવો ત્યાર પછી તેની ઉપર આકાશીક આસીડ લગાડવું એટલે ડાઘ જતા રહેશે.

૪૭. કાગળ ઉપરથી હુનર કાસ્ટીકના ડાઘ કાઢવાની રીત:—૨ ગ્રામ ક્લોરોફોર્મ ઓઈલ મરચુરીને ૨ ગ્રામ હાઇડ્રોકલોરિક આસીડમાં નાખી પીંચળવા દેવું. પછી એ મેળવણીમાં જીટના વાળની પીંછી બોળી

કાવ્યની ઉપર લગાડી તુલજ પાણીમા બોળી કાઢવું એટલે કાવ્ય જન્મ રહે
શે પણ તેને તડકામા સુકવવું નહીં

૪૮. બીજી રીત — કાવ્ય પાળા મગળને જરા ભીજવી તેની ઉપર
આધોડાધડ ઑફ પેટાશીઆમનો નાનો કટકો ધસવો ૧૪ી ગગમ પાણી
થી ઘોઘ નાખવ

પ્રકરણ દશમું.

કાવ્ય સળધી બિન્ન બિન્ન પ્રયોગ

૧ સાધારણ કાવ્ય બનાવવાની રીત — રેતી, કમ્પોનેટ ઑફ
પેટાસ યા સોડા 'ભીજવો' યુનો અથવા જોસાધડ ઑફ લેડ' એ મ
ર્થે સાથે મેળવી તાવવા તે મર્થે એકરસ થતા કાવ્ય બનાવી રાખવે

૨. બાટલીનો કાવ્ય બનાવવાની રીત — રેતી ૫૩ ભાગ, યુનો
૨૮ ભાગ, મિશ્ર આલકવી ૫ ભાગ, એલ્યુમી ૧૧ ૭ ભાગ, ઑકસાધડ
ઑફ આયર્ન ૫ ભાગ એ સર્વને સાથે તાવવું એમ્સ થયેથી ઘેરા લી
લા રંગો કાવ્ય બનેશે

૩. બીજી રીત — રેતીપર ભાગ બેરીટા ૨૧ ભાગ સોડા ૫
ભાગ, ઑકસાધડ ઑફ આયર્ન તથા મનગનીઝ ત્રણ ફ્લાય ભાગ એટલા
ને મેળવી તાવી એકરસ કરવાથી શીકો લીને કાવ્ય બનેછે

૪. ચોથી રીત — રેતી ૧૦૦ ભાગ, ઝેર ૩૦ થી ૪૦ ભાગ
ખારી ધૂળ ૧૧૦ થી ૧૭૦ ભાગ, લાકડાની રાખ તાજી ૩૦ થી ૪૦ ભા
ગ પીળી ચિકણી માગી અગર છટ કરવાની માગી ૧૦૦ ભાગ, કાચના
કટકો અગર ભુકો ૧૦૦ ભાગ

૫. અરેબિક કાવ્ય બનાવવાની રીત — રેતી ૧૮ ભાગ યુનો
૧૩ ભાગ, સોડા ૧૫ ભાગ, ઑકસાધડ ઑફ આયર્ન ૧ ભાગ એટલાને
સગાથે તાવવાથી ખારીનો સાધારણ મય થાયછે

૬ રસાયણી કાવ્ય બનાવવાની રીત — રેતી ૭૨ ભાગ પેટા
સ ૧૬ ભાગ, યુનો ૮ ભાગ, મેગ્નીશીઆ ૦૧ ભાગ, એટલાને સગાથે
તાવી એકરસ કરવા

૭. ચક્રમકનો કાવ્ય બનાવવાની રીત — રેતી ૫૮ ભાગ ઑફ

આમન અને ચોક્ક મનગનીઝ એ સર્વને તાવી એકરસ કરવાથી ઘણા બધા પ્રકારનો રંગ વગરનો કાચ જનશે.

૮. દુરુષીન વિગેરે યંત્રના કાચ જનાવવાની રીત:—રેતી ૫૫ ભાગ, કારબોનેટ ઑફ સોડા ૧૨ ભાગ, ચાક ૧૧ ભાગ, અને કારબોનેટ ઑફ પોટાશ ૨૨ ભાગ આ સર્વને એકરસ કરી નાંખવું.

૯. બીજી રીત:—રેતી ૭૫ ભાગ, સોડા ૧૭ ભાગ, ચુનો ૩ ભાગ, એલ્યુમીના ૨ ભાગ એટલા પદાર્થોનો જનોછે.

૧૦. કાચને ચાંદી જેવો કરવાની રીત:—જાળરખનાં પતરાંને દેવતામાં નાંખી સાદ કરી હાથડોડલોરીક આસીડમાં નાંખી ધોવાં. પછી તેને બારીક વાદી લુગડામાં ચાળીને તેમાં કોલોડીયન મેળવી વારનીસની માફક પિંછીથી લગાડવું. આ રીતે તેવાર કરેલી ચીજો ચાંદી માફક દેખાયછે. અને ઘણા દિવસ દવામાં રાખવાથી જગડતી નથી.

૧૧. કાચની ચીજો સંધવા માટે ચીનાસ કેલ:—સારી શીકા રંગની લાખ ૪ ભાગ ને ૩ ભાગ સ્પીરીટમાં નાંખી ચોડા દિવસ બાંટલીમાં ભરી મરમ જાયામાં રાખી વખતે વખત દલાવતા રહેવું અને ગળા ગયા પછી કામમાં લેવું.

૧૨. કાચ અને ધાતુ ચોટાડવાનું મિશ્ર:—ચીસડીનો પત્થર અથવા જીપરામ અથવા આરદર ઑફ પેરીસને વાકીને ફટકડીના પાણીમાં ભિજવી રાખી દેવતાપર પછીને ફરીથી વાકીને લુગડામાં ચાળવો. આ જુકામાં પાણી મેળવી કાચ અને ધાતુને ચોટાડવા વાપરવો.

૧૩. કાચનાં વાસણ સંધવા માટે અપારદર્શક કેલ:—રબ્બર ૭૫ ભાગ, અને કલોરોફોર્મ ૬૦ ભાગ એ જનેને મિશ્ર કરી તેમાં ૧૫ ભાગ ફીમરતકી નાંખવી. અને ચોડા દિવસ રાખી રબ્બર ગળા નાખ્યાર પછી કામમાં લેવો. કલોરોફોર્મ સુધવાથી માણસ બેહોસ થાય છે માટે તેને સુધવું નહીં તેમજ તે બાટલી ઉપાડી રાખવી નહીં.

૧૪. જવાહીર અને હિંચી જાતનાં કાચનાં વાસણ જોડવાના કેલ:—આઈર્સીઆસને નરમ થાય ત્યાં સુધી પાણીમાં ભિજવીને તેને સ્પીરીટમાં નાંખી મૂકવો એટલે ચોડા દિવસમાં તે ગળા જશે એટલે તેમાં ચોડા વારનીસ નાંખી વાપરવો.

૧૫. કાચ ઉપર ચિત્ર કાઢવાની રીત:—સુગર ઑફ લેડને ઉકાળેલા અજફીના તેલમાં નાંખી લાહી ગારક ખનાવી કાચપર પિંછીવતી લગાડવું, અને સુકાયા બાદ ચોડા કાર્ટીક પોટાશ બાઈ તેને જરા પાણી-

માં પીગાળી તેમાં કુલીલપેન રૂબાતી કાચ ઉપર ચિત્ર કાઢવાં, એટલે તેટલી જગ્યાપરથી ઉપરની લાઠી નિકળી જઈ ચિત્ર-સાંદ્ર પડી રહેશે.

૧૬. ક્રીસ્ટલ અગર ફ્લેટ ગ્લાસ:—ફ્લેટ, ચરમા, પ્યાલાઓ વિગેરે બનાવવા જે ફ્લેટ ગ્લાસ કરે છે, તેને વારને નીચે લખેલો મામાન લઈ બટ્ટી માંહેલા વાસણમાં નાંખવો. સફેદ ઝીણી રેતી ૩૦૦ ભાગ, મૂઝદારસીંગ અગર સિંદૂર ૨૦૦ ભાગ પર્લઆસ (પોટાસ ટાઈ) આઠ ભાગ, સુરોખાર ૨૦ ભાગ એવી રીતે સામાન નાંખીને તેમનો રમ થવા લાગે કે ઘોડો સોમલ અને મ્યાગનીસ નાંખવો.

૧૭. બીજી રીત—સફેદ રેતી ૧૦૦ ભાગ, સિંદૂર ૮૦ થી ૮૫ ભાગ, પર્લઆસ ૩૫ થી ૪૦ ભાગ, સુરોખાર ૨ થી ૩ ભાગ, મ્યાગનીસ ઓઠસાઈડ ૭ ભાગ.

૧૮. ફોનગ્લાસ—ઝીણી સફેદ રેતી ૨૦૦ ભાગ, કેપ ૩૩૦ ભાગ, બૂન્નેલો ચૂનો ૧૫ ભાગ, કાચના કટકા ૨૭૨૫ ભાગ આ જમ્સોને બટ્ટીમાં નાંખ્યા પછી ૩૫ થી ૪૦ કલાક સુધી અગ્નિનો સખન તાપ દેવો.

૧૯. બીજી રીત:—સફેદ રેતી ૧૨૦ ભાગ, પર્લઆસ ૫૦ ભાગ, મીઠું ૨૦ ભાગ, સુરોખાર ૧૦ ભાગ, સોમલ ૪ ભાગ, મ્યાગનીસ એક ત્રીયાંસ ભાગ. આ કાચ ઔષધ મૂકવાની સીસીઓ કરવાના કામમાં ધણે ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે.

૨૦. અરીસા કરવાનો કાચ—સાબુનો ગાળ ૬ ભાગ, કેપ ૩ ભાગ, રેતી ૩ થી ૪ ભાગ, આ ચીજોનો સફેદ કાચ બને છે. આ કાચ સાધારણ જાડા પ્રકારનો હોય છે.

૨૧. ટલેટ ગ્લાસ બનાવવાની રીત—પાકે સાહેબ કહે છે કે નિચે પ્રમાણે સામાન લેવાથી ઉત્તમ પ્રકારનો કાચ થાય છે. ઘોષ માથ કરેલી લેન બંદરપરની રેતી ૭૨૦ ભાગ, સેકડે ૪૦ ભાગ જેમાં સોંડા છે એવી અલકલી ૪૫૦ ભાગ, ઘોષને સાથ કરેલો ચૂનો ૮૦ ભાગ, સુરોખાર ૨૫ ભાગ, ટલેટ ગ્લાસના કટકા ૪૨૫ ભાગ આ મિશ્રણથી ૧૨૬ ફોંડ ઉત્તમ પ્રકારનો કાચ થાય છે.

(૨૧) સાડા ત્રણ ઝોંસ, શિંદૂર એક ઝોંસ.

૨૪. ઘેરો અશ્વામાની કાચ:—ઉપર લખેલુ મિશ્રણ અગર દી-
૨૮૯ કાચના કટકા એક પોંડ, બાજરી એક ઝોંસ, પીતળનું બરમ ૨ પોંડ.

૨૫. હીલા રંગનો કાચ:—ધીરનો ભુકા નવ ભાગ લઘુ એક
વાદારદીધમાં ઓગાળવો. અને નીચે જેવેવે ગાળ કાઢી લઈ ટાકા પા-
ણીથી સાફ લેઈ નાખવો. પછી સુરમાને કુલદીમાં નાંખી આગિ ઉપર
મૂકવો. તે એડી રીતે કે તેને દેવતા જીર મૂકવાથી તેમાંથી ધુમાડો
નહી નીકળે અને ઓગળે નહીં. આવી રીતે કરેલા સુરમાના અદ્યાર ભાગ
આ બંનેને મેળવથી એક મુસમાં નાંખી બધી ઉપર મુકી રસ કરવો. આ
નળનો હીલો રંગ થાય છે.

૨૬. હાળા રંગનો કાચ બનાવવાની રીત:—કાચના કટકાને
ખાંડી તેના ભૂકા કરવો, અને તેને મુસમાં નાંખી દેવતા ઉપર મૂકી રસ
કરવો. રસ થયા પછી તેમાં બાજરી ૨ ભાગ, મ્યાગનીજ ૧ ભાગ આ બે
પદાર્થ એકઠાં ખાંડી તેના નાના નાનાં ઠાગળનાં પડીકાં બાધી પછી રસમાં
એક એક પડીકું, આપણી મરજી મુજબ રંગ થતા સુધી નાખતાં જવું.

૨૭. પીળા રંગનો કાચ:—સફેદ રેતી ૨ ભાગ, પોટાસ અગર
સોડા ત્રણ ભાગ, સવાગી ૧ ભાગ, આ બધાંને મુસમાં નાંખી આગિ
ઉપર મૂકી રસ કરવો. આવી જાતનો કાચ કરવા કંઈક જાતના કાચની
મેળવણી નહીં લેવી, કારણ કે કાચનો રસ થયા પહેલાં રંગ બળી જાય છે.

૨૮. હીલા રંગનો કાચ:—તાણુ ૩ ઝોંસ લઈ તેના પાતળા ક-
ટકા દરી એકવાદારદીમાં નાંખી ઓગાળવો, અને જે નીચે ભૂકો બેસશે
તે લઘુ ધોધ સાફ કરવો. તેમજ લેકાનું બરમ ૨ દ્રામ, અને આગળ
કઢી ગયેલી કંઈક કાચની મેળવણી ૬ પોંડ. આ બધાંને મેળવી મુસમાં
નાંખી આગિ ઉપર ઓગાળવું. એટલે કાચ થશે.

૨૯. જાંબુડા રંગનો કાચ બનાવવાની રીત:—ફિરલ કાચની
મેળવણી ૧૦ પોંડ, મ્યાગનીજ એક ઝોંસ, બાજરી અર્ધો ઝોંસ આ બધાંને
રસ કરવો એટલે જાંબુડા રંગનો કાચ થશે.

૩૦. રાતા રંગનો કાચ બનાવવાની રીત:—સીસાની મેળવણીથી
બનાવેલો કાચ ૭ પોંડ, સાદો કાચ ૬ પોંડ. આ બંને કાચને મુસમાં
મૂકી રસ કરવો. અને તે રસમાં તાળાનાં પતરાં તાપી તેના ઉપરના કા-
ટેલા કાટને ખૂજ વાટી ઝીળી ભૂકો કરવો. અને તે થોડે થોડે રસમાં
નાંખી રસને હવાવતા જવું. બ્યારે મરજી મુજબ રંગ આવે ત્યારે નાંખ-

વાનું બંધ કરવું. પછી ટાઈટની બારીક છુટ્ટી કરી થોડે થોડે રસમાં નાંખતા જવું, અને તે રસ ચારો મળતો લાલ થાય કે નાખવાનું બંધ કરવું.

૩૨. માણેક જેવા રાતા રંગનો કાચ—સોનાના પતરાંને ઝીણું કાતરી આસીડ હેટ્રોક્સેરીકમાં ઓગાળવાં. અને તેને હથામાં સુકવી તેનું બરમ કાઢી લેવું. આ બરમને માટીના વાસણમાં 'રોટી કાઢવું' અને ફરી એગીડ હેટ્રોક્સેરીકમાં ઓગાળી સ્ટાઈ [અર્ક કાઢવાના વાંત્ર]માં નાંખી અર્ક કાઢવો. અર્ક કાઢવા પછી સ્ટાઈ ગાઢવો જૂઠા કાઢી લઈ તેને ફરી એસીડ હેટ્રોક્સેરીકમાં ઓગાળી ઉપર મુજબ કરવું. આવી રીતે થાય છે વખત કરવાથી આ બરમ રાતા રંગનું થશે. પાંચ છ વખત કરવાથી એ રાતો રંગ ન આવે તો રંગ આવતા સુધી ઉપર મુજબ કરતા જવું. આ જુકો જ્યારે બરોબર રાતા તાંબાના રંગ જેવો થાય ત્યારે કાઢી લેવો. માણેક જેવા રાતા રંગનો કાચ કરવા ઉત્તમ કોસ્ટલગ્લાસ અગર સફેદ બીસોર કાચ લઈ તેનો મુસમાં રસ કરી ટાઢા પાણીમાં રેડવો. એવી રીતે ફરી ફરી ત્રણ ચાર વખત રસ કરી પાણીમાં રેડવો. એટલે આ કાચ સારો સાફ થશે. પછી ઉપર મુજબ તૈયાર કરેલા સોનાનાં બરમનાં નાનાં નાનાં પડીકાં વાળવાં. અને આ કાચના રસમાં એક એક પડીકું થોડે થોડે અંતરે નાંખતા જવું. જ્યારે બરોબર રાતો રંગ થાય ત્યારે નાખવાનું બંધ કરવું.

૩૨. કાચને આશામાની રંગથી રંગવાની રીત—આશામાની અગર રંગાઈને સીમાના નરમ કાચ સાથે વાટીને લગાવવું.

૩૩. તૈયાર થયેલા કાચને લાલ કરવાની રીત—એ ૮ ઓંસ, બોહાના પતરાંને તથાવી દીપવાથી તેના ઉપરથી જે કાઠ, નીકળે છે તે ૨ ઓંસ, બોહાર ૨ ઓંસ, બાવળનો ગુંદર, બા ઓંસ; આ બધાંને આકરા હાથમાં અરધા કલાક સુધી ખુબ ખરખરમાં ઘુંટવાં. પછી તેને એક ખાટલીમાં ભરી ચોદ દિવસ સુધી હવામાં વગર રાખી મૂકવું.

૩૪. કેસરી તથા પીળા રંગનો કાચ—૧૨ ગાગ દીરાકથી, અને એક ભાગ ચાટીનું બરમ (એકમાઇડ ઓઈ સીવર) દીરાકથીને દેવતા ઉપર મૂકી સારી પેઠે લાલ થાય ત્યાં સુધી રોકી. અને ચોખ્ખા પાણીથી તેની ખટાસનો ગાગ ધોવાઈ જાય ત્યાં સુધી ધોઈ કાઢવી. પછી રૂપાના બરમ સાથે ખરખરમાં ખાંડી "સ્પીરીટ ઓફ ટાર" સાથે ખુબ ઘુંટવું. અને ઉપયોગમાં લેવું. કાચને જેમ કમતી અગર ભસ્તી મરમી દેવારી તેમ રંગમાં તફાવત પડશે. જણી મરમી દેવાથી ગતો રંગ યરો અને કમતી દીપાથી પીળો મરો. જણોજ રાતો રંગ જેમજે તો કાચને

બે તરફથી રંગવો.

૩૫. કાળો રંગ કાચને કરવાની રીત:—લોદાની કપરીઓ સાડા-ચોદ ઓંસ, સફેદ કાચ ૨ ઓંસ, સુરમેા એક ઓંસ, અંગનીજ અર્ધો ઓંસ, આ બધાને સરકામાં ઘુટી ઝીલું કરી લગાડડું.

૩૬. ફીકો-રાતો રંગ:—સફેદ કાચ ૧ ઓંસ, અંગનીજ અર્ધો ઓંસ, આ બંનેને સરકામાં સારી પેઠે વાટી તેમાં થોડી ધાન્ડી અગર ખીન્ને દારૂ મેળવી ઊપયોગમાં લેવું.

૩૭. રાતો રંગ:—ગેર ૧ ઓંસ, સફેદ નરમ જાતનો કાચ ૨ ઓંસ, આમાં થોડીક ત્રાંબાની કરચો નાખી ખુબ ઝીલું સરકામાં વાટી કામમાં લેવું.

૩૮. ખીલ રીત:—કંઠુ જાતનો રાતો ગેર એક ભાગ, નરમ જાતનો સફેદ કાચ એક ભાગ, હરતાલ ૧ ભાગ; આ બધાને સરકામાં ઝીલું વાટવાં.

૩૯. આશામાની રંગ:—“બરગેડી બ્લુ” (એક જાતનો ગુણી જેવો રંગ) અને સીસાનો નરમ કાચ એ બે સમ ભાગે લેષ પાણીમાં ઝીલું વાટી કામમાં લેવું.

૪૦. ખીજો રંગ:—રૂપાના પતરાને અગ્નિમાં ખૂબ તાપી કાઢીને તેને કાતરી જૂકો કરવો અને તેમાં ગંધક અને સુરમેા મેળવી કુલડીમાં નાંખી દેવતા ઊપર મુકી રસ કરવો. બરોબર ઓગલે કે તેને પાણીમાં રેડવો. અને પછી કાઢી લઈ સુકવી ખસમાં ઘુટી કાચ ઉપર ચોપડવો. રંગેલા કાચને બહીમાંથી કાઢી મખત ખીજા રંગતો જે કાચ છે તે બધાથી ઉપર મુકવો. તેમજ કાચ ઉપર ચોપડવાના રંગ ચુંદરના પાણી સાથે ખરસમાં ઘુટી પિંછીથી ચોપડવા. કાજો અને રાતો રંગ રક્ત-તાંબાનાં પતરાં ઉપર વાટીને તૈયાર કરવો, કારણ કે તેથી રંગ સારો થાય છે; આ ફીના પયરા ઉપર વાટવા.

૪૧. કાચનાં વાસણને રાફ કરવાની રીત:—કાચનાં વાસણને કંઠા પાણીમાં બોળીને કાલસાના બારીક જૂકાથી માંજવાં એટલે, સાર ચળકતાં થશે. કંઠા પાણીને જદલે ગરમ પાણીથી માંજવાં નહીં. કમકે ગરમ પાણીથી ધોવાથી કાચ ઝાંખો પડી જાય છે.

૪૨. કાચને કાપવાની રીત:—રૂપીરીટ ઓફ ટરપેન્ટાઇનમાં રાખીને દોરો બોળી કાચની સપાટી ઉપર ગમે તે આકારમાં મુકવો; અને તે દોરાને સળગાવી દેવો, જેથી તે કાચ તેવાજ આકારમાં બાગી બેશે.

૪૩. બીજી રીત:—કોઈ પણ ધાતુના, ખારીક તારને લાલચોળ જેવો ગરમ કરી કાચની સપાટી ઉપર જોળ અથવા મન:પસંદ આકારમાં મુકવાથી કાચ તેવાજ આકારમાં, ભાગી જશે. પણ જો તેમ નહીં થાય તો તેની ઉપર ચોક્કું ચોક્કું પાણી છાંટવાથી તેમ થશે.

૪૪. ત્રીજી રીત:—કાચને પાણી નિચે રાખીને કાતર વતી કિનારીપરથી થોડો થોડો કાતરવો.

૪૫. ચોથી રીત:—જો વાસણને બ્યાંથી કાપતું હોય લાંબુ સુધી તેમાં તેલ શરતું, જાદ એક લોહાનો બડો સળાએ. ગરમ કરી તે તેલમાં એકદમ ડૂબાવવાથી તે વાસણ તે જળાએથી પ્રાટી જશે. એટલે ઉપરનો ભાગ ઉપાડી લેવો.

૪૬. પાંચમી રીત:—કાચને જો ઠંડાવેથી કાપવો હોય તે ઠંડાવે કાનસથી, જરા નિશાની કરવી. પછી એક જીણી અણીને ખીસે ગરમ કરી ઉપરની કરેલી નીશાનીથી ઘર કરીને જોમ કાપવો. હોય તેમ કાચ પર ફરવવાથી કાચ કપાશે.

૪૭. પાણીમાં પીંગળી જાય તેવો કાચ:—ચોખ્ખી રેતી ૧૫ ભાગ, કારબોનેટ ઓફ પોટાશ ૨૦ ભાગ, અને કાચલો ૧ ભાગ; એ બધાને વાટીને મિશ્ર કરી એક કુલડીમાં નાંખી ગાળવાં. અને પછી નમૂના મારક લાળવું. આ રીતે અનેવો કાચ તેનાથી ૪—૫ ધણા ગરમ પાણીમાં પીંગળી જાય છે.

૪૮. કાચની ખાટલીએને ધોવાની રીત:—કોલસાને ખારીક બૂકો કરી ખાટલીમાં નાંખવો. પછી ગરમ અથવા ઠંડું પાણી રેડી ખાટલીને સારી પેઠે ઢલાવી પછી તેમાંથી કોલસાનું પાણી કાઢી નાંખી ખીજ સારા પાણીથી ધોઈ નાંખવી. જો ખાટલીમાંની ખરાબ વાસ દૂર કરવી હોય તો કાચલાના છુકાને ઉપર મૂળજ પ્રયોગ કરવાથી માસ દૂર થાય છે.

૪૯. કાચના વાસણને સાંધવાની રીત:—કળીચૂનો ઈંડાળી કુકેડીમાં મેળવી તે વતી સમગ્ર કટકા જોડીદષ તે ઉપર બિઝળતું પાણી રેડવું.

૫૦. બીજી રીત:—ચોખ્ખી લાખ ૪ ભાગ, ચોખ્ખો દાર ૪ ભાગ; આ બે ગીળેને ખાટલીમાં નાંખી થુચ મારી ગરમ જળામાં રાખી મુકવી એટલે પિંગળી જશે. આ ફેલ કટકાની કોર ઉપર લગાડી જોડી દેવા.

૫૧. કાચ ઉપર સાફ લીટી અગર અક્ષર કાઢવાની રીત:—ટરપીનટાઇન તેલ ચોખ્ખું લઈ તેમાં ચોક્કું મીઠું પિંગળી પ્રવાહી બનાવતું જાદ ને ગિરવરની નકલ લેવી હોય તેપર કાચનો કટકો મુકીને ઉપર

તેમાર કરેલા મિશ્રમા બારીક પિંછી કુખાવી તે બની સધળી બારીક આઉટ લાઇન કાચ ઉપર કાઢવી. બાદ થોડી વાર રહેવા દેગો તો સધળું ટરનીનટાર્ન તેમ ઉડી બધ ફક્ત મીથુનો ચર રહેશે હવે જે ઠેકાણે લીટીઓ પડેલી છે તે કાચની આંદર ખોદાઇ જાય એમ કરવા માટે એક શીશીના વાસણમા પ્રલુઓરાઇઝ ગ્રાઇ કોલમીબગ અર્થવા જેને ફલુઓર રપારનો પત્થર કહેછે તેનો બૂકો કરી ૨ ભાગ નાંખવો; બાદ તેમાં તથા ભાગ મંધકનો તેનાગ નાંખવો અને જરા દલાવી તે ઉપર કાચની મીથુ વાળી બાજુ નિચે રહે તેની રીને ટાંકવો, અને તેને જરા ગરમી બિપર મુકવું. એટલે હાઇડ્રો પ્રલુઓરીક આસીડનો કુમાડો નિકળી કાચમાં મીથુ સિવાયની બધામા અસર કરી તેને અપારદર્શક કરશે અને તમામ બારીક પિકચરની આબેદુળ આગિટ-લાઇન કાચ ઉપર પડેલી દેખાશે.

પર. કાચની બાટલીમાંથી સખત બૂચ નરમ કરવાની રીત-
રાખત થયેલા બુચ ઉપર સ્પર્શીડનું તેલ પિંછીએ કરી લગાડવું પછી દુરથી તે બાટલીને આતસનો જરા તાપ દેખાડવો, એટલે ગરમીથી સા-
લીડનું તેલ બુચની આંદર પ્રવેશ કરશે; સારે કુચને જરા દલાવી જોવો.
ન નિકળે તો બીજી વખત તે તેમ લગાડવાથી બુચ નિકળશે.

પર. બીજી રીત-સબજ થયેલાં બુચવાળી બાટલીને ગરમ પા-
ણીમાં માથા સૂકી બોળી રાખવી. પછી હાથે કરી બુચને દલાવી કાઢવો.

પર. આરસીના કાચના મ્હોટા તકતાને સાફ કરવાની રીત-
એક નરમ વાદળીને પાણીથી સારી ચેટે ધોઇ નાંખવું. પછી પ્રીધી બીન
સારા પાણીમાં તેને ધોઈને નિચોવી નાંખવું. પછી તેને સ્પીરીટ ઓફ વા-
ઇનમાં 'બોળી આરસીના કાચને લગાડવું' સાર પછી કાચને લગાડવાની
બધુ બૂધી મેદા જેવી કરી ખલખલના કપડાથી ચાળી કાઢી તે બીના કાચ
બિપર લગાડવું. અને લગાડી વૂર્તેજ કપડાવડે લૂછી નાંખવું. પછી બી-
જા સાત કપડાથી લૂછી, છેવટે રેશમી કપડાથી લૂછી 'સાર કરવું'. આર-
સીનો તકનો મ્હોટો હોય તો અર્ધો ભાગ પહેલાં સાર કરી પછી બાકી-
નો અર્ધો ભાગ સાર કરવો. કારણ કે સ્પીરીટ ઓફ વાઇન એકજ
વખતે બધે લગાડી તેને લૂછી નાંખવામાં આવે તેટલામાં તે સુકાઇ
જાય છે. જો તે તકનાની ફ્રેમ વારનીમ કોથેલી નહીં હોય તો ઉપરનું
મિશ્ર લગાડતી વખતે સંભાળ રાખવી કે તેનો હાથ ફ્રેમ બિપર ઘાજે નહીં,
કેમકે એ લગાડવાથી ફ્રેમ ખરાબ થઇ ગીટ્ટ કાંચો થઇ જાય છે.

પા. કાચ રંગવાની રીત:-અવશી વાટી એક કાંતીઆનના

લગડામાં દીલી પોટલી બાંધવી. અને તે કાચળી પાંચ ૭ દિવસ પાણીના કમમાં પલાળી મૂકવી. કામની અંદરનું પાણી ચોળતે ચોળ બદલતા રહેવું. પછી પોટલીને હાથેવતી ચોળાને તેના કસ કાઢવો. પછી તેમાં જી. ૪૨એ તે રંગ, રાત્રી કરવું 'હોમ તો હોમજોક, આસમાની કરવો હોમ તો મળી, લીસો કરવો હોમ તો જગાધ, વિગેરે મેળની ધૂંટી તૈયાર કરી રાખવું. પછી કાગ ઊપર વેણ છુટી વિગેરે જે જાનનો રંગ દેવો હોમ તે કલમવતી કરી દેવો તે તેને રજ ન બેડે તેવી જગ્યામાં સકવવો. મુક્યા પછી તે કામને ગરમ કરવું. તે પછી સાફ કરી ઉપયોગમાં લેવું.

૫૬. કાચને કલાઈ કરી આરસી કરવાની રીત:—ચાર ભાગ કલાઈ હતી કરી ઓગળાવ્યા પછી તેમાં પાસે ૧ ભાગ નાખી હલાવી એક છવ કરવો, અને ઉપયોગમાં લેવો.

૫૭. બીજી રીત:—ચાર ઓંસ પાસે લાઇ અને તેમાં કલાઈના વડેના જુદા લાઇ એટલો મેળવવો કે તેમાં મેળવવાથી સાધરણ પાતળું રહે. પછી તે કાચ ઉપર ચોપાવું. એટલે કલાઈ ચડી રહે છે.

૫૮. ત્રીજી રીત:—એક ભાગ કલાઈ, એક ભાગ સીસું અને એક ભાગ ખીસ્મથ એ ત્રણે વાસણમાં નાંખી દેવતા ઉપર ઓગાળી તેમાં ૨ ભાગ પાસે નાંખી એક રસ કરવું. પછી તેને કાચ ઉપર ચોપાવું.

૫૯. ચોથી રીત:—કથોર ૧ ભાગ, સીસું ૧ ભાગ, ખીસ્મથ નાખી પાત્ર ૧ ભાગ, એ ત્રણે વસ્તુઓ એકઠી કરી ભેગી દેવતા ઉપર એક વાસણમાં ઓગાળવી. સારી પેઠે એક રસ થઈ રહ્યા પછી નિચે ઉતારી તેમાં ત્રણ ભાગ પાસે નાંખવો. અને તે બધાને હલાવીને એકરસ વ કરવો. એટલે તે મિશ્રણ પાણી જેવું પાતળું મશે એટલે તેને કાચ ઉપર લગાડવું.

૬૦. નાના કાચ ઉપર ચાંદી ચકાવવાની રીત:—પ્રથમ કાચને સારી પેઠે સાફ કરીને એક બરાબર સપાટ ટેબલ ઉપર મૂકવો. અને તેની નિચે કાચ જસ જંસ મરમ રહે તેટલી ગરમી રાખવી. (સે-ટીમેટ ફૂત ઉબ્જતા માપક ચંત્રની ૨૫ થી ૩૦ ડીગ્રી જેટલી ગરમી બસ છે) નિચેનું ગિચા ૩૯ ઈંચ લાંબા તથા તેટલાજ પહોળા કાચપર ચાંદી ચકાવવાને બસ છે પ્રથમ બે ગિચા જૂદાં જૂદાં બનાવી તેવાર રાખવાં. પહેલામાં અઢી ડ્રામ ક્વેલ ટાઇટ ઓક્સ સોડા અને પોટાસને સવા બે પાંડ ચોખ્ખા પાણીમાં પીંગાળવું. અને બીજામાં સવા ડ્રામ સીસવર નાઈટ્રેટ, પોણા ડ્રામ ઓમેનીઆમાં પીંગાળી તેમાં બીજું સવાબે પાંડ ચોખ્ખું

પાણી મેળવી દલાવવું. હવે વાપરતી વખતે આ બને મિશ્ર એકઠાં કરી સારી પેટો દલાવવાં અને પ્રથમ તેમાંથી ચોડું કાઢ્ય ઉપર રેડીને એક સરખું ફેલાવવું. અને બાકીનામાંથી ચોડું ચોડું જરા જરા વધારે રેડતા જવું. ૩૦ મિનિટના અરસામાં કાઢ્ય ઉપર ચાંદી ચઢેલી દેખાશે. અને કા- અને મળ્યુત ચોટી જશે.

૬૧ કાઢ્ય, ચીની વિગેરે ચીજો જોડવાની રીત:—ચોડા મોચ્યુ- થાને પાણીમાં પીંચાળી તેમાં ચોડા જસતના કટકા નાંખવા. એટલે ચોડી વારમાં તે પાણી જરા ગરમ થશે, અને ત્રાંખાનો છુસ રંગનો છુસ નિચે જોસશે. હવે રેધુ જેવું મળ્યુત કરવું હેલ્ય તે ચૂળળ આ છુસમાંથી ૨૦-૩૦ અથવા ચોડું જલદ સલ્ફ્યુરીક આસીડ નાંખી સારી પેટો છુ- ટવું જાદ તેમાં ૭૦ ભાગ પાણી નાંખી સારી પેટો છુટકું, અને જાને ધાતુઓ સારી પેટો મળી ગયા પછી તેમાં ગરમ પાણી નાંખી તમામ ગરમના તેજાગની અક્ષર ધોઈને કાઢી નાખવી. સાર જાદ તેને ઠંડુ પડવા દઈ ૧૦ ૧૨ કલાક રિયર રહેવા દેવું. એટલે તે દરમ્યાન એટલું કઠણ થશે કે કલાકની ચીજ ઉપર ધસારકો બાકી રહેશે. આ રીતે તૈયાર કરી મૂકવું. અને જ્યારે વાપરવું હોય સાર તેને ગરમ કરવું અને લોઢાની ખાંચણીમાં નાખી વાટવું એટલે મીણ જેવું નરમ થઈ જશે. આ રિય- તિમાં તેને કોઈ થણ ચીજ ઉપર લગાડી જોડી દેવું. ઠંડુ થયા પછી સ- ખત થઈ જશે અને ચીજોને ઘણી મળ્યુતીથી પકડી રાખશે.

૬૨. કાચના વાસણુપર સોનાનો બીલદ કરવાની રીત:—તે વાસણુપર પહેલાં 'ગોલ્ડ સાઇઝ' પિછીવતી લગાવી ચોડીવાર ચૂકાવા દઈ તે પર સોનાના વરખ ચાંડવાં

૬૩ બીજી રીત —ગોલ્ડ પાઉર ૨ ભાગ, ટંકણુખાર ૧ ભાગ, જો બને તે ચોડા ટરપીનટાઇનમાં નાંખીને બીણી પિછીવતી વાસણુપર લગાડવું. અથવા ચીતરવું. જાદ તે વાસણુને કાવવાના દેવતા ઉપર અ- હર મૂકવાં અને જ્યાં સુધી ટંકણુખાર કુલે ત્યાં સુધી રાખી ઉતારી લેવાં અને પછી સાફ કરવાં

૬૪. કાચપર અક્ષર કેાતરવાની રીત:—પહેલાં કાચને જરા ગરમ કરી તેમર મીણ ચોપડવું. પછી તે ઉપર લોઢાના હથીઆરવતી અક્ષર કેાતરવા. હવે એક સીસાના વાસણુમાં ચોડા રૂલ્ફ્યોરાઇડ ઓફ ક- લેશીઅમ અથવા ફેલ્ડપાર નાંખી તે ઉપર જલદ સલ્ફ્યુરીક આસીડ નાંખવું અને હલાવી એકદમ તૈયાર કરેલો કાચ મીણવાળી બાટુ નિચે

રાખી વાસણુ જીપર ઢાંકવે. આ રીતે થોડીવાર રાખવાથી જે ઢોકાણે અક્ષર કોતર્યો હશે તે ઢોકાણે નિચેના વાસણુમાંથી નિકળતો વાસુ અસર કરશે. થોડીવાર પછી કાચ કાઢી લઇ જરીથી ગરમ કરી મીણુ જીખાડી લેવું એટલે સાચ અક્ષરો કાચમાં પડેલા માલગ પડશે.

૬૫. કાચપરથી કોઈ જગાએથી ચાંદી છિખડી ગઈ હોય તે ફરીથી ચકાવવાની રીત:—જેટલે ઢોકાણેથી છખડી ગઈ હોય તેના કરતાં વધારે જગાપર જરૂરી મીણુની પાળ નાંખવી અને તેમાં થોડું નાઇટ્રેટ ઓફ સીલ્વરનું પાણી નાંખી તેપર થોડું ખાંડનું પાણી નાંખવું અથવા લવંગના તેલને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં પિગાળીને નાંખવું એટલે થોડીવારમાં ચાંદી થકી જશે. એ પ્રમાણે ચકી રવા પછી મીણુ જીખાડી લઇને જરા સાફ પાણીથી ધોઇને સુકાવા દેઇ તેટલી જગાપર વા-રનીસનો હાથ મારવો.

૬૬. કાચના ગોળામાં ચાંદી ચકાવવાની રીત:—ગોળાનું રીસું ના ઓંસ લઇને તેને અડધા ઓંસ કલાઈ બેઝુ ગાળવું; અને બંને મિશ્ર થાય એટલે તરતજ ના ઓંસ ખીસ્મથ નાંખીને હલાવવું; અને જીપર કચરા મારફે તરી આવે તે કાઢી નાંખવું. હવે આ મિશ્રને દેવતાપર-થી જીતારી લઇને ટાકું થઇ નામ ત્યાર પહેલાં તેમાં ૫ ઓંસ પારા નાંખી ખૂબ હલાવવું. આ મિશ્રને વાપરવા પહેલાં તેને ઝીણા કપડામાંથી ચાળી લેવું. હવે આ મિશ્ર ઘણું જારે અને માખણ જેવું હોય છે; માટે કાચના ગોળામાં એકઠમ નાંખવાથી ગોળો જાગીજવાની દહેશત રહે છે. માટે કાચની ભૂંગળી ગોળાને છેક તળીએ પહોંચે એવી જનાવી તેમાં ધીમે ધીમે મિશ્રને રેડવું. આ પ્રમાણે નાંખ્યા પછી ગોળાને આડો અવ-જા ફેરવવો એટલે ચાંદી ચકી રહેશે.

ના થોડા કટકા એક વાસણમાં નાંખીને તેમાં થોડું પાણી નાંખવું. ત્યાર પછી તે વાસણને ચુલા ઉપર મૂકીને નિચે તાપ કરવો; અને તે વાસણમાંના કાગળના કટકા ઓગળીને એકજીવ થાય એટલે વાસણ નિચે જતારી તેમાંનું મિશ્રણ લાકડાના ઘર બિપર સારી પેઠે લગાડવું. કોઈ જગ્યાએ જડું, કોઈ જગ્યાએ ખાતણું અથવા અરણ્યકું રહેલા દેવું નહીં. તે સુકાયા પછી બિપર લખ્યા પ્રમાણે આઠ દસ વખત સદરહુ મિશ્રણ પેલા લાકડાના ઘર બિપર લગાડવું. ત્યાર પછી છેલ્લી વખતે પેલા મિશ્રણમાં પીળા માટી અથવા મોનાએક બારીક ખાંડી કપડાણકું કરીને મેળવીને લગાડવું. અને સુકાયા દેવું. તે સારી પેઠે સુકાઈ રહે એટલે જડા પાણી છાંટી વસ્ત્રજ સોનેરી વડે ચોટાડવો. અને સુકાઈ રહ્યા પછી દુર્ગજ પાલીસ કરવું. જો આખા ઘર બિપર ટોળ ચલાવવો હોય, તો બધી જગ્યામાં એકદમ વડે લગાડવો નહીં. થોડા થોડા કટકાને પાલીસ કરતા જવું. એક ભાગ સારી પેઠે પાલીસ થયો એટલે બીજા ભાગ બિપર વડે લગાડીને પાલીસ કરવું. અથવા સારી પેઠે ઘુંટવું.

૭૭. કાચને કસાઈ કરી આરસી બનાવવાની યુક્તિ:—સાદા માટીજ લઈ તેના બિપર સાદી મુસવાનો કાગળ (ખસારીખેપર) પાથરવો; અને ત્રીણા લુગડામાં કાચનો જુકો ભરી તેની પેટલીવડે કાગળ ઓગરદમ કરવો પછી તેના બિપર ખીલ્લે કાગળ પાથરવો; ને તે કાગળ બિપર કસાઈનો વડે કાચ જેવડો પાથરી તે વડે ઉપર પારો આરે તરફ લાગી રહે એટલે રડવો. પછી જે કાચ બિપર કસાઈ કરવી હોય, તે કાચને સારી પેઠે ઘાઈ લુગડાવતી કાચો કરી તેના બિપર મૂકવો. અને એક સાથે આરસે આરે ચરખે બાણે દબાવ તે પ્રમાણે દાખવો એટલે જોઈએ તેટલો પારો અંદર રહી વધારાનો પારો નીકળી જશે. ને તેને ધક્કો ન બાગે તે રીતે નિચેનો કાગળ કાઢી લેવો. પછી તેના બિપર બાર મૂકવો એટલે કસાઈ ચડશે.

૭૮. કાચનાં લાગેલાં વાસણોને પાછાં સાંધવા માટે રીત:—કાણું માણસીની છીપ લેઈ તેને દેવતામાં નાંખી ખૂબ ગરમ કરવી. તે તપીને ખૂબ લાલચોળ થયા પછી તેને બહાર કાઢી ઠંડી પાડવી, અને તેની ઉપર મેઘનું જે કોણું ચપેલું હોય તે ઓળખી કાઢવું. પછી તે છીપને ખાંડીને તેના બારીક જુકો કરવો; અને તે જુકાને એક કપડામાં નાખી બારીક ચાળવો. આ બારીક જુકાને ઈંડાની સોંદી સાથે મેળવી લાદી જેવો કરવો. તેવની પેઠું લાગેલું વાસણ

જોડીને સાંધી લેવું. ત્યાર પછી તેને ગરમ યાવ ત્યાં સુધી ધીમે તાપ લગાડવો એટલે તે મળ્યુત થશે. પણ આ તાપ એકદમ નરતી લગાડવો નહીં. કેમકે તાપ વધારે થશે તો તે વાસણું તપીને શટી બશે ગરમી ધીમે ધીમે લગાડવી કે વાસણું તપીને શટે નહીં.

૭૨. કાચ જોડે ધાતુ વળગાડવાની યુક્તિ:—કાચના ફાનસનું પીતળનું મોદીક અથવા કાચના ચાલીના ખડીઆનું ધાતુનું મોદીક છુદ્ પડી જાય તો પહેલાં શટકડીનો છુદો તે પીતળના મોદીઆમાં તેના વળગાવવાના ભાગમાં સારી પેઠે ભરવો. પછી શટકડી ઝોગળે એટલી ગરમી તેની આસપાસથી આપવી. એટલે શટકડીનો રસ થશે. પછી ઘૂંતળ તેમાં પેલા ખડીઆનું અથવા દીવાનું મોદીક કાચ સાથે મળ્યુત વળગી જશે.

૭૩. કાચ ઉપર અક્ષર કાતરવાની યુક્તિ:—કાચને જરા ઉનો કરી તેના ઉપર મીથુ ફેસ્વી પાતળો એક સરખો થર દેવો. પછી આપણે જે અક્ષર કરવો હોય તે સોજવતી તેનાપર કાતરવો, જ્યો તેટલી જગ્યામાંથી કાચ ઉપરનું મીથુ જળું રહે, તે પ્રમાણે કયાં પછી રક્તુઅ-સ્પાર કરીને ઇમેજ હવા આવે છે. તેને ઝીણી વાદી તેનો બૂકો કાતરેલા ભાગ ઉપર બભરાવવો. પછી છ ભાગ પાણી ને ૧ ભાગ ગંધકનો તેજાળ (સલ્ફ્યુરીક એસીડ) એ બને એકઠું મેળવીને બભરાવેલા બૂકો ઉપર ફેડવું, અને તે કાચ બે ત્રણ કલાક સુધી રાખી મૂકવો. પણ વધારે વાર રાખી મૂકવો નહીં નહતો આસ્પાર નીકળી જશે, બે કલાક થઇ રહ્યા પછી ધોઇ નાંખી સાફ કરવું એટલે કાતરેલ અક્ષર દેખાઇ આવશે.

૭૪. બીજી રીત:—ઉપર લખ્યા મુજબ મીથુ લગાડી અક્ષર કાતરી તેના ઉપર ફલીએરીક એસીડ નાંખવો એટલે અક્ષર કાતરાઇ જશે. પછી તેને ધોઇ સાફ કરવો.

૭૫. કાચના ચમચા બનાવવાની રીત:—કારબોનેટ ઓફ પોટાશીયમ ૧૦ ભાગ, સોડા ક્રીધેલી સોડા રેતી ૧૫ ભાગ, કોલસો ૧ ભાગ એ બધાને એક કોરી ઘુસમાં નાંખીને અગ્નિમાં પીગળાવી રસ કરવો, તે રસને ચમચાના ખીખામાં રેડવાથી ચમચા બનશે.

૭૬. કાચ કાતરનાર પ્રવાહી:—૧ રકાળી નલ્ક તેમાં ૩ ઓંસ બેરીયમ સલ્ફેટ અને ૧ ઓંસ એમોનીયમ ક્લોરાઇડ નાંખી જને મેળવ-ણીને એક રસ કરવું, પછી પાતળી લાંબી નેલું કરવા માટે તેમાં ઘુસેલો સલ્ફ્યુરીક એસીડ ઉમેરવો, પછી બેટના વાળની એકાદ પીંછીથી અથવા કુતીલપેનથી બેવલી પ્રવાહી વાપરવી. આ પ્રવાહી ગંઠાપરવાની રીતમાં

રાખવી જોઈએ

૭૭. કાચ ચીતરવા માટે પીળો રંગ:—કલોરાઇડ ઑફ સીન્ક વર. ઓક્સાઇડ આવ ઝીંક, સફેદ ચીકણી માટી અને લોખંડનો કાટ લઈ સંધ્યાને બારીક વાટી એક રસ કરવું અને જલદ સરકામાં પલાળવું.

૭૮. કાચ ચીતરવા માટે રાતો રંગ.—૧ ઑસ લાલ ચાકનો બારીક ભુકો, ૨ ઑસ સફેદ કઠણ મીનાક્રીનો ભુકો અને રોજ પેરોક્સાઇડ ઑફ કોપર લઈ સંધ્યાને એકરસ કરી જલદ સિરકામાં પલાળવા.

૭૯. કાચનો ભૂકો કરવાની શહેંકી રીત —કાચને સુલામાં સુકી લાલ તપાવીને એકદમ ઠંડા પાણીમાં ઝોળી દેવા, એટલે ભૂકો થઈ જશે. પછી તે જુદાને માળી કાઢી મૂકવો આ ભૂકો પાણીસના કામળ બનાવવામાં, વારનીસ ગાળવામાં વપરાય છે.

૮૦. ઉત્તમ પ્રકારનો કાચ:—સફેદ રેતી ૧૦૦ ભાગ, કારબોનેટ ઓફ લાઇમ (ચુનો ૧૨ ભાગ, સોડા ૪૫ થી ૪૮ ભાગ, સુગતીય કાચના કટકા ૧૦૦ ભાગ; આગનીજ ઓક્સાઇડ એક ચતુર્થાંસ મિશ્ર કરવું.

૮૧. લુકા ભુકા રંગ દેવાની રીતો:—ઓક્સાઇડ ઓફ ગોલ્ડ-થી રાતા માણેક જેવો રંગ થાય છે, સળ ઓક્સાઇડ ઓફ કોપરથી રાતો રંગ, રૂપાના ઓક્સાઇડથી સુંદર નારંગી અને પીળો રંગ થાય છે; સુરમો સીસ્ટ અને ચાદીની મેજવણીથી હલકી જાતનો પીળો રંગ થાય છે. સોડાના કાટથી લીલા, પીળા, રાતા અને કાળા રંગની ઢાયા દેખાય છે ઓક્સાઇડ ઓફ કોપીઅર્ચથી સારો લીલો રંગ અને ઓક્સાઇડ ઓફ કોપાલ્ટથી ગાંજનો વાદળીઓ રંગ દેખાય છે.

૮૨. ઉત્તમ લીલા રંગનો કાચ:—ફિરટલ ગ્લાસ બનાવવાની મેજવણી લઈ તેનો રસ કરવો, અને તેમાં સારો સફેદ રંગનો આગનીજ નાખી, બીજાને બીજાર કાચનો કરેલો રસ નાખવો. આવી રીતે કંઈથી આ રસ ઉપર એક જાતની તેલ જેવી છારી વળી જશે. તે સોડાની કડછીથી કાઢી નાખવી. પછી તે ગ્રસમાં જો કાચનો રસ ૨૦ પૈંડ હોય તો પીતળનું બરખ ૭ ઑસ નાખવું અને અશ્વીનો ભુકો દોઢ ઑસ લઈ તેનાં ત્રણ પડીકાં કરવાં, અને આ પડીકામાંથી એક પડીકું ઉપરના રસમાં થોડી થોડી વખતે નાખતા જવું. પહેલું પડીકું નાખતાં વાર તરત ઉભરાઇ આવશે તેને સળીવાથી સારી પેંડે હલાવી મેજવી દેવું. ત્યાર પછી બીજું પડીકું નાખી જરાબર મળી જાય કે તેમથી થોડાક રસ બહાર કઢાડી જોવો, અને જો રંગ જરાબર ન આવ્યો હોય તો ૫-

રી ત્રીજી પડીકું નાંખવું; અને ચોવીસ કલાક સુધી ઉકાળવું. મૂમ માંહે-
લો રસ સારી પેટે દલાવતા જવું. કારણ કે ઝાઝરી એ ચીજ વળનદાર
છે. તેથી તળીએ બેસે છે, તેને લીધે તેનો રસ ધણો લીધો થઈ ઉપરનો
શીકા રંગનો દેખાયો. વારને રસને યુગ દલાવ્યા કરવું.

૮૩. કાચને ઉપરથી રંગવાની રીત.—જે કાચ રંગવો હોય
તો તેને સારી પેટે ધોઈને સાફ કરવો; સાર પછી ચુંદરના પાણીમાં
ઝાગાળી બ્રશવતી એક સરખો ચોપડવો. તે સુકાયા પછી જે કાંઈ ચીજ
નકશા વિગેરે કરવી હોય તેનો કામળ કાચ નિચે રાખી ચોપની અબ્જીથી
તે પ્રમાણે ચુંદર લગાડેલી જાણુ ઉપર કારી કાઢવું. આવી રીતે ચિત્રમાં
મરજી મુજબ રંગ ભરવો પીળો રંગ દેવાનો હોયતો તે કાચને પાછળ-
થી લગાડવો. કારણ કે આ રંગ કાચને ભઠ્ઠીમાં ગરમ કરતી વખતે
ખીજી રંગ સાથે મળી જાય છે અને તેને બગાડે છે.

૮૪. કાચને આશામાની રંગથી રંગવાની રીત.—આશામાની
રંગ અગર રમાઈને સીસાના નરમ કાચ સાથે વાટીને લગાડવું.

૮૫. પાણીમાં પીંગળી બાંધ તેવો કાચ.—ચોખ્ખી રેતી ૧૫
ભાગ, કારખોનેટ ઓર પોટાસ ૨૦ ભાગ અને કોવલા ૧ ભાગ એ બ-
ધાને વાટીને મિશ્ર કરી એક કુબડીમાં નાખી ગાળવો, અને પછી નમુના
માફક ઢાળવું. આ રીતે બનેલો કાચ તેનાથી ૪-૫ ધણા ગરમ પાણીમાં
પીંગળી જાય છે.

હાઇડ્રોક્લોરિક આસીડમાં નાખી ધોવા પછી તેને બારીક વાટી લુગડામાં ચાળીને તેમાં કલેડીઅન ગેંગલી વારનીસની માશક પીંછીથી લગાડવું આ રીતે તૈયાર કરેલી ચીજને ચાદી માશક દેખાય છે અને ધણા દિવસ હવામાં રાખવાથી બગડતી નથી.

૮૯. કાચ અને ધાતુ ચોટાડવા માટે — ચીરોડીને પત્થર અથવા જીપસમ અથવા ખાસતર એક પારીસને વાટીને ડટકડીના પાણીમાં બિનલવી રાખી દેતાપર પકડીને ફરીથી વાળીને લુગડામાં ચાળવો આ લુગડામાં પાણી ગેંગલી કાચ અને ધાતુ ચોટાડવા વાપરવો.

૯૦. કાચ, ધાતુ અને લાકડકામ એ બધાને જોડનાં:—રાળને એક વાસણમાં ગાળી તેમાં પકવેલી ચીરોડી નાખી ખૂબ ઘુટવી અને ઉવડે તેમાં જરા અગસીલું તેવ નાખી મનમ માશક બનાવી કામમાં લેવું.

૯૧. બીજી રીત — સરેસને ઉગળીને તેમાં ચાગેલી લાકડાની રાખ ગેંગલી મનમ માશક બનાવી વાપરવી.

૯૨. કાચનાં વાસણો સાધવા માટે અપારદર્શક કેલ — રબ્બર ૨ જી ભાગ અને કલોરોફોર્મ ૬૦ ભાગ એ બનેને મિશ્ર કરી તેમાં ૧૫ ભાગ, રૂમીમસ્ટકી નાખવી અને થોડા દિવસ સખી રબ્બર ગળી ભવ ત્યાર પછી કામમાં લેવો. કલોરોફોર્મ સુધવાથી માણસ બેહોશ થાય છે માટે તેને સુધવું નહીં તેમજ તેની બાટલી ઉધાડી રાખવી નહીં.

૯૩. જનાહીર અને ઉંચી જાતના કાચનાં વાસણો જોડવાનો કેલ — આઇર્સાઇનને નરમ થાય ત્યા સુધી પાણીમાં બિનલવીને તેને રૂપીરીટમાં નાખી ચૂકવો એટલે થોડા દિવસમાં તે ગળી જશે એટલે તે મા થોડા વારનીસ નાખી તે વાપરવો.

૯૪. કાચ ઉપર ચિત્ર કાઢવાની રીત:—સુગર એર લેડને ઉકાળેના અજરોના તેલમાં નાખી લાઠી માશક બનાવી કાચપર પીંછીવતી લગાડવું, અને સુકાયા બાદ થોડા કારટીક ચોટાસ લઈ તેને જરા પાણી મા પીગાળી તેમાં કરીનપેન ફાળાવી કાચપર ચિત્ર કાઢવા એટલે તેટલી જગ્યાપરથી ઉપરની લાઠી નીકળી જઈ ચિત્ર સાફ પડી રહેશે.

૯૫. કાચપર ચાદી ચઢાવવાની કેટલીક રીતમાં વપરાતો લવંગનો અર્ક બનાવવાની રીત — ૧ ભાગ લવંગના તેલને ૩ ભાગ સોખ્ખા આલમ્બોલમાં નાખી દલાવવાથી લવંગનો અર્ક બનશે આ અર્ક વાપર્યાથી ચાદી ધણી જળદી અને અગ્ની રીને ચડે છે.

૯૬. ચાંદી ચઢાવેલા કાચ માટે વારનીસ:—ગોખ્ખુ મીણ અને ચરખી સરખે ભાગે લેઈ પંખાળીને કાચની પાછલી બાજુપર લગાડવી

૯૭. બીજી રીત:—કચર ૨૦ ભાગ, એરફાલ્ટ અથવા બાઇટુમેન ૫ ભાગ, ગટાપગ્યા ૫ ભાગ અને બેનઝીન અથવા લોળાના ફૂલ ૭૫ ભાગ, એ બધાને મિશ્ર કરવાં એટલે ઉપરની સૂઘળી ચીજ છે. ક્વી દવામાં ગળી જશે. આ વારનીસ કાચપર સુકાયા પછી ઘણું કઠણ થઈ જાય છે

૯૮. કાચની ચીમતી લાંબો વખત રહે તેમ કરવાની રીત:—એક અમેરિકન જાતું કહે છે કે તેણીની એક ચીમતી તે આઠ વર્ષ થયા દરરોજ વાપરે છે. પણ તે કશું કુટી નથી. તેનું કારણ તે એવું જણાવે છે કે તેણે વાપરવા પહેલા પ્રથમ તેને મીઠાના પાણીમાં ઉકાળી હતી. આવી સહેલી રીત ખરેખર અજમાવવા યોગ્ય છે

૯૯. હીરાની ખરીદા:—યુયાર્કસન નામના પત્રમાં મીં ૭ આરકંજ ને જપાદિરનો અનુભવી પરિણક છે તેણે હીરાનો એક નવો ગુણ જાહેરમાં આણ્યો છે જેથી તેને બીજા પદાર્થોમાંથી શહેવાઈથી શુદ્ધ પાડી શકાય છે. રાયલ સોસાયટી તરફથી નીકળતા ઇ. સ ૧૯૧૩ ના પત્રમાં રાયર્ટ બોઇન તરફથી “અધારામાં પ્રકાશનો પ્રખ્યાત હીરા” એ નામનો એક નિબંધ હપાયો હતો. તે વિશે બોક્ષતાં કંઈ જણાવ્યું કે આ નિબંધ વિશે ઘણા મંચકર્તાઓએ આડી રીતે વિવેચન કરેલું છે પણ તેને કાઢ્યો વાંચ્યો હોય એમ જણાતું નથી આ નિબંધમાં બીજા કેટલીક બાબતોની સાથે મીં બોક્ષ લખે છે કે એક એવી જાતનો હીરા છે કે જે દ્રઢ હાથની મરમીથી પ્રકાશ આપે છે, સજગતી મીણખતી પાસે ધરવાથી પ્રકાશ સોસી લેછે અને ધસવાથી પ્રકાશ આપે છે વળી આગળ જતાં તે કહે છે કે ઘણા હીરા અધારામાં ધસવાથી પ્રકાશ આપે છે. હવે મીં કંઈ ઘણા પ્રયોગો કરીને સિદ્ધ કરી આપ્યું છે કે મીં બોક્ષના લખવા પ્રમાણે કેટલાક હીરા સર્વના પ્રકાશમાં અથવા વીજળી ની રોશની સામે થોડી રાખવા પછી અધારામાં લઈ જવાથી ચળકે છે તે વાત ખરી છે એટલુંજ નહીં, પણ હીરા લાકડાં, અથવા કપડાંની સાથે અથવા ધાતુની સાથે ધસવાથી પણ પ્રકાશ આપે છે. આ ઉલ્લેખ કહેલો ગુણ ઘણો જામતી છે, કારણ કે તથા ખરો હીરા બીજા બીજા કંઈ જાતનો હીરા, ખનાવટી નંગ વગેરે કે જેઓમાં ઉપર કહેલો ગુણ આવતો નથી તેમનાથી શુદ્ધ પાડી શકાશે અને અધારણ

જ્યોત્તે વેપારીની માફક હીસની બજાર પરીક્ષા હોતી નથી તેજોને આ ગુણ ધણો શકાયત્વેત યદ્ય પણે જીવર કહેલો ગુણ વિજળીને લીધે નથી, કારણ કે જે તેમ હોત તેા ધાતુપર ધસવાથી પ્રકાશ જાત્વન થાત નહીં.

૧૦૦. કાચ ઉપર લેખ અથવા નકશી કોતરવાની રીત:— પ્રથમ કાચ ઉપર મીણુનુ પડ કરી તેની અદર તેજ અથવા નકશી કોતરી, પાછા બાધી ફીચીઓરીક આસીડ નાખવો. જોઈતુ કોતર કામ થાય એટલે ઘોષ ઉપયોગમા લેવુ. અથવા ફલ્યુએટ લાઇમ કે ફોસ્ફોરસની ખારીક છુટી કોતરેલા ભાગમા નાખી તેની ઉપર સવરસુરીક આસીડ નાખવો.

૧૦૧. ન્યુસપેપરમાં છાપેલું લખાણ કાચ ઉપર ઉતારવાની રીત:—વર્તમાન પત્રોમા છાપયી બાનત કાચ ઉપર ઉતારી લેરી હોય તેા તેની એવી રીત છે કે, પ્રથમમા કાચ ઉપરનુ ડાગરનુ વારનીસ અથવા તેા કનેડા બાલસગને તેટલાજ વજનના ટરપેન્ટાઇન તેલમા મેળવી લગાડવું, અને તે ચીકટ થાય ત્યાં સુધી તેને સુકાયા દેવુ. તેને સુકાતાં અર્ધો દીનસ અથવા તેથી વધુ વખત લાગે છે. જે છાપેલા કાગળનું લખાણ કાચ ઉપર જોનાડુ હોય તે કાગળને નરમ પાણીમા સારી રીતે જોળી કાઢવુ, અને પછી તે ઉપર સારી રીતે બ્લેડીંગ પેપર ફેરવીને તે કાગળ ફીરજથી પેલા કાચ ઉપર મેલવો, અને પછી તેને એક આખો દિવસ સુકાયા દેવો પછી બીના આગળાતી તે કામગના પાછલા ભાગને ધીરજથી મસવા માડવુ તેમ કરતાં સવળું કાગળ ઉમેડાઇ આવશે અને તે ઉપર શાહીનુ લખાણ પેલા વારનીસ ઉપર ચોરી રહેજે કાગળ કાઢી લેવા પછી કાચ ઉપર ફોથી વારનીસનો કાચ મારવાથી તે ઉપર ચોટેલુ લખાણ વધારે ચકચકીત થશે.

૧૦૨. કાચની ખાટલી સાફ કરવાની રીત:—કાચની ખાટલી સાફ કરવા માટે એક વિદ્વાનના જણાવ્યા પ્રમાણે કહેલો ખટારો જલુ અસરકારક છે. તે કહેછે કે ખાટલીને પાણીથી બરી તેમા જાહેટાની પાતળી ખારીક કાતરી કરી અદર નાખી, પછી ખુબ દલાવ્યાથી કાચ સાફ થઇ ચળકાટ પકડેછે

૧૦૩. સાધારણ કાચમાંથી આરસીનો કાચ કેમ બનાવવો? કયાકના વરખને એક ચપટી મેજ ઉપર પાયરવો તેના ઉપર પારો રેડી નરમ પીંછીથી તે બધે ચોપડવો. જાંદ સાધારણ કાચનો એક તકનો વ

રખ અને પારાની મેળવણી ઉપર મુકવે. જ્યાં તે ઉપર વજન મુકનાં આ બારથી નિચેના યઃ ઉપર વરખ અને પારો એવી રીતે ઘેરી જશે કે જ્યારે પેલા ઉપરના વજન થોડો વખત રાખી કાઢી નાખવામા આ વશે સારે કાચના તકતાની એક બાબુએ જ્યાં પેલા વરખ અને પારો ઘેરેલા હોયછે તે નીકળી જવાનો ભય રહેશે નહીં. સાધારણ કાચ ત્રણ ચોરસપીઠ હોય તો બે ઓસ પારો જમછે.

૧૦૪. ખરબચડા કાચમાં કાણુ પાકવાની કૃતિ — કાચના જોડછ સખત પાણી પાએલી સાવડીનું પાનું વાપરવું અને તે કાચ ઉપર બરાબર કામ કરે તે માટે ટરપીનટાઇન તેલમા કપૂર મેળવી નાખતા જવું.

પ્રકરણ અગ્યારમું.

જનવરની દવા સંબંધી લિન લિન પ્રયોગ.

૧. ઘોડાને થતું અછર્ણું મટાડવાના ઇલાજ — અછર્ણુના દરેક વખતે થોડો ધણો ખોરાક ખાવા ગાયેછે અથવા તો ખાવા ના પાડે છે કોઈ કોઈ વેળા તે ઈંત ચાટવા માડેછે, મટાડી ખાયછે, મ્હોભાથી ખા દી દુર્ગંધ નીકળેછે, વધારે નખજો થતો જાયછે અને આડો ત્રણમાર દિવસ તો એકદમ છુટી જાય અથવા બધ થઈ જાયછે જિપાય-ખોરાક સાથે દર વખતે જામે ઓસ સાધારણ નીમક એકરસ કરવું પાચ પાચ દિવસે એક પાઇન્ટ અજરીનું તેલ પાવું. જો નખજાઈ ધણી થાય તો ૧ પાઇન્ટ પાણીમા ૪ ઓસ રમ અથવા ફેની હાર તથા ૨ દ્રામ કરીયાતાનો છુટો મેળવી તે દવા ખાવી.

૨. ઘોડાને થતા રીતળા મટાડવાનો ઇલાજ — ઘોડાને પહેલા એક હલકો શુધ્ધાળ આપી તેને લીના ઘસ ચારાપર રાખવો. જો તાવ વધારે હોયતો સવાર સાંજ ૨ દ્રામ સુરેખાર પાણી સાથે મેળવી તે પાણી પાવું. જો મ્હોડાપર વધારે સોજો ચડેતો જણાય તો ૮ કણુખાર અથવા ૧૮કડીના પાણીથી મોડાની અદરનો ભાગ ધોવો જોઇએ.

૩. ઘોડાને થતું આગરું મટાડવાનો ઇલાજ — આગરના દરેક વખતે ઘોડાનો હોઠ હળવે હળવે મુજવા માડેછે, અને મોડાની અદરના ભાગો અને હલપર સોજો ચડેતો જણાય છે. થોડો વળી સુસ્ત જાતે ખોરાક લેવા ના પાડે છે હલ, મોટી ગરમ અને લાલ થાય છે તેનીપર

તથા યોગની અદરના બાગોપર જીણી ફાદલીઓ થતી જણાયું છે ઉપાય-
૧ આંસન પાણીમાં ૧ ગ્લેસ જોળ અને ૦૧ રતલ ટકણપાર પીંગળાવી
તે મેળવણીમાંથી અરધી પાઇન્ટ લઇ જનવરના મોમાં રેડીને તેનું મો
જરાનાર ઊંચું રાખી, પછી િયુ કરી નાખવું કે સમજી, મેળવણી બધી
બહાર પડી જશે આ પ્રમાણે અર્ધે અર્ધે કલાકે કરવું.

૪. યોગની ઓડી ફાટે તેનો ઇલાજ — પ્રથમ યોગને જીલાળ
આપવો, પછી તેના પગ હાર પોસ્ટીશ કરવી, જ્યારે લાલાશ નાબુદ થા
ય અને સોજાની નિશાનીઓ જતી રહે તે બાગ હટાડી જણાય ત્યારે ઓ
લાઇ. ઓવ ઝીક ઓઇન્ટમેન્ટ સહેજ મીઠા તેન સાથે નરમ કરી તે બા
ગપર લગાડો. જો આમડીમાંથી બહુ જોલ નીકળતી જણાય તો નિચેની
મેળવણી વાપરવી ૪ ઓસ વામીલીન સાથે ૨ દ્રામ કારમોલીક આમીડ
અને ૨ દ્રામ કપૂરી એકરસ કરો.

૫. યોગને થતો અધાષો મટાડવાનો ઇલાજ — જોળ અને
અગરની આઠા સાથે નીસ એન આરોડાઇડ, આવ આયર્ન મિશ્ર કરી ૧
જોળી નાખી અને તે દરરોજ આપવી. આ યોગી મોજના પરીણામ
તરીકે અધાષો આ યો હોય તેપર દામ લાગે છે.

૬. યોગના પેરના પડદામાં થતા આંકડા મટાડવાના ઇલા-
જ — આ દરદથી ધોડો જમીનપર પહોંચાડ પડે છે દમ 'ધજોન' જોશથી
આમે છે, અને તે ભેતાં બહુ ધુસ્કેલી પડતી હોય એમ જણાય છે આજુ
શરીર પાણી પાણી થઇ જાય છે, તાડી બહુ ઝડપથી ફેરવતી પણ જોશ
વગરની જણાય છે યોગનું આજુ શરીર ધરધર ધુન્ધા કરે છે ઉપાય—શ
રીરપરથી સધળો સામાન એકદમ ઉતારી નાખી તેના 'ગદનપર' તુર્તજ
ગરમ જીલ્લ નાખી તેને આરામ આપવો. આરામ પુરતો મુજેલો જ
લાય કે હળવે હળવે તબેલામાં લઇ જઇ દર કલાકે નિચેની દવા પાવી
૧ 'પાઇન્ટ પાણીમાં ૧ ઓગ અરીજુ' ૧ ઓંક, ૧ ઓસ 'સલ્ફરુરીક ઇથ
અને ૨ દ્રામ સ્પીરીટ આવ ફેફરને પીંગળાવવું આ મિશ્ર બે ત્રણ
વખત પાવાથી ફેર માલુમ પડે તો દવા દર ત્રણ ત્રણ કલાકે પાવી.

૭ 'યોગને' થતી કબજબત મટાડવાના ઇલાજ — સદરહુ ૬
૨૬ વખતે લાંઘ સુડા થતી જણાય છે ઉપાય—લીલુ ધાસ અને ગાજર
પાંદાદી કઢમળો ખંવાડવા, અને જોરકમાં ૧ ઓસ 'કેરી'આતાનો બૂકો
અને ૦૧ દ્રામ નજવામીમનો સુકો મેળવી યોગ દહાડા સુધી આપવો
જો એથી સાગી અમર થતી જણાય તો બિપલી દવા દર સારના તથા

સાજતા આપવી જે એથી પણ શાયદો ન જણાય તો ગોળ સાથે ૨ દ્રામ મિથુનખાર મેળવી નરમ ગોળી બનાવી ઘોડાની દાદો વચ્ચે મેનની

૮. ઘોડાના આંતરડામાં થતા ફેરમ મટાડવાના ઇલાજ — આળસીના આટા અને ગોળ સાથે ૨ દ્રામ દીગકથી અને ૨ દ્રામ કરી-આતાનો ભુકો મેળવી ૧ ગોળી બનાવી સાંત દિવસ સુધી તે આપવી

૯. ઘોડાને ચત્તી કીડ તથા 'પુન્ડેલી' મટાડવાના ઇલાજ — ઘોડાના બદન ઉપરનાં સધળા કપડા અને સામનને ગરમ ઉંડા પાણીમાં ઘાઈ નાખવો તથા સધળા મામનને ટરપી-ટાઈન તેલ લગાડવું આખો તમેલો, કટેરા, ખીત છંદ સવગુ ગરમ પાણી અને આખુથી ઘાઈ નાખીને સધળી જગ્યા ઉપર ફેનાઇલનું પાણી છાટવું પછી ઘોડાને એક હબકો બુલાઈ આપવો, ૧ અઠવાડીઆ સુધી ૧ ઓસ લાંછકર આર સેનોકેલીસ આપવું બીજા અઠવાડીઆથી ૧ દ્રામ એમેરીક ટાર્ટર આપવું એ રીતે જ્યાં સુધી ઘોડાની તદુરસ્તી સુધરે ત્યાં સુધી વારીફતી આપવા જવું ઘોડાને ગરમ પાણી અને નરમ આખુથી ઘાવો, અને જે પોપડા બધાવા હોય તે કાઢી નાખવા નવાડ્યા પછી કટેરાસીન તેન ખુજલીવાળા ભાગોપર લગાડી તડકામાં જનવરને ઉંચું રાખી તેને ચુકરી નાખવું

૧૦. બીજી રીત — ૧ પાઉન્ડ પાણીમાં ૭ દ્રામ ગ્રીસીક એમીક અને એક દ્રામ રસકપુરને પીંગળાવવો આ મિશ્ર ખુજલીવાળા ભાગોપર લગાડવું આ ઉપાયો ૧૫ મહીના સુધી અજમાવવા એક દાકતર કામા-મણેકરે છે

૧૧. ઘોડાની એડીજ ખરપચુ મટાડવાના ઇલાજ — આ દર-દના ઇનાજમાં ૫૫વાડીઆ સુધી દરરોજ અરધા પાઉન્ડ પાણીમાં ૧ ઓસ લાંછકર આરસેનીકેલીસ પીંગળાવી તે દવા પાવી, પછી વચમાં એક અઠવાડીઆનો ખાચો નાખી પાછી તેજ દવા આપુ કરવી જે સુક ખરપચુ હોય તો ઉપરના ઉપાયો કરવા સાથે વચમાં જે એક અઠવાડી આનો ખાચો નાખવા જણાવેલું છે, તે અત્યાગ દરરોજ એક દ્રામ એમેરીક ટાર્ટર આપવો

૧૨. ઘોડાને ચત્તી ખાંસી મટાડવાના ઇલાજ — સરકમની સધળી નિશાનીઓ સાથે ચરીગ્પરના વાલો કિલા થાય જો નાહી ૧ મિ નિઠમા ૧૦૦ થી ૧૭૫ ધપકારા ગારે છે લિખા—૧ પાઉન્ડ પાણીમાં ૧ ઓસ અરીજનું સલ્ફ્યુરિક ઇથર મેળવી આ દવા દહાડામાં ૧૭૫ વ-ખત આપવી જે શાયદો થશે જણાય તો જે વાગ આપવી પણ તે

શાયદો થતો નહીં જણાય તો ૧ પાઇન્ટ પાણીમાં ૦.૦૫ ડ્રામ એક્સ્ટ્રેક્ટ
આવ ખેલાયનાને તદ્દન પીગળાવી ૧૦ મીનીઅમ ટીકચર આવ એમના-
ઈટ ઉમેરી દિવસમાં બે વાર પાવી

૧૩. ઘોડાને થતી સાધારણ ખાંસીના ઇલાજ—૧ ઓઝ
સલ્ફ્યુરિક ઇથર, ૧ ઓઝ સ્પીરીટ ઓફ ક્લોરોફોર્મ, ૩ ડ્રામ ટીકચર
આવ હાયોસીઆમી, ૧ ડ્રામ ટીકચર આવ કૃત્તીકમ, ૨૦ મીનીઅસ
ઓઇલ ઓફ પીપરમીટને ૧ પાઇન્ટ પાણીમાં પીગળાવી તેમાં બે ઓઝ
આકરનો પદ્ધતીરો નાખી તે દવાના બે ભાગ કરવા, એક ભાગ સવારે
અને એક ભાગ સાંજે આપવો.

૧૪. ઘોડાને આવતા તાવના ઇલાજ—ઘોડો પોતાનું તેજ
ખેંધ કે છે, તખેલામાં તે માથું નમાવી ઉભો રહે છે, અને જરા પણ
હીલચાલ કરવા નીરાજ જણાય છે. જો જરાપણ હીલચાલ કરવામાં આવે
છે તો તે પરશવાધી બીજાઇ જાય છે આ રીતે આસ્તે પગે અને માથું
ગરમ થવા ગોડે છે નાહી વધારે ઝડપથી ધકકવા માડે છે. શ્વાસ ગરા-
બર લેવાનો નથી તાવ જ્યારે જોરમાં હોય છે ત્યારે ખોહી દીધેની તેજ
પાછી આવે છે, અને માથું ઉચું રાખીને કાન પણ ઊભા રાખે છે તે
પણ ખરૂં ખોરાક લેવા ના પાડે છે. પણ પેરા રમતું છાણ હોય છે.

૧૫. ઘોડાને થતી ચકરડી હરડીના ઇલાજ—સદર્દુ દરદ
વખતે એકદમ મજબુત ડામો થઈને પછી હલકા પ્લીસ્ટરો વારવાર
મારવા કે જ્યો ડામની બસર દુર થાય આ રીતથી ચકરડી હરડી
ગુત્તજ નાશુક થશે

૧૬. ઘોડાને થતી શુક્ર મહાકાળના ઇલાજ.—૧ પાઇન્ટ પા-
ણીમાં ૪ ઓઝ ૨મ અથવા મહુડાનો દાર, ૪ ઓઝ દોલા મરી, ૨
ડ્રામ કપૂર અને ૧ ડ્રામ હાંભિને મેળવી નાખવી. આ દવા ત્રણ ત્રણ
દવાદે આપવી

૧૭. ઘોડાને તાવ આવે તેના ઇલાજ—ઘોડાક પાણીમાં ૧
ઓઝ સુરેખાર પીગળાવી તે પાણી પાવું

૧૮. બીજી રીત—અજસીના આટા સાથે ૪ ડ્રામ સુરેખારનો
તથા એક ડ્રામ કપૂરનો જુકો બેળી તેમાં ચોક્ક મધ અથવા પાતળો
ગોળ નાખી તેની ગોળી બનાવી ઘોડાને અવરાવવી

૧૯. ત્રીજી રીત—૧ ડ્રામ નવસાગરનો જુકો અને એક ડ્રામ
સુરેખારનો જુકો પાણીમાં નાંખી પીગળાવે, બાદ તે દવા ઘોડાને પાઇ દેવી,

૨૦. ઘોડીને થતી ઠાંસીનો ઉપાય:-૨ ક્રામ સ્પીરીટ, ઓવ કેમ્પ-૨, ૨ ક્રામ સુરોપાર, ૧ ક્રામ એક્સનેક્ટ ઓવ એથેરોના, ૪ ઓંસ ૨મ અથવા ફેની દારૂ અને ૧ પાઉન્ડ પાણી એ સધળાને એકરસ કરી દહાડામાં એકવાર પાવું.

૨૧. ઘોડાને થતી દરાજ મટાડવાનો ઇલાજ:-ચામડીની ઉપર ગોળ ગોળ ચકરડાં રૂપી સોજ થાયછે, જેની કીનારી તપાસતાં તેપર બારીક ફેલીઓ ઉઠેલી જણાય છે, અને તે બધીના વાળો ખરી જાય છે. દરદી જાનવર આખો વખત ખબડ્યા કરે છે. એનો ઉપાય આ નીચેનો મલમ વાપરવો. ૪ ઓંસ સાદા મલમ સાથે ૪ ક્રામ ક્રીયોસોટ અને ૪ ક્રામ રટ્રોંગ એસેટીક આસીડ મિશ્ર કરી

૨૨. જાનવરનો કાન પાકે તેનો ઇલાજ:-ગ્લીસેરાઇન તોલો આડધો તથા લાડેનમ તોલો અડધો એ બેકને મેગ્નેશીયમ કાનમાં ટીપાં મેલવાં.

૨૩. ઘોડાના જઠરખાનાં 'પુણ્ડીઆતું' ધસાણું:-આ દરદ વખતે ઘોડો પોતાનું મોઢું બંધ કરે નહીં, અને જડમાના પુણ્ડીઆતું સુજીને મોઢા થયેલા તથા તેમની ચામડી ધસાઇતે ચીસ પડેલા જેવા દેખાય ત્યારે નીચેનો ઉપાય કામે લગાડવો, પણ તે પહેલા આટલી વાન ધ્યાનમાં રાખવી કે ઘોડાને ઘટ્ટ કાંજી અને નરમ ખોરાકપરજ રાખવો અને સવાર સાંજ નીચે પ્રમાણે જાનાવેલો મલમ લગવેથી ચીસઓ અને સોજાઓપર લગાડવો. ૧ ઓંસ વાસીલીનને ૧ ઓંસ ઓઇન્ટમેન્ટ ઓવ મમ એસીએટ ઓવ લેદ સાથે એકરસ કરી, નરમ મલમ બનાવવો. જે દરદનું જોર વધારે જણાય અને ચીસઓ વધારે પડેલા દેખાય તો ૩૪ આવતાં વધારે દિવસ લાગશે.

નિચેની દવાનો એકરેસ કરી દર ત્રણ કલાકે પાવી—૧ પાઇન્ટ 'અગ્રીના' તેવમાં ૧ ઓંસ અરીસુના અને ૧ ઓંસ ક્યોરીડ ઇથરને પીગળાવવી

૨૬. બીજી રીતઃ—૧ પાઇન્ટ પાણીમાં ૧ ઓંસ અરીસુના અર્ક-ને ૧ ઓંસ સલ્ફ્યુરીક ઇથરને અને એક ઓંસ સ્પીરીટ ક્લોરોફોર્મ પીગળાવવું.

૨૭. જાનવરને થતો કાળીઓ રોગ—જાનવરનો ખોરાક એક દમ બદલવો, તથા કમી કરવો. પાણી આથે સાધારણ મીઠું ચાર તોલા દરરોજ ત્રણપાર આપવું. કાંઈ સોજા જણાતા હોય તો તે ઉપર ટરપીન્ટાઇન તેલ મસવું અથવા તે જગ્યાએ તપાવેલા લેખડવતી ડામ દેવો.

૨૮. જાનવરમાં થતી મરકીના ઇલાજઃ—નાભીએની એક કાચીપુર ગામઠી દારૂ ૪ તોલા મીઠું, એ તોલા સુક તથા એ તોલા લ-બ્રાન્ડ-એ મીનેને આલેશ્વર રાખડી કે કાંજ સાથે મેળવીને તેના ચાર ભાગ કરવા; અને દરેક ભાગ છ છ કલાકને અંતે આપવો. ૧ ભાગ ટરપીન્ટાઇન તથા બાર ભાગ તેવ લઇને તે વતી કાન તથા પગ ધમત્રા અને શરીર ઉપર કાંઈ જખમ કે ચાલા હોય તે જગ્યાએ પણ એજ મી-ને આપવો.

૨૯. જાનવરને થતું ફેફસાણું—દરેક મરકીવાના ઇલાજઃ—પાચ તોલા ગામઠી દારૂ, અડી તોલા કરીયાત, એક તોલા સુક એટલું દરરોજ આપવું; અને જાનવરની એ જાગ્યાએ ટરપીન્ટાઇન તથા તેવ ખુબ મસવું પહેલા દસ દિવસ 'ચાલી અડી તોલા કરીયાત તથા એક તોલા હીરાકસી' એક પખવાડીઆ સુધી દરરોજ આપવાં.

૩૦. ઢોરને અથવા કુતરાને કીઠા ખડે તેનો ઇલાજ—ટર-પીન્ટાઇન તેલમાં મીઠું સરખે ભાગે મેળવી આ મિશ્ર લગાડવાથી દહે દૂર થાય છે.

૩૧. જાનવરને થતો અરવાસ તથા મોવાસના ઇલાજ—પાચ તોલા ગામઠી દારૂ, અડી તોલા ટરપીન્ટાઇન; અડી તોલા સુક ત-થા અડધી તોલા હીરાકસી, એટલી મીને ખૂબ ઉકાળેથી જશેર બાર કાંજમાં મેળવીને દરરોજ આપવી. વળી પાણીમાં ખૂબ મીઠું નાખીને તે વતી દરરોજ એ વાર મેઢાં મેઢું પગ દરરોજ નિદાન એકવાર ધોવા; અને જખમ ચલા હોય તો તે ઉપર વિલાવતી ડામર મોપડવો, અને ત્યાં કચરો ભરાય નહીં તથા એ ભાગ જાનવરના ચાટવામાં ન આવે તેમજ માંખીઓ કે કાગડાં આવીને હેરાન ન કરે માટે તે ઉપર કપડાનો કટકો

કે પાટો મજબુત કરીને જાંધી નેવો; જનવરને અતી ધણું દરદ મળું હોય તો તેના પગ ઉપર ગરમ પોટીસ ચૂકવો અને ખરીતો છુટા પડેલા ભાગ ચપ્પુ વતી કાપી નાંખવો.

૩૨. ઘોડાને હાંફ થાય તેના ઇલાજ:—ઘોડાની છાતીના જુદા જુદા ભાગોપર જો કાન મૂકી સાંભળવામાં આવે તો હુંઉડ જેવો કમ્પતરના બોલવાને મળતો અવાજ યાય છે. કોઈ કોઈ જગ્યાએ સહેજ સ્પર્શવાટા તો કોઈ જગ્યાએ સ્પીસોટનો અવાજ જારીક થતો સંજ્ઞાય છે. ધણું કરી હોજરી પુલી ભય છે, અને આંતરડાંમાં પવન દોડતો શરૂ છે. આ દરદમાં નિચેની દવા આપવી. અજરનીના આઠા અને ગોળ સાથે પ ઈન સોમલ મિશ્ર કરી એક જોટી બનાવી, તે સાંજ સવાર ઘોડાને ગળાવવી.

૩૩. ખીજી રીત:—ઉપરની દવાથી આરામ ન જણાય અને હાંફ પછી જોરમાં હોય તો નિચેની દવા દરદના જોશ પ્રમાણે દહાગમાં એક અથવા બે વખત આપવી. ૧ ઔંસ સફદરૂકી ધૂધર; ૧ ઔંસ દીકચર ઔંસ હાથોઆએમસ અને ૧ દામ દીકચર ઔંસ. બેસેદાના સહને તે સંધ્યાને ૧ પાઇન્ટ પાણીમાં મીઠાળવું.

૩૪. કૂતરાને ખસ થાય તેના ઇલાજ:—સર્પની કાંચળી લાવી તેના ઝીણા ઝીણા કાતરથી કટકા કરી તે કટકા કાચ સાથે બેબેલી થેંસમાં નાંખી તે કૂતરાને ખવરાવવાથી ઘૂલ ખસ મટી જાય છે.

મકરણ ખારમું.

વરસાદની અગમચેતીઓ વિશે ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

૧. વરસાદ ક્યારે થશે તે જાણવાની રીત:—વર્ષારતુના સુમારમાં દક્ષિણમાં પવન વાવા માંડે, અથવા દક્ષિણ તરફ વિજળીનો અમકારો યાય અથવા એ દિશામાં વાદળો દેખાય ત્યારે વરસાદ ખરેખર નજીક આવ્યો એમ સમજવું.

૨. ખીજી રીત:—સૂર્ય ઝરત ચતી વખતે તેનાં ભિન્ન ભિન્ન અધારાવાળાં તથા ધણાં માણુમ પડે, અને વિશેષ કરી પૂર્વ દિશા તરફ આકાશ લાલ થઈ જાય તેના ઉપર બનના જેવો વાદળાનો દગલો માણુમ પડે ત્યારે જાણવું કે હવે વરસાદનો વખત દૂર નથી.

૩. ત્રીજી રીત:—ચંદ્ર છેક પીકે દેખાય એ વરસાદ ખસુસ પડે.

વાનોજ એવુ સુચવનાર ચિન્હ છે અને જો તે ત્રાણાજોવો દેખાયા માટે તો હજા કેવળ સ્વપ્ન થયે એમ જાણવું

૪. ચોથી રીત — જો દિવસે સ્વપ્ન તાપ પડે તો દિવસે વરસાદ જલુ થાય છે

૫. પાંચમી રીત:—માધા ઉપર વિજળા થાય, તે દિવસે પવન છૂટે નહીં તો વરસાદ જલુ પડે છે

૬. છઠ્ઠી રીત — દિવસે સૂર્ય વાદળા જોવો ખાલુમ પડે, અને રાત્રે ચંદ્ર શીકો જણાય તો વરસાદ ખસુસ આવે

૭. સાતમી રીત:—શુકલપક્ષના જીમ્મ આઠવાડીઆમાં વરસાદ પડના માટે તો તે પુનમ સુધી ટકે, અને કૃત્તિકા પક્ષના જીમ્મ આઠવાડી આમાં વરસાદ વરસપો સાર થાય, તો તે ઘણો વર્ષત નહિ ટકે એમ જાણવું

૮. આઠમી રીત — હુતર અને દુરના પશ્ય હમેશા કરતા પા એ દેખાયા લાગે, દુરનો અવાજ થાણુ કરી રે સ્પષ્ટ સાંભળનામાં આવે અને વનસ્પતિનો વાસ હમેશના કરતા વધારે આવવા લાગે ત્યારે સમજવું કે હવે જમીન વરસાદ આવશે

૯. નવમી રીત — ચંદ્ર ગરદ આદી જોવો માનુમ પડે તો જાણવું કે હવે વરસાદ ગયો, પણ જો તેના ઊપર પીગાસ ખાલુમ પડે તો વરસાદ આવવાને સંભવ જાણવો

૧૦. દશમી રીત — ચંદ્રની કે સૂર્યની આશપાશ ચકરડું હોયતો જાણવું કે હજુ વરસાદ આનમે નેરલજાણના વાયુ વાય ત્યારે જાણવું કે થોડા દિવસમાં થશે ઇશાન ખુલુની વિજળાથી પણ અટકાવ જાધવાતો રીવાજ છે

૧૧. અગીઆરમી રીત — ઝકવાક વાદળા ધજે ઉઝે અમુક દિશામાં જતા દેખ, અને તેજોની નિમે જીમ્મ વાદળા તેમનાથી ઉત્તરી દિશામાં જોસળધ ચાલ્યા જતાં દેખ, એમ વાદળાની ગતી આડાદોડી થઈ જવાથી વરસાદ નિશ્ચય થાય છે

૧૨. બારમી રીત — સૂર્ય અસ્ત થતી વખતે તેના કિરણો આકાશમાંથી પાછા પસવર્તન પામીને તેનું પ્રતિબિંબ પૂર્વ દિશામાં જો વાદળા દેખ તેના ઉપર પડે તો તેથી વાદળા કેવાઈ જઈને પૂર્વ વરસાદ પડશે નહીં એમ અનુમાન થઈ શકે છે

૧૩. તેરમી રીત — વર્ષાસુ સર થઈને વરસાદ આવશે, જમ પ

ડોયે ટોય, ત્યાર પછી પવન પશ્ચિમ દિશાથી કેવાળ્ય ખુખારથી વાગા માટે
તો તે દિવસથી એ પવન પાછો ફરી જાય ત્યાં સુધી વરસાદ પડશે નહીં

૧૪. ચૌદમી રીત —જે દિવસે સૂર્ય રેવંત થઈ ગિળથી આવત થાય
તે દિવસે વરસાદ વરસવાના ચિન્હ હોય તો પશુ એકે વાતપર નિશ્ચય
રાખવો નહીં મતવળ કે વરસાદ થશે નહીં પણ હવા રવંત થશે એ
મ જાણવું

૧૫. પદ્મમી રીત —પશ્ચિમ દિશા તરફ વિજળી આવે, તે ઉત્તર
દિશાથી પવન ધુટે, તો તે પછી થણા દિવસ સુધી વરસાદ પડશે નહીં

૧૬. સોળમી રીત —દિવસે દડક થઈ સધ્યાકાળે તાપ પડે, અ
થવા અતીશય ગરમી થાય તો વરસાદ જલદી ઇશ્વરે નહીં

૧૭. સત્તરમી રીત —કાઠીકાનો રંગ પ્રથમ પીળો થઈને પછી
ત્રાખા જેવો લાલ થાય અને તે ૩ મ વાર વાર ફરવા માટે તથા તે શીતો
કરે સારે જાણવું કે વરસાદ આવશે

૧૮. અઠ્ઠમી રીત —વરસાદનો વળત ગળો પાસે હોય તો ચક્ર
લીઝા બહુ ઉંચે ઉડી શકતી નથી કેમકે હવામાં બિનાશ થવાને લીધે
તેમને ઉડવાને શક્તિ નથી

૧૯. એકાદશમી રીત:—વરસાદ શરૂ થવા માટે તે પહેલાં સૂ
કી જમીન ઉપર ઢેકા ફેલાવે મારે છે તથા મોઢે ડરાં ડરાં કરવા માટે
છે, આ નાના જનજાતુ રાત્રે વરમા આવના માટે છે

૨૦. ત્રીસમી રીત —વરસાદની મોસમ શરૂ થતી વખતે ધુરી
આને નના પાદકા ધુટે એને વરસાદનું અનુભવ જાણાય

૨૧. એકત્રીસમી રીત —જે ઢેકાણે મીઠાના અગર હોય છે, તેમાં
થી ૩ મ પક્ષી રાત્રે મીઠાના ગામડા લેઈ આવે છે ને તે પોતાના જ
કાગળા ચાતુરગાસને માટે રાખી મુકે છે આ પક્ષી મીઠુ લઈ જાય છે એ
ને વરસાદ જે વધુ દિવસમાં આવશે તેમ અનુમાન થાય છે

૨૨. બાવીસમી રીત —વરસાદ નજીક આવે એટલે કાપડ જાતના
પક્ષી મોટા ટોચા સાથે માથું ડેગ તરફ જવા માટે છે

૨૩. તેવીસમી રીત —વરસાદ વરસવાનો સમય નજીક આવે એ
ટલે જાતમાં તથા જળકુડીઓ પોતાની આંધ્ર વડે આગા ઉપર પાણી ન
છાંબે છે દોર પોતાની ડોક લાંબી કરે છે, અને નસકોરા કુનારી સુધમાં

૨૪. ચોવીસમી રીત —વરસાદ વરસવાનો હોય સારે થે
ખારે છે, અને તીક જેવા એક જાતના પક્ષી નિયાણમાં ઉતરી

છે. નાશ્ત્રક માણસનું માથું કુખે છે, જખમ અથવા ઘા રૂઝાઈ ગયો હોય તે શરીરથી ઉઘળે છે.

૨૫. પચીસમી રીત:—કીડીઓ ઇંડાં લેખને ટાળેટાળા નીકળે છે. મીઠા વિગેરેમાં દવાને લીધે પાણી થાય છે ચઢીઓ પાખે કરીને રગ પોતાના અંગ ઉપર નાખેછે. આકાશમા સુદર મન્દ્ર થાય છે.

૨૬. છત્રીસમી રીત—વળી એવું કહેવાય છે કે કીટોડી પક્ષી જ્યારે વરસાદ પધારે વરસાદનો હોય તો પોતાના ઇંડા જાગી જાય છે મુકે છે. અને જો વરસાદ થોડો વરમવાનો હોય તોજ તે ઇંડાં નિચાણમાં મૂકે છે.

૨૭. સતાવીસમી રીત—આખો દિવસ ધણા સરસ ઉધાડ સાથ પમાર થયો હોય, અને જીજે દિવસે સવારના પહોરમા ધાસની ઉપર પુષ્કળ દય પડ્યો હોય તો એમ નહીં સમજવું કે તે દિવસ પણ પ્રુલ્ક્યા આગળના દિવસના જેવોજ પમાર થશે.

૨૮. અઠાત્રીસમી રીત:—પરંતુ જો દવ ધાસ ઉપર પડેયો નથી એમ અનુમાન થાય તો તે દહાડે વરસાદ પડશે.

૨૯. એગણત્રીસમી રીત:—સાંજની વખતે આકાશનો દેખાવ લાલ રંગનો જણાય તો એમ નહીં સમજવું કે હવા સારી નીકળશે; પણ જો એવો રંગ સવારમા આકાશ સામી નજર કરતાં જણાય તો તે જ દિવસે ખચીત પવન અને વરસાદ આવશે.

૩૦. ત્રીસમી રીત:—વરસાદની શુભમાં આકાશમાં દરીઆના પાણી જેવી લીલા રંગની છાંટ જણાય તો એમ સમજવું, કે વરસાદ ધણાજ જોરથી વરમશે. પણ આકાશ ગેરા બલુ રંગનું હોય તો વરસાદનાં ખાપટાં પડ્યા કંગે એમ સમજવું.

૩૧. એકત્રીસમી રીત:—એક જોર પાણી રહે એવી રવન્દ્ર એક કાચની બાટલી લેખને નેમાં ટકાઈક પાણી ભરીને એક જળો અને ધોડી ચીકણી માટી તે બાટલીમાં નાંખવી, અને બાટલીના મો ઉપર કપડું બાંધવું. અને દર અડવાડીએ પાણી બદલતા રહેવું એટલે આ ધીરાથી ભવિષ્યમાં આવનારી હવાનું માન સમજાય છે તે નિચે પ્રમાણે છે—જો તે બાટલીમાંની જળો પાણીમાં નિચેની બાળુએ બેસી રહે તો સમજવું કે હવા રવન્દ્ર થનાર છે. અથવા દવ (હીમ) પડનાર છે એમ સમજવું. નિચે ન બેસતાં બાટલીના મોં આગળ આપીને જોશે તો સમજવું કે ખચીત વરસાદ આવનાર છે. બાટલીમાંના પાણીમાં જળો જો વપળતાથી ધરતી હોય તો બેસનાર પવન કુંકારો, અને તોજાન થશે એમ સમજવું.

નીચે જઈને બેસે તો સમજવું કે વરસાદ અમુક તોણા જે હોય તે બધા યનાર છે એમ સમજવું આગળોટમાં હવે સમજવાને માટે આની તરે-હતું થત રહે છે

૩૨. બગીચાની રીત:—મીઠું લેટ્રેટ નામના ખારીસના ઘડીઆળી એ નના પ્રકારનું એક એનીરાઇડ બેરોમીટર બનાવ્યું છે જેમા તેણે આમગ સબધી કેટલીક અજાણ્ય સરખી નનાઇઓ દાખન કીધી છે ધણી હનકા અગરખી એક જોળ ચકતી તેણે બેરોમીટર સાથ જોડી છે, જે પોતાના મધ્ય વિદ્યુતી આસપાસ ફરે છે ચકતીના ઉપના ભાગમા આમગશમાના જુદા જુદા દેખાવના ચિનાર દોર્યા છે આ બેરોમીટરમા હવાનું વજન વધી જઈ રતુ ખુરી થયાનો અભવ હોય છે સારે બેરો મીટરના અંકમાં જુદા આકાશો દેખાવ નજરે પડે છે હવાનું હવા છુ કદાપી ક્યારેક હોય છે અંકો રતુ તોણાની ચાને છે ત્યારે અજાણ્યમા વગમાદથી તર થયેના વા ગાઓનો ચિનાર દેખાય છે

૩૩. તેનીસમી રીત —સૂર્ય ચારતમન ચતા જાડા વાદળામાથી ઢકાયો હોય, અંકો પૂર્વ દિશા તરફથી દ્રષ્ટિમયોદા રતાશ મારે અથવા હાથ થતી વખતે સૂર્ય રાનો હોય અંકો તેના કીરણ મળાશ અને જાખ ચારતા હોય તો તે વૃદ્ધિ થવાના ચિન્હ છે

૩૪. ચૈત્રીસમી રીત —મેષ ખનુગનો મુખ્ય રગ લીનો હોય તો વરસાદ સામવાગટ આવજો પણ જો લાલ રગ મુખ્ય હોય તો વર સાદની સાથે પવન આવશે

૩૫. પ્રાણીની હાલત ઉપરથી સમજવાની રીત —જમીન ઉપરના પક્ષી ઘોનાટ કરી મુકે અને પોતાના માગા તરફ ગમન કરે, કાગડાં એકદમ અનોપ થઈ જાય અથવા નિચે નિચે ઉડે, જે વખત મરથો બોને, તથા પાખ ફૂડાવે, અને કેટલાક નાનાં પક્ષી નાનું કરે, વળી છજુદર ઘણું ચચગ દેખાય, બિનાડા ઢોડા સમારે કૂતરા જમીન ખોતરે, બગદ હવા સુધે પાણેમા જતાવર અગવિચગ થાય, અને જુ ગમાથી ફૂટે, કાગ બારે તરાથી દોડે આ બધા વરસાદ આવવાના આચરણો છે

૩૬. ઉપર જતાવેનાં ચિન્હો વરસાદ આવવાના આચરણો અતાવે છે તે ઉપરથી વરસાદ અગીતજ થાય એમ સમજવું નહીં નિચેના સારા દસ નિયમ પાનમા રાખનાથી વીશુવટથી ઉત્તરે ૧૫ અક્ષાસની ઉપગના પ્રદેશોમા રહેનાર કોઈ યજુ માણસ પોતાના ઘરના આગણા પા

સે ઉભો ઉભો પોતાની આશપાશ સેંકડો માછળ મુધી હવામાં ધું ફેરફાર પાવ છે, તેનો ખરો ખ્યાલ બાંધી શકશે. અને તોફાન અથવા વરસાદ આવતા પહેલાં ધણી કલાક અગાઉ તે ક્યારે આવશે તે કહી શકશે.

૩૭. પહેલી રીત:—જ્યારે ઉષ્ણતામાપક યંત્રમાં ચડેનો પારો એક દમ નિચે ઉતરે તો જાણવું કે તમારાથી દક્ષિણ ગ્રાન્ડ ઉપર તોફાન ચાલશે.

૩૮. બીજી રીત:—જ્યારે ઉષ્ણતા માપક યંત્રમાં પારો એકદમ ચઢે ત્યારે જાણવું કે તમારાથી ઉત્તર દિશામાં તોફાન ચાલશે.

૩૯. ત્રીજી રીત:—પવન હમેશાં ને દિશામાં સાંત હવા હોય તે તરફથી ને દિશામાં તોફાન ચલાવું હોય તે તરફ પાવશે.

૪૦. ચોથી રીત:—સીરસ જાતનાં વાદળાં હમેશાં ને ઠંડાણે તોફાન થવું હોય તે તરફથી ને ઠંડાણે હવા શાંત હોય છે તે તરફ જતાં દેખાય છે. (જેમ માસમાં આકાશમાં સફેદ પીંજેલા ૧ જેવાં વાદળનાં ધાળાં દેખાય છે. તેને સીરસ જાતનાં વાદળાં કહે છે.)

૪૧. પાંચમી રીત:—ક્યુમ્યુલસ જાતનાં વાદળાં હમેશાં ને ઠંડાણે હવા શાંત હોય તે તરફથી ને દીશામાં તોફાન ચલાવવા માંડવું હોય તે તરફ જાય છે (જેમ ગદિનામાં આકાશમાં જુરા રંગનાં વાદળાં પડ્યાં જેવા લગલા માથક દેખાય છે તેને ક્યુમ્યુલસ જાતનાં વાદળાં કહે છે).

૪૨. છઠી રીત:—ઉપર કહેલાં સીરસ જાતનાં વાદળાં જ્યારે ઉત્તર અથવા વાયવ્ય કોણમાંથી ઝડપથી આવતાં દેખાય ત્યારે ગમે તેટલી સરદ હવા હોય તો પણ નિજે જાણવું કે ૨૪ કલાકથી ઝાણા વખતમાં તમારે ત્યાં વરસાદ આવશે.

૪૩. સાતમી રીત:—જ્યારે સીરસ જાતના વાદળાં દક્ષિણ અથવા નૈઋત્ય કોણમાંથી ઝડપથી આવતાં હોય ત્યારે જો બિનાબો હોય તો જાણવું કે આવતે કાલ વરસાદ આવશે, અને જો શિયાળો હોય તો જાણવું કે કરાવું આવડું થશે.

૪૪. આઠમી રીત:—પવન હમેશાં તોફાનની આશપાશ ગોળ પાવ છે, અને જ્યારે તે ઉત્તરમાંથી વાનો હોય ત્યારે સમજવું કે પૂર્વમાં પણો વરસાદ પડે છે. જો દક્ષિણમાંથી વાનો હોય તો પશ્ચિમમાં પણો વરસાદ પડે છે એમ સમજવું. અને જો પશ્ચિમમાંથી વાનો હોય તો ઉત્તરમાં પણો વરસાદ પડે છે એમ સમજવું.

૪૫. નવમી રીત:—તમારાથી ૧૦૦૦ માઈલ દુરનો વરસાદ અથવા કરી પડતા ન હોય તો પવન કદી જોસમી વાતો નથી.

૪૬. દસમી રીત — જ્યારે જારે ધુમરાં અથવા દાર પડે ત્યારે સમજાવું કે તમારાથી ઉતરના અથવા વામવ્ય કોણુમાં ૧૦૦ માઈલની અદર તોફાન થયા માડયુ છે

આ દમ નિયમે અમેરીકાના એક વિદ્વાન ગૃહસ્થે લાજો વખત અવનોકા કરીને જોડવેલા છે, અને તેને તેમની સત્તા વિષે એટલો જાણ-સોજે કે તે લગેજે કે જો કોઈ પણ વિદ્વાન માણુગ આ નિયમેમાથી કોઈ પણ ખોટો ઠરાવના માગે તો હું તેની સાથે દલીલથી સાબિત કરવાને થલો આગુર છું

ડીને બેસેછે. સોની લોકો છેતરવાને જે જે યુક્તી પ્રયુક્તી વાપરે છે તે ઘણીજ સખેદાશ્ચર્ય થમાડે તેવી છે, ગમે તેવા અકલ્પ્યાનજ અને અતુર માણસ દશે તો પણ તે સોનીના દમા રૂપી ગાળથી ચલેલા દારમાં પેઠે એટલે દમાયા વગર રહેવાનોજ નહીં અને આવા દાખલામા દમાતા અસખ્ય જનોને એક નહી પણ અનેકવાર નિદાહ્યા છે આવી અદ્ભુત બુલવણી ચુકવણીમા દરેક મનુષ્યો ન સપડાય તેવા યોગ્ય દેતુથી તેમના કેટલાએક પ્રપચ અમારી નજરવામા આવેલા તે ખુવામાળધનીએ દરશાવીએ છીએ.

સોનીઓ સોનું હરણ કરવામા યોગીની માફક ખુબ ધ્યાન કરનારા હોય. જેમા વધારે કીમતનો માલ હોય છે તેવા સુવર્ણને પણ તે યોડી વારમા યોડી કીમતનું બનાવી દે છે જે સોનું સધળા ધનમાં સાર રૂપ, સપત્તીમાં ઘરેણું અને વિપત્તીમાં રક્ષણ કરનાર છે. તેને પણ આ સોનીઓ નજર ચુકાવી ચોરી લે છે. સોનીઓ કેવા પ્રપચથી કામ સાધી લે છે. તેના હુક દાખલા નીચે મૂળ્ય.

૧. કળા પહેલી:—સોની પોતાની પાસે કસોડી બે પ્રકારની રાખે છે સોનું લેવા વખતની જુદી, અને વેચવા વખતની જુદી લેવાની કસોડીનો પત્થર હમેશા ત્રીકણો અને નરમ હોય છે, કારણ તે પર સોનાનો સારો કસ આવતો નથી અને તેજ સોનું વેચતી વખતે કહણ પત્થરની કસોડીનો ઉપયોગ કરે છે. કસોડીનો પત્થર સાર હોતો નથી જેથી હલકા મોનાનો રંગ સર્વોત્તમ દેખાય છે, તેથી સોની ઇમાનુસાર ભાજ એ રીતે મેળવી શકે છે કે હલકી કીમતનું સોનું બારે કીમતમાં વેચી શકે છે પણ ખરબચડા પત્થરપર મોનું થોડું ધમવાથી તેજ આપે છે તે નરમ પત્થર બેપર ધસવાથી જો કે સોનું સાર હોય તોજ ઉત્તમ કસ આપે છે.

૨. કળા બીજી—સોનું ગાળવાની ખાચ કળાઓ વાપરે. એટલે જે પડવાળી મુસ જે દાળાના પાટની હોય છે તે વાપરે છે. આ મુમનું નામ દિપુટા કહે છે.

૩. કળા ત્રીજી—જેમા ખુલ્લી રીતે સોનું ગાળે છે તેવી મુસને રેફાટ વિપાક કહે છે. સોનાનો રસ પીનારી મુસનું નામ સુવર્ણ રસ પાઇની હોય છે જેમાં ગાળતો અશ હોય તેવી મુસને સતાત્રલાક કહે છે. આ મુસની મદદ વડે પણ ધારવા જેટલો નફો પ્રાપ્ત કરી શકે છે અન્યથા માખેજને આવી મુમ ગાળતની માદીતી ક્યાંથી હોય ?

૪. કળા ચોથી — સોની કુકનાની ■ કળાઓ વાપરે છે તેના નામ—જુઝાવાળી કુક, મદ કુક, વચ્ચે વચ્ચે તુટી કુક, (કુકકુક કુકકુક) એકતારી કુક, છાટાવાળી કુક એટલે મોઢામાંથી પાણીના છાટા બેઠે તેવી, આ છ જાતની કુક સોની પોતાના કાર્યમાં વાપરે છે, અને તે દારે પણ સુશુભો કુર્તુ કરી મુકે છે

૫. કળા પાંચમી — મોની અનીની પાચ કળા વાપરે છે ૧ જાણાવાળો અગ્ની, ધુમાડા વાળો અગ્ની, કુતો અની મદાની, તથા વાળો અગ્ની, ધુમાડાવાળો અગ્નીથી સામે માથુસ હેરાન થવાથી ઉઠી જતાર ક્ષય છે કુટતા અગ્નીથી વખતે અગારી ખોળામાં આવી પડે છે જેથી પુર બેસે છે તથા વાળો અગ્નીથી અગારા ઉઠતા પાસે તમાસના બેઠેલા માલીક ખીંકથી કપડા ખખેરી દર નામે ■ ને સોની

બગડે ॥ તેથી ઢબો યાચ છે. આ વખતે પેલા સખસનું ચિત રિધર નહીં દોષાથી કામ કાઢી લેતે આ પ્રત્યેક કળામાં જે યોગ્ય લાગે તે પાવર છે.

૯. કળા નવમો:—ગાથાગ્યુ લોહના પલ્લાવાળા તાજવાથી તેણી આપણું અને એક પલ્લાની નિમેના ભાગમાં લોહસુબક ગળવામાં આવે તેથી પલ્લા આવી હોય તો પણ બરેલા પલ્લાની મારક એકદમ નિમે નમે છે.

૧૦. કળા દશમી:—જે પોલા દામીના લાખ બંધાને નૈવાર કીધા હોય તેમાં સોનાના રવા ચુકવામાં આવે છે જે તેજતી વખતે વજનમાં બરાબર ઉતરે છે, ને લાખ બંડતી વખતે તે રવા કાઢી લે છે.

૧૧. કળા અગ્નીઆદમ—દાગીનાને ઓપ દેતી વખતે પણ, અથવા રેતી સાથે પ્રસતી વખતે જે રવા રાજવામાં આવેલા હોય છે તે ખેરવી નાખે છે, ને ધુપરીવાળા કે પોલા દાગીનામાં રેતીના કણો કુમારી દેડે.

૧૨. કળા બાદમી—લેતી વખતે ગાય તપાસવો નહીં, ધડતી વખતે પણ ભાવ તપાસવો નહીં અને બારીકાથી તોલ પણ તેવે વખતે કરવું નહીં, અને સુવર્ણના રૂપરંગ પણ જોવા નહીં. વધારે વખત યુગાવવા તેથી વખતે દાગીનાનો નાશ બતાવેલા પોલાઈ મળે કે ઓગાઈ મળે વિગેરે કહેવું. દાગીનાને પડતાં મોતું ઉમેરવાની માગણી કરવી, તથા પોતાના તમ્બાકી સોનું દબકા આવતું ઉમેરી સાગ મોનાને બગાડવું, ધણી દાગીના એકદમ કરી મેનાને બાળવું, તેઓ દિવસના કરતાં દાંતે વધારે કામ કરે ॥ તે એટલાજ માટે કે રાતના ચોરી કરવી, ઘાટ બદલવો ઠીક પડે.

૧૩. કળા તેરમી—મેનાને બેમવાનું જે રશળ દોષ છે તેના આથી પણ કાચ ન પડેએ તેટલી ઢરની બાબુએ જાતિ તમામ હતી. આર લટકાવી રાખે છે. જ્યારે કપટ કરવું હોય ને સાગો માણસ એકી કદીએ નગર રાખીને જેમ મિંદ બનવર પકડવા એક પગે થઇ બેસે છે તેમ આ માણસ એકોયો હોય છે તેને કહે છે કે જાણ જરા પેલી સાણસી લાવેને એટલે આ માણસ લેવા હટે છે ત્યારે ત્યામ ધારી ધારેણું કપટ કરી રાડે છે.

૧૪. કળા ચૌદમી:—અથવા નંજીમાં બીજા સોનીની દુકાન હોય ત્યાંથી કંઈ ધડવાનું જોખર લેવા મોકલી સાધી લેજે.

આવી રીતે મુખ્ય કળાઓ ચૌદ છે, પણ સુક્ષ્મ કળાઓ અસંખ્ય

છે જે હજાર નેત્રવાળો પણ જાણી શકે નહીં. અમારી જાણમાં ખીજી મણી કળાઓ આવેલી છે. પણ આ રથને લ'જાણ થવાથી તે તમામ વિવેચનનું એક જૂદુ પુસ્તક આર્થ જાણુઓમાથી યોગ આશ્રય મળેથી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે. પણ આ રથને તો આટલીજ ખીના લ-ખાને હવે અન્ય ખીના લખવી આઠમા પ્રકરણમાં પ્રારંભતા કરીએ છીએ.

પ્રકરણ ચૌદમું.

મહાત્મ જનાવવા સંબંધી લિન્ન લિન્ન પ્રયોગ.

૧. સાદો મહાત્મ જનાવવાની રીત:—સફેદ મીણુ શેર ૦ા લ-ખ, તેને ૦ાા શેર મીઠા તેમ જાથવા જદામના તેલમાં નાંખી એ મીણુ તેલવાળું વાસણુ ખજખજતા ગરમ પાણીમાં મૂકી, પાણીની ગરમીથી મીણુને પીંગળાવવું. પછી તેને કર્ણા દષ્ટ એક વાસણમાં જારી મુકવું. એની પટ્ટી ગડગડક, જખમ, ચાદી, સડો, તથા ફેલ્લા ઉપર માર્યાથી તે રક્ત મટી જાય છે.

૨. ખીજી જાતનો મહાત્મ જનાવવાની રીત:—ખીજી બેરજી જેને રાજા કહે છે. તે એક શેર, તથા ખીજી કાચુ મીણુ ૧ શેર, અને તેલ ૧ શેર લેવું. પ્રથમ મીણુ તથા બેરજીને એક વાસણમાં નાંખી, ધીમા દેવનાના અગારા ઉપર મૂકી હવામાં કરવું જ્યારે એક ખીજી સાથે મળી એક રસ થઈ જાય, ત્યારે પેલું તેલ તે ઉપર રેડીને હલાવી નુરત તેને લૂગડાથી માળી લઇને એક વાસણમાં જારી મુકવું. કદાપી મહાત્મ કંઈ કરે તો તેલ થોડું નાખવું. પાકું કે બદ થવા માંડે કે આ મહાત્મની પટ્ટી બનાવી બે ઉપર મારે તો તે દરદને પીંગળાવી બેસારી દે છે.

૩. ત્રીજી જાતનો ખરજવાનો મહાત્મ—દીરાદખણુ શેર ૦ા, મીણુ શેર ૦ા, રમકપુર તોલા ૨, અને ધી શેર ૦ા લઈ અથગ મીણુ અને ધીને ગરમ કરી પછી ખીજી વસ્તુઓ ખાંડી જારીક કરી તેમાં નાંખવી. પછી એક રસ થાય ત્યારે ઉતારી વધ કામમાં લેવું.

૪. ચોથી જાતનો મહાત્મ જનાવવાની રીત:—મિ'ધુર તોલા ૩, ગર તોલા ૧, સુદારશીંગ તોલા ૧, મોરચુ તોલા ૦ા, અને મીણુ તોલા ૧ લેવું પ્રથમ તલતુ તેલ લઈ તેમાં મીણુ નાંખી, ગરમ કરી

પાતળું યાય એટલે મિથુન નાંખવો, અને ધીમા તાપથી ઉભરો આવવા દેવો તે તર આવી ચીકણું ધાય એટલે બાકીના ઓસડો તેમાં નાંખી એક વાસણમાં બરી ગણવું. પછી તેને પટ્ટી મારી હોથ તો ગમે તેવું ગરમક, બદ, ખાટું, અને જળમ હોથ તે મટે.

૫. બોદારસીંગનો મલમ બનાવવાની રીત—બોદારસીંગ ૪ ગ્રમ, આલીનતું તેલ ૧ આસન, પાણી ૩૫ પાઈન્ટ એ સધળાને એક નાનાના વાસણમાં નાંખી ચાર અથવા પાંચ ક્વાક સુધી સુલા ઉપર મૂકવું અને તેની સાથે બોદારસીંગ બરાબર મળી જાય ત્યાં સુધી ઢાંકાવતા રહેવું એટલે તૈયાર થશે.

૬. પારાનો મલમ બનાવવાની રીત—એક વાસણમાં ૪ ઓસ આલીનતું તેલ તથા ૪ ઓસ મેદ સજન નાંખી ધીમા અગારા ઉપર મૂકીને મેળવી દેવું. પછી સુલા ઉપરથી નિચે ઉતારી ઠંડું પાડી બધામાં નાંખીને તેમાં સાદ કીધેવો. પારો ૧ રતલ નાંખીને ધીમે ધીમે ધુટવું, અને તે પાગ સાથે એકન મેળવી દેવું. પછી બોદારસીંગનો મલમ ૨ રતલ લઈ તેમાંથી થોડો થોડો મલમ પેલા મલમ નાખતા જવું અને ધુટતા જવું એ રીતે તે બધો મલમ પારાની સાથે મેળવી દેવો. બાદ કાચના ઢાળામાં બરી રાખવો.

૭. ફટકડીનો મલમ બનાવવાની રીત—ફટકડીનો પારીક બુકો ૧ દ્રામ, લારક દોઢ ઓંસ એ બેઉને એક વાસણમાં નાંખી સુલા ઉપર મેલી પીગાળવું. અને તે એક રસ થાય ત્યાં સુધી ધુટવું. પછી ઉતારી ઠંડું પાડી કાચના વાસણમાં બરી રાખવું.

૮. થાકનો મલમ બનાવવાની રીત—“પ્રીયેડ” ધોએવો ચાક તથા ગરમી અરખે બાંધે લઈ સુલા ઉપર મૂકી પીગાળાવવો, અને તે એક રસ થયા પછી ઉતારી ઠંડું પાડી કાચના વાસણમાં બરી મૂકવું.

૯. સાંઠો મલમ બનાવવાની રીત—આલીનતું તેલ અઘો પાઈન્ટ, સોંદ મીણ એ ઓંસ એ બેઉને ધીમા અગારાપર તાપી ન્યાં સુધી બધાપ ત્યાં સુધી ઢાંકાવ્યા કરવું. પછી કાચના વાસણમાં બરી મૂકવું આ મલમ ચામડી નગમ રાખે છે.

૧૦. લાલ મલમ બનાવવાની રીત—મુલે અરમાની શેર ૧, સિંધુર શેર ૨ એ બેઉને અરલ કરી તેલ શેર ૨ સાચચારમાં નાંખી ધીમા અગારા ઉપર કકાળી બાદ ઉતારવું. આ મલમ રજવવાના કાગમાં આવે છે.

૧૧. મલમ રજવવાનો—લીંબાની લીંબોળીઓ તોલો અડધા,

બોદારશાંખી તોતો ૧, રાજ તોતો એક એ મનજાને ખત કરી માય ॥
ધીમા મલમ કરવો.

૧૨. બીજી રીત — બકરાના ચુરડ એક રતન સપેતો ૧૧ રતન
પડેના મીણ તથા ચરખી તાવી ૧ ગાળી ૧ શાલીડું તેન નાખતુ ૧
મપેતો, ગુનેચરખાની નાખીને ક્ષેષ એ આવે સારે ઉતારતુ.

૧૩. મલમ પકવવાનો તથા રૂજવવાનો — મિધુર તો ૧ એ,
સપેતો તોલા એ, નગોરના કુખ તોલા એ, પીણુ મીણ તોલા ૧ તલતુ
તેલ ૧૨ ૧ એ ક્ષણજાને સુધા ઉપર પકડીને મનમ કરવો.

૧૪. મલમ રૂજવવાનો — રાજ શેર ૧, મીણ શેર ૧, મીડુ તે
૧ શેર ૧૧, ચરખી શેર ૧૧ એ સર્વ જાગાના વાસણમાં ઉકાળીને ૫
લીમા એક ટીપું મૂકી જોતુ જો મીકણ ચાપ ત્યારે જાણતુ કે તૈયાર
થયુ જાણી ઉતારી નાખા લેતુ. આ મનમ રૂજવના, પકવવા તથા
વાસુની ચસક તથા વાળા ઉપર લગાડવાના કાગળા આવે છે.

૧૫. મલમ ખીસનો — આરદી કપુર ૪ તોલા, ધરીશ ૪ તોલા,
બોગાતની ડોરી સફેદ ૪ તોલા એ પ્રથમે અડધા દિવસ સુધી છુટતુ
એટલે મલમ તૈયાર થશે, આ મનમ ખીસ જીર ચોપડવાથી મટી જાય.

૧૬. હાંઝેવાનો મલમ — રાગ ટાક ત્રણ, ગુનેચરખાની ટાક ૧,
ગખજર ટાક ૧, ગાળતુ ધી તોલા ૪ પ્રથમ ધી પોષ્ટને તેમા ઉપરની
સાધણી દવાઓ ખાડીને નાખી દેવી આ મલમથી હાંઝેવાને સારો થાય
છે.

૧૭. કાથાનો મલમ બનાવવાની રીત — ૧ જોમ ૪૮કડી, કાપો
જોસ ૩, બતેને કુગીને કીચો છુકો કરવો. પછી ૪ જોમ પીળી રાજ
ને એક વાસણમાં નાખી તેમા અડધી માઇન્ટ આલીવનું તેન નાખી
અગારાપર પીગળાવી તેમા કાથાનો તથા ૪૮કડીના જુમે નાખી મેગરી
દેતુ ગરમીના દહાડામા જીભ સાધારણ ચરખીના મનમ કરતા આ ૧
લામ ગુમક, તાદા તથા નાસુર ઉપર ઘણો સારો છે.

૧૮. ટરપીટનનો મલમ — ૨ રતલ ટરપીટન, ૧ રતલ સાદો
મલમ અને ધીમી ગરમીથી તાવી જમા સુધી જમાય ત્યા સુધી હલાવ
દવાન કરવું આ મલમને સરદીના દરદ ઉપર મમળાથી શાયદો થાય.

— ૧૯. ફરેલા હોઠનો મલમ — શિયાળાની રતુમા હોઠ વખારે
ટાઠ પડનાથી કાઠે છે તેમાં ઉપલ — ૧ જોમ સફેદ મીણ અને ૩ જોમ
મીઠી બદામના તેલને એક નાના વાસણમાં મૂકી એકને તાવી મનમ કરાવ.

તેટલામાંજ તેમાં અડધી ચમચી શુદ્ધાણુ અત્તર નાંખી મેળવી દેવું, પછી એક કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું. આ મેળવણી હોઠ ઉપર ચોપડવાથી ધણે શાયદો થાય છે.

૨૦. બીહીરટીંગઆઇન મેંટ (મલમ) સ્પેનીશ શ્વાઇડનો ધણેજ બારીક જૂઠા ૩ ઔંસ, ડીપ્રીયવોટર ૧૨ ઔંસ એ બેઉને બેળી સુધા ઉપર મુકીને અરધો અરધ ભાગ લિકાળાને બાળી નાંખવો. પછી એક બીજા વાસણમાં ગાળી તેમાં રેજીનસીરેટ ૧ રતલ નાંખી પછી આતસ ઉપર મૂકી મલમ જેવું થાય એટલે ઉતારી ઠંડું પાડવું, અને મળણુ દાકણવાળા વાસણમાં ભરી મૂકવું.

૨૧. બીજી રીત—સફેદ મીણ ૩ ઔંસ, સ્પરમાર્ગીટી ૧ ઔંસ, એ સમજાને એક વાસણમાં નાખી સુધા ઉપર મૂકી ધીમી આંચે એક રસ કરવું અને તે ગધું ગળી જઈને મલમ જેવું થાય ત્યાં સુધી ઢલાવ્યા કરવું. પછી વાસણમાં ભરવું.

૨૨. ત્રીજી રીત—એક વાસણમાં ૫ તોલા મીણ અને ૭ા તોલા આલીવઓઇલ નાંખી સુધા ઉપર મુકીને પીગળાવવું. પછી તેમાં કેન્ધારીડીજનો ધણેજ બારીક જૂઠા ૨ા તોલા નાંખી સારી પેઠે મેળવીને નિચે બિનારવું. બાદ કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું.

૨૩. કંઈચિત્તુનાનો મલમ બનાવવાની રીત—થોડો કળીચુનો લઈ તેને થોડો વખત પાણીમાં રાખી, બપરથી નીતરું પાણી કાઢી નાંખવું. એવી રીતે સાત અથવા તેથી વધારે વખત કરવું, બાદ ચુનાને તકકામાં મુકવી, ગામના ધીમાં મલમ જેવી લાકડીએટ કરવી. એ મલમ ઘુના રના પ્રમગ બપર ચોપડી, દાઝેલ જગ્યાએ મુકવાથી રજ આવે છે કદાચ દાઝેલી જગ્યામાં ખીત થતું હોય તો કરોજ ધોઈ સૂકાયા બાદ નવા રના પ્રમગ મુકવાં.

૨૪. કાળો મલમ બનાવવાની રીત—લોહાની કદાઇમા ૩પી. આ ૨૦ બાર વાટેલો સિંધુર અને તેટલુંજ મીઠું તેલ નાંખવું. ત્યાર પછી તેને હવાની દેવતાની ધીમી આંચ આપવી. અને તેને લાકડીથી ઢલાવતા રહેવું. પણ તે ઉતારાઇ ન જાય, એવી સંભાળ રાખવી. કદાચ બિખરે આવે તો, નિચેથી તાપ જોડો કરી, ઉપર પંખાથી પવન નાંખવો એટલે બિખરે નરમ પડશે બારે મલમનો રંગ કાળો થાય, ત્યારે તેમાં બેચાર ટીપાં ટાકા પાણીનાં નાંખવાં. પછી તેને ધીમીને જેવું, એ વધારે નરમ હોય તો થોડો વખત સુધા ઉપર રાખવું; અને કદાચ થઈ

ગયું હોય તો, તેમાં મીઠું તેલ નાંખવું. આ મલમ મુખમાં અને તેને લગતાં સર્વ દરદારને પકવવા તથા રક્તવર્ષમાં અતી ઉપયોગી છે.

૨૫. લશણનો મક્કમ જનાવવાની રીત:—લીઝું ખાંડેલું લસ-
ણ ૨ ભાગ, ચરમી ૩ ભાગ, એ જાતેને એક વાસણમાં નાંખી ધીમી
આંચપર અડધો કલાક સુધી ખદખદાવવું, અને પછી દાખીને નિચોવી
લેવું. એ મલમને પેદું ઉપર મસળાથી પેટમાંના દુખાવાને તથા સંધ-
હણીને દુખાદો કરે છે. છાતી ઉપર અને જરડાના ઠાઠા ઉપર મસળાથી
માલો મારવો. ૨૬ ને

પ્રકરણ પંદરમું.

પાણી ઠંડુ કરવાના વિવિધ વિધિ મિથ.

૧. પહેલી રીત:—સુરાખારને પાણીમાં પીગાળી તે પાણીમાં
પાણીનું ભરેલું વાસણ મુકી વખતે વખત સુરાખારનું પાણી હલાવતા
રહેવાથી થોડીવારમાં પાણી ઠાડું થાય છે.

૨. બીજી રીત:—સુરાખાર અને નવસાર એ બેને એકઠા પાણી-
માં પીગાળી તેમાં થણું ઉપર મુજબ પાણીનું વાસણ મુકવાથી ઠંડુ થ-
ઈ જાય છે.

૩. ત્રીજી રીત:—કારમેન્ટ ઓફ સોડા, નાઇટ્રેટ ઓફ એમો-
નીઆ અને પાણી એ ત્રણ સરખે ભાગે લઈ તેમાં થણું તે પાણીનું વા-
સણ મુકવાથી તે પાણી ઠાડું થશે.

૪. ચોથી રીત:—સફેદ ઓફ સોડા ચાર ભાગ, નવસાર અડી
ભાગ, સુરાખાર અડી ભાગ, એ બધાને મિશ્ર કરી વાટવાં જ્યારે જોઈ-
એ સારે અઘાર ભાગ પાણીમાં પીગાળી તે પાણીમાં તે પાણીનું વાસ-
ણ મુકવું.

નિચેના દરેક મિશ્રથી કેટલીક ઠંડક જીતવજ કરી શકાય છે તે જા-
ણવા માટે દરેકને છેડે તેની ઠંડકની ડીગ્રી ફેરનહીટ ફ્રી જોખ્યતા માપક
ચંત્રના માપથી આપેલી છે. જે માણસોને એ ચંત્રનો જીવયોગ ખાલમ
નહીં હોય તેવાઓને માટે તેનો ખુલાસો નિચે મુજબ છે. આ ચંત્રમાં
પાંચ હોય છે, તે જ્યારે ૩૨ ના આંકડાપર ઉત્તર રહેલાં જાણે તે
૫૨૨ જેટલી ઠંડક છે અને તેથી વધારે જેમ જેમ વધતી જાય

તેમ ગરબી આટલી ડીમી વધારે છે એમ કહેનાય છે આ વત્રની ૨૧૨ ડીમીથી પાણી ઉકળે છે. હવે બગ્દ કગતા વધારે હઠક દેવ તારે જીવર કહેવા ૩૨ ના આઠકાથી એાછા આઠકા લખવામા આવે છે અને તેમ ૧૧ પાછળ બીન્દ મુકવામા આવે ૥ તે પરથી બળવુ કે બગ્દ કગતા આટલી ડીમી વધારે હઠક છે

૫. પાંચમી રીત—૧ ભાગ એમોનીબમ નાઇટ્રેટ અને એ ભાગ પાણી એ બેને મિશ્ર કરવા જેથી હઠક પાચ ડીમી જેટલી થાય છે

૬. છઠી રીત—૪ ભાગ એમોનીબમ નાઇટ્રેટ અને ૩ ભાગ પાણી મિશ્ર કરી તે પાણીમા બીન્દ સારા પાણીનું વાસણ મુકવાથી હઠક ૧૩ ડીમી જેટલી થાય છે

૭. સાતમી રીત—નવસાર ખાડેનો ત્રણ ભાગ, સુરોખાર ૧ ભાગ, પોટાશ ક્લોરેટ ૬ ભાગ અને પાણી ૧૦ ભાગના મિશ્રમા મુકવાથી હઠક ૭૧ ડીમી જેટલી થાય છે

૮. આઠમી રીત—નવસાર પાચ ભાગ, સુરોખાર પાચ ભાગ, ડેવલસ સોલ્ટ એથના સોડીઅમ સલ્ફેટ ૮ ભાગ અને પાણી ૧૬ ભાગ ના મિશ્રમા મુકવાથી હઠક ૫૦ ડીમી જેટલી થાય છે

૯. નવમી રીત—પાણી ૧૦ ભાગ, સુરોખાર ૬ ભાગ, નવમા ગર ૬ ભાગ, અને સોડીઅમ સલ્ફેટ ૪૫ ભાગના મિશ્રમા મુકવાથી હઠક ૨૩૦ ડીમી થાય છે

૧૦. દસમી રીત—સોડીઅમ સલ્ફેટ ૧૬ ભાગ, હાયડ્રોક્લોરીક આસીડ ૫ ભાગ, અને હલુ પાણી પાચ ભાગના મિશ્રમા મુકવાથી હઠક ૨૦ ડીમી જેટલી થાય છે

૧૧. અગીયારમી રીત—સોડીઅમ સલ્ફેટ ૮ ભાગ, હાયડ્રોક્લોરીક આસીડ ૧ ભાગના મિશ્રમા મુકવાથી હઠક ૪૦ ડીમી જેટલી થાય છે

૧૨. બારમી રીત—૧ ભાગ હાયડ્રોક્લોરીક આગીકમા ૧ ભાગ પાણી મેળવવુ અને પછી તેમા ૩ ભાગ સોડીઅમ સલ્ફેટ નાખવુ જેથી પાચ ડીમી જેટલી હઠક થશે

૧૩. તેરમી રીત—બરફના કટકા ૨ ભાગ, મીઠું ૧ ભાગ આ મિશ્રમા વાસણ પાણીનું મુકવાથી હઠક પાચ ડીમી જેટલી થશે

૧૪. ચૌદમી રીત—બરફના કટકા ૧ ભાગ, મીઠું ૧ ભાગના મિશ્રમા મુકવાથી હઠક ૧-૪ ડીમી જેટલી થશે

૧૫. પંદરમી રીત—બરફના કટકા ૫ ભાગ, હેમેરીઅમ ક્લોરો-

૪૬ ૪ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ૬૩૬ ૧૩ ડીગ્રી જેટલી થાય છે.

૧૬. સોળાંમી રીત:—ખરેફના કટકા ૨ ભાગ, કલેશીઅમ ૩ ભાગ ૩ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ૬૩૬ ૧૩ ડીગ્રી જેટલી થાય છે.

૧૭. સતરમી રીત:—ખરેફ ૩ ભાગ અને કમળેર ગંધકનું તેલ ૨ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ૬૩૬ ૩૨ ડીગ્રીથી ૨૨ જેટલી કરી શકાય છે. આ મિશ્રમાંના દરેકને મેળવીને તેને લાકડાના વાસણમાં મૂકી તેમાં કલહનું વાસણ પાણી ભરીને મુકવાથી ખરેફના વાસણમાંનું પાણી ૬૩૬ કરી શકાય છે.

પ્રકરણ સોળમું.

આમડાં સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

૧. આમડાપર આશામાની રંગ ચઢાવવાની રીત:—ગરમ પાણીમાં ગળા પીગળાવવી, બીજે દહાડે ગરમ કરી તે પાણી આમડાપર લગાડવું.

૨. બીજી રીત:—પ્રથમ નાઇટ્રેટ ઓફ આયર્નને આછા પાણીમાં એક કલાક કુળાવીને બાદ બીજા પાણીમાં ઘસેા પૂરીએટ ઓફ પોટાશ જેને ફેરો સાવનાઈડ ઓફ પોટાશના નામથી પણ ઓળખે છે તે તથા ચોડા સલ્ફ્યુરિક આસીડ નાંખીને તે પાણીને ગરમ કરી તેમાં કુળાવવું.

૩. ત્રીજી રીત:—સલ્ફેટ ઓફ ઈન્ડીગોના પાણીમાં બોળવાથી ચઢે છે.

૪. આમડાપર ચેરો લીલો રંગ ચઢાવવાની રીત:—સ્તીલના ખારીક છુકાને અને નવસાગર ન્યાં સુધી નરમ થાય ત્યાં સુધી પાણીમાં બીજાના બાદ તે મિશ્ર આમડાપર ચોપડીને છાંયડામાં સુકાવા મુકવાં.

૫. જાંબુઓ રંગ ચઢાવવાની રીત:—ગરમ પાણીમાં ૧૮૬ ડી પીગળાવી તેમાં આમડાને બોળવાં, બ્યારે સુકાય ત્યારે પતંગનું ૬૩૬ પાણી હાથથી તે આમડાપર ઘસવું.

૮. આમઠાપર હજુ રંગ ચઢાવવાની રીત:—ગળી અને મુત-
રના પાણીમા ૨૪ કલાક આમઠાને બોળી રાખના બાદ પછી ફટકડી ના-
ખી ચુલા ઉપર મુકી ઉઠાવવું.

૯. લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—પ્રથમ કલોરાઇડ ઑફ ટીન
અને કીંગ ઑફ ટાઈરના પાણીમા ડુબાવીને પછીથી કીરમજના અર્કમા
ડુબાવવા.

૧૦. લુરો પીળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—પતંગના લાકડાને
થેગે રંગ અને ફટકડી એ બેના મિશ્રમા ડુબાવવા.

૧૧. કાળો રંગ ચઢાવવાનો રીત:—એસીટ ઓફ આયર્નને
પાણીમા પીગાળીને તે મિશ્ર પીછીથી લગાડવું.

૧૨. ધેરો લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—પ્રથમ ફટકડી અને
કનારાઇડ ઑફ ટીનના પાણીનો હાથ મારીને તે ઉપર કીરમજના ઉઠા-
વાનો હાથ મારવો.

૧૩. કાગળને આમઠાના કામળની ગાફક મજબુત કરવાની
રીત —ગથકનો તેજબ એ બાગ અને પાણી ૧ ભાગ એ બનેલી મે-
ળવણીમા એ એક સાદો કાગળ જલદીથી બોળી કાઢી તેને સાફ પાણી-
થી ઉતાવળે ધોઈ નાખ્યો હોય તો તે આમઠાના કામળ જેતું મજબુત
થાય છે. પણ પેશા તેજબના પાણીમા તેને બોળવી વખતે તથા તેને બી-
જ સાફ પાણીએ ધોતી વખતે પણીજ ઉતાવળ કરી બોઈએ એમ
કયાથી કામળના ખારીક સુકેમો એક બીજા સાથે વધારે મજબુતીથી મ-
ળી જાય છે. તેથી કાગળને જોર આપે છે.

૧૪. ખીજી રીત —કામળને મજબુત કરવાને વારને આ અવતરણ
જેવી રીત છે સફેદ સાથુના એક કટકાને પાણીમા ઉઠાવી જે ચીકણું
પાણી થાય તેને એક પીછીએ કરીને એક કામળના કટકા ઉપર
લગાડવું અને તે મુમરા બાદ તેની ઉપર ફટકડીના પાણીનો એક હાથ
મારવો. જેથી તે આમઠાના જેતું મજબુત થશે એ રીતથી સાદી ચુમી
સેનાના કાગળો પણ એટલા મજબુત થાય છે કે પછી તેઓ પેતાતું કામ
ખીલકું બજાવતા નથી.

૧૫. જોડા પાણીમાં ન બીજાય તેવી રીત.—જોડાના તળાચા
જરાયાર દેવતા ઉપર ધરી તે ઉપર ક્રેપાલનાગનીસનો હાથ મારવો, અને
જલદીથી સુકાઈ જવા માટે દેતા ઉપર ફરીથી ધગ્યા. આ પ્રમાણે બે
ત્રણ વખત કરવાથી જોડા પાણીમા સીજાયે નહીં એટલુંજ નહીં પણ

તેઓ સાદા જોડા કરતાં લગભગ બમણા વખત ચાલશે.

૧૬. પાણીથી લીભાઈ કરચલી પડી ગયેલા છુટને દુરસ્ત કરવાની રીત.—પાણીથી લીભાઈ કરચલી પડી ગયેલા છુટને આસલેક તેજ લગાડવાથી કરચલી મટી જઈ નરમ થઈ જાયછે.

૧૭. બીજી રીત:—છુટની ઉપર પાગરીનતું નેલ લગાડવું.

૧૮. ખગમમાં છુટ ન ચઢે તેના ઇલાજ:—જો છુટ નવા હોય અને ખગમાં ચઢતા ન હોય તો ફેંચ ચાકતો ધણેજ ખારીક ભુકો કઠ્ઠી કપડાથી ચાળી રાખવો, અને જ્યારે જોઈએ ત્યારે એ ભુકામાંથી યોડો લઈ છુટની અંદર લગાડવો, જેથી છુટની અંદર આમડું સુવાગું તેમજ નરમ થશે.

૧૯. ચોપડીના આમડાના પુઠા ઉપર અક્ષર તથા ચિત્ર પાડવાની રીત:—જે જાતનાં ચિત્ર અથવા અક્ષર કોતરવા હોય તેવાં લોઢાનાં અથવા પીતળનાં બીજા આવે છે. તેવા બીજાં લઈ મધ્યમસર ગરમ કરવાં. પછી ચોપડીના પુઠાના આમડાપર જે ઠેકાણે નામ અથવા ચિત્ર પાડવું હોય તેટલેજ ઠેકાણે રાજ ચોપડીને ઉપર સોનેરી વરખ લગાડવો. પછી પેલું ગરમ હાથેલું લોઢાનું બીજુ તેની ઉપર જોરથી ઢાળવું પછી કપડાથી હુછી કાઢવું, એટલે સોનેરી અક્ષર અથવા ચિત્ર પડશે.

૨૦. બીજી રીત:—આમડાના પુઠા ઉપર ઇંડાની સફેદી લગાડી જરા તેમની આગળી ઉપર ફેરવીને ઉપર સોનેરી વરખને ઢાળી તેની ઉપર મધ્યમસર ગરમ હાથેલું લોઢાનું અથવા પીતળનું કોતરેલું બીજુ જોરથી ઢાળવું. એટલે જે જાતનું બીજુ હશે તેવું ચિત્ર પડેલું જણાશે.

૨૧. ત્રીજી રીત:—ચોપડીના પુઠા ઉપર પહેલા ગમમારડીકનો (એક જાતનો શુદ્ધ) ખારીક ભુકો કરી છાંંડવો. પછી તેની ઉપર સોનેરી વરખ મુકી ઉપર પ્રમાણે ગરમ હાથેલું લોઢાનું બીજુ જોરથી ઢાળવું.

૨૨. રૂપેરી અક્ષર તથા ચિત્ર પાડવાની રીત:—જેમ ઉપર સોનેરી અક્ષર અથવા ચિત્ર પાડવાની રીત છે. તેજ પ્રમાણે બીજાને ગરમ કરી બનાવવું. પણ એમાં તરફત એટલોજ કે સોનેરી વરખને બદલે રૂપેરી વરખ લેવા.

૨૩. કીડના આમડાના બનાવેલા ફેંચ મોજાને સાફ કરવાની રીત:—મોજાને હાથમાં પહેરીને જેમ આપણે આપણા હાથ ધોતા હોઈએ તેમ આ મોજા તદ્દન સાફ થાય ત્યા સુધી રૂપીરીટ ઓફ ટરપી નટાઈનથી ધોવા બાદ ગરમ જળા ઉપર અથવા જ્યા હવા આવતી થયાનો સારો રસ્તો હોય ત્યા ટાંગી મુકવા જેથી ટરપી-નટાઈનનો પામ નીકળી જશે.

૨૪. આમડાંને ડુગથી બચાવવાની રીત:—પાપરો લીઝીયમ આરીડ આમડાંને લગાડવાથી તેના ઉપર ડુગ આવતી નથી. જો ડુગ આવી હોય, તો તે જગોને ચૂકાં કપડાંથી લુછી નાંખીને ઊપર જણાવેલું આરીડ લગાડવાથી આમડું સાફ થશે. છુટ આવવા જોડાને ડુગ આવી હોય તોપણ આ ઉપાય કામ લગાડવો.

૨૫. આમડાંને પાણીથી બચાવવાની રીત:—અજરોનું બાળેલું તેડ ૧ ખાટલી, બકરાની ગરબી ૧ રતલ, પીણું મીઠું ૦.૧ રતમ, સાધારણ રાજ ૦.૧ રતલ, એ સવળાવાનાં લઘુ ધીમા આગી ઉપર પકાળવા. છુટ અને જોડા તદ્દન નવા અને સાફ હોય ત્યારે તેમને લગાર મરગ કરી આ મેળવણી આખા ભાગ ઉપર ચોળીને લગાડવી, આખું આમડું તેથી બીજાનય તેમ કરવું. આમ કરવાથી છુટ આવવા જોડામાં પાણી આડી શકશે નહીં.

૨૬. આમડું નરમ અને વળે તેમ કરવાની રીત:—છુટતું નરમ આમડું સાફ કરવા માટે જીસેરાઇન જેવી બીજી કોઈ વસ્તુ નથી આમડું તેનાથી નરમ અને સહેલથી વળે તેવું થાય છે.

૨૭. જોડા ઉપર પાણીની અસર ન થાય એવી ત્રીજી રીત —રાજ ૧ ઓંઝ, ચરબી ૪ ઓંઝ, મીઠું ૧ ઓંઝ, એ બધાને દેવતાપર પીગાળીને તેમાં ૬ ઓંઝ ટરાજુટ ઓઇલ નાંખવું. આ મિશ્ર જોડાનાં તળીયાં તથા ઉપરના ભાગપર લગાવીને દેવતા પાસે રાખી ધસવાથી જોડા પાણીથી બીજતા નથી.

૨૮. ચોમાસામાં લીજાએલા જોડાને ચૂકાયા પછી ચમકાઇ જતા અટકાવવાની રીત:—બીજાએલા જોડામાં ચણા ભરી રાખવાથી સધળી બીનાશ સુધી લેશે, અને તેથી કરીને તે ચમકાઇ ગયા પિના સુકાઇ જાય છે.

૨૯. આમકાના સામનને પાણીસ ફરવાની રીત:—ગોળ ૦.૧ ઓંઝ, ડાળળ ૧ ઓંઝ, તેલ ૧ ઓંઝ, સરેસ ૧ ઓંઝ, અને હીરાદખણ ૧ ઓંઝ એ સધળાંને વાટીને મિશ્ર કરી આમડા ઉપર ધસથી ધસવું.

૩૦. જોડાપર પીણેરંગ ચઢાવવાની રીત:—વિશાલતી લાલ ફગને આલકોદોલ અથવા રેટીફાઇડ સ્પીરીટમાં પીગાળી તેમાં કપડાનો ડુબો ડુબાથી જોડાપર ધસીને તેપર સારી પેઢે છુસ ધસવાથી અગ્રકતો પીગા રંગ ચઢેલા દેખાશે.

મકરણ સતરમું.

કુવા શોધી કાઢવા સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન વિચાર

કોઈ કોઈ ઠેકાણે વગર બોલેલા ગામડીઆ લોકોમાંથી પણ મગ-
તકારીક શોધ કરનાર લોકો મળી આવે છે. તે એના કે તેના કુટુંબ ગોધથી
મોટા પિંદાનો પણ આશ્ચર્ય પામે છે. લૂગડા વણવાના સયાડી મુક્તી
એક હાથે ગોધી કાઢી હતી, અને આકાશમાં બલૂન ઊડાવવાડી કમા
એક ધોળીએ ગોધી કાઢી હતી તેમજ આકાશમાંના ચંદ્રોની ગતિ પ્રથમ
જાણ્યાં જ્યાં લોકોએ શોધી કાઢી હતી

આપણા દેશમાં હતાક મહેલા અથવા નવા કુવા ગોધી કાઢનાર લોકો
ગાંધી ઠેકાણે હાથડે, તેઓની મગતકારી વાનો માની શકાય નહીં એ
ચાહે. જેતંગા વધે મરણી જમીન કોપડે, તેમાં કુવો કે વાની ખેતરના
ધણીની છાંડ થાય છે, ત્યારે તે ધણી ખેતરમાં પડેલ ઠેકાણે ખોદી જુવેડે
પણ હા ખાશ ખાણી નીકળે છે પછી તેને માફ દે છે કે કુવામાં ગા
મનો એક વારવાડ અથવા કાળી કે જાવે—ના ગોળી કાઢે છે એવું
માનવાને ખેતરનો ધણી તેને આશ્ચર્ય કરીને તથા કાંઈ આપવાનું કરીને
તેડી લાવે છે તે માણસ ખેતરમાં જમીને ઉપર ઉપરથી પ્રથમ માનીને
તપાસ કરે કે પછી તેને શકે પડે તે જગ્યાએ એક કે બે હાથ ઉડો
ખાડો ખોદાવે છે એટલા ઉપરથીજ તે કદી આપે છે કે આ ઠેકાણે કુવો
નીકળશે કે નહીં નીકળે, અથવા આ ઠેકાણે ખાડ પાણી છે કે મીઠું છે.
વળી એવું કહેવાય છે કે જો તે ખાડમાં ગાળી જમીને જે કુવામાં
મેમે, સા સુધી જમીન ચડેલી છે એવું કુવો ગોધનાર કહે છે, અને જો
ચોટે ચોટે આપણા દેશમાં પ્રસિદ્ધ થતી જાય છે, અને આપણા દેશ
કાળમાં નાશ પામતી જાય છે જે જાતને આપણે નજીક મળતા હો-
યે તેમાંથી શોધ કરતા ગોળી ઉપયોગી બાબત મળી આવે માટે મર
બાળતોનો મારી પેટે શોધ થયો જોઈએ તે શોધ નાણાંથી, અને હોમી
આરીથી થઈ શકે પણ આપણા દેશમાં જેની પામે નાણાં છે તેની પામે
ધણી કરીને અકલ્પની ખામી છે, અને જોઈએ અપર છે તેઓની પાસે
નાણાંની ખામી છે તેથી હરેક બાળતનો શોધ થઈ શકે નથી, અને
નાણું અને અકલ્પ એ એક ઠેકાણે મળી આવે એવો વખત આવશે
જોઈએ જુની કમાગો નાશ પામશે એવો નબર છે માટે દાનના વિ-

દાનોએ અને શીગતોએ એ વિશે વિચાર કરવો જોઈએ. અને શોધ કરનારાઓને હરેક પ્રકારની મદદ આપવી જોઈએ, કે જેથી આપણા દેશનું બહુ થાપ ઉપવન રહસ્ય એવા નામની એક ચોપડી હિંદુસ્તાની ભાષાની કવિતામાં કાશીમાં ગવત ૧૯૨૩ માં છપાઈ છે તેમાં કેવી ભુમીમાં જાગ કરવો, અને કેવી જગ્યામાં કમ જાતના ઝાડ વાવવાં છતાં લખેલું છે તેમાં કૃપા વિશે છેલ્લું પ્રકરણ છે તેનો સાર નિચે મુજબ છે.

૧. પહોલી રીત—પાણી વગરની જગ્યામાં જો નેતરનાં ઝાડ હોય, તો તે ઝાડથી આયમણી જગ્યાએ ત્રણ હાથ ઉડું પાણી છે એમ સમજવું.

૨. બીજી રીત—જાણુડાના ઝાડની પાસે પૂર્વ દિશાએ સાપના થણા રાફડા હોય, તો ત્યાંથી દક્ષિણ દિશામાં ત્રણ પુરખ જેટલે એટલે માગદશ હાથ ઉડે પાણી હોય.

૩. ત્રીજી રીત—જાણુડાના ઝાડથી ત્રણ હાથ છેટે દક્ષિણ દિશામાં રાફડા હોય, તો તે દેકાએ જમીનમાં ૨૦ હાથ છેટે પાણી છે એમ સમજવું.

૪. ચોથી રીત—બોગડીના ઝાડથી પૂર્વ દિશામાં રાફડા હોય, તો ત્યાંથી પશ્ચિમ દિશાએ ત્રણ પુરખ જેટલે જમીનમાં પાણી છે એમ સમજવું.

૫. પાંચમી રીત—બેહેડાના ઝાડ પાસે દક્ષિણ દિશા તરફ રાફડા હોય, તો ત્યાંથી પૂર્વ દિશામાં દોઢ પુરખ જેટલે જમીનમાં પાણીની સેર જાણવી.

૬. છઠી રીત—હરેક જાતના ઝાડના મુળમાં એક હાથ ઉપર થણાં દોઢાં હોય, તો જાણુડા કે ત્યાં સાગચાર પુરખ જેટલે ઉડે પાણીની સેર હોય, માટે ત્યાં કૃપો કરવો.

૭. સાતમી રીત—મહુડાના ઝાડથી ઉત્તર દિશાએ સાપનો રાફડા હોય, તો ત્યાં પાંચ હાથ ઉડું પાણી છે એમ સમજવું.

૮. આઠમી રીત—વીરણના ઊંડ અને ધૂરા જ્યાં લીલાં રહેતા હોય, તે જગ્યાએ પાણી વગરની સુકી જણાતી હોય, તો ત્રણ જાણુડાં કે ત્યાં એક પુરખ જેટલે ઉડે પાણી છે.

૯. નવમી રીત—માટી સહિત એટલે પોકળ અને તેલી રંગની હોય તો ત્યાં ખાત્રી પૂર્વેક પાણી નીકળે છે.

૧૦. દસમી રીત—ઉનાળામાં જો જમીનની સપાટી ઉપર બીનાશ હોય અથવા લીધું ધામ અને નાના યુગડાં ઉગ્યાં હોય, ત્યાં પાણી પાગે નીકળે છે.

૨૧. અગીયારમી રીત—રેતાળ જમીનનું મેદાન હોય, અને

તેનો ઉપર મેઘરવો અગર ઝાકળ પડી હોય ત્યા તથા જે જગોપર કાળી ચાચવાળા પક્ષીના ટોળાં એકેલા હોય ત્યા પાણી નીકળે છે

૧૨. ખારમી રીત — જ્યા સગી અથવા ખીજડાના ઝડોનું બેટકું હોય, ત્યા પાણી નીકળે છે

૧૩. તેરમી રીત — હુગરાક જમીનમાં પાણી જલદી ચાપ છે વળી જ્યા જમીનની મગાની દગતી ચી જાય, ત્યા ખોદવાથી પાણી નીકળે છે

એ રીતે બીજી પણ ઘણીક રીતે પાણી નોવાય છે પણ તે જો નાર ભોંકા પ્રસિદ્ધ કરતા નથી તેથી એવી અગત્યની વિદ્યા અધ્યાસમાં રહી છે જો તે ભોંકા એવી વાતો પ્રગટ કરે તો તેથી સર્વત્ર બહુ લાભ થાય ખાદ રાખનું કે કૂવો ગાળતા ચીકણી માગી (ચરખી અથવા ચદ ણી) અથવા રેતીનો થર આવે તો ત્યા ધણુ કરીને પાણી ચતુ નથી

પ્રકરણ અદારમું.

ધાતુ સંબંધી લિન્ન લિન્ન હુતરનો સંગ્રહ

૧. બનાવદી સોણ બનાવનાની રીત — ચોખ્ખુ ત્રાસુ ૧૦૦ બાગ, જમત અથવા કલાઈના કટકા ૧૭ બાગ, મેગીશીઆ ૬ બાગ, નવસાર ૩૦ બાગ, કળીચુનો ૧૧૦ બાગ, ક્રીમ ચોપ ટાર્ટ ૯ બાગ, ૫ હેના ત્રાનાને ગાળીને બાદ તેમાં મેગીશીઆ, નવસાર, ચુનો અને ટાર્ટર એ બધાનો ભુખે અનુક્રમે થોડો થોડો નાખી હલાવતા જતુ બહુ નાખી રહ્યા પછી ૦૧ કલાક ખુબ હલાવીને છેવટે જસત અથવા કમાઈના બારીક કટકા કરીને થોડા થોડા નાખી હલાવતા જતુ, ત્યાર પછી કુપડીને દાઢી દધ ૩૫ મીનીટ મુધી ખુબ મરમીની આચ દેવી આ પ્રમાણે બનેલી ધાતુના ઝીણા પતરા થઈ શકે છે, અને તેપર સરસ ચોપ પણ ચ દી શકે છે, વળી તે જલદીથી ઝાણુ ચતુ નથી, આ જ્યારે ઝાણુ પડે ત્યારે જરા ખટાચ લગાડવાથી તેનો અસલ રંગ પાછો આવે છે

૨. ચીનાઈ ચાંદી — જસત ૧૮ બાગ, ત્રાસુ ૬૫ બાગ, નીકન ૧૩ બાગ, ચાદી ૨૦ બાગ, મજબેન ૧૨ બાગ

૩. ચીનાઈ રૂપુ કરનાની રીત — ત્રાણુ ૫૫ બાગ, ૧૮૦ બાગ જસત, નીકન ૧૩ બાગ, રૂપુ ૨૦ બાગ, અને ૧૨ બાગ ડોનાઈટ ચોપ આવર્ન નાખી ધાતુ

૪. ઘંટ માટે ધાતુ બનાવવાની રીત.—૭૧ ભાગ ત્રાંચુ, ૨૬ ભાગ કલાઈ, ૨ ભાગ જસત અને ૧ ભાગ લોખંડ.

૫. મોઢા ઘંટ માટે ધાતુ.—૧૦૦ રતલ ત્રાંચુ, અને ૨૦ પી ૨૫ રતલ કલાઈ.

૬. ઘંટડીઓ માટે ધાતુ.—૩ રતલ ત્રાંચુ અને એક રતલ કલાઈ.

૭. ઘંટ બનાવવાની ધાતુ.—૪૮ ભાગ ત્રાંચુ અને ૨૨ ભાગ કલાઈ એ બનેને ગળળી ગિચ કરવા એટલે ઘંટ કરવાની ધાતુ તૈયાર થશે. સાધારણ રીતે એવે અનુમાન થાય છે કે ઘંટ જેમ જેમ મોઢા કરવા હોય તેમ તેમ કલાઈનું પ્રમાણ ઓછું તેવાય છે, અને ધડીઆળા પગેરે કરવાની મેળવણીમાં થોડુંક જસત પણ મેળવાય છે.

૮. ચાંદ માટે ધાતુ.—૫૦ ભાગ ત્રાંચા સાથે ૪ ભાગ જસત લેતું. આ ધાતુ ચાંદ પાકવાના કામમાં વપરાય છે.

૯. બીજી રીત —ત્રાંચુ ૮૬ ભાગ, કલાઈ ૮ ભાગ અને જસત ૩ ભાગ ભેગા ગાળવા.

૧૦. ત્રીજી રીત:—એક ધાતુ બાળવાની ત્ર્યમાં ૭ મેર ત્રાંચુ નાખીને ગાળતું, બ્યારે ત્રાંચુ ગળાઈ રહે સારે તેમાં ૩ મેર જસત અને ૨ મેર કલાઈ નાંખવી. એ ત્રણે ધાતુ સાથે મળી જવાથી ચાંદ બનાવવાની ધાતુ થાય છે કે જે પૂતળાં, ચાંદ વગેરે બનાવવાના કામમાં આવે છે.

૧૧. ધરેણાં માટે ધાતુ:—૭૨ ભાગ ત્રાંચુ, ૩ ભાગ કલાઈ, ૧૮ ભાગ જસત અને ૨ ભાગ સીસું લેતું.

૧૨. બીજી રીત:—૮૩ ભાગ ત્રાંચુ, ૧૭ ભાગ જસત, ૧ ભાગ કલાઈ અને ૧૦ ભાગ સીસું વાપરવું.

૧૩. રૂપા જેવી ધાતુ બનાવવાની રીત.—ત્રાંચુ ૮ ભાગ, ની-કલ ૪ ભાગ અને ૩ ભાગ જસતને મુસમાં નાખી પીગાળવું.

૧૪. પીતળ કરવાની રીત.—સામાન્યર શેર ત્રાંચુ લઈને કુદલી-ગાંઠિ, નાંખી દેવના ઉપર મુકી ગરમ કરવું અને બ્યારે જરાબર ઓગળી રહેવા આવે સારે તેમાં ૧૦૦ શેર જસત મેળવવું એટલે એ બેની મેળવણીથી પીતળ તૈયાર થશે.

૧૫. બીજી રીત:—એક ભાગ જસત લઈને ચરમાં નાંખવું. અને તેના ઉપર કાળી ચીકણી માટી નાંખવી અને તે જસતથી ત્રણ ગણું ત્રાંચુ લેઈ તેમાં નાંખવું અને તે જથ્થા ઉપર ક્રમશઃ ખાંડી તેના જુદા નાંખવો પછી તે મુસને માટી વની છાંંડી લઈ તેને ચરમાં ઉપર મુકી

ધામી ધીમી આમ દેવી એટલે જસતં ઝોગણી તેની બાદ યશ અને તે માટીમાં ધબને ત્રાંબામાં પ્રવેશ કરશે, અને પછી ત્રાંબા સાથે મળ્યાથી તે ત્રાંબુ સંવોલક પીતળ બનશે.

૧૬. ત્રીજી રીત:—૧ શેર ત્રાંબુ અને ૫૬૨ રૂપીઆભાર જસતં એકઠું કરી ઝોગણીનું. એટલે પીતળ થાય છે તે રંગે ધણુ સરસ થાય છે અને સોનાજેતુ દેખાય છે અને તે યજ્ઞો વિગરે કરવામાં ઉપયોગી થઈ પડે છે.

૧૭. ચોથી રીત:—૧ શેર ત્રાંબુ અને ૭૫૨ જસતં એ પતિ-ને ઝોગણીનું, એ જલતના પીતળના વાસણ વગેરે બવહારીક કામમાં ઉપયોગી છે.

૧૮. પાંચમી રીત:—૪ ભાગ ત્રાંબુ અને ૩ ભાગ જસતં એ પ્રમાણથી બનેલા પણુ પીતળની યાળીઓ લોટા વિગેરે વાસણ બનાવે છે. તેમાં ૨૫ રૂપીઆભાર જસતં ત્રણ ભાગને બદલે નાંખ્યાથી જે પીતળ થાય છે તેને ઠાકું પાડી દીપીને વાસણ બનાવે છે. અને શેર ત્રાંબામાં પોણોશીર જસતં નાંખીને પીતળ કરેલું હોય તો તેને ગરમ કરીને દીપ-તું અને તેના ધાટ ધડવા આવા પીતળમાં કડકપણું તથા ખરડતા વ-ધારે હોય છે. અને તેને ધડતાં તમડો પડે છે. અને ત્રણ દીપસાથી ઝોછા પ્રમાણમાં જસતં નાંખ્યાથી ઉપર જોઈતું બરડ થતુ નથી, અને તેથી ક-રી તમડો પડતી નથી.

૧૯. કાંચુ બનાવવાની રીત:—કાંચુ એ પીતળ જેવીજ મિશ્ર ધાતુ છે, અને તેના બે પ્રકાર છે. પહેલા પ્રકારમાં પાંચ ભાગ ત્રાંબુ અને ત્રણ ભાગ કથીર એ બેને મિશ્ર કરી ઝોગણવા એટલે કાંચુ થશે આ કાંસાની યાળી, વાડકા, ઝાંઝ વીગેરે બને છે.

૨૦. બીજી રીત:—૧૩ ભાગ પીતળ અને ત્રણ ભાગ કથીર એ બેની મેળવણી કરવી. એની હલકી ચીજો બને છે. જેનું પીતળ હોય તે-ના પ્રમાણમાં કથીર કમી બદલતી લેવું. એટલે જો પીતળ મારે હોય તો કથીર વધારે મેળવવું અને જો શીકું હોય તો કથીર યોડું નાખવું.

૨૧. વિજાયાતી વીંદીઓ કરવાનું સોનું:—ચોખ્ખું ત્રાંબુ ૬ પે-નીવેટ અને ૧૨ ઝેન, ચોખ્ખી ચાદી ૩ પેનીવેટ અને ૧૬ ઝેન અને સોનું ૧ ઝોસ ને ૭ પેનીવેટ એ બધાને મેળવી ઝોગણવાં આ સો-નાના એક ઝોસના ૩૦ રૂપીઆ એટલે ગાર રૂપીએ તોલે પડશે

૨૨. સાત રૂપીએ તોલવાળું સોનું બનાવવાની રીત:—જો-

ખજુ ત્રાંજુ ૮ ઓંસ ને આઠ પેનીવેટ, ઝોખખી ચાંદી ૧૦ પેનીવેટ, અં-
ને એક ઓંસ નાણુનું સોનું એ જમને ઝોગાળી સોનું જનાવવું.

૨૩. તોપ જનાવવાની ધાતુ:—ત્રાંજુ ૯ ભાગ અને કલાઈ ૧ ભા-
ગને સાથે ગાળીને મેળવ્યાથી તોપ જનાવવાની ધાતુ તૈયાર થાય છે.

૨૪. સોના અથવા રૂપાનો રસ કરવાની કૃત્તી:—ગાળેલો સા-
જુ, ખડીઓખાર અને વેનિસગાદ એ પદાર્થો સમ ભાગ લઈને તેની ક-
પડ છાણુ જૂડી એકત્ર કરવી. અને રસ કરવા માટે ધાતુ મુસમાં નાંખીને
તેમાં તૈયાર કરેલો જુકો થોડો નાંખવો એટલે તરતજ રસ થઈ જાય છે.

૨૫. ત્રાંજુ અથવા પીતળનો રસ કરવાની કૃત્તી:—સુરોખાર,
ટાર્ટર અને મીઠું એ પદાર્થો સમ ભાગે લઈને સર્વનો ખારીક જુકો કરવો
અને જે ધાતુનો રસ કરવો હોય તે મુસમાં નાંખીને તેમાં ઉપર લખેલા
મિશ્રણનો જુકો થોડો નાંખીને તે મુસને તાપ દેવો એટલે તરતજ રસ
થઈ જશે. રસ થયા પછી તે મુસમાં પાણી મારફ હાલવા માટે લાં મુધી
થોડો થોડો જુકો નાંખતા જવું. સાર પછી મુસનો રસ થયા પછી મુસ-
માંથી રેડીને લમડી પાડી મુકવી.

૨૬. ગમ્મે તે ધાતુનો રસ કરવાની કૃત્તી:—સુરોખાર ૨ ઓંસ,
ટાર્ટર ૧ ઓંસ, અને ગધક ૧૦ ઓંસ આ સર્વ પદાર્થોનો ખારીક જુકો
૧ ઓંસ લઈને તેમાં તૈયાર કરેલો જુકો મેળવવો અને તે મિશ્રણ એક
નવી મુસમાં ભરીને તેને તાપ દેવો એટલે તે ધાતુનો રસ જલદી થશે.

૨૭. કથીરનો રસ રચ્ચ કરવાની કૃત્તિ:—ચંદ્રસ અને સુરો-
ખાર સમ ભાગે લઈને તેનો ખારીક જુકો કરવો એટલે રસ રચ્ચ થાય છે.

૨૮. સોનાના દાગીનાને ઉકાળો આપવાની રીત:—(અમેરી-
કાની) કાલકોથર ઓષ વિદ્યીપલ ૩ ભાગ, નવસાર ૨ ભાગ અને જંગાલ
એક ભાગ આ સર્વ જથ્થોસો વાટીને તેનો જુકો કરીને મુકવો; અને જે વ-
ખતે સોનાના દાગીનાને ઉકાળો આપવાનો હોય તે વખતે દાગીનાને ઠંડા
પાણીમાં બોળીને તેપર તૈયાર કરેલો જુકો બભરાવવો; પછી તે દાગીનાને
કામલાના દેવતાપર તપાવીને ઠંડા પાણીમાં બોળીને એલવો; એ પ્રમાણે
ચાર પાંચ વખત કર્યાથી સોનાને ઉત્તમ પ્રકારનો રંગ ચઢે છે.

૨૯. સોનાના દાગીનાને ઉકાળો દેવાની દેશી રીત:—પાણી,
મીઠું અને કોકમ અથવા આંગલી અગર લીંજુનો રસ એકત્ર કરી તેમાં
સોનાના દાગીના ઉકાળવા.

૩૦. રૂપાના દાગીનાને ઉકાળો દેવાની દેશી રીત:—આંગલી

પાણીમા ચોળીને તેમા દાગીના નાખીને ઉકાળવા એટલે સારા ઉકાળા બેસમે
 ૩૧. સોનાના દાગીનાને ઉકાળો દેવાની ફ્રાન્સ દેશની રીત:--
 નવસાગર ૪ ભાગ, જગાલ ૪ ભાગ, સુરોપ્પાર ૧ ભાગ, એ જથ્થાસોને
 સરકામા વાગીને સોનાને લગાડે છે તેથી કરીને સોનું ખુબ ઉજાવળ થાયછ

૩૨. જર્મન સીલવર બનાવવાની ધાતુ —આ ધાતુના બના
 તેના વાસણુ વિગેરે ઘણી વસ્તુઓ લાગમા સુરોપીઅન તથા ખીજ ઘણા
 લોક વાપરે છે અને તે વાસણો ઘણા સુદર અને નમકતા થાય છે અને
 નેત્રા ચકચકાટ ઘણા દિવસ સુધી કાચમ ગ્હે છે, તેથી તેનું જર્મનનુ રૂપ
 એવું નામ આપ્યું છે વળી ઘડીઆલોના ઘર વિગેરે ખીજ ઘણી ચીજો
 એનીજ બનાવવામા આવે છે તેની મેળવણીના પ્રમાણે—નાયુ ૫૦ ભાગ,
 નીકલ નામની ધાતુ ૨૦ ભાગ, અને જસત ૩૦ ભાગ આ સર્વની મેળ
 વણીથી બનાવેલ ધાતુ રૂપા જેવી ચમકતી અને નમ્મ થાય છે

૩૩. બીજી રીત —નાયુ ૫૦ ભાગ, નીકલ ૨૬ ભાગ અને જસત
 ૨૪ ભાગ આ સર્વની મેળવણીથી બનાવેલ ૩૫ ઉપરના પ્રકાર કરતા
 માફ થશે

૩૪. ત્રીજી રીત —નાયુ ૪૧ ભાગ, નીકલ ૩૩ ભાગ, લોહુ ૨૧
 ભાગ અને જસત ૨૪ ભાગ આ મિશ્રણના ધાતુના તાર, પતંગ કાગવા
 હોય તે જરા તાપ દહીં દીપવી

૩૫. જર્મનસીલવર સારૂ કઠનારી મેળવણી —૧ ભાગ ઓ
 લીવ ઓઈન, ૧ ભાગ સ્પીરીટ ઓફ માલ એમેલીએઝ, ૨ ભાગ ચુનો
 અને ૧ ભાગ પાણી લઈ સમજાને એક રસ કરી લાઠી જેવું બનાવી
 ખુબ ઘસવું એટલે ચકચકીત થશે

૩૬. જર્મનસીલવર માટે રેવણુ —૪ ભાગ સાધારણુ જર્મનસી
 લવર અને પાંચ ભાગ જસત લઈ પીંગળાવી એક રસ કરવું

૩૭. કાંસુ પ્રવાહી બનાવવાની રીત:—૧ પાઉન્ડ જલ્દેદ રાગ
 કામા ૧ ઓસ નવસાગર, ૦૧ ઓસ ફટકડી અને ૦૧ ઓસ મોમલ નાખી
 પીંગળાવવું પછી કામમા લેવું

૩૮. છરી કાટા ચળકતા કરવાની રીત —એક તરખા વજન
 ની ખારીક મેવમાની ભુજી અને ચોડાખાગ લઈ તેમા થોડું પાણી ઉ
 મેરી તે પ્રવાહી છરી કાટા ઉપર ધમવાથી ચકચકીત થશે

૩૯. જલદી ગળે એની ધાતુ —આ ભાગ ખીરમય, પાંચ ભાગ
 રીસ અને ત્રણ ભાગ કમ્પ લઈ સમજાને પીંગાવવું

૪૦. ખીછ રીત.—જે ભાગ ખીરમય, પાંચ ભાગ સીમું અને ત્રણ ભાગ કલાઈ લેઈ સધજાને પીંગળાવવું. આ ધાતુ ગરમ ઉકળતા પાણીમાં પણ પીંગળી જાય છે.

૪૧. ત્રીછ રીત.—ત્રણ ભાગ સીમું, જે ભાગ કલાઈ અને પાંચ ભાગ ખીરમય લઈ સધજાને પીંગળાવવાં

૪૨. ઉચી ધડીઆળોના રંગ માટે ધાતુ:—પારીસના ઉંચી ઠા-
રીમરીના ધડીઆળો માટે નિચેની મેળવણી વપરાય છે. ૭૨ ભાગ ત્રીણ,
૨૬-૫૬ ભાગ કલાઈ, અને ૧-૪૪ ભાગ લોખંડ

૪૩. ત્રાંખાપર પક ચઢાવવા માટે રૂપેરી ભુઠી:—૩૦ ઝેન
નાઈટ્રેટ ઓફ સીલ્વર, ૩૦ ઝેન સાધારણ નીમક અને સાડા ત્રણ ડ્રામ
કીંગ ઓફ હાઈડ્રે લઈ સધજાને મિશ્ર કરી પાણીમાં બીજવી લગાડવું.

૪૪. લોહ અને રૂપર જોડવાનો ફેલ:—લાખને વાદીને ત્રણ
આઠવાડીઆં સુધી લાઈકર એમેનીઆમાં બીજવી રાખવી એટલે તે પા-
રદશક થઈ જશે. આ રીતે તૈયાર કરેલી લાખને બને કટકાપર લગાડી
તેમને બેમા કરી મજબુત દબાણ નિમે મુકી દેવા. આમ કરવા પહેલાં
લોહને ૧ ભાગ હાઈડ્રાક્યોરીક અને ૪ ભાગ પાણીના મિશ્રમાં જે ત્રણ
કલાક રાખી મુકીને ગરમ પાણીમાં સારી પેડે ધોઈ નાખવું.

૪૫. લોખંડ અથવા ગજવેલ ઉપર જલદીથી ક્રોતરવાની
રીત:—પ્રથમ ધાતુના કટકાને જરા ગરમ કરીને ઉપર મીથુનો કટકો
ધરાવેા અને ધીમે ધીમે ફરવતા જરૂ. જેથી સધજા સપાટી ઉપર એક
ગરમો થર આવી રહેશે બાદ તેને ઠંડો થવા દઈને તે ઉપર સોય અ-
થવા ખીજ અણીદાર હથીઆર વડે ખીત ક્રોતરવું. આ રીતે તૈયાર કર્યા
પછી તે ઉપર વાટેલું આયોડાઇન છાંટવું અને તે ઉપર જરા પાણી નાં-
ખીને સધજાને ઊટના વાળની પીછી વતી ધીમે ધીમે મેળવીને એક
અરખું લાદી જેટું કરવું. આ પ્રમાણે કર્યા પછી તે લાદી પીછીવતી ક્રો-
તરેલી જગ્યા ઉપર જેટલું ઉંડું ક્રોતરવું દોષ તે ઉપર આધાર રાખીને
ઝોડથી જાંચ મિનિટ સુધી ફરવતા રહેવું, અને છેવટે સાદ પાણીમાં ધોઈ
નાખવું જે માથુસો રસાયણ ચાલુ વાંચ્યાબાદ આયોડાઇનના ગુણથી
પાકેર દર્શા તેઓના લક્ષમાં સહેજ આવશે કે આ લાદી યોગ્ય દિવસ
રાખવાથી ફરીથી કામમાં લઈ શકાશે જેઓ ધાતુ ઉપર ક્રોતરવાનું કામ
શીખતા દોષ તેમને આ રીતેની રીત ફીક પડશે

૪૬. લોહને ત્રાંખા જેવો રંગ ચઢાવવાની રીત:—નાઈટ્રીક

એટલીકમાં થોડા ત્રાંખાના કડકા નાંખવા એટલે તે થોડીવારમાં પીંગળી જશે. બાદ તેમાં લોઢાની સાથે ચીજ ભોળી કાઢવાથી તે તાંજા જેવા રંગની થાય છે.

૪૭. લોઢાને પોતાદ જેવું કરવાની રીત:—લોઢાને લાલચોળ તપાવી તેની ઉપર પૂસીએટ, ઓદ પોટાસ ધમવો એટલે તે પીંગળવા માંડશે પછી તેને પાણીમાં બોળવાથી ઉપર લખેલો ગુણ આવે છે.

૪૮. ત્રાંખામાંથી રૂપુ જૂદુ પાડવાની રીત:—એક અડમાને નાઈટ્રિકઆસીડમાં નાંખશે તો તુરંત તે પીંગળી જશે બાદ તેમાં લુખ્ય નાંખવાથી રૂપુ તેની માથે મળી એક જૂઝીના આકારમાં નિમે બેસશે.

૪૯. વિસાચતી ખંધુકોની ચાંપોને પાણી પાવાની રીત:—નવસાગર ૪ શેર, પાણી ૭ા શેર, ચુદ કરેલો ટંકાચુનાર ૨ શેર, ફ્રેંચ લાસદાઈ એ બધાને એકઠાં મેળવી વાપરવાં.

૫૦. ખીજી રીત:—નવસાગર ૩ શેર, પોટાસ ૧ શેર, પાણી ૧ ગણ, સરકો ૧૫ા શેર એ મિશ્ર કરી ચીને ગરમ કરી પાણી પાડું.

૫૧. હરકોઈ વાસણ ઉપર રૂપાને ગીદર ચઢાવવાની યુક્તિ:—કાંઈ પણ વાસણ ઉપર રૂપુ ચઢાવવા સાથે પ્રથમ રૂપાનું પાણી કંચું પડે છે, તેના ૭ માત પ્રકાર છે. પ્રથમ બેટેરીની મદદથી રૂપાનું પાણી તૈયાર કરી જે વાસણ ઉપર ઢોળ ચઢાવવો હોય તેને પ્રથમ ખટાસમાં બોળા રેતીથી સાથ કરી ખટાસ કાઢી નાંખવી. પછી પાણીથી ઘોઈ કાઢી નાંખવી. પછી જસતના તારની સાથે રૂપાને કટકો બાંધવો અને ખાતે પેલા રૂપાના પાણીના વાસણમાં બોળવાં એટલે પાસણ ઉપર રૂપાને ઢોળ વીજળીના સંયોગથી ચડશે, આવી રીતે તાંજા પીતળ કાપાદી ધાતુ ઉપર ઢોળ ચડે છે.

૫૨. લોઢાને રસ કરવાની રીત:—લોઢું અગર પોલાદનો રસ કરવો હોય તો કુલડીમાં લોઢા અગર પોલાદને નાંખી ખુબ ગરમ કરવું. અને બ્યારે તે ખુબ લાલચોળ થવા આવે કે તેમાં એક શેર ૭ ટાંકે ગાયક, હરતાળ અગર સોમલ નાંખવો એટલે સીસાની ગારક જલદી ચોગળી જશે.

૫૩. હાથીદાંત ઉપર રૂપાને ઢોળ ચઢાવવાની રીત:—જે હાથીદાંત ઉપર ઢોળ ચઢાવવો હોય તેને પદેલાં મારી પેડે સાદ કરીને “ના-છટ્ટ ઓદ સીકવર” નાંખી ઓગળાવેલા પાણીમાં બાં મુધી તે ઘેરા પીગો રંગ પડે નહીં ત્યાં મુધી તેને બોળા રાખવું. સાર પછી તેને બ-

દાર કાઢીને ચોખ્ખા પાણીથી ઘરેલા વાસણમાં ઢુળાવવું. અને તે વાસણ સુરજના તડકામાં ખુલ્લું મુકવું. તથા કલાકના અરસામાં તે દાથી-દાંત તદન કાળો રંગ પકડશે પણ તે કાળા સપાટી સારી પેઠે ચોળવાથી તે તુરતજ રૂપેરી રંગનું રમ્મ જશે.

૫૪. જાડા દાગીનાને રેણુ રેઇને સાંધવાની કૃતિ:—ધણા જાડા દાગીના હોય તો પ્રથમ સાંધા ઉપર ખડીઆખારનું પાણી લગાડીને ઉપર મોરચુધુ ધસીને લગાડવું. ત્યાર પછી રેણુ લગાડીને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે આંચ દહને કાઢવું એટલે સાંધા મજબુત બેસેછે, પરંતુ આને વધારે આંચ દેવી પડેછે. તેથી નાણુક દાગીના હોય તો એકલા મોરચુધાથી ભેગાતા નથી થઈ કઠીને જાહેરમાં રેણુ કરવાનો અને જારી કાઢવાનો રીવાજ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જ છે. પરંતુ ડાંક કરવામાં જુદા જુદા પ્રકાર છે.

૫૫. કથીર અને ચીસા ઉપર સોનેરી રંગ ચઢાવવાની કૃતિ:—પાણીમાં કેસરને વાટીને થદ મિશ્રણ કરવું અને તે મિશ્રણના ત્રીજા ભાગ જેટલું વીનીગર (સરકા) નાંખીને બાર કલાક સુધી એમને એમ રહેવા દેવું. ત્યાર પછી તેમાં થોડું ગ્રંથ નાંખીને તે મિશ્રણને અગ્ની ઉપર ગરમ કરીને મધના જેવું જાડું કરવું એટલે રંગ આપવા લાયક થવું સમજવું. ત્યાર પછી જે વસ્તુ ઉપર સોનેરી રંગ ચઢાવવો હોય તે સાફ કરીને તેપર તેવાર કરેલો મિશ્રણનો લેપ દેવો એટલે તે વસ્તુ સોનેરી દેખાશે.

૫૬. લોઢાથી લીંબુ લોડું કેમ વાપરવું:—રસાયણી મુક્તિથી લોઢા અને લિખા લોઢા વચ્ચે તથાવત પારખી કાઢવો હોય તો નાઇટ્રીક એસીડનો તેજાજ લેવો. તેમાં પાણી રેડી તેનું ભેર નરમ કરવું. એવી આવી થણી નરમ કાપેલી એસીડનું એક ટીપુ બે એક લીખા લોઢાની જથ્થાસ મુકાશ અને થોડી એક મિનિટ સુધી તે ઉપર રહેવા દમ્મ અને ત્યાર પછી થોડા નાંખીશું તો તે ઉપર એક કાળો ડાખ રહી જશે. પણ તેજ તેજાજનું એક ટીપુ બે લોઢા ઉપર મુકાશું તો તેના ડાખ કાળો નહીં પણ સફેદ બૂરા રંગનો નીકળશે.

૫૭. સોનું, રૂપ, ત્રાંજુ ઇત્યાદી ધાતુઓ મિશ્ર હોય તો તેને શુદ્ધી કરવાની મુક્તિ:—આ ધાતુઓ બ્યારે એકત્ર મિશ્રણ હોય ત્યારે તેઓને જુદા કાઢવાની રીત એવી છે કે, તે ધાતુના વજનથી તથા ગળું નાઇટ્રીક આસીડ ગ્રાસમાં નાંખીને તેમાં તે મિશ્ર ધાતુનો ગોળો અથવા

જોવી દાઢ પશુ વસ્તુ, અને સુમારે દસ ધણુ પાણી તેમા નાખવું એટલે નાઇટ્રીક આસીડ તે ગાળા અથવા વસ્તુમાંથી સોનાને નિકાળ ન કરતા બીજી ધાતુના રસ કરે ૥ તે રમ એસીડમાં ગળી જાય ૥ ત્યાં પછી થોડી વારે સોનાની રજ (કરચ) દેખા બેસે છે પછી બીજા આસમ નીચે ઠરેલા રજે રહેવા દેખે ચુકિતથી ઉપરનું એસીડ મિશ્રણ પાણી રેડી લેવું અને નીચે ઠરેલી સોનાની કરચો મુસમા (કુલડીમાં) નાખી ઓગાળવું એટલે શુદ્ધ સોનુ થાય છે પછી બીજા આસમાં રેડેલા પાણીમાં સુમારે ૦૧ શેર પાણીએ બે પૈસાનાર બેબે મીઠું નાખવું, એટલે થોડા વખતમાં રૂપાની કરચો તજે બેસે છે તે મુસમા નાખી ઓગાળવું એટલે રૂપુ શુદ્ધ થઈ નીકળશે ગીલ્ટ ચદાવેલ દાગી ૥ અથવા કલાખતનું સોનુ, રૂપુ હોય તે તે રૂપક કાઢવું પડે તો ઉપર કહેલી રીતે કાઢવું.

૫૮. રૂપાના દાગીના સાધના માટે રેણુ તૈયાર કરનાની શુ ક્ષિ — ચોખ્ખુ રૂપુ ૧ તોલો, જસત ૫ વાલ આં ત્રણુ પાય વાલ એ ત્રણેને કુલડીમાં એકત્ર ઓગાળાવી તેની લગડી તૈયાર કરવી આ ડાકને મવાઈ ડાક કહે છે

૫૯. બીજી રીત:—ચોખ્ખુ રૂપુ ૧ તોલો, જસત ૦૧ તોલો, ત્રણુ ૦૧ તોલો આ ત્રણેનો એકત્ર રસ કરીને લગડી પાડી પનર ધડવું. આ ડાકને દોઢી ડાક કહે છે

૬૦. ત્રીજી રીત — ચોખ્ખુ રૂપુ ૧ તોલો, જસત ૦૧ તોલો અને ત્રણુ ૦૧ તોલો આ સર્વ એકત્ર ઓગાળી રસ કરી અને લગડી પાડી પતર કરવું ત્યાર પછી પત્રાની બુટી કરી મૂકવી, આ ડાકને રાસી ડાક કરીને કહે છે આ ડાક હલકા રૂપાના દાગીનાને લગાડે છે

૬૧. ચોથી રીત — એક મૂમમાં ચોખ્ખુ રૂપુ ૨ ભાગ નાખીને તેનો રસ કરવો, ત્યાર પછી તેમાં ખીતળનો બુટો ૧ ભાગ અને ખીજો સોમલ ૦૧ ભાગ નાખીને તેનો રસ થવા આવે કે તરતજ રેડીને પતર ધડવું આ ડાક (રેણુ) મર્વે ડાકમાં સર્વોત્કૃષ્ટ છે

૬૨. પાંચમી રીત — ચોખ્ખુ રૂપુ ૧૮ ભાગ, ત્રણુ ૧ ભાગ અને ખીતળ ૧૦ ભાગ એ ત્રણેને ઓગાળી લગડી કરી મુકવી

૬૩. છઠી રીત — ચોખ્ખુ રૂપુ ૨ ભાગ અને ખીતળનો બુટો ૧ ભાગ એ બન્નેને એમ્ત્ર ઓગાળાવીને રસ થવા આવે કે મુગને દેવતા ઉપરથી નિચે ઉતારી, નદીતો ખીતળ ઉડી જાય આ ડાક દોળ ચદાવે આ રૂપાના દાગીના, ખીતળ અને ત્રણના ઉપયોગમાં આવે છે

૬૪. સાતમી રીત:—ખીજા સોગલનો મૂગમાં રસ કરીને તે હંફ થાય એટલે તેના કટકા કરવા. ૧ ભાગ ચોખ્ખુ ત્રાંચુ અને ચાર ભાગ ચોખ્ખુ રૂપુ એ સર્વેને એકત્ર કરવા કુલડીમાં ઓગાળવું. ત્યાર પછી તેની લગડી કરવી અને તે હંફ થયા પછી કાનસથી ધસીને બુકો કરી મુકવું. આ ડાક સાકળી વિગેરે નાણુક ઘાંતીના માટે વાપરવામાં આવે છે.

૬૫. આઠમી રીત:—ત્રાણુ અને હરતાળ એ બંને સમ ભાગ લે-
ઇને મુસના નાખી એકત્ર ઓગળાવી રસ કરી પતર ધડી મુકવું. આ ધ-
ટેલુ પતર ૧ ભાગ અને ચોખ્ખુ રૂપુ ૪ ભાગ એ બંનેને બેશું કરી મુમ-
માં નાંખીને રસ કરી લગડી કરી મુકવી.

૬૬. નર્મનસિલવર માટે રેણુ કરવાની કૃતી:—નર્મનસિલવર
૫ ભાગ, જમત ૪ ભાગ, એ બંનેને એકત્ર ઓગળાવી લગડી કરી મુ-
કવી. ત્યાર પછી તેને કાનસથી ધસી ખારીક બુકો કરી રાખવો.

૬૭. સાંધવા માટે રેણુ તૈયાર કરવાની કૃતી:—ઉપર લખ્યા પ્ર-
માણે તૈયાર કરેલાં ડાંકની લગડી લેઇને પતર ધડી મુકવું. ત્યાર પછી જે સાંધા
બેઠવાનો હોય તે જોવો જડો પાતળો અથવા નાનો એટલે હોય તે મા-
ફક તે પત્રાનો જડો અથવા ખારીક બુકો કરવો. જે ઘણીજ નાની વ-
સ્તુને સાંધવું હોય તો પત્રાને કાનસથી ધસી બુકો કરવો. ત્યાર પછી પા-
ણીમાં ખડીઓમાર ખારીક વાદી તેમાં તે બુકો મેળવવો એટલે સાંધવા
માટે ડાંક તૈયાર થશે.

૬૮. લોહા અથવા ત્રાંખાને કલાઈ ચઢાવવાની કૃતી:—લોહા-
ના વાસણને પ્રથમ ખટાસમાં બોળી રાખવું. પછી થોડો વખત બહાર
કાઢી ખીજ નવા પાણીમાં ખારીક રેતી અથવા નાળીએરના છોડાથી ધસી
સાફ કરવું. પછી નવસારના પાણીમાં તેને ઘોષ પીંગલેલી કલાઈમાં તેને
ઝબોળવું. પીંગલેલી કલાઈ બળી ન જાય તે માટે તેના ઉપર ચરખીવાળો
પદાર્થ રેડવો, ત્રાંખાના વાસણને ખુબ માંજલું ને તેમાં નવસાર તથા ક-
લાઈ નાંખી તપાવવું; અને આગ તેમ સાંજસી વતી પકડી દલાવવું. ક-
લાઈ બરોબર પીંગલે એટલે થોડા ચીંચરાના કટકા અથવા જુના રૂ વતી
કલાઈ પાથરી દેવી.

૬૯. ત્રાંખા પીતળ ઉપર કલાઈ તથા જસન ચઢાવવાની
કૃતી:—આ પ્રયોગ કરવાનો આપણા દેશમાં સારી પેઢે જાણીતો છે.
પણ કલાઈ પ્રમાણે જમતનો ઉપયોગ કરવાની મુક્તિ જાણીતી નથી, તે
એવી છે કે, કોસાઈક જોઈ ઝીકને પાણીમાં ઓગળાવી તેમાં જમતનો

જૂને નાખવો અને જે વાસણ ઉપર જસત ચઢાવવું હોય તેને તેમા નાખી મુલા ઉપર મુકી સારી પેઠે ઉકાળવું એટલે જસત ચઢી જશે જે વાસણને ૨૫ અદરથીજ ચઢાવવાનું હોય તો વાસણમા ઉપર લખેલું મિસલું ભરી મુલા ઉપર મુકી ઉકાળવું

૭૦ ખીછ રીત — સાધનેડ ઝાંચ પોટાસના પાણીમા ક્યાઇનો ઝીરો છુમે મેળવી તેમા જે વાસણ ઉપર કલાઇ ચઢાવવી હોય તેને નાખી ઉકાળવું એટલે ક્યાઇ ચઢી રહેશે

૭૧. ત્રીછ રીત — ક્યાઇનો ઝીરો છુમે અને ફીમ ઝાંચ ઠાંટરો પાણીમા નાખી તેમા વાસણ નાખી ઉકાળવું એટલે ક્યાઇ ચઢી રહેશે

૭૨. ચોથી રીત — ૭ ટેર, “ફીમ ઠાંટરો” ૪૦ શેર પાણીમા ગાળવો, તેમા આદરે કલાઈના કટકા નાખી પાણી ઉકાળવું, જેથી કલાઇ બળી જશે, જે વાસણુપર ક્યાઇ ચઢાવી હોય તેને આ પાણીમા ઘુસવું રાખી પાણી ઉકાળવું એટલે ચોડી વાગમા ક્યાઇનો સેપ ચઢી જશે ફીમ ઠાંટરને ખદને કારગીકપોટાસ અથવા ચોડા વાપરે શકાય તે જે આપણે ઘણી જાહેવાઈથી ઘેર જનારી શકીશુ

૭૩ રૂપાની જાણીશોને ધોવાની રીત — ૨૫ મેલ ખાઈને કાળુ પડી ગયું હોય તો તે રૂપાની જાણીસને અમીમા ગરમ લાન કરી એક કાચના ખાલાની અદર જાણીસ ઉપર વિચાર રાખી તે ખાલાની માડે મીઠું પાણી નાખવું ને તે પાણીમા એક પૈમામા નાઈટ્રીક એસીડ તથા એક પૈમામાર સલ્ફ્યુરિક એસીડ નાખવું પછી તે ખાલામા પેલી ગરમ કરેલી જાણીસ દળાવી દેવી એટલે તે જાણીસ સફેદ નીકળી આવશે

૭૪. પીતળ ધોવાની રીત — પીતળની જાણીસ ઉપર વિચાર નાખી તે જાણીસ, નાઈટ્રીક એસીડ તથા સલ્ફ્યુરિક એસીડ તથા મેગ્નેશીયા ટીક એસીડ આ ચારે ભેગું કરવું, અને ખીજ કાચના ખાલામા પાણી ભરવું. પછી તે જાણીસ પેના તેજગના પાણીમા ડુબાવી ગુર્તજ બહાર કાઢી પેલા પાણીમા ચોડીવાર ધોવી એવી રીતે જે જાણીસ વખત ડુબાવી પછી પાણીમા ધોવાથી પીતળનો રંગ સોના જેવો આવડત પડશે તથા તાણુ અને જર્મનસીયન પણ ધોવાની રીત આવીજ છે

૭૫. મોનાના દાગીના સાંધવા માટે રેણુ તૈયાર કરવાની રીત — સોણુ એક તોનો, તાણુ પાંચ વાલ આ જનેને એગગાની રસ કરવો આ રેણુ ચરે જતના રેણુમા સ્વેદ થઈ છે અને આ રેણુ તા બાગાઈ રહે છે

૭૬. ખીજી રીત:—એક તોલો રૂપામાં આઘો તોલો ત્રાંચુ નાંખી તેનો એકત્ર રસ કરી લગડી કરી મુકવી. ત્યાર પછી જ્યારે સોનાનો રેણુ કરવો હોય ત્યારે એક તોલો સોનામાં ના તોલો ઉપર લખેલું મિશ્ર નાંખી તેનો રસ કરવો. ત્યાર પછી તેની લગડી ખડીને પતરાં ધડવાં. આ રેણુને સવાઇ રેણુ કહે છે.

૭૭. ત્રીજી રીત:—સોનું એક તોલો અને ખીજી રીતમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ત્રાંચુ અને રૂપાનું મિશ્રણ આઘો તોલો એ બંનેને ઓગાળી લગડી કરી પતરાં ધડવાં. આ રેણુને દોઢી રેણુ કરીને કહે છે.

૭૮. ચોથી રીત:—સોનું એક તોલો અને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ત્રાંખા તથા રૂપાનું મિશ્રણ એક તોલો એ બંનેને એકત્ર ઓગાળાવી લગડી કરીને પતરાં ધડવાં. આ રેણુને ચિલખાઇ રેણુ અથવા રારી રેણુ કહે છે.

૭૯. ચાંદીનો ગીલ્ટ ચઢાવવાનો ભુકો બનાવવાની રીત:—૧૨ ઝાંસ ઓખા પાણીમાં એક ઓસ સીલ્વર નાઇટ્રેટ પીગાળીને પાણીમાં ૨ ઝાંસ સાયોનાઇડ ઓક્સાઇડ પોટાશ નાંખી હલાવવું અને પાણી નીતવું થાય ત્યાં સુધી રહેવા દેવું. બાક તેમાં બીજાઈ શકે તેટલો પદાર્થર ઓક્સાઇડ નાંખી તે ભૂકા રહેવા દેવો. આ ભુકો સારી પેઠે સ્વચ્છ કરેલા વાસણો ઉપર ધરાવથી તેઓ ઉપર ચાંદીનો ગીલ્ટ ચકશે. પરંતુ આ ગીલ્ટ ને વાસણને હમેશાં વાપરવું હશે તો વીજળીથી ગીલ્ટ કરેલા વાસણની પેઠે ધણી દિવસ રહેશે નહીં.

૮૦. રૂપાનું ઝાડ બનાવવાની રીત:—સીલ્વર નાઇટ્રેટને પાણીમાં પીગાળીને પાણી પહોળા મોઢાની ગાઢલીમાં બરીને તેમાં એક જસતનો કટકો દોરીથી બાંધીને ઘાડા કલાક ટાંચી મુકવો. ઓઠમે તે ઉપર રૂપાના ઝાડ જેવો આકાર વળગી રહેશે જણાયો.

૮૧. રૂપાસાધ વિગેરે લોહું ગાળવાની રીત:—બધી ધાતુઓમાં ફક્ત પ્લેટીનમ નામની ધાતુ સિવાય લોહાને પીગાળવા માટે સૌથી વધારે ગરમી કરવી જોઈએ; અને તેમ કરવા માટે પ્રથમ કોદીના આકારની ગઢી તૈયાર કરી તેમાં લોહાના કટકા અને કોક જતના કોલસા મિશ્ર કરી નાંખે છે. અને ગઢીની જન્ને બાણુના કાણામાંથી એક સરખી રીતે હવા કુકે છે. ગોઠાં કારખાનામાં હવા કુકવા માટે ખાસ ધન્ડુનો લગાડે છે. ઉપર લખેલા કોક જતના કોલસા ઘણા છીદ્રવાળા અને કડણુ હોય છે. અને તેગનાથી પેઝાશતી ગરમી ઓટલી બધી સખત હોય છે કે થોડી વારમાં લોહાને પીગાળી નાંખે છે.

૮૨. કાતરેલા લાકડા ઉપર ચાંદીનું પદ ચઢાવવાની રીત:—
પ્રથમ ચોડું ફાસડરસ ચોડા સદરસુરીક ધરમાં પીંગાળનું. એક બીજા
કાળી રીંછીમાં ચોડું સીતવર નાઇટ્ટ પાણીમાં પીંગાળનું. હવે એક
છીદરા વાસણમાં રેતી ભરી તેની નીચે કોયલાનો દેવતા કરવો. ચાંદી
ચઢાવવા માટે કાતરેલા લાકડાની નકસીવાળી બાજુ સીતવર નાઇટ્ટના
પાણીમાં ચોડી મીનીટ ડુબાવવી; બાદ એક કાચ ઉપર પીંગાળનું ફાસ-
ડરસ રેડીને તેને ઉપર કહેલા રેતીના વાસણ ઉપર મુકવો અને તે ઉપર
લાકડાનો કટ્ટો જરા અધર મુકવો. આ સ્થિતિમાં ચોડી મીનીટ રાખ-
વાથી તે લાકડા ઉપરની સીતવર નાઇટ્ટ ચાંદીના રૂપમાં બદલાએલી જો-
વામાં આવશે.

૮૩. લોહાની નળીમાંથી કાઢ કાઢી નાંખવાનો સહેલો ઇ-
લાજ:—૧ ભાગ મધકના તેલ અને ૧૦ ભાગ પાણીમાં મિશ્ર કરીને
તેમાં નળીને ડુબાવવી, બાદ ચુનાનો પાણીને મરમ કરીને તેમાં ડુબાવવી
અને ઉવટ લાકડાના વહેરથી ધરીને સાફ કરી નાંખવી.

૮૪. સોનાની ફાકડી બનાવવાની સુદ્ધિ:—કસાઇ ૧૫ રૂપિયા-
બાર જોગાળી તેમાં ૩૫ રૂપિયાબાર પારો નાંખવો. પછી એ બેના
મિશ્રણમાં ૮૫ રૂપિયા બાર મધક અને ૩૫ રૂપિયાબાર નવસાર લેઇ એ
સંધને બારીક વાડીને એક જીવ કરવું. એટલે તેની શક્તિ બનશે. પછી તે
શક્તિને એક મૂલમાં ભરી એક માટીના દામમાં રેત બધ તેમાં તે કુપ-
ડી ભરી દારી દેવી. અને તેની નીચે ઝાઝીવાર સુધી ધીમી આંચ દેવી
અને આસ્તે આસ્તે આંચમાં જરા વધારો કરવો પરંતુ તે એટલી બધી
વધારે દેવી નહીં જોઇએ કે જેથી તે મિશ્રણ ઝાણું પડી જાય; આ પ્ર-
માણે કરવાથી તે મિશ્રણની શક્તિ સોના જેવી થઇ જશે. પરંતુ તેને
તાપ દેવાથી તેની પરીક્ષા થશે.

ઉપર લખેલી સોનાની શક્તિની શાહી બનાવવી હોય તો બને છે,
તેની રીત એવી છે કે તેમાં સારો ઉગ્રો હિંગબોક ધુટી નાંખવો એટલે
સોનેરી રંગની શાહી થશે.

૮૫. બીજી રીત:—મધક અને વાઇટ જોષ સાઇડ જોષ દીન
સરખે ભાગે લઇ કુલડીમાં નાંખી સ્વારા કોયલાના અગારા ઉપર મુકી
જોગાળવું. અને જ્યાં સુધી મિશ્રણ પીગું સોનેરી શક્તિ જેવું થાય ત્યાં
સુધી એક કાચના સળીઆવની દલાવવું. એટલે સોનેરી રંગની ધાતુની
શક્તિ બનશે. સદર્દુ ધાતુની શક્તિ તસખીર મૂકવાનાં ચોકડા, આરતીના

ધર વિગેરે લકડા કામ ઉપર તેમજ ધાતુ ઉપર સોનેરી રંગ ચઢાવવાના કામમાં આવે છે.

૮૬. લોહા ઉપરથી કાટ દુર કરવાની રીત:—એક રતલ ચર-
ખીમાં આધી ઓસ કપુર નાખી તેને દેવતા ઉપર મુકી ઓગાળવું. પછી
તે મિઝણુ ઠંડુ થયા પછી કાટ ચઢેલા લોહા ઉપર તેનો લેપ કરવો. ત્યાર
પછી જે ત્રણ દિવસ સુધી તે જણુસને એમને એમ રાખવી એટલે તે
નવાની માફક દેખાશે.

૮૭. બીજી રીત —મીણુ અને જારીક વાટેણુ મીઠું મેળવીને ક-
ઠાઈ ગથેલા લોહાપર ધસવાથી તે કાચ જેવું સરસ થાય છે.

૮૮. પત્થર ઉપર સોનેરી ઢાળ ચઢાવવાની કૃતી:—૩ દ્રામ
મોનાને નાખદો મુરેટીક એસીડમાં નાખી પીંતળાવી તેમાં ૦૦ દ્રામ ક-
લાઈ અને ૦૦ દ્રામ ટરપીનટાઇન નાખી જ્યાં સુધી થટ થાય ત્યાં સુધી
ખસ કરીને મેળવવું. ત્યાર પછી એ મેળવણીમાંથી એક બાગ ટરપેનટા-
ઇન નાખી મેળવીને પત્થર ઉપર પીંછીથી લગાડવું એટલે સોનેરી રંગ-
નો ઢાળ પત્થર ઉપર ચઢશે.

૮૯. આમકનાં પુઠાં ઉપર સોનેરી અક્ષર પાડવાની રીત:—
પુઠા ઉપર અક્ષર અથવા કોઈ પણ જાતનું ચિત્ર પાડવું હોય તો પહેલા
ફીમસ્ટકીનો જારીક ભુકો કરી પુઠા ઉપર છાંટવો. પછી લોહનાં અ-
થવા પીત્તળના જે જાતના ચિત્ર અથવા અક્ષર કાઢવા હોય તેવાં બીજાને
ગંધમ ગરમ કરી સોનેરી વરખની ઉપર ધીમેથી દાખવું, એટલે વરખ
બીજાને વળગશે પછી તેને પુઠા ઉપર જ્યાં ફીમસ્ટકી છાંટી હોય ત્યાં
ધીમેથી દાખવું એટલે ફીમસ્ટકી નરમ થઈને વરખ તે ઉપર વળગી
રહેશે. પછી જરા વતે આસપાસના વળગેલા વરખ તથા ગુદરને સાફ કરવું.

૯૦. બીજી રીત —આમક ઉપર રાજ ચોપડીને મોનેરી વરખ
લગાડવો. પછી ઉપથી રીત પ્રમાણે બીજાને ગરમ કરી જોરથી દાખી
કપડાથી સાફ કરવું.

૯૧. કોઈ પણ વસ્તુપરથી સોનેરી ગીટ કાઢવાની સહેલી
રીત —૪ ઓસ મંધક, ૨ ઓસ નવસાર, એક ઓસ મુરખાર એ રા-
ધાને વાગી જારીક ભુમે કરી સાથે મેળવી નાંખનાં ને પછી તેમાં ૦૦-
સદ સરકો મેળવીને મલાઈ જનાવવું હવે જે વસ્તુપરથી ગીટ કાઢી લે-
વાનો હોય તેની ઉપર દહેલી મેળવણીનું પડ કરીને દેવતા ઉપર જ્યાં
સુધી તે જમીને કાઠુ થઈ જાય ત્યાં સુધી તેને ગરમ કરી. અને ત્યાર

પછી દેવતામાંથી કાઢીને એક સાદા વાસણમાં પેલો બળેલો ભાગ ખંખેરી નાંખવો. એટલે બધા સોનાની ગીલ્ટ વરખના આકારે નીકળી આવશે. આગર બે તે વરખનો એક ગાંગડો કરવો હોય તો એક નવી 'મુસમાં ટંકણુખાર નાંખીને દેવતા ઉપર ગરમ કર્ધાથી તે ઝોંગળીને એક ગાંગડો થશે.

૯૨. ગીલ્ટ કીધેલા ત્રાંખાના વાસણુપરથી રૂપુ ઠાકવાની રીત:—સદૃશુરિકે એસીક ૩ રતલ, સુરોખાર ૩ ઓંસ, પાણી એક રતલ આ સર્વે ચીજોને એકઠી કરી માટીના વાસણુમાં દેવતા ઉપર મૂકવી અને જે વસ્તુપરથી ગીલ્ટ કાઢી લેવો હોય તે વસ્તુ પેલા વાસણુમાં કુબાકવી. અને જ્યાં સુધી તે વસ્તુપરથી ગીલ્ટ નીકળી નહીં જાય ત્યાં સુધી તેને ઉકાળવી. પછી તે વસ્તુ કાઢી લેધને બાકી રહેલા પાણીમાં થોડું મીઠું નાંખવું તે વાસણુને થોડીવાર સ્થિર રાખ્યાથી રૂપાની ખારીક બૂકી તથા બેઝશે. પછી ઉપરનું નિતરું પાણી કાઢી નાંખી તે નીચે બેઠેલી બૂકીને સુકવીને એક નવી મુસમાં ટંકણુખાર નાંખીને ઝોંગળવી એટલે તે ઝોંગળીને એક ગાંગડો થશે.

૯૩. ત્રાંખા પીતળના વાસણુ ઉપર રૂપાનો ઢોળ ચઢાવવાની રીત:—ચોખ્ખી ચાંદીનો વ્રખ અગર કસળ બાળી કાઢેલી ચાંદી તોલો એક, ૫૮કડી તોલો ૦૧, સુરોખાર તોલો ૦૧ અને ટંકણુખાર તોલો ૦૧ એ સર્વે વસ્તુઓને હોંખુના રસ સાથે ખરલમાં ઘુટવી. અને એક છવ્વ કરી તેની ઝાળીઓ વાળી સુકવી રાખવી. પછી જે વસ્તુ ઉપર ઢોળ ચઢાવવો હોય તેને ખટાઇ દહ ધમી સારી પેટ રવચ્છ કરવું. પછી તેને પાણીથી ધોઇ સાફ કરીને છુછી નાંખવું. અને ઉપરની સુકવેલી ઝાળીને હોંખુના રસ સાથે વાટીને વાસણુ ઉપર પ્રસવી.

૯૪. પીતળના તારને કલાઇ દેવાની યુક્તિ:—જે કુંડીઓ, એકમા પીંગાલેલી કલાઇ અને બીજામાં જસતતું પાણી ભરી તેવાર રાખવી. તારનું ગુચ્છું પેટાસના પાણીમાં ઉકાળવું અને પછી એવી યુક્તિ કરવી કે જેમ ગુચ્છું ઉકળતું જાય તેમ તેમ જસતતના પાણીમાં યથ કલાઇના પાણીમાંથી બહાર નીકળે. અને પછી સોનીના તાર જેવવાના જતરગામાંથી ખેંચી કાઢવો એટલે વધારે ચઢેલી કલાઇ ઉખડી જશે.

૯૫. લાકડાઉપર સોનેરી ઢોળ ચઢાવવાની યુક્તિ—એક માટીનું અથવા નાખાનું વાસણુ લેધને તેમાં ૧ રતલ આગરીનું તેલ નાંખવું પછી તેમાં 'ગમએદ્રશાલ્તમ' અને 'ગમઅનીસી' એ દરેક એક એક ઓંસ નાંખવું હાર પછી તેમાં ૧૧ ઓંસ અગરજ તથા ૧૧ ઓંસ ગેર

એ પ્રમાણે રકમો લેઇને બારીક શુદ્ધ કરી, તે જૂકાને જે વાસણમાં ગાળીશું તેણે છે તેમાં નાંખવે. અને તે વાસણને સુધા ઉપર મૂકીને અને તેને લાકડીથી હલાવતા રહેવું. તે મિશ્રણ માખણ જેવું થઈ ધાય એટલે સુધા ઉપરથી ઉતારીને ઝલાનેલના કપડાથી ગાળી દાઢવું પછી તેને દાખડામાં ભરી મૂકવું.

જ્યારે લાકડા ઉપર ઢાળ ચઢાવવો હોય ત્યારે પેલી દાખડીમાંથી થોડો જૂકો લેઇને તેમાં “ટરપેનટાઇન” તેવ તથા જરા ડિ’ગેજોલ નાખી છુટીને, તે શાફી જેવું પાતણું ધાય એટલું તેણે નાખવું ત્યાર પછી જે લાકડા ઉપર ચીત્ર, નકશી, અક્ષર અથવા ગીઠ વગેરે જે કરવું હોય તે ઉપરની શાફીથી લખીને, તેની ઉપર રૂથી સોનેરી વરખને દાખીને સુકાવા દેવું. એટલે જે ઉપર લખેલું હશે તે ઉપર વરખ જેથી જશે.

૯૬. ફરીસતા લોહા ઉપર સોનાનો ઢાળ ચઢાવવાની કૃતિ — એક વાસણની અંદર નાઇટ્રેટ ઓફ ગ્રાઇઝ નાંખી તેના ના આગ સ્પર્શકરીક ધર નાખી મેળવી કરવા દેવું. એસીડમાં જે સોતું મળી ગયું હશે તે “ધર” થી જૂદુ પડશે, અને ધર પછી સોનાથી જૂદુ પડીને પડ ખાડશે. પછી આ ધરથી બનેલા સોનાને એક કાચના વાસણમાં સભાળથી ધીમે રહીને રેડવું ત્યાર પછી આ મિશ્રણમાં પોલાદની બનાવેલી ચીજને બોળી કાઢીને ઘૂર્તન તેને કંડા પાણીમાં બોળશે તો તેની ઉપર સોનાનો ઢાળ ચડશે, પછી તેને ચળકતી કરી પાલીસ કરવું. જ્યાં તે વધારે સુતોમિત થશે. જે પોલાદની બનાવેલી હરી, કાતર વિગેરે ઉપર આ મિશ્રણથી નકશી, લેખ, છુટ્ટી અથવા અક્ષર લખશે તો ઉત્તમ પ્રકારના સોનેરી અક્ષર વિગેરે પડી રહેશે.

૯૭. હથીઆર ઉપર આશમાની રંગના અક્ષર, નકશી, અગર લેખ કેાતરવાની રીત — હથીઆરને જાણુડો રંગ આવતા સુધી અમીમાં તાવવું અને રંગ આવે કે તરત બહાર કાઢી ટાકું પડવા દેવું. અથવા લાકડાની રાખમાં દાટી ટાકું પાડવું.

હથીઆર ઉપર આશમાની રંગના અક્ષર, નકશી વિગેરે કરવું હોય તો અમી ઉપર લોદાના સળીઆ આગ મુકીને તેનાપર હથીઆરને મૂકી તાપ દેવો, અને જ્યારે તેને આશમાની રંગ આવશે ત્યારે તેને તરત બહાર કાઢીને તેના ઉપર તેલના રંગથી જે કંઈ લખવું હોય અગર નકશી કરવી હોય તે કરવી; અને સુકાયા પછી એક ચીનાઇ પ્યાલામાં થોડું એમેટીક એસીડ લેઈ તેમાં થોડું પાણી મેળવી તેના ઉપર નાખવું.

અગર જલદસરકાને દેવતા ઉપર ગરમ કરી તે હથીઆર ઉપર નાખવું એટલે તેથી લખેલી નકશી કાચમ રહી ગાકીની જગા ઉપરનો આસમાની રંગ નીકળી જશે, પછી જે નકશી અક્ષર લખેલા હોય છે તેને ટાઢા પાણીથી પલાળી ઘાંઘ નાખવું, એટલે તેનો રંગ નીકળી જઈ લખેલી નકશી વિગેરે આસમાની રંગની થશે હથીઆર ઉપર નકશી અગર નામ ખોદવાનું હોય તો કોરવાની જગા સાફ કરવી, અને થોડુંક મીણુ ઉતું કરી સરખી રીતે ચારે તરફ કાગળ જેવડું જાડું લગાડી દેવું અને ઝીણી શામની અણીનતી જે કાંઈ લખવું હોય તે લખી કાઢવું તે એવી રીતે કે લખેલી જગા ઉપરતું મીણુ ખીનકું રહેના દેવું નહીં, લખેલી જગાની દૂરતું મીણુનો ઊંચો જાંઘ બાધવો અને તેમાં નાઇટ્રીક આમીક નાખવું, અને તેમનું તેમ ખાચ કવાઈ રાખી મુકવું, અને પછી પાણીનતી ઘાંઘ નાખી મીણુ કાઢી નાખવું એટલે અક્ષર કાતરાઈ રહેશે એવીજ રીતે જાગ્યા પીતલના વાસણુ વિગેરે ઉપર પણ અક્ષર કાતરાય છે

૯૮. પોતાહના હુથીઆરને વાળવાની રીત — બે ભાગ પેન્સેલમ તેન અને એક ભાગ ઠરપેનટાઇન તેલમાં બીજવું હોય તો મરજી મુજબ વાળી શકાશે

૯૯. બંદુકની ગોળી બનાવવાની ધાતુ — ૮ ભાગ સીસું, તે બે ભાગ શામચ સાથે ગાળી નાખવું.

૧૦૦. ટાંપ બનાવવાની ધાતુ — સીસું ૬ ભાગ અને એક ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી હલકી જાતના ટાંપ બનાવવાની ધાતુ થાય છે

૧૦૧. બોજી રીત — ૭ ભાગ સીસું અને ૧ ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી મોટા અને નરમ ટાંપ બને છે.

૧૦૨. ત્રીછ રીત, — ૬ ભાગ સીસું અને ૧ ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી મોટા ટાંપ બનાવવાની ધાતુ થાય છે

૧૦૩ ચોથી રીત — ૫ ભાગ સીસું અને ૧ ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી મધ્યમ ટાંપ બનાવી શકાય છે

૧૦૪. પાંચમી રીત: — ૪ ભાગ સીસું અને એક ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી મધ્યમ કદના ટાંપ બનાવી શકાય

૧૦૫. છઠી રીત — ૩ ભાગ સીસું અને ૧ ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી ઝીણા ટાંપ બનાવાય છે

૧૦૬. જર્મેનસીસવર બનાવવાની રીત: — ત્રાસ ૫૦ ભાગ ની-કન ૧૦ ભાગ, જમત ૨૦ ભાગ એ બધાને ભેગા ગાળવા

૧૦૭. બીજી રીત:—ત્રાંબુ ૬૦ ભાગ, જસત ૨૦ ભાગ, અને તીકલ ૨૦ ભાગ આ ધાતુની મૂર્તિ, ખાસા, મીઠુજાતી રાખવાની બેમ-ણીઓ વિગેરે બનાવવામાં આવે છે.

૧૦૮. બનાવટી સોના:—ખાત્રીના ૭ ભાગ, ત્રાંબુ ૧૬ ભાગ અને જસત ૧ ભાગ આ ત્રણ ધાતુનું મિશ્રણ કરવાથી સોના જેવી ધા-તુ તૈયાર થાય છે.

૧૦૯. બીજી રીત:—ખાત્રીના નાગની ધાતુ ૧૬ ભાગ, ચોખ્ખું ત્રાંબુ ૭ ભાગ, ચોખ્ખું જસત ૧ ભાગ આ ત્રણે જથ્થાસોને મુમમાં નાં-ખી અગ્નીમાં ચુકી તેનો ગ્સ કરવો. તે રમ કરી ગયા પછી સોના જે-વી વજનદાર અને ચળકતી ધાતુ યશે. અને તે એવી તો સરસ થાય છે કે સોનામાં ને એનામાં મિલકુલ તરાવત જણાશે નહીં. પશું ફર એટ-લોજ કે તેને ફરીથી તાવી રસ કરવાથી તેનું ખોટાપણું જણાઇ આવશે.

૧૧૦. ટીપરી, પાપક્ષી અથવા ભરતનાં માંખ બનાવવાની ધાતુ:—ત્રાંબુ ૫૭૬ ભાગ, કલાઈ ૫૯ ભાગ, પીતળ ૪૮ ભાગ એ સઘ-ળા ધાતુઓ નેખીને લાઇ ગાળી નાંખવી.

૧૧૧. પીતળના વાસણ ઉપર અક્ષર કોતરવાની કૃતી:—ચો-ખ્ખું ઠરપીનટાઇનનું તેલ લઇને તેમાં ચોડું મીથું જરા ગરમીની મંદદથી પીગાળવું. આ મિશ્રણમાં કસમ હુઆવીને પનરા ઉપર મરજી મુજબ લ-ખવું એટલે ઘોડીવારમાં ઠરપીનટાઇનનું તેલ ઉડી જઇને મીથુંના અક્ષરો પ્રકટ રહેશે. હવે પતરાંને નાઇટ્રીક આસીડ નામના તેલજળમાં નાખશો તો અક્ષર વીનાની બાજુ ખવાઇ જશે અને અક્ષર ઉપસેલા દેખાશે.

૧૧૨. બીજી રીત:—પેરેશીનને જરા ગરમીથી પીગાળી તેનાથી જખીને ઉપર મુજબ કરવાથી પણ તેજ અમર થાય છે.

૧૧૩. બહુકની નળી ઉપર આસમાની રંગ ચઢાવવાની રી-ત:—કલોરાઇડ ઓફ અન્ડ્રીમની અને ચોડું તેલ મેળવીને નળીપર ઘસ-તું. જ્યાં સુધી જોઇએ તેવો રંગ આવે ત્યાં સુધી ઉપરનાં મિશ્રનો પાત-લો યર રહેવા દેવો; બાદ ગરમ પાણીમાં ચોડો સોડા પીગાળી તેમાં ઘાઇ નાંખવી અને છેવટે અજસીતુ તેલ લગાડી વારનીસનો હાથ લગાડવાથી સર્વોત્તમ આસમાની રંગ થાય છે.

૧૧૪. બહુકની નળીને રોગાન ચઢાવવાની રીત:—બહુકને રોગાન ચઢવતા પહેલાં મારી ચેઠે ઘસીને સાફ કરવાની ઘણી જરૂર છે. એમ ન કરે તો મારો રોગાન ચઢી સકતો નથી. ધમીને સાફ કરતી વ-

ખતે તેના ઉપર લીસોઠા નહીં પડવા દેવા અને સરસ રીતે એક સરખી સાફ કરવી અને સ્વાર પછી નિચે લખ્યા પ્રમાણે કરવું.

“ એકવા કારટીક ” જેનું બીજુ નામ નાઇટ્રીક, આસીડ જેને આપણા લોકો મુરાખારનો તેજળ કહેછે તે, અથવા સ્પીરીટ ઓફ સાલ્ટને પાણી સાથે મેળવી બંદુકની નળી ઉપર લગાડવું, અને તેને એક અઠવાડીયા સુધી રાખી મુકવું. એટલે તેનાપર એક જાતનો મીઠો થર જામી જશે. પછી થોડુ તેલ તેના ઉપર લગાડી ધસીને કોર કરવું અને કાંઈ ઘુસવડે થોડુ માણુ લેઈ ધસીને સાફ કરી કાઢવું એટલે રોગાન ચડી રહેશે.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

તરેહવાર જાતનાં સુરણ બનાવવાના પ્રયોગ.

૧. હીંગાણક સુરણ બનાવવાની રીત:—સુંદ, છર, મરી, હીંગ, સિંધવ, પીપર, અજમે, ચાદછર સર્વે સરખા ભાગે લઈ ખાંડી ઝીણું કરી લગાડાથી યાજવું. પછી હીંચુના રસ સાથે મેળવી ગોળીઓ બનાવવી અથવા છુટ્ટ રાખી ઝાટલીમાં ભરી રાખવું. સત્તાર સાંજ એ વખત ખાંડાથી ખાધુ પચે, ભુખ લાગે, ને દસ્ત સાથે આવે.

૨. આનંદ કૌરવ સુરણ:—હિંગણક, વજનામ, પીપર, ટંકણખાર, આરીણ, જંજીર એ સર્વે એક એક રૂપીઆભાર લઈ સુરણ કરી મોટા હીંચુના રસમાં મરદન કરી તેની ગોડી બનાવવી, તેમાંથી એક રતીભાર ખાય તો સર્વ રોગ મટાડે, આંજી ટાળે, મંદ પડી મગેલી ભુખ પ્રમે છે.

૩. નારસિંહસુરણ:—લીલાયુ, ત્રીકડું, ત્રિશળા, તલ આસમ જાગે-લઈ કપડછાણ કરી તેમાં મધ મેળવી બોર જેવડી ગોળીઓ કરવી. આકેક ગોળી દહીં અને સાકર સાથે ખાવી. આજીં મંદાગી તથા દરસ ઉપર આપવાથી તે તમાગ મરી જાયછે.

૪. લઘુ સુદર્શન સુરણ:—લીડીપીપર, પીપળીયુગ, કડુ, હરડાં, સુંદ, લવિંગ, લીંબડાની અંતરછાલ, તજ અને ચંદન આ દરેકનો અકેક તોલો તથા કરીઆતાના પાંચ તોલા એ પ્રમાણે તેનું સુરણ કરી એકત્ર કરી તેમાંથી અડધો તોલો દિવસમાં એ વખત પાણી સાથે લેવું, તેથી તાવ ઉતરી જશે તેમજ ભૂખ પ્રદિષ્ઠ થશે.

૫. પંચસમ સુરણ:—(સુંદ, હરડાં, લીડીપીપર, નસોતર અને પાદેલો) આગર પંચકોળ (સુંદ, મરી, પીપર, અજક, ચિત્રક)નું સુર-

છુ થોડા રોજ સેવન કરવાથી વાલુનું દરજ્જું ઠીક છે.

૬. રસાંજનાદી સુરજી:—રસાંજન, કઠ્ઠાલ, ઇંદ્રજવ, ધાવડીનાં કુપ, સુંઠ ઉપરની દરેક ચીજ સમભાગ લઈ પચ્ચગાળ સુરજી કરવું. માત્રા ૧ કામ. મરડા તથા જોડા ઉપર આપવું.

૭. રસાયન સુરજી:—આમળાં, ગળો, ગોખર આ સધળાં સમ-ભાગે લઈ સુરજી કરી સાકર સાથે ખાવું. માત્રા ૦૧ તોલો, પીન તથા, દાદ શાંત થાય છે.

૮. સિતોપસાદી સુરજી:—સાકર ૧૬ તોલા, વાંસકપુર ૮ તોલા, પીપર ૪ તોલા, ઝેલગી ૨ તોલા, તજ ૧ તોલો ઉપરની સર્વે ચીજને મિશ્ર કરી સુરજી કરવું. માત્રા ૧ કામ. ધી અતે ગધ સાથે ખાખતો ખાં-સી અને દમ મટે છે.

૯. માયકુળાદિ સુરજી:—માયાંજળ ૨૦ ગ્રેન, દાડમની છાલ ૨૦ ગ્રેન એ જાનેને મિશ્ર કરી સુરજી બનાવી જાડા તથા મરડા ઉપર દિવસ-માં બે ત્રણ વખત શાકવાથી શાયદો ચરો. માત્રા ૧૦ થી ૬૦ ગ્રેન.

૧૦. રાજાદિ સુરજી:—રાજ, મોચરસ, કાચો અને ઓથમીશ્કઃ આટલી ચીજોને ખાંડી બારીક કરવું તેમાંથી દિવસમાં બે ત્રણવાર ૦૧ રૂપીઆભાર ઉદો સાથે ચઠાડવાથી મરડો તથા જાડો મટે છે.

૧૧. રાઘુદ્રાદિ સુરજી:—મીઠું, સંચળ, સિંધવ જળખાર, અજી-મો, હરડાં, પીપર, સુંઠ, હાંમ તથા વાવડીએ એવું સમભાગ સુરજી બો-જન સમયે લેવું એટલે અજીર્ણ દૂર થાય છે.

૧૨. વિંધાદિ સુરજી:—સુંઠ, મરી, પીપર, પાન, ઝેલગી એ ચા-તુકથે લઈ તેનાથી બમણી સાકર નાખી લેવાથી શુદ્ધ, ચારચી અને ઉસડી તેનાથી દૂર થાય છે.

૧૩. લઘુનાદિ સુરજી:—લસણ, હરદી, સિંધવ, સંચળ, હરદી, મરી, પીપર અને હિંગનું સમભાગ સુરજી કરી તે લીંચુના રસમાં ખા-વું. શુદ્ધ આદી વાયુ જીપર શાયદો કરે છે.

૧૪. કાથાદિ સુરજી:—કાચો ૪ ઔંસ, હીંગદળણ ૨ ઔંસ, ત-જનો ભૂડો ૧ ઔંસ, જળપ્રજા ૧ ઔંસ એ બધાને મિશ્ર કરી પચ્ચગાળ સુરજી કરવું માત્રા ૨૦ થી ૪૦ ગ્રેન.

૧૫. કપુરાદિ સુરજી:—કપુર, જળપ્રજા, જાવંત્રી, વાજો, કઠોળ અને લવિંગ આદિક તોલો; અને પીપર, સુંઠ નાગકેસર તથા મરી એ દ-રેક દોઢ તોલો લેવા સર્વનું સુગ્ધ કરી એકત્ર કરવું, તે સુગ્ધની સગા.

૧ માકર મેળવી તે દરેજના મના સાઝ પાથી અડધો તોલો ખાવાથી જીની ખાસી મટે છે

૧૬. લસણાદિ ચુરણ — લસણ, છાશ, પાદેતોણ, સિંધવ, સુઠ, મરી, પીપર અને હીંગ આ સર્વેનું ચુરણ યોગ્ય રમાણુમા લીંબુના રસ મા મેળવી આપવું અજીણને લીધે ઉત્તમો ઝડો બધ યગે

૧૭ કટુત્રય રસનું ચુરણ — સુઠ, મરી, પીપર મધક, છાશ, હીંગ, સિંધવ, લસણ એ મર્વેનું સમભાગ ચુરણ લીંબુના રસમા અગર ખીનીના મગજમા મેળવી આપવાથી ૧૯ ને મળતો ફાયદો થાય છે

૧૮. લિપુસાઇચુરણ — પારો, મધક, સુઠ, મરી, પીપર, અજ મો, છાશ, શાહછાશ, સચળ, સિંધવ, હિંગ અને ખીડનોણ આ સર્વે અમભાગ, અને આ સર્વના જેટલી કઝછાલ, આ સર્વેનું એકત્ર કરવું આ સમદણી, અતીસાર અને શ્વા ઉપર લાગુ પડે છે

૧૯. બેલકુળાદિ ચુરણ — ખીલીનો ગર, નામરમોચ, વાળો, મો ચરસ અને ઇન્દ્રવજ તેનું સમભાગ ચુરણ કરવું તે શક્તિ તથા વધના પ્રમાણમા પાણી, દુધ અથવા છાશ સાથે આપવું જેથી મળેલો મગી વરો

૨૦. કાંકચીયા ચુરણ — કાંકચીયાના મીજ, તથા, કાળા મરી સ મભાગ લેઈ તેનું બારીક પાચગાળ ચુગણ કરવું તાલીઆ તાવ ઉપર સાગી અસર કરે છે, માત્રા ૧૫ થી ૩૦ ગ્રેન

૨૧. તાલિસાદી ચુગણ — તાલીસપત્ર ૧ ભાગ, મગી ૨ ભાગ, સુઠ ૩ ભાગ, પીપર ૪ ભાગ, વશતોચન પાચ ભાગ, એન્ડી ૧ ભાગ, તજ ૧ ભાગ, વગમરગ ૮ ભાગ, માકર ૧૫ ભાગ, ઉપરના સર્વે ઐ વધેા ચુગણ કરી એકત્ર કરવું બાદ માજ સગર યોડુ યોડુ લેવાથી ૩થી આપ છે, જૂખ લાગે છે શક્તી વધે છે, સાધારણ ખાસીને ઇમ ઉપર પણ સારી અસર કરે છે

૨૨. તાલીગાદિ ચુગણ બીજી — આમળા, ચિનક, પીપર, મિંધવ, આ પાચ ઐધિયું સમભાગે ચુરણ કરી લેવાથી જીખ નાગમે ને વસ્ત સાચ આપશે

૨૩. લવિંગાદિ ચુરણ — લવિંગ ૮ માસા ગેતચી ના તોનો વતપણ ૧ તોનો, અશીણ ૧ મામે આ મર્વેનું ચુગણ એકત્ર કરી તેમા થી ૦૧ તોનો ઉના પાણીમા આપવું જેથી મળેલો છાશ સારી અસર કરેછ

૨૪. દ્વિગુણચક ચુગણ — દ્વિગ મિંધવ, મકમ મધ તથા સુઠ આ સર્વેનું સમભાગ ચુરણ જેને દ્વિગપચક કટ છે તેનું યોગ દિવાસ ૧૧

એવન કરતુ જેથી ચટતો પ્રેમભાનો ગોળો મટી જાય છે.

૨૫. વ્યોષાદિ ચુરણ — સુઠ, મરી, પીપર, હરડા, 'બહેડા આ-
મળા, એલચી, મોચ, વાવડીમ, તમાલપત્ર એ દ્ય એક એક તોતો તથા
લવંગ દસ તોલા તથા નસોતર ૨૦ તોલા એ સર્વે દવાઓનું પારીક
ચુરણ કરી વળત પ્રમાણે એકત્ર કરવું. તેમાંથી સાંજ સવાર અડધો તો-
લો સાકર મિશ્ર કરી લેવું આ ચુરણ ફાકવામાં અડધણુ હોય તો તેને
પાણીમાં પનાળી અગર ઉકાળી તે માણી પાવું જેથી દસ્ત માફ ઉતરશે
ને સોળો ઉત્તરી જશે

૨૬. બીજી રીત — હરડાં, સુઠ, મરી, પીપર, ઝેરકચોળા, ગંધક
અને હીંગ એ સર્વેનું સમભાગ ચુરણ કરી પાંચી અડધો તોલો સંવારના
લેવું આશુર્ણ તથા મદાગી દુર ચાય છે

૨૭. વડવાનળી ચુરણ — ત્રિષપ ૧ ભાગ, પીપળામુળ ૨ ભાગ,
પીપર ૩ ભાગ, ચવક ૪ ભાગ, ચિત્રક ૫ ભાગ, સુઠ ૬ ભાગ, હીમજ
૭ ભાગ, ઉપર પ્રમાણે લઈ તેનું સાદ્ર ઝીણું ચુરણ કરવું ને શક્તિ પ્રમા-
ણે લેવું તે અગ્નિપ્રદીપ કરે છે તથા દસ્ત સાફ આવે છે.

૨૮. લઘુકૃત્યાદ ચુરણ — પારો ૧ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, લોહ-
ખરબ ૧૦ ભાગ, સ્વયળ ૧ ભાગ, ટંકણખાર ૧ ભાગ, મરી ૧ ભાગ,
પીપળા મુળ ૨ ભાગ, પીપર ૨ ભાગ, ચિત્રક ૨ ભાગ, સુઠ ૨ ભાગ,
લવંગ ૨ ભાગ આ સર્વે પદાર્થો એકત્ર કરી તેને લીંબુના રસની સાત
ભાવના દેવી, બાદ જાંઘની સાથે બોબ્બન સમયે આપવું માત્ર ૧ થી ૪
વાલ બજણું, ઝાડો, ઉપરી, કાવેરા ઉપર આ દવા સારી અસર કરે છે.

૨૯. જાશકર લવણ ચુરણ — પીપર, પીપળામુળ, ધાણા, કાળી
જીરી, ત્રિષપ બીડલેણુ, તાલીસપત્ર, નાગ કેસર, આ દરેક તોલા આઠ,
અચળ વીસ તોલા, મીઠું બત્રીસ તોલા, ફાડમ જાલ સેત્ર તોલા અને
અમ્બેતસ આઠ તોલા, આ સર્વેનું ચુરણ એકત્ર કરવું બાદ જાંઘ, હઠી
અગર કાજ સાથે આપવાથી અગ્નિ વૃદ્ધી ચાય છે

૩૦. અતિવિષાદિ ચુરણ — અતિવિષ ૧ દ્રામ, ગળો ૧ દ્રામ,
જાંઘીઆના ગોળા ૧ દ્રામ, મોચ ૧ દ્રામ ઉપરની દવાને મિશ્ર કરી ચુ-
રણ કરવું માત્ર ૨૦ થી ૪૦ ગ્રેન

૩૧. કાળા દાણા ચુરણ — કાળા દાણા ૫ તોલા, સિંધાલુણ ૮
તોલા, સુઠ ૧ તોલો ઉપરની દવા લઈ તેનું વજ્રમાત્ર પારીક ચુરણ ૩
રહુ તે મરખાલુડ જવપને ઝેમણે પાપરી સકાય છે

૩૨. કપિતથાદિક સુરણુ —કાંક ૮ બાગ, સાકર ૬, શાગ, દાડ મસાર ૩ બાગ, આનવી ૩ બાગ, ખીની, ૩ બાગ, ધાવણીના કુપ ૩ બાગ, અન્યો ૩ બાગ, પીપર ૩ બાગ, મરી ૧ બાગ, છર ૧ બાગ, ધાણા ૧ બાગ, સંચળ ૧ બાગ, એલગી ૧ બાગ, તજ ૧ બાગ, તમાલપત્ર ૧ બાગ, કેસર ૧ બાગ, સુક ૧ બાગ, ઉપલી દા. મિશ્ર ૫ મરી વચગાળ સુરણુ કરવું માત્રા ૧ દામ સમઢણી મટે તો

૩૩. મણ્ડાદિ સુરણુ —મણ્ડ, હરડા, આનગા, સોનાગુખી, બહેડા ઉપરની દના સમબાગ લઘ તેતું વચગાળ સુગધુ કરડ તેગાથી અઢેક તોલે દગ્ગાની સાકર સાથે ખવો તેથી દસ્ત સાદ ઉતરશે, અગે સર્વે તાયા રોગ હાર શાયદો કરશે

૩૪. જેઠીમધ આદિ સુરણુ —સોનાગુખીનો જુકો બે ઐસ જે ઠીમધનો જુકો ૧ ઐસ, ધોએલી સાકરનો જુકો ૧ ઐસ મિશ્ર કરવા માતા ૩૦ એન.

૩૫. જાલપ્યાદિ સુરણુ —જાલપનો જુકો ૫ ઐસ, આગીક ઠા રઠરેટ, ઓઢ પોઠાસ ૩ ઐસ, સુક ખાડેલી ૧ ઐસ સર્વે ખાડી મિશ્ર કરી વચગાળે માળી લેના માત્રા ૨૦ થી ૬૦ એન.

૩૬. રૂપાર્ણ આદિ સુરણુ —રૂપાર્ણના મુત્રનો જુકો ૧ ઐસ, હલકો માખીરીઆ ૬ ઐસ, સુકો જુકો ૧ ઐસ ઝીલું ખાડી એકત્ર કરી વચગાળે માળી લેવું માત્રા ૧૦ થી ૬૦ એન.

૩૭. તજઆદિ સુરણુ —તજનો જુકો ૧ ઐસ, એનચીલાણનો જુકો ૧ ઐસ, સુકો જુકો ૧ ઐસ એકત્ર કરી ઝીલું ખાડી વચગાળે માળી લેવું માત્રા ૩ થી ૧૦ એન

૩૮. છપીકાકમુઆનાદી સુરણુ —છપીકાકમુઆના અર્ધો ઐસ, અડીણ ૧ ઐસ, સફેદ ઓઢ પોઠાસ ૪ ઐસ એ ત્રણેને મિશ્ર કરીને વચગાળે માળીને સુરણુ બનાવવું માત્રા ૫ થી ૧૫ એન

૩૯. અફીણાદિ સુરણુ —અફીણુ ૨૫ ઐસ, ડાઠા મરીગે જુકો ૨ ઐસ, સુકો જુકો ૫ ઐસ, છર ૬ ઐસ, ગુદર ૧૦ ઐસ એ સર્વેને મિશ્ર કરી ઝીલું ખાડીને વચગાળે માળી બરી રાખવું માત્રા ૨ થી ૫ એન

૪૦. હીરાદખણાદિ સુરણુ —હીરાદખણનો જુકો ૩૦ ઐસ, અશીણુનો જુકો ૧૦ ઐસ, તજનો જુકો ૧ ઐસ, એ બધાને મિશ્ર કરી બરી રાખવું માત્રા એન ૫ થી ૨૦

૪૧. ચાકણું ચુરણુ:—તળનો ભુકો ૪ ઐસ, જાયફળનો ભુકો ૩ ઐસ, કેસર ૩ ઐસ, લવિંગ ૧૫ ઐસ, એલચી ૧ ઐસ, સાકર ૨૫ ઐસ, ચાક ૧૧ ઐસ, એ સર્વને મિશ્ર કરીને વજનથી માળી લેવાં. માત્રા મેન ૧૦ થી ૬૦.

૪૨. ચાક અને અફીણું ચુરણુ:—ચાકનું ચુરણુ ૧૫ ઐસ, અફીણુ ૦૧ ઐસ, બનેને મિશ્ર કરી વજનથી માળી લેવાં માત્રા મેન ૧૦ થી ૪૦.

૪૩. બાંગરાદિ ચુરણુ:—જાયફળ, તાલીસપત્ર, રતાંજળી, સુંક, લવિંગ, છદ, કપુર, હરડાં, આંબળાં, મરી, પીપર, વાંસકપુર, તજ, એલચી, તમાલપત્ર, ગિપરની સર્વે દવાના દરેકના જથ્થે તોલા અને બાંગરા ત્રી-મ તોલા એ સર્વને એકત્ર કરતાં જે વજન થાય તેટલી સાકર લઈ ચુરણુ કરવું. માત્રા ૧ દ્રામ ખાળી, ક્ષય અને દમ ઉપર અપાય છે.

૪૪. અકલકરાદિ ચુરણુ:—અકલકરો, કેસર, પીપર, જાયફળ, સુંક, રતાંજળી, લવિંગ અકલ ભાગ; અફીણુ અર્ધો ભાગ અને સાકર ત્રણ ભાગ લઈ તેનો આવલેહ કરવો. માત્રા ૧ થી ૨ વાલ, જુના વખતનો ઝાડો તથા પેટના દબાવામાં આપવાથી ધજો ફાયદો થાય છે.

૪૫. અકલકરાદિ ચુરણુ બીજી:—અકલકરો ૪ ભાગ, લવિંગ ૨ ભાગ, તજ ૨ ભાગ, જાયફળ ૨ ભાગ, પીપળીગૂળ ૨ ભાગ, કેસર ૨ ભાગ, અફીણુ ૧ ભાગ, બાંગ ૪ ભાગ, વાવડિંગ ૨ ભાગ, જેડીમધ ૪ ભાગ અને ગજ ૫ ભાગ લેઈ મેળવી અકલ વાલની મોળીઓ કરવી. ખંખાંને દાંત આવતી વખતનાં દરદ, ઝાડો, સુંક અને જિલડી ઉપર અપાય છે.

૪૬. અકલકરાદિ ચુરણુ ત્રીજી:—અકલકરો, જાયફળ, સગ ભાગે લઈ ખાંડી ભુકો કરી દસધણા દૂધમાં ઉકાળી પાવાથી કળતર, અજીર્ણ અને વાયુ ધટાડે છે, અને ધાતુ પુષ્ટ છે.

૪૭. અજમોદાદિ ચુરણુ:—અજમો, સિંધવ, જવખાર હરડે, દિંગ અને સંચળ ખાડીને લાટી બરી રાખવું. ૫ થી ૧૦ વાલની માત્રામાં આપવાથી ચુંક અને અજીર્ણ મટે છે.

૪૮. અજમોદાદિ ચુરણુ બીજી:—અજમો, વરીઆળી, જવની મરખા ભાગે લઈ ખારીક કરી શીશીમાં બરી રાખવું. ૫ થી ૮ વાલની માત્રામાં આપવાથી અજીર્ણ, ચુંક અને મદમ્બી ઉપર સારી અસર કરે છે.

૪૯. અજમોદાદિ ચુરણુ ત્રીજી:—અજમો, સિંધામુખ ને સંચળ

ળ સમભાગે લેઈ ખારીક કરી શીશીમાં ભરી રાખવું એવી ચાર વાલની માત્રામાં આપવાથી અગ્રણું, ને ચુંક ઉપર શાયદો થાય છે.

૫૦. અજમોદાદિ સુરભુ ચોથું—અજમો, મોચરસ, આદુ, ધાવડીના કુલ, સરખા ભાગે લેઈ ખારીક કરી શીશીમાં ભરી રાખવું એકથી બે વાલની માત્રામાં દરીમાં નાખી આપવાથી અડાના દંદમાં શાયદો થાય છે.

૫૧. અજમોદાદિ સુરભુ પાંચમું—અજમો ૧ ભાગ, લવંગ ૨ ભાગ, જાવત્રી ૨ ભાગ, કેમર ૨ ભાગ, હરડે ૧ ભાગ, જાવરણ ના ભાગ, અશીષુ ના ભાગ અને મધ ૨ ભાગ એ રાવંતે ખાડી ભૂંડા કરી મધની સાથે અરધી સ્તીની ગોળીઓ કરવી બાજકને લેઈ ન આપતી હોય તો આ ગોળી આપવાથી ઘણુંજ મીઠી લેઈ આવે છે.

૫૨. અજમોદાદિ સુરભુ છઠું—અજમો, ઈંદાનવ, વાડુખા, સુવા, કરમાણી, તજ, વાવડીંગ પીપર, શેપ, સુંદર, કાકમ, ખાળાવજ, અકલકરો, સંચળ, કડુ, કરીઆતુ, કલસો, જાવરણ, જાવત્રી, પીપરીગુળ, સિંધાલુચું, કથીજન, મરડાસીંગ, પીતપાપડો, જોહાર, કાકરો, એલચી, દીકાગારી, સીંગોટી, વરીઆળી, સુક, મીઠીઆવળ, હીંગળ, ચુવાળના કુલ, ગરણીના ખીજ, હરડે, નેદીમધ, અતીવીખની કળી વાપલાના ખીજ. આ સર્વે ઔષધી સમભાગે લેઈ મધ સાથે એકક સ્તીની ગોળીઓ કરી ખાટલીમાં ભરી રાખવી. અગ્રણું, ઉલટી તથા અડાપર આપવી.

૫૩. દાડમાટક સુરભુ—દાડમની છાલ ૧ શેર, ચીનાઈ સાકર ૧ શેર, દલાયતી ચાર તોલા, ચોખ્ખી તજ ૪ તોલા, તમાલપત્ર ૪ તોલા, નાગકેસર ૪ તોલા, અગત્યો ૮ તોલા, ધાણા ૮ તોલા, શર ૮ તોલા, પીપર ૮ તોલા, મરી ૮ તોલા, સુંક ૮ તોલા, ઘણુંજ ખારીક ખાડી શીશીમાં ભરી રાખવું સંચલણી, અગ્રણું ઉપર એકથી બે દાડમની માત્રામાં આપવાથી શાયદો થાય છે.

૫૪. દાડમાટક સુરભુ બીજું—દાડમની છાલ ૨ દામ, તજ ના દામ, તમાલપત્ર ના દામ નાગકેસર ના દામ, ધાણા ૧ દામ, સાકર ૨ દામ. આ સઘળી વસ્તુઓ લાવી ચોખ્ખી કરી સુરભુ કરવું માત્રા ૨૦ થી ૪૦ ઘઉં બાર મરડો, જાડો તથા હરસ ઉપર આપવાથી સુચુ થાય છે.

૫૫. પીપળાદિ સુરભુ—પીપર ૩ પીઆ એક બાર, સોધેલો દિગંજો ૩ પીઆ ૧ બાર, વજનાગ સોધેલો ૩ ૧ ભાગ આ ત્રણે વસ્તુઓ.

સગ્ને બાગે લઇ તેને ખરલમાં નાંખી સારી પેઠે જારીક લસોટવાથી પાં-
પળાદી ચુરણ નિચે મુજબ ગુણ કરનાર બને છે. જે ચણેલીભાર તંદુર-
સ્ત મુવાન માણસને મધની સાથે આપવાથી વાત જવરનો નાસ યાગ
છે. અજીર્ણ મટે છે. મદ પડી ચણેલી કુધા તૃપ્ત થઇ ખાવાની રચી ઉ-
ત્પન્ન થાય છે.

૫૬. પાંડુપિત્ત રોગાદિ ચુરણ:—અજીર્ણ ૧ રોર, બંગડીખાર
ટાંક ૪, લવિંગ ટાંક બે, સુક ટાંક મોળ, સચળ ટાંક ૪, સોદાગી ટાંક
૪, એલચી ટાંક બે, આસગંધ ટાંક ૬૪, સિંધવ ટાંક ૪, લીંબુ નંગ
૫૦, મરી ટાંક ૪૮, સાકર ટાંક ૨૮, જવખાર ટાંક ૪, નાગકેસર ટાંક
૧, પીપર ટાંક ૧૬. આ સઘળા ઝીંજેમાંથી અજીર્ણ, સિંધવ, સંચળ,
જવખાર, બંગડીખાર, સોદાગી એ યોગપદને લીંબુના રસની બાવના દહ-
ને નાગકેસર વિગેરે નાંખી એકત્ર વાટવું. આ ચુરણ ટાંક બે ખવસવવા-
થી પાંડુપિત્ત, સોળે, ખસ, આમ તથા ૮૪ જાતના વાણુ મટે.

૫૭. પાંડુપિત્ત રોગાદિ બીજી ચુરણ:—સાકર ટાંક ૧૬, વંશ-
લોચન ટાંક ૮, ઇલાયચી ટાંક ૨, ઉપરની ત્રણ ઝીંજેને સુદ કરી સારી-
પેઠે ખરલમાં વાદી કાચની લીસીમાં ભરી રાખવું. રોજ ચાર ટાંક ખા-
વાથી આસ, કફ, મંદાગ્ની, ખાસાશુળ, દાધપાર, જવર, રક્તપાંડુ પ્રમુ-
ખ દુષ્ક નાસે.

૫૮. પિશુચીકા ચુરણ:—લવિંગ, ઇલાયચી, જવરણ, બોળ, વ-
છનાગ. અરીણુ આ સર્વે એક એક રૂપીઆભાર લેઇ જારીક વાદી કાચની
લીસીમાં ભરી મજાનુ થુચ મારવો. એક બે માસા હુંના પાણી સાથે
ગળે તો અજીર્ણ, અતીચાર, લિલ્લીને ટાળે તથા શુભ મટાડે.

૫૯. કટરળી ચુરણ:—સોધેસો પારો, સોધેસો વછનાગ, સોધેસો
મધક તથા મરી એ સર્વે સમભાગ લઇ તેને રીંમણીના રસમાં એકપીસ
દિવસ સુધી પટ દેવા ને તેની ત્રણ ત્રણ રતીભાર ગોળીઓ કરવી. દરરોજ
એક એક ગોળીનું ભક્ષ કરે તો જઠરાગ્નીનું જોર વધારે, અજીર્ણ ટાળે ત-
થા મહારોગને મટાડે.

૬૦. કટરળી ચુરણ બીજી:—સુક, મરી, પીપર, જીર, હાંગ,
સિંધવ, લસણ, સોધેસો મધક તેને સમભાગે લેઇને જારીક ખાંડી ચુરણ
કરી તેને લીંબુના રસ સાથે ગરદન કરવું અને પછી આ ચુરણને કાચની
ખાટીમાં ભરી રાખવું. વાણુ એકવા આમરે આ ચુરણ ખાય તો દસ્ત
અવનનાં વાર લાગતી હોય ને મટાડે, અજીર્ણ ટાળે.

૬૨. નાગાર્જુન સુરભૂષણ:—સોષેત્રો પારો, સોષેત્રો વજનોગ, સોષેત્રો આંગલસારો ગધક, પીપર એ સર્વને એક એક પૈસાનાર લેવાં પછી તેમાં ત્રણ પૈસાનાર મરી મેળવીને આદાનો રસમાં એક દિવસ મુકી ખલ કરવું. આ સુરભૂષણની એક જ ગોળી ખાય તો મહારોગને મટાડે, અંતર્યુ દા-
જે ને મોઢું સ્વાદીષ્ટ રાખે.

૬૨. નાગાર્જુન સુરભૂષણીષ્ટુ:—લવંગ, અકલગરો, પીપળીમૂળ, તજ, સારોડાનું મૂળ, પીપર મુળના ગઢોડા એ સર્વે ઓળેમાંથી વજનોગ સોધીને પછી સર્વે ઓળે સોધી કપડછાણ કરીને તે નેટલું વળત વધું હોય તેથી ચાર ગણો લીધુનો રસ એક માટીના વાસણની ઢીળમાં મુલે ચઢાવીને તે સર્વે સામાન તેમાં નાંખીને ધીમા તાપથી પંક્યવું, પછી તે સુરભૂષણની વાલ વાલ પ્રમાણે ગોળીઓ વાળીને માટીના અથવા કાચના વા-
સણમાં રાખવી. આ સુરભૂષણની એક એક ગોળી ખાય તો મહારોગને દાજે ને મોઢું સ્વાદીષ્ટ રાખે.

૬૩. સુરભૂષણ:—કુદીનો ૨ દ્રામ, અજમે ૨ દ્રામ, એલચીદાણા ૨ દ્રા-
મ, કાળાં મરી ૨ દ્રામ, સુંક ૨ દ્રામ, ઉપરની સર્વે દવાનું બારીક સુરભૂ
કરી તેમાં મધ મેળવવું. તેમાંથી ૧ થી ૨ દ્રામ અંતર્યુ, સુંક, ઝાડો,
હેડકી તથા વાયુ ઉપર આપાય છે.

૬૪. બીજી રીત:—બીલી ૨ દ્રામ, મોચ ૧ દ્રામ, સુંક ૧૧ દ્રામ,
મોચરસ ૧ દ્રામ, ઉપરની દવાને મિશ્ર કરી વજ્રમાળ સુરભૂ કરવું. મા-
ત્રા ૧૧ થી ૧ દ્રામ થોડી સાકર સાથે. દિવસમાં બે ત્રણ વખત મરડા
તથા ઝાડા ઉપર આપવી.

૬૫. ત્રીજી રીત:—લાંગ ૧ દ્રામ, અમરજી ૦૧ દ્રામ, એલચી ૦૧
દ્રામ, રૂમીમસ્તકી ૦૧ દ્રામ, તજ ૦૧ દ્રામ, સાકર ૩ દ્રામ, ઉપરની દ-
વાને મિશ્ર કરી વજ્રમાળ સુરભૂ કરવું. માત્રા ૨૦ થી ૪૦ મેન, ધનુર,
સંધિયા, ચસકા. વિગેરે દરદ ઉપર આપાય છે. વળી આ દવા ઝાડાને પ-
ણ મટાડે છે.

૬૬. ચોથી રીત:—ત્રિકટુ ૪ તોલા, સાકર ૨૪ તોલા, દાડમ ૮
તોલા, ૭ ત્રિજાતક (તજ, તમાલ મત્ર, એલચી) ૪ તોલા આ સર્વે દવા-
ઓનું સુરભૂ કરી આપવાથી ભૂખ લાગે છે.

૬૭. પાંચમી રીત:—સુંક, ધાવણીના કુલ, મોચરસ અને સુવા-
નું રામભાગ સુરભૂ હાસની સાથે લેવું. ઝાડાને શાયદો કરે છે.

૬૮. છઠી રીત:—ધોડાનં, બીલીનો મેગજ, ઇંદ્રાજ, નાગરમોચ,

વાળો, અને અતિવિપત્તિ સમભાગ ચુરણ ચોખાના ઘોવણ સાથે આપવાથી ઝાડો મટે છે.

૬૯. સાતમી રીત:—હરડે, અતિવિપ, હોંગ, સંચળ, સુક, મરી, ખીપર તેનું સમભાગ ચુરણ હોના પાણીમાં આપવું પણ તથા અટકું મટે છે.

૭૦. આઠમી રીત:—દીમજ, સંચળ તથા સિંચવ, અતિવિપ અને વેખણનું સમભાગ ચુરણ હોના પાણી સાથે આપવું. અટકું તથા પેટનો દળદબો મટે છે.

૭૧. નવમી રીત:—કડુ, ખીલીનો મગજ અને શુભવેલનું સમભાગ ચુરણ હોઈ સાથે ખાવું. ઝાડો મટે છે.

૭૨. દશમી રીત:—સુક, છર, હોંગ, જાવણ, આંગાની ગોઠલી અને વડની વડવાઈ જટાની કુણી ડાખળી. આ સર્વનું સમભાગ ચુરણ હોઈની સાથે આપવું જેથી આગીસાર, મંદાગી અને અરૂચીનો નાશ થશે.

૭૩. અગીઆરમી રીત:—કાંઠીઆં એક તોલો, સંચળ ૦૫ તોલો, સુક ૧ તોલો, હિંમ સેટલી ૧૫ તોલો, સર્વે દવાનું ચુરણ કરી તેને સરમવાના રસમાં ગોળીઓ વાળવી તે અટકું સુક અને કરમને દૂર કરવા શક્તિવાન છે.

૭૪. બારમી રીત:—સુક, મરી અને ભાંગતું સમભાગ ચુરણ ચોખ પ્રમાણમાં હોઈની સાથે આપવું—૧૦ થી ૩૦ માત્રા.

૭૫. તેરમી રીત:—ત્રીકટુ પીપરીમુળ, નસોતર એટલી ચીન્નેનું સમભાગ ચુરણ ૧૦ ગ્રેન ગોળીની સાથે આપવું.

૭૬. ચૌદમી રીત:—નસોતર ૨ ભાગ, પીપર ચાર ભાગ, હરડાં પાંચ ભાગ, તેની ગોળ સાથે ગોળી કરી ખાવી તેથી ઝાડો ઉતરે છે.

૭૭. કુટજ ચુરણ:—કુટજ, નાગરમોચ, ધાવણીનાં કુસ, બેલ-જળ, લોધર, સુક અને મોચરસનું સમભાગ ચુરણ કરી ૬ થી ૧ દ્રામ, છારામાં પાત. અતિસારને સંગ્રહણીપર શાયદો કરે છે.

૭૮. બીજી રીત:—ચિત્રકમળ, ત્રિકટુ, છર, શેરણી, વંખંડ, અજમો, વરીઆળી, કચોરાં, ધાણા, વાવડોંગ, કાળીછરી પોખર-મુળ, સાછખાર, જાવખાર, સંચળ, ખીડલોણ, મીઠું: વાગડખાર અને ઉપવેટ આ સર્વેનો એકેક તોલો, નસોતર ૩ તોલા તથા દાંતીમુળ ૩ તોલા. એ સર્વનું એકત્ર ચુરણ કરવું તેમાંથી અડધો તોલો પાણીમાં આપવું. આ ચુરણ જલ દર શીવાય બીજા રોગ અટકુંને પણ લાગુ પ-

૮૦. પરંતુ જ્યાંદર માટે તો ખાસ આ અકશીર ઔષધ છે.

૭૬. ચુરણ પહેલું:—હીમજ, અતિવિપ દિગ, સંચળ, વન અ-
ને ઇંદ્રજ્ય એ સર્વે સમભાગ ચુરણ મેરમ પાણીમાં અકધી તોલો આ-
પતું, એટલે પેટનો વાસ, શુભ બધ થશે.

૮૦. બીજું ચુરણ:—વાળો, સિંધવ, હીમ, અને એરંડમૂળ સમ-
ભાગ ચુરણ હના પાણીમાં આપતું, જેથી પેટમાં દુખતું બધ થશે.

૮૧. ત્રીજું ચુરણ:—મળો અને મરીનું સમભાગ ચુરણ પાણીમાં
પીવાથી હાયફો થશે, ઉચ્ચતી થયા પછી આ ચુરણ વિશેષ ઉપયોગી છે.

૮૨. ચોથું ચુરણ:—ઘાફળ, પોંખરમુળ, કાંકડાસીંગ, નાગરમેય,
મુક, મરી, પીપર અને કચુરો આ જોસડોતું સમભાગ ચુરણ કરી આ-
દાના રસમાં અથવા મધમાં આપતું જેથી પેટમાં દુખતું મટશે.

૮૩. પાંચમું ચુરણ:—ખહેડાં ૧ ભાગ, મુક ૧ ભાગ, હીમ ૧
ભાગ, હરડાં ૧ ભાગ, કાંકડીઆ ૩ ભાગ ઉપરતી સર્વે દવાનું ચુરણ કરી
મિશ્ર કરી તેની બોરજેવડી, એરંડીઆ તેજમાં ગોળીઓ કરવી તે આપવા-
થી પેટમાં દુખતું મટે છે.

૮૪. છઠું ચુરણ:—મુક, હીમજ, પીપર, નમોતર અને સચળ,
આ પાંચતું સમભાગ ચુરણ લીધાથી મુક, પેટનો વાસ તથા મળસ્તંભ
દૂર થશે.

૮૫. સાતમું ચુરણ:—ઇંદ્રજ્ય, કડુ, વાવડીંગ, કરીઆતું, અતિ-
વિપ, દીકામરી, એળીઆ, કાંકડીઆ, મરી, કાળીજીરી લઇ સમભાગ
ચુરણ કરતું જે ભાગ ચુરણ તથા એક ભાગ એરંડમેળાં બધ વાડી ના-
ની બોર જેવડી ગોળીઓ કરવી, તેમાંથી એક બે ગોળી આપવી. મુક
તથા અગ્નિ મટશે.

૮૬. આઠમું ચુરણ:—મુક, હીમ અને પાંદેચેણ અગર સાથ-
ખારનું ચુરણ અગ્નિ તથા શુગનું સમન કરે છે.

૮૭. નવમું ચુરણ:—જળખાર, ટંકણખાર, ચિત્રકમુળ, ત્રિકટુ
અને પંચકવણનું સમભાગ ચુરણ ત્રિફળાના કવાતમાં મેલુ જેથી સાદ
દસ્ત આવે.

૮૮. દસમું ચુરણ:—પટોળ, વાવડીંગ, ત્રિશળા, એકક નોલો, દા-
લચીની, ટેડુ અને નમોતર આ ત્રણે અર્ધો અર્ધો તોલો લઈ તેનું ચુર-
ણ કરવું તેમાંથી તોલો અડધો માવના મુત્ર માથે આપવું.

૮૯. અગ્નીવારમુ ચુરણ:—મુક, મરી, ટંકણખાર, ખાગ અને

મધક આ સર્વે સમજાવ અને નેપાળાના ખી બે ભાગ તેને ખરલમા છુટી એકમ કરવા તથા બે રતીના પ્રમાણમા તે આપવું. નેપાળાને જીવાળ આપવામા ધખીજ સાન્વેતી રાખવી અણુસમગ્રુ લોકે કેટલીકનાં તેના જીવાળ લે છે તેથી માદા પરીણાગ નીપજે છે.

૯૭. વ્યાઘ્રમું ચુચ્છાનું:—પુનર્નાવા, સુક, મલો, દેવદાઝ અને દોંગ-જના કાદામા સમજાગ આપવું મુત્ર નાખી પાવું

પ્રકરણ વાસમું.

રસમ્ભાનન જતની શાહી બનાવવાના હુન્નર.

શાહી.

શાહીની અગલના પ્રત્યેક માણસને દરખંડી પડે છે. શાહીથી કામળ ઉપર અને ખીજા પદાર્થો ઉપર લેખણ કવગ તથા દોહરથી લખાય છે. જીત અને કપડા ઉપર પણ લીટા, ચિત્ર વિગેરે કાઢવામાં શાહી વપરાય છે. શાહી એટલે કાળા રંગનો પાતળો પદાર્થ એટલેજ અર્થ થતો નથી પણ મમે તે રંગના પાતળા પદાર્થથી લખતા વ્યાકાર આવે એટલે થયું ચોપડીઓ હાપવાની શાહી માખણ જેવી જડી હોય છે. ચીન દેશમાથી શાહી આવે છે તે ઠીકડીઓ બાધેની હોય છે તોપણ તેને ઉપયોગમા લેતી વખતે કમી જાસ્તી પાતળી કરવાની જરૂર પડે છે હાપવાની શાહી કરતા પીંછીથી લખવાની શાહી પાતળી હોય છે. તે કરતાં લેખણથી લખના ઠીક શાહી પાતળી હોય ઠી અને પેનથી લખવાની શાહી તે કરતાં પણ પાતળી, અને દ્રઢથી લખવાની શાહી બધા કરતા પાતળી હોય છે. શાહી એટલે કાંઈ પણ જાતના રંગનો પાતળો પદાર્થ એવું ઉપર કહેલું છે તે પણ શાહીમા કેટલાએક ગુણો વધારે હોવા જોઈએ છે શાહીમા અજકાત મારવાનો ગુણ જોઈએ કાલલાને ઝીણો વાટી કપડાણ કરી પાળીમા ગેગરી ઉપયોગમા લઈએ તો શાહી ચવાની નથી. કારણ કે તેમા અગમઠ માગના ગુણ નથી એ એક દુર્ગુણ કહેવાય છે. અને આ શાહીથી લખેલા કામળ સુકાયા પછી તે ઉપર હાથ ફેરવીએ તો ખુસાઈ જશે

૧. કાળી શાહી બનાવવાની રીત —પતંગના લાકડાના ઓડીવા ૩ પૌડ, માવા ખાડેલા ૬ પૌડ અને પાણી ૯૦ પૌડ, માવા તથા પતંગના ઓડીઆ પાળીમા નાખી ઉકાળતા બાદ મગી કાદી તેમા ગુદર અને

હીરાકરી એ દરેક ચાર ચાર પૌંડ પાણીમાં બુદુ બુદુ ઝોગાણી ભેળી
હેલું. આ બધા મિશ્રણની ૮૦ થી ૮૫ પૌંડ સુધી સાદી તૈયાર કરવી.

૨. બીજી રીત:—આસરે ૭ શેર ખાડેલાં માયાને ૧૩૦ શેર પા-
ણીમાં નાંખવાં, અને એક ત્રાંમાના વાસણમાં એક કલાક મુકી ઉકાળવાં.
ઉકાળવાગી ઝોણું થયેલું પાણી ફરીથી નાંખતા જવું, આવા એક કલાક
ઉકાળેલા માયાંસું પાણી કાઢી લઈ તેજ માયાં ઉપર ફરી ૨૦ શેર પાણી
નાંખી અર્ધો કલાક ઉકાળવું, અને આગળ મુજબ ગાળી લઈ ફરી એ-
ના એજ માયામાં ત્રીજી વખતે ૧૩ શેર પાણી નાંખી ઉકાળી ઉપરતું
પાણી કાઢી લેવું. અને નિચે રહેલા કસ વગરના માયાં નાંખી દેવાં. ત્રણ
વખતનું પાણી ઠરી જવા પહેલાં એકઠું કરવું અને તેમાં હીરાકરી શેર
જે પાણીમાં ઉકાળી ભેળવી દેવી. જાદ બાવળનો ગુદર રાવાળશેર પાંડી
થોડાક પાણીમાં ઝોગાણી નાખીને ઉલાવવું ગુદર સારી પેઠે ખળી જઈ
સાદી તૈયાર અથવા પછી તેનો ગાળ તજે એસવા દેવો. અને ઉપર નીતરી
સાદી રેડી કાઢી નાના મોઢાના વાસણમાં ખરી યુગ ગૂરી હવા ન લગે
તેવી રીતે બંધ કરી રાખી મુકવી. ઉપરની ભેળવણીથી ૬૦ શેર સાદી
તૈયાર થાયછે.

૫. બીજી રીત.—સલ્ફેટ ઓફ કૅપર અને નવસાગર જાને સરખા ભાગમા લેવાં અને પાણીમાં પચાળવાં આ પ્રવાહીથી લખતાં કાગળ ઉપર કાંઈ પણ જણાવું નથી પણ તેને ઉપરના પ્રયોગ મુજબ ગરમી લગાડવાથી અક્ષરો ખુલા દેખાશે.

૬. ત્રીજી રીત:—એકવાઈરલીસ, એકાઢ આપ મીટીઅન, સાધારણ મીઠું, અથવા સુરોખાર પાણીના મ્હોટા જથ્થામા પર્ગિળાવી તે વતી લખીને તે કાગળ ગરમ કરવાથી પીળા અથવા તપખીરીઆ અક્ષરો દીપી નીકળશે.

૭. ચુસે રખાય એવી કાળી શાહી:—હરડાંના પાણીને શીકું કરી તે વતી લખવું સારખાદ હીરાદીના પાણીથી લખેયો ભાગ બીજા પવો એટલે કાળા દરકતો દીપી નીકળશે. આ પ્રયોગમાં હરડાંનું પાણી ખુબજ શીકું કરવું.

૮. બીજી રીત:—નાઇટ્રેટ આપ મરમ્યુરીના ગરમ પાણીથી લખીને તેને ગરમ કરવાથી કાળા રંગ દીપી નીકળશે.

૯. ત્રીજી રીત:—નાઇટ્રેટ આપ મરમ્યુરીના ગરમ પાણીથી લખી પછી તે ઉપર સલ્ફ્યુરેટ ડાઇક્રોમન ગ્રાસતો ધ્રુવો પસાર કરવાથી કાળા રંગ દીપે છે.

૧૦. ચુસે તપખીરીઆ રંગની:—નાઇટ્રેટ આપ મીલવર અને ટરક્યોરાઇડ આપ ગોદડના પાણીને ગરમ કરી તેથી લખી સરખાની ગરમી લેગાડવાથી તપખીરીઆ રંગનું લખાણ થશે.

૧૧. ચુસે લીલી શાહી:—કલોરાઇડ અથવા નાઇટ્રોમ્યુરીએટ આપ કોબાલ્ટના પાણીથી લખી ગરમ કરવાથી લીલા અક્ષરો દીપી નીકળશે, અને કાગળ ઠંડો પડે કે તુર્તજ પાછા અક્ષરો અદૃશ્ય થઇ જાય છે.

૧૨. ચુસે ગુલાબી શાહી:—એસટેટ આપ કોબાલ્ટનાં પાણીમાં જરા સુરોખાર નાખી લખવું. તે ગરમ કરવાથી ગુલાબી દરકત દીપી નીકળશે પણ કાગળ ઠંડો પડતાં તુર્તજ પાછા અદૃશ્ય થઇ જાય છે.

૧૩. ચુસે જંજુ શાહી:—પ્રથમ કાગળ ઉપર પૃશીએટ આપ પોટાસની પ્રવાહીથી લખી તે ઉપર સલ્ફેટ ઓફ આર્મનું પાણી ફેરવતાજ જંજુ અક્ષરો જણાઇ આવશે.

૧૪. ચુસે રૂપેરી અક્ષરો કરવાની શાહી:—સુગરલેડના નરમ છોધેલા પાણીથી કાગળ ઉપર લખવું. એ લખાણ તદ્દન છુપ્ત રહેશે પણ એ અક્ષર સ્પષ્ટ ન હોય સારે એકે રંગખીમાં સલ્ફ્યુરેટ ડાઇક્રોમન આ-

સવું પાણી હોય તે ઉપર ઝાગળ ઘસવાથી અગત્ય ધાતુરૂપી અક્ષર ઝાગળ ઉપર દીપી નીકળશે.

૧૫. સોનેરી શાહી.—સોનાના વરણ ૨૪, સોનેરી છુકો અર્ધો ઔમ, રૂપીરીટ વાહન અથવા ચોખ્ખો દારૂ ૩૦ દીપાં, બાવળનો શુદ્ધ અર્ધો ઔમ, ચોખ્ખું મધ ૩૪ એન અને વરસાદનું પાણી ૪ ઔસ. પ્રથમ વરખ, છુકી, શુદ્ધ અને મધને એકઠાં બારીક વાટી તેમાં પાણી નાંખી સારી પેટે દલાવી છેવટે દારૂ નાખી દલાવીને બાટલીમાં ભરવું. આ પાણીએ લખવાથી સોનેરી અક્ષરો દેખાશે.

૧૬. બીજી રીત.—કલોરાઇડ ઓફ ગોલ્ડને પાણીમાં પીગાળીને તેમાં થોડો ઇથર નાંખીને દલાવીને તે વતી લખવું. લખ્યા પછી અક્ષરો સોનેરી થઇ જાય છે. લખી રહ્યા પછી ખડીઆપર સખત ધ્રુવ મારવો. કારણ ઇથર ધલે જલદી ઉડી જાય છે.

૧૭. રૂપેરી શાહી બનાવવાની રીત.—રૂપેરી વરખ અથવા રૂપાના બારીક મેદાને શુદ્ધતા પાણી સાથે મારી રીને મેળવી એક રસ કરી નાંખવું એટલે તૈયાર થયેલું પ્રવાહી રૂપેરી હસકત નિર્જાવે છે.

૧૮. આસમાની રંગનો શાહી.—ગળી ૩ ઔસ, આકંગવીક આમીડ ૬ દ્રામ, બાવળના શુદ્ધનો છુકો ૧ ઔસ. વરસાદનું પાણી ૪ પાઇન્ટ આ બધું મેળવવાથી આશમાની શાહી બનશે.

૧૯. રાતી શાહી બનાવવાની રીત.—એક ઔસ કૌરમજી રંગ લઇ અર્ધો પાઇન્ટ ગરમ પાણીમાં નાખી ઓગાળવો, અને બ્યારે હજુ થઇ જાય ત્યારે ૦૧ પાઇન્ટ લીકર એમેનીઆ મેળવી થોડા દિવસ સુધી રાખી મુકવું અને પછી ઉપરનો નીતરો રંગ કાઢી મળીને કાચની બાટલીમાં દલાવીને બરી મુકવું.

૨૦. બીજી રીત —એગ્રીવ દેશના પતંગનાં લાકડાં, ૪ ઔમ લઇ ત્રણ પાઇન્ટ સરકામાં પનાળના અને એક ક્વાઇ દીધેલા વાસણમાં દાક-લુ વારી દેવતા ઉપર ખુબ ઉકાળવું અરધુ પ્રવાહી જુળી જાય એટલે તેમાં અર્ધો ઔસ શટકડી મેળવવી પછી લૂગાથી માગવું એટલે રાતી શાહી તૈયાર થશે.

૨૧. લીલી શાહી.—ગગાન ૨ ઔસ, કીમ આવ ટાઇર ૧ ઔમ પાણી ૦૧ બાટલી એ સારને સાથે મેળવી જ્યાં સુધી પાણી અડધુ જળી જાય ત્યાં સુધી ઉકાળી તેને ગાળી કાઢવાથી લીલી શાહી બને છે.

૨૨. બીજી રીત:—ગગાન અડી રૂપીઆભાર. વાટરો, ને તેમાં

દોઢ રોડ મરકો નાખવો તે ત્રણ ચાર દિવસ મળી તેમા વાવળીઓ થ-
દર ૨૫ ડીઆમાર નાખવો એટલે લીસી રૂથનાઇ જનશે

૨૩. લાખી ગાહી બનાવવાની રીત —૨૪ પૈક પાણીમા આઠ
ઐસ થપા લાખ નાખી ચુના ઉપર મુખી સારી પેઠે મગમ કરવું અને
જારે ઉઠવા માટે તારે જે ઐસ ટકણખાર ખાડીને તેમા શુકો નાખવો.
પછી સારી પેઠે ઉઠાવી આધુ પાણી રૂઠે તારે ચુના ઉપરથી કિતારી લ-
ગાવની ગાળી કાઢવું પછી એક કાજળની પોટલી બાધરી તે એક પ્રા-
ખાના વાસણમા ઉકાળેલું પાણી તથા કાજળની પોટલી નાખી ફસ કનાક
સુધી છુટવું એટલે લાખી શાહી થશે સદરકું તાકીમા ચળકાટ લાવવા
માર લોધર નાખે છે પણ તે સાહી થોડી ચુસ્તે બગડી જાય છે

૨૪. બીનાઇ સાહી બનાવવાની રીત —ગારીક કાજળ ૭૫
ભાગ, ચુદનો જાડો વીક ૧૫ ભાગ, નવી રીંછી સાહી ૩૦ ભાગ, આ
ફગાન ૧૨ ભાગ જે બધાં સારી પેઠે ખુબ વાગી તૈયાર કરવી આ સા-
હી બણી નરમ થઇ મધ હોય તો થોડી ગરમી લગાડી તેમાનો પાણીનો
ભાગ ઊરાડી નાખવો.

૨૫. પીગી ગાહી બનાવવાની રીત —એક ઐસ રેવ ચીને
શીંગે લઇ તેને પાચ ઐસ ગરમ પાણીમા પીગળાવીને તેમા ૦૫૫ ઐસ
રૂપીરીટ વાધન નાખી મેળવીને બાટલીમા ભરી રાખવી .

૨૬. ખેલુ સાહી બનાવવાની રીત —ગળી ૩ ઐસ, વરસાદનું
પાણી ૬ પાઇન્ટ, ચુદરનો ગારીક શુકો ૧ ઐસ, આકાશીક આમીડ વાંસ
ઐસ, પહેના ગળી અને ચુદરને વરસાદના પાણીમા નાખી મેળવવું પછી
તેમાં આસીડ નાખવું એટલે લખવા લાવકની સાહી થશે

૨૭. લાકડા ઉપર લખવાની સાહી —૨૫ ઐસ ચંદરમને ૨૦૦
ઐસ લગડરના તેના નાખી જરા ગરમી આપરી એટલે તે પીગળી જશે
ખાદ તેમા ૨૫ ઐસ કાજળ અને ૦૫ ઐસ ગળી વાગીને નાખવી આ
સાહીથી લખેલા અક્ષરો કદી પલ્લુ જતા નથી

૨૮. નકલ કરવાની લાલ ગાહી —પતંગના રંગને ઝીસેરાઈન
મેગો ઉકાળી તે વડે લખવાથી પણ નકલે લેવાય છે પણ આ સાહીમા
મુખ્ય કાપડો એક જે ખીજ સાહીથી લખેલા કાગળ ની નકલ લેવા માટે
કાગળને બીજો કરવો પડે છે તેમ આ સાહીથી લખેલા કાગળ ની નકલ
માટે કરવું પડતું નથી પણ ફક્ત કાગળ ચૂલી લખવાથી અક્ષર ઉતરે છે

૨૯. જાંબુઆ નંગની સાહી બનાવવાની રીત —૧૨૦ ભાગ

પાણી, ૧૨ બાગ કમ્પચીનુડ, ૧ બાગ સળઆસીટેડ, કોપર, ૧૪ બાગ
૪૮૪ડી અને ૪ બાગ બાવળનો ગુદર, પહેલા કમ્પચીનુડને પાણીમાં નાં-
ખી ઉકાળવું અને ઠંડુ થયા બાદ તેનું નીતરે પાણી માળી લાઇ તેમાં
બાકી રહેલી વસ્તુઓ બારીક કરી એક રસ કરી નાખવી આ શાહીને
પાંચ દિવસ સુધી એકાદ રચને રાખી બાટલીમાં ભરવી.

૩૦. હિંદી શાહી બનાવવાની રીત —આધર્સીંગાસને પાણી
માં પીગળાવી તેનું પાતળું પાણી કરી તેમાં સાદા કાળજી નાખી મેળવી-
ને લાલી જેવી ઘટ કરવી. પછી તેને મોલડ (સાંચા) માં નાખી તેની ઉ-
પર સોતેરી વરખ વગમડાવે તથા કરતુરીના અર્કથી તેને સહેજ સુગંધી
કરવી, સુકાયા પછી મોલડમાંથી કાઢવી એટલે હિંદી શાહી થશે જ્યારે
સખવુ દોષ ત્યારે એ શાહીના કકડાને પાણીમાં ધરીને એ પાણીમાં ક-
લમ બોળીને લખવું.

૩૧. જસતના પતરા ઉપર લખવાની શાહી —જમાલ ૧
ઔસ, નવમાનર ૧ ઔસ, કાળજી અર્ધો ઔસ, પાણી અર્ધો પાઇન્ટ એ
બધાને પત્થરના ખલમાં બારીક ભૂકા કરવો અને તેમાં જરા જરા પા-
ણી દેડતા ભળું. અને મેળવતા ભળું. એ સર્વે મેળવતી વખતે કાંઈ પશુ
જાતના ધાતુના સળીઆથી મેળવવું નહીં. જ્યારે બધું એક થઈ જાય કે
કાચની બાટલીમાં ભરીને મજાનુત ગુચથી બધું કરવું. લખતી વખતે
બાટલીને ખુબ હલાવી કમ્પચી અથવા કુવીવથી લખવું પરંતુ રીવપેન
અથવા ખીજ કંઈ ધાતુની કલમથી લખવું નહીં. એ શાહી ફેરી છે તે-
થી લખતી વખતે ખુબ સભાળ રાખવી વાડી અથવા બાગમાં ગાડનાં
નામ લખના માટે જસતના પતરા વપરાય છે તેપર તેમજ બાગમાં
સૂકવાના ફરનીયર ઉપર જસતના પતરાના લેખ બાગવામાં આવે છે તે

અથવા દરડાં અને પતંગના લાકડાને પાણીમાં નાંખીને એક કલાક સુધી ઉકાળવું. પછી તેમાં શુદ્ધ નાંખી એટલે હીરાકથી નાંખવી. આ રીતે બનાવેલી સાદીનો રંગ સદીઓ સુધી ઉડી જતો નથી.

૩૪. વાયોલેટ રંગની સાદી—પતંગના લાકડાની બારીક ભુટ્ટા આઠ ઐસ ને ૩ પાઇન્ટ પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીને અર્ધો ભાગ બાળી નાંખવો પછી બીજાની ઠંડુ થયા પછી ૧૫ ઐસ શુદ્ધ અને ૨૫ ઐસ ૫-ટકડીનો બારીક ભુટ્ટો નાંખી બરાબર મેળવીને માળીને બાટલીમાં બરવું.

૩૫. બીજી રીત:—કડબેર ૧ ઐસ, પરલખાસ ૧૫ ઐસ ગરમ ઉકાળતું પાણી ૧ પાઇન્ટ એ બધાંને મેળવી ૧૨ કલાક સુધી રહેવા દેવાં. પછી માળી કાઢી તેમાં શુદ્ધનો ભુટ્ટો ૨ ઐસ નાંખવો એટલે વાયોલેટ રંગની સાદી થશે.

૩૬. બ્રાઉન રંગની સાદી બનાવવાની રીત:—પતંગનાં લાકડાના ઊડીઆનો ભુટ્ટો ખુબ ઉકાળેલા થોડા પાણીમાં બાઇકાર્બેટ ઓફ પોટાશ નાંખ્યાથી બ્રાઉન એટલે તપખીરીઆ રંગની સાદી તૈયાર થાય છે.

૩૭. રુબર રેડાંપની સાદી બનાવવાની રીત:—ગમે તે બનાવેલી લાકડાનું રંગ ૫૦ મેન, ઉકાળતું પાણી ૨૫ રૂપીઆબાર, ગ્લીસેરાઇન અર્ધો અથવા અને ગોળ ૦૧ અથવા આ બધાંને મીઠા કરવાં.

૩૮. બીજી રીત:—એનીલાઇન ૨૫ રૂપીઆબાર, રૂપીરીટ ઓફ વાઇન ૨૫ રૂપીઆબાર, ગ્લીસેરાઇન ૨૫ રૂપીઆબાર, પાણી ૧૫૫ રૂપીઆબાર, કાર્બોલીક આસીડ ૨ ટીપાં અને ધ્રુવ ૭ ટીપાં એ બધાંને મીઠા કરવાં એટલે રુબર રેડાંપમાં બપવાની સાદી તૈયાર થાય છે.

૩૯. પાર્થમેન્ટ ડિપર લખવાની સાદી:—અર્ધપત્ર અથવા સામાન્ય મીઠાના કાગળ ઉપર સાધારણ સાદીથી લખાતું નથી. તેથી નીચેની મેળવણી ઉપર ધ્યાન આપવું જરૂર છે. થોડુંક બળધતું વીઠ લઈ તેમાં એક સુડી જરી નીમક નાંખવું. અને તેમાં ૦૧ પાઇન્ટ સરકો રહેવો એ બધાંને સાર્યે મેળવી નાંખવાં. પછી બારે લખવું હોય સારે એ મેળવણીનું એક ટીપું પાણીમાં નાંખી તે સાદીથી અર્ધપત્ર ઉપર લખાય છે.

૪૦. રસાયણ શાસ્ત્રીઓને ડિપથોગની સાદી:—એકાદઝ આપ લવડર ૨૦૦ મેન, ગમકોપલનો ભૂટ્ટો ૨૫ મેન, કાજળ ૩ મેન એક નાની કાચની બાટલી લઈ તેમાં લવડરનું ઉપરું તેમ તથા ગમકોપલ નાંખી ધીમે ધીમે ગમકોપલની ભુટ્ટીને પડાવતી, અને ત્યાર પછી તેની સાથે કાજળ ઉમેરવું થોડા કલાક રહેવા દઈ વાપરવા આગમજ

શાહીને હલાવવી. રસાયણીઓના કામમાં આવતી તરેહવાર આસીડો ને બાટલીઓમાં ભરી રાખેલી હોયછે. તે બાટલીઓ ઉપર આ શાહીથી લખવામાં આવેછે કારણુ-આસીડની અસરથી શાહી હડી બન્ય નહીં.

૪૨. બાગ બાનીની શાહી:—જસત, લોહું અને તિખા લોદાની ભિન્ન ભિન્ન જતની વસ્તુઓ બગીચામાં મુકવામાં આવે છે. આ વસ્તુઓ ઉપર લખવાની શાહી નીચે મુજબ તૈયાર ચાયછે. ક્લોરોફાઇટ આવ ટલા નટીમ. ૧૦ ઓંસ, વગર ખારતું સ્વચ્છ પાણી ૧૦૦ બાટલી, એ બંનેને સાથે મેળવી એક કાચના વાસણમાં ભરી રાખી કામમાં લેવી.

૪૩. બીજી રીત:—જગાલ અર્ધો ઓંસ, નવસાર અર્ધો ઓંસ, કાન્જળ ૧૦૦ ઓંસ, સાધારણ સરકો ૧૦ પાઉન્ડ, એ સર્વને સાથે મેળવી એક કરી નાંખવાં. ત્યારબાદ ઉપરના ઉપયોગમાં લેવી. આ શાહીથી લખવાથી વરસાદમાં તથા હવામાં ખુશ્કાં રહે તેા પણ પાણીની અસર ન શપણ થતી નથી.

૪૩. ત્રીજી રીત:—એક લીંબુનો રસ કાઢીને તેમાં એક ટેસા નાંખીને એ દિવસ નાખી પછી બરની કલમથી લખવું.

૪૪. પત્થર ઉપરના કોતરેલા લેખમાં પુરવાની શાહી:—એસક્સાઇટમ અને ટરપીનટાઇન તેલના એક સરખા ભાગ લઇ તેઓ જવા ગરમ થાય તેવાજ કબર ઉપર જડવાના પત્થર ઉપર લખવા કામે લગાડે છે. આ રીતે લખેલા અક્ષર જ્યાં સુધી પત્થર ટકે છે ત્યાં સુધી વગર જુસાએ કાયમ રહેછે. આ અક્ષરને વરસાદના ગમે તેવા જમરા ખપાડા ભાગે છે. તેા પણ તેની હાલતમાં કીંમત પણ ૧૨૦ પડતો નથી.

૪૫. બીજી રીત:—પીચ ૩ રતલ, કાન્જળ ૧ રતલ, પહેલાં પીચને એક વાસણમાં નાંખી આતસ ઉપર મુકી તાપવું. પછી તેમાં કાન્જળ ઉમેરીને મેળવી નાંખવું. બ્યારે સૌ એક થાય ત્યારે પત્થર ઉપર કોતરેલા લેખમાં, જવાં કે કબર અથવા કમારતો છત્યાદિની દીવાલ વીગેરેમાં જડવામાં આવેલી તખ્તીઓના કોતરેલા લેખમાં આ શાહી પુરવાથી હમેશ કાયમ રહે છે.

‘લઘને’ તેના ઉપર થોડી કાળી શાહી એક પાઇન્ટ સુધી નાંખી. બંનેને સાથે મેળવી દેવાં. આ મેળવણીથી એવી ભૂતની શાહી બને છે કે જેના ઉપર ક્લોરીનની અથવા બીજા નરમ કોષ પાંચુ તેજાઈતી અંતર થતી નથી.

૪૮. બહુબ્રહ્મ શાહી બનાવવાની રીત:—૧ શેર માયાંરળને ખાંડીને તેમને જા શેર પાણીમાં એક સત બાળવાને પછીથી ઉકળવાં બાદ પાણી ગળી લઘને તેમાં નીચેનું મિશ્ર રેડવું. ૧૮ તોલા હીરાકચી તથા જા તોલા બાવળનો શુદ્ધ, ૨૫ વેર પાણીમાં પીગાળીને આ મિશ્ર પ્રથમના પાણીમાં રેડવું. એટલે કાળી શાહી થશે. તેમાં આશમાની હાથા સાવવા માટે થોડી ગળીને ગંધકના તેજાવવાળા પાણીમાં ધાંડીને તે પાણી અથવા તે પ્રકીર્ણન બહુ નામના રંગના કટકા આવેછે તે પાણીમાં પીગાળીને નાંખવા. આ શાહી લાંબો વખત રહી શકે તે માટે સર્વોચ્ચના તેજમાં થોડાં ટીપાં નાંખવાં.

૪૯. જ્યારે જોઈએ ત્યારે પુર્તજ વપરાય એવી કાળી શાહીનો ભુકે:—સારાં માયાંરળ ૩ શેર, હીરાકચી-૧ શેર, બાવળનો શુદ્ધ ૦૫ શેર અને ખાંડ ૦૫ શેર આ બધાને બારીક વાટીને મિશ્ર કરીને રહેવા દેવાં. જ્યારે જોઈએ ત્યારે આ ભૂકામાંથી પાંચ રૂપીઆબાર લંબને સવા-શેર ઉકળતા પાણીમાં નાંખી હલાવીને થોડીવાર રહેવા દેવું, એટલે તે દરમ્યાન કાળી લખવાની શાહી તૈયાર થશે.

૫૦. બીજી રીત:—દરકાં ૬ ઓંસ, સફેદ આવ આવન ૧૫ ઓંસ, બાવળનો શુદ્ધ ૧ ઓંસ, ખાંડ ૦૫ ઓંસ એ સર્વેના કુકા ભૂકાને સાથે મેળવી પડીકામાં બાંધી રાખવાં એ. પડીકામાં અરધી બાટલી ગરમ પાણી નાંખવાથી સરસ શાહી બનશે.

૫૧. પાણીથી ચેરાઇ નં બાધ એવો શાહી:—આ હુતર સા-મેન્ટીરીક અમેરીકન પત્ર નિમે ગુળ્મ નંજુએ છે. એ ઓંસ લાખ લઘ તેને એક ઓંસ આલકોહોલમાં પકાળવી, આ મિશ્રને આઠની બુટ્ટીમાંથી ગાળી કાઢી તેમાં સાથી બેઝી ભૂતની મેસ ઉમેરવી. આમ કરવાથી જે શાહી બનશે તે વડે લખેલું વસ્ત્રાદના પાણીથી પણ બૂસાતું નથી.

૫૨. લીથોમાફની શાહી બનાવવાની રીત:—સફેદ સાબુ ૧૦ ઓંસ, સફેદ મીઠું ૧૦ ઓંસ, બકરાની ચરખી ૩ ઓંસ, રોલલાક ૫ ઓંસ, રૂમીમસ્ત્રી ૫ ઓંસ, કાળજી ૩૫ ઓંસ એ સર્વેને સાથે મેળવી નાંખવાં. એ શાહી લીથોમાફના કાગળ ઉપર લખવાના કામમાં આવે છે. લીથોમાફની આ શાહી થોડું પાણી લગાડવાથી બુરો સકાય છે.

૫૩. કપડાં ઉપર કાંઈપણી છાપવાની શાહી —એ બાગ આરશાદરમ ને ૪ બાગ ટરપીનટાઇન તેતમા પીંગળાસીને તેમા કાંઈક અથવા બ્યેક્યેડને બારીક ભુઝા કરી મેળવતુ આ શાહી ઉરની ગરજ પુરી પાડે છે.

૫૪. કાળી છાપવાની શાહી બનાવવાની રીત:—તુરત વેળા વપરામને માટે છાપવાની સાહી બનાવવા માટે નીચેની નીચેની કાપડની બાલમમ આન કોપેના ૮ ઓસ, કાળજી ૩ ઓસ, કાળી ગળી વા ૧૦ ઓસ, છડીઅન રેડ (લાલ રંગ) ૧૦૦ ઓસ, મુઝા પીળો સાકું ૩ ઓસ, એ સર્સને વાનીને ઝીણો ભુઝા કરવો સારખાદ સાથે મેળવી દેવા આ શાહીને રંગી. બનાવવી હોયતો તરેદનાર રમ આથે, મેળવશે.

૫૫. છાપવાની રંગીન શાહી —છાપવાની કાળી શાહીની રીત ઉપર જે આપેલી છે તેજ પ્રમાણે, મુઝકર સાહી બનાવી ચકાગે પરતુ માન તશવન એટલેજ કે જે આમમાની કાળોરગુ લાવશે હોય તેા કાળી ગળીને બદલે પૂલીઅન ખુબ વાપરવુ તથા બામલી કાળો રંગ લાવશે હોયતો પ્રશીઅન ખુબ અને રેડને મેશની સાથે સારી રીતે મેળવી દેવુ જેવુ કામ છાપવુ હોય અથવા જેવા કામગી વાપરવા હોય તે આ બતનો વિચાર કરી ચીજોના વજતમા પણ શરફ કરવો.

૫૬. કાળી શાહી બનાવવાની રીત —હરડા ૩ શેર, શુદર ૧ શેર, સરકો ૮ શેર લરીમ અથવા અને પાણી ૧૬ શેર એ ૧૫૦ મેળવી ૧૪ દિવસ સુધી પ્રમગેપાત દવાઆ કરવુ પછી ગાળી કાઢી બાટલીમા બારવુ એટલે કાળી શાહી થશે.

૫૭. કપડાં ઉપર નિશાન પાડવાની બહુ શાહી —આઘનીસ ખુબ અર્ધાજ ઓસ અને સાદટ ઓશ રંગીન ૧ દ્રામ લેવુ આ બેડને આ બરોના તેલમા નાખી સારી પેટે મેળવી દેવુ જે ખાતણી શાહી કરવી હોયતો વધારે તેન નાખવુ, અને એવીજ રીતે બીજા સારા રંગ નાખશે તેા તેનાજ રંગની શાહી થશે.

૫૮. નિશાન પાડવાની લાલ શાહી —હાંમગેક અર્ધ ઓસ, અને સાદટ ઓશ રંગીન એ દ્રામ લેવો આ બેડને આગવી ૧૧ તેતમા નાખી સારી પેટે મેળવીને લાહી જેતુ કરવુ ખાતણી શાહી કરવી હોયતો તેન જરા વધારે નાખવુ.

૫૯. ખરાબ શાહીને સુધારવાની રીત —એ જાટલી નખ વાની શાહીમા થોડો કારબોનેટ ઓશ પોટાસ નાખી પછુ એ નાખવાથી

શાહી ઉમરાઈ ન જ્ય તેની મલાજ રાખવી, જ્યારે જિગરો બાધ થશે ત્યારે સારી શાહી થશે.

૬૦. દેશી કાળી શાહી:—સાર કાળજી અને ૧૦૦ ઝેન લાખ એ બનેને સારી પેઠે મેળવીને તેલમા ૨૦ ઝેન ટંકણમાર તથા ૪ ઔમ પાણી નાખવું એને ઘોડીવાર રાખવાથી આરી ચીકણી દેશી શાહી બનેછે.

૬૧. કાળી શાહી બનાવવાની રીત:—૮૦ તોલા માયા, પતંગનું લાકડું ૮૦ તોલા, હીરાકશી ૪૦ તોલા, બાવળનો ગુદર ૨૦ તોલા, લાડભની છાત્ર ૧૮ તોલા, આ સર્વને ઉઘાળવાથી ૨૫ શેર પાણી રહે એટલે ઉતારી નાખવું એટલે સરમ શાહી બનશે.

૬૨. ખાંડ વડે કાળી શાહી બનાવવાની રીત.—૨૦ તોલા ખાંડ લાકડું ૨૦ તોલા પાણીમાં નાંખી ઝોગાળવી અને તેમાં પાંચ ૧૦ ટીપાં ગધેઠના તેલબના નાંખવાં અને ચુલા ઉપર મૂકી ગરમ કરવું એટલે ખાંડનો ભાગ તેલબના જોરથી બળી કાઢો થશે અને એની મેળે પાણીની માથે મળી જઈ શાહી તૈયાર થશે. આ શાહી શુસાતી નથી.

૬૩. કાળી શાહી બનાવવાની રીત:—માયાં ૮૦ તોલા, પતંગનું લાકડું ૪૦ તોલા, હીરાકશી ૪૦ તોલા, બાવળનો ગુદર ૪૦ તોલા એ સર્વે ઉઘાળવાથી ૨૫ શેર ખાંડી રહે એટલે મરસ શાહી થશે.

૬૪. બીજી રીત:—૧૫૦ તોલા માયાં, ૩૫ તોલા હીરાકશી, અને ૪૦ તોલા બાવળનો ગુદર આ સર્વે રૂકત કર તોલા રહે ત્યાં સુધી ઉઘાળવું એટલે શાહી થશે.

૬૫. જાણુઆ રંગની શાહી બનાવવાની રીત:—પતંગના લાકડાનાં છોડીઆ ૧૨ શેર લાકડું તેને ૧૨૦ શેર પાણીમા પલાળવાં. અને તેનો રંગ સારી પેઠે ઉતર્યા પછી એક વખત લાલગીમાંથી અને બીજી વખત ફલાલીનના કપડામાંથી અગર માખણમાંથી ગાળી કાઢવો. આવી રીતે ગાળી કાઢેલા રંગમા ઉત્તમ જગતો રંગ ૧ શેર અને ફટકડી ૧૪ શેર મેળવી તેમા ૪ શેર બાવળનો ગુદર ઝોગાળવો. આ મિશ્રણને એક અડવાડીઆ સુધી રાખી મુકવું, અને પછી કામમાં લેવું.

૬૬. રીંગા છાપની છાપવાની શાહી —અજરીના તેલનું વારનીસ બનાવી તેમાં જોઈતા પ્રમાણમાં ઘોડે ઘોડે કાળજી મેળવી પથરાની પાટ ઉપર ખુબ વાટી માખણ જેવું નરમ કરવું. પહેલું પથરા ઉપર ઘોડક કાળજી લાકડું નેત્રી વાટી તેમાં ઘોડે ઘોડે વારનીસ મેળવના જવું. ઘૂંટીને જેમ જેમ વધારે કાળજી સમાવતા જશે તેમ તેમ શાહી

ઉંચા રંગની બનશે.

૬૭. સાધારણ વપરાસની શાહી:—દરમાં એક રતલ, પનંગના લાકડાનાં છોડીઆં ૪ રતલ. આ બને સાથે ઉકાળી તે પાણી ગાળી કાઢી ચાર રતલ હીરાકથી અને ચાર રતલ શુદ્ધ ઉમેરીને પાણીમાં દલાવવું ને પછી ગાળીને છુટક વાપરવા સાફ શાહી બરી રાખવી.

૬૮. બીજી રીત:—દરમાં ૧ રતલ, શુદ્ધ ૭ ઓંસ, ફટકડી ૨, ઓંસ, મોરચુ ૭ ઓંસ, કાંઈનાં ૩ ઓંસ, પતંગના લાકડાનાં છોડીઆં ૪ ઓંસ, વરસાદનું પાણી ૧ ગ્યાલન આ સર્વને સારી રીતે મેળવી નાંખી પલાળવું. જેથી આ શાહી વડે ચર્મપત્ર ઉપર સારી રીતે લખી શકાય છે.

૬૯. લીલી શાહી બનાવવાની રીત:—આઈસેટેટ આવ પો. ટાસ ૩ ભાગ, ગરમ પાણી ૮ ભાગ એ બને સાથે બિજવી તેમાં ૪ ભાગ સારો સ્પીરીટ ઉમેરી સાથે મેળવી નાંખી તેમાં સલ્ફ્યુરીક એસીડ ઉમેરવો, જેથી કોગ્રીક આસીડ છુટી પડશે. ત્યારબાદ આક્રુ પાણી બળી જાય ત્યાં સુધી તેને ઉકાળવું અને પછી ગાળી કાઢવું. ગાળેલા પ્રવાહીમાં ચાર ભાગ સારો સ્પીરીટ અને ત્રણ અથવા ચાર ટીપાં સલ્ફ્યુરીક એસીડ નાંખવો, અને ઉપર તરી આવેલા પ્રવાહીને બાટલીમાં ભરવું.

૭૦ બીજી રીત:—બીન એસેટેટ ઓફ કોપરને પાણીમાં તથા જંગાલને સરકામાં મેળવવાથી લીલી શાહી બનશે.

૭૧. ત્રીજી રીત:—ઈથ્રેલ ગાળીને ત્યાંથી મળતી સાવચીન નામની દવાને ફટકડીના પાણીમાં પલાળવાથી મજબૂત શાહી બનશે.

૭૨. લાંબેલા અક્ષર હિંદી ન જાય એવી શાહી:—ટકકુખાર ૧ ઓંસ, લાખનાં પંતરાં ૨ ઓંસ, પાણી આઠ ઓંસ એ સખગાને જ્યાં સુધી પલાળી જાય ત્યાં સુધી એક હાંકેલા વાસણમાં ઉકાળવાં અને પછી તેને ગાળી કાઢી તેમાં ૧ ઓંસ જાડો શુદ્ધ ઉમેરવો. અને કળી ગળી મમળાને નાંખવી, અને તે પછી કરવા દઇ ઉપરથી સ્વચ્છ શાહી બાટલીમાં ભરી કાઢવી.

૭૩. બીજી રીત —કાજળ ૦૧ ઓંસ લઈને તેના ઉપર યોડી કાળી શાહી એક પાઉન્ટ સુધી નાંખવી, બનેને સાથે મેળવી દેવાં આ મેળવણીથી એની જાતની શાહી બને છે કે જેના ઉપર કોયરીનની અથવા બી. જી નરમ કોષ પશુ તેજબની અસર થતી નથી.

૭૪. ત્રીજી રીત:—ચાર ઓંસ પડેના ચીક લઈને તેને એસેટીક આસીડ અથવા મારા સરકામાં પલાળવો અને દશથી વધારે મેન કાજળ

તયા બેથી ત્રણ મેન કાળી મળી અને ૧ થી બે દીપાં, લવંગનું તેલ લઈ તેમાં કિમેરવું, અને સર્વેને સારી મેંદે એક પીળા સાથે મેળવી નાંખવું એથી શાદી બનશે.

૭૫. લાંબા વખત સુધીમાં હિડી ન જાય એવી શાદી:— ઘણા લગ્નો વખત પસાર ચૂક્યાથી લખેલા અક્ષરો ન હોય એવી રીતે જાંબ ભારી બાય છે. તેમજ દેંદરીક રસાયણી કીધાથી લખેલા અક્ષરો ઉરાડી દેવામાં આવે છે. એ માટે નિચે મુજબ બનાવેલી શાદી ઉપર કોઈ પણ જાતની અસર થતી નથી. એ શાદી બનાવવાની રીત. એવી છે કે, ગરમ કરેલું આગશીનું તેલ, કાળજી અને પ્રતીજ્ઞા બધું એ ત્રણે વસ્તુઓ સાથે મેળવવાથી ઉપર લખ્યા મુજબ ચણવાળી શાદી બનશે.

૭૬. બીજી રીત:—કાળાઈતો પીકો ૨૫ મેન, લવંગનું તેલ ૨૦૦ મેન એ બેને શહેન ગરમીથી પ્રીંગાળવાં, અને કાળજી ૩ મેન અને કાળી મળી ૧ મેન લઈને તેમાં કિમેરવાં, આથી ઉપરની ખાશી-જાત પેશાવનારી શાદી બનશે.

૭૭. બાગબાનીની શાદી બનાવવાની રીત:—જંગાલ અર્ધો ઝોંસ, નવસાર અર્ધો ઝોંસ, કાળજી અર્ધો ઝોંસ, સાધારણ સરકો ૦૧ પાઉન્ડ એ સર્વેને સાથે મેળવી બરાબર કરી નાંખવાં એટલે તે ઉપરના ઉપયોગમાં આણવાની શાદી બનશે.

૭૮. લીધામાફની શાદી બનાવવાની રીત:—સફાઈ ગરમીનો સાથ ૩૦ બાગ, રૂમીમસ્તકી ૩૦ બાગ, સાધારણ સોડા ૩૦ બાગ, સેલ-સાક ૧૫૦ બાગ, કાળજી ૩૨ બાગ એ સર્વેને સાથે મેળવી નાંખવાં, અને શાદીના આકારમાં તૈયાર કરી મુકવાં.

૭૯. બીજી રીત:—સફાઈ મીણ ૮ ઝોંસ, સફાઈ સાથ ૩ ઝોંસ એ બેને તાવવાં, અને એ સાથે મળી બાય ત્યારે એક ઝોંસ કાળજી કિમેરવું, અને સઘળાં ચારી રીતે મેળવી નાંખવાં, અને મજબૂત ગરમી આપી બે ઝોંસ સેલસાક કિમેરવું, એ પછી ગરમી આપી સર્વેને સારી પ્રકારે ચાંદવું. અને એ પ્રવાહી બસ ઠંડી પડે એટલે તાસણમાં બરની એ શાદીથી ઘણી લાંબી અને બારીક લીટી દોરાય છે ને શાદી

ઉમેરવે. એટલે શાહી તૈયાર થશે અને કપડા ઉપર લખના આગમન દોઢ ઓસ કારબોનેટ ઓફ સોડાને એક પાઉન્ડ પાણી સાથે મેળવી તે પ્રવાહીથી કપડાને ભિજવવું, અને જેવું કપડું સૂકાય તેવુંજ તે સૂકા-
યાના બાગ ઉપર ઉપરી શાહીથી લખવું.

૮૧. બીજી રીત — ૧ ઓસ નાઇટ્રેટ ઓફ સીલ્વરને ૧૧૧ ઓસ પાણીમાં પલાળવું આમ કરવાથી જે ઠરી નીચે બેસે તેને પલાળવું બાદ જોઈએ તેટલું નમસ્કાગરનું જલદ પ્રવાહી ઉમેરવું ત્યાર બાદ દોઢ દ્રામ ગુદર તેમાં ઉમેરવે, અને રંગ લાવવા માટે કાળા મળીની ઝીમ્પી ભુગી અથવા સાપમીન તેમાં નાખવે એ શાહીથી કપડા ઉપર લખ્યા પછી આતસ ઉપર કપડાને ધરવું એટલે કાળા અક્ષર દીપી નીકળશે.

૮૨ ત્રીજી રીત — તરકલોરાઇડ ઓફ એલ્ડ દોઢ દ્રામ, પાણી સાત દ્રામ, અને ગુદર બે દ્રામ ચેવા અને રંગને માટે સાપમીન વાપરવે જે કપડા ઉપર આ શાહીએ લખ્યું હોય તે કપડાને પહેલા પ્રોટો ક્રોનાઇઝ ઓફ ગોશ્કના નરમ પાણીથી ભીજવી સૂકવવું, આ શાહીથી કાળા જાડુઓ રંગ દીપી નીકળશે.

૮૩. ચાતી શાહી બનાવવાની રીત — ૬૪ ઓસ કુટેલ એમી-
લનું લાકડું લેઇ તેને ચાર પાંચ દિવસ સુધી રાફેડ સરકામાં પાંગાવવું એ પછી સરકો બળી ગયેલા સુધી તેને ઉકાળવું, અને તેમાં સાઠમાર ઓસ ફાકડી અને પાંચ ઓસ ગુદર ઉમેરવે અને જ્યારે પાંગળાઇ રહે ત્યારે બાટનીમાં બરવી.

૮૪. બીજી રીત — એમીલનું લાકડું ૨ ઓસ, ફાકડી ૧૧ ઓસ મ કીમ ઓફ ટાર્ટર અર્થે આમ લરસાદનું પાણી ૧૬ ઓસ એ સર્વને પાણી આડધુ થાય લાં સુધી ઉકાળવું, પછી માળી દાકેતું, અને પછી આ ઘેં ઓસ ગુદરને તેમાં ઉમેરવે, અને એ કડું પડે એટલે દોઢ દ્રામ કી રમજ ને ૧ દોઢ દ્રામ સારા સ્પીગીટમાં પનાળી તે ઉમેરવું એમ્બે શુદ્ધ ચાતી શાહી બનશે.

૮૫. સોનેરી શાહી બનાવવાની રીત — સોનાની ખણીજ બા રીક જૂકી લેવી આ તે જૂખને થોડા ગુદરના પાણીમાં સારી રીતે મ સળી નાખવી આમ કરવાથી સોનેરી દેશ્કતો લખાઇ ચકાશે, અને ઓપ કાઢવાથી અગકાટમાં વધારો થશે.

૮૬ બીજી રીત — જોડ સાઇન અથવા પાતળા કારતીસથી આ શુદ્ધ જમી ને નદન સુકાઈ ગયેલા પડેના નેપર સોનેરી જૂકી ચોટા

કાથી સોનેરી અક્ષર દેખાય છે.

૮૭. ત્રીજી રીતઃ—સોનાના વરણ લઈ ગધ સાથે ખરલમાં નાંખી ખુબ ઘુંટવાં, તે સર્વે મિત્ર થઈ નવ સારે તેને કાચના પ્યાલામાં લઈ યોડુ દુનું પાણી નાંખી આંગળીવતી હલાવી મધને ભાગ પાણીમાં આવે ને બૂકી નિચે રહે સારે પાણી આસને રહીને કાઢી નાંખવું બૂકી સુકાવાં પછી છંદરતુ પાણી નાંખવું. તેથી સોનેરી અક્ષર થશે. આ હરકત લખ્યા પછી સુવાળા પદાર્થથી ઘુંટવાથી અક્ષર ચળકાટ મારશે.

૮૮. ચોથી રીતઃ—જે ભાગ નાઇટ્રીક આસીડ, એક ભાગ મ્યુ-રીઆરીક આસીડ લઈ એક ચીનીના પ્યાલામાં નાંખી તેમાં સોનાના પતરાના ઝીણા કઠકા કરી નાંખવા, અને તે પ્યાલે એક વાસણમાં ઝીણી રેતી નાંખી તેમાં સુકવો. રેતીવાળુ વાસણ એક ચુસા ઉપર સુકવું, નિચે દેવતા કરવો. ઐસીડમાં સોનું નાંખેલુ ઉકળવા માંડે તે એવી રીતે ધુમાડો નીકળી તે મિત્રજનો રંગ પીળો અગર નારંગી જોવો થાય સારે નજરું કે તેપાર થયો. પછી રેતીમાંથી પ્યાલે ઉતારી લઈ તેમાં પાણી નાંખી હલાવી કરવા દઈ નીતર પાણી કાઢી નાંખવું. એમ ઘણી વખત કરી સોનાની બુકી નિર્મળ થાય એટલે સુકવવી. બપોરે શાદી કરવી હોય ત્યારે તેમાં ઘુંદરતુ પાણી નાંખી ઘુરી કામમાં લેવું. સુકાવા પછી આપણીથી ઘુંટવાથી અક્ષર બહુજ સુસોળીત ચળકતા થાય છે.

૮૯. હીલી કાળી શાદી જનાવવાની રીતઃ—૧૫ શેર માયાં લઈ ખાંડવાં, પછી ૨૦૦ શેર પાણીમાં નાંખી એક કલાક ઉકાળવાં, પછી ઉનારીને ગળવાં તેમાં ખાંચ શેર હીરાકસી અને ચાર શેર લોદાનો નેર મેળવવો. અડધો શેર ગળીને ત્રણ શેર ગંધકના તેળામાં (સલ-ફ્યુરીક આસીડ) એળાળી ઉપરના મિત્રમાં મેળવી દેવું એટલે સરસ શાદી બનશે. આ શાદી પેનમાં સારી ઉતરશે. તેમજ ઘણા દિવસ સુધી બગડતી નથી. આ શાદી લખતી વખત લીઝા રંગની દેખાશે. પછી યોડી વારમાં તે રંગ બદલાઈ કાળો થશે. મજબૂત શાદી જનાવવામાં એકંદર જણસો. માયા શેર ૧૫, ૨૦૦ શેર પાણી, હીરાકસી શેર ખાંચ, લોદાનો શુકો શેર ૪, ગળી શેર ૦૫, ગંધકનો તેળા શેર ૩.

૯૦. બહુ બઝાક શાદી જનાવવાની રીતઃ—સાડી માત્રીસ તોલા માંમાં, સાગસાત તોલા ગંધકનો તેળા, સાગનાર તોલા હીરાક-સી, દસ તોલા લોદાનો શુકો, સવા તોલા ગળી, સાગનારશેર પાણી આ-ટલી જણસો એકઠી કરવી. કૃતી-પ્રથમ માયાં ખાડવા પછી પાણી શેર

સાગખારમાં એક કનાક ઉકાળના હોળ ઉતારી કડુ થવા દઇ લૂગડાથી ગાળવુ તેમાં હીંગકશી અને લોહાનો નેર નાખવો, પછી મવા રૂપીઆ-બાઝ મગીને મધકના તેલનખમાં મેગની છાંં ઓગાળવી. પછી ગિપરના મિશ્રના પાણીમાં મેગની દઇ તેને ગાળી શીશીમાં બરતુ એટલે ઉપગની શાહી બનશે.

૯૧. કશનાઇની જુડી બનાવવાની રીત — માયા બગેઝ, એક શેર હીરાકશી, અર્ધો શેર શુદ્ધ સર્વે ખાડીને જ શેઝ ખાડ નાખવી એ સર્વેને એકઠું કરી પાણીમાં મેળવવાથી રંગાઇ બનશે.

૯૨. ખીજી રીત — ૪૦ ઘોલા માયા, ૧૫ તેમાં હીંગકશી, ૧૫ તેમાં બાવળનો શુદ્ધ, આ ચીજો જુદી જુદી ખાડી મેગની ઓના રૂપીઆ પાચ ભારના પડીકા બાપવા પછી બ્યારે રંગાઇ થવી હોય ત્યારે એક પાંચ રૂપીઆ ભારના પડીકામાં એક પાઇન્ટ પાણી મેળવવાથી રંગનાઇ થશે રંગનાઇમાં રતાશનો ભાગ દેખાડવો હોય તો પનગના ઊડીઆ ખાડી પાણીમાં પનાળવા ને તે પાણીમાં ભૂખ મેળવવી.

૯૩. ત્રીજી રીત — ખાડેલા માયા ૪ ઓંસ, એક ઓંસ હીરાકશી, શુદ્ધ ૧ ઓંસ, ખાડ ૧ ઓંસ ડાગર ૧ ઓંસ વિગેરે સર્વે ખાડના ને મેગવી રાખવા તે પાણીમાં મેળવવાથી શાહી બનેછે.

૯૪. લખવાની કાળી શાહી બનાવવાની રીત — ૧૨ ઓંસ માયાનો જુકો લઇ તેને ૧૦ શેર પાણીમાં સાત દિવસ બીભવી રાખવો અને ત્યાર બાદ નિચોવીને પાણી કાઢી નેવુ અને તેમાં ૬ ઓંસ હીરાકશી અને ૭ ઓંસ શુદ્ધ નાખવો, અને ઉપરે શાહી બગડે નહીં માટે ૬૦ ગિપા કારમોલીક આસીડના નાખના.

૯૫. બીજી રીત — માયાનો જુકો ૪ ઓંસ, હીરાકશી ૧ ઓંસ, શુદ્ધ ૧ ઓંસ, ખાડ અર્ધો ઓંસ લગીગનો જુકો ૭ આની બાર એ બધાને વાગીને જુકો કરી રાખવો જોઇએ ત્યારે બધામાં અડીશેર પાણી નાખી ઢલાવી જે દિવસ રાખી ચૂકવાથી ધણી સરસ શાહી બનેછે.

૯૬. ત્રીજી રીત — સાર ડાગર અંશે ૧૦૦ એન લાખ એ બનેને સારી પેઠે મેળવીને તેમાં ૨૦ ગ્રા. ટકજુખાર તથા ૪ ઓંસ પાણી નાખવુ એને ઘેડી વાર રાખવાથી સારી ચીખણી દેલી શાહી થશે.

૯૭. આરામાની શાહી — જે અથવા ત્રણ ઓંસ સરદિટ એ ૨ ડીઝોમાં દસ શેઝ પાણી મેગવી તે વતી લખવુ.

૯૮. હીવી શાહી — જગાન ૪ ઓંસ હીંગ એર ટાટર ૧

ગોળ અને પાણી અર્થે જો એ બધાને એકા કરી અર્થ ગહે ત્યાં સુધી
નમગ્ન અને પછી ઉતારી ગળી નાખીને કામગા લેવું

~~~~~

પ્રકરણ એકવિસમું

સાધારણ ઉપયોગમાં આવતા લિનં ભિન્ન હુમર.

૧. સુસાય બનાવવાની રીત — એક શેર ચોખાને ઘોષને સુ-
ના, પછી તે દગાની એક તેનો સચોરાતુ પાણી કરી તેમા તે ચોટના
ગોળા કરી છાયકે સુના પછી પતંગના લાકડા પાસેર ખાડી તેનો ઉ-
મજો કરી તે ચોટના ગોળા ખાગી તેમા પતાળના પછી તે ચોટને સુકનવે
એ પ્રમાણે આ પાચ દિવસ સુધી કરવાથી શુદ્ધલ, સારા તૈયાર થાય છે.

૨. બીજી રીત — ૨ જો ચોખા ઘોષ કાઢી તેને સુકાને દળ
યા, અને તે દગેના ૧ જોર ચોટમા ૨ તોલા પાપટખાર પાણીમા નાખી
તે પાણીમા પેલા ચોખાનો લોટને બાધી ગોળા કરવે અને તેને છાયકા-
મા સુના ગોળા સુમયા પછી ૭ શેર પતંગના લાકડાની બારીક શૂ-
ખાના ઉમજો કરવે અને બપોરે આ લાકડાનો સધો લાલ રંગ પાણી
મા ગટ, તારે તેને બજાથી ગાળી નાખી તેમા ઉપના લોટના ગોળાને
ખાગીને બારીક કરીને પેના પતંગના પાણીમા પચાળવા, પાછા તેના
ગોળા વાળી છાયકામા સુકવે અને આ સુખાલને વધારે સરસ લાલ રંગ
આપવે દાવ તો તેને પતંગના લાકડાની બારીક ભુકીતો બીજો નવો
ઉકાલો કરી તેમા દરીથી બીજવી સુકનવું એટલે વણે સરસ શુભાય થશે
એ પ્રમાણે જેમ નધારે આન રંગનો હોતો હોય તેમા તેને પતંગનો
નથા બીજો ઉમજો કરી તેમા બીજવી સુકવ્યા કરવું

૩. મરી બનાવવાની રીત — માયાદળ તોલા ચાર, સોનાગર
તોલા ૧૫ રમીગતકી તોલા ૭ વાસકપુર તોલા ૭, એલચી દાણા
તોલા ૩૫, પીપળાતુ મુળક તોલા ૩૫ એ ચીજોની જીણી ખાડી
રગડથી ચાળવી એટલે દાને ઘસવાની મરી તૈયાર થશે તે દાને ઘસ
વાથી દુખતા દાન મટાડી મજબુતિ કરે છે

— ૪ અગરબત્તી બનાવવાની રીત — કૃષ્ણામર ૧૪ ભાગ, ગુગ
ધીવાળો ૨ ભાગ, નાગરમેય ૪ ભાગ, દાનચીની (તજ) ૪ ભાગ,
તગ ૨ ભાગ, કચોગ ૧ ભાગ, ચદન ૧૮ ભાગ, દગડાકું ૨ ભાગ,

ધવના ૨' ભાગ, શુભાજીની કળી ૨ ભાગ, નર્મનો ૪ ભાગ, સોમાન ૪
ભાગ, સુગન્ધ ૨' ભાગ, શીંગણનું (સિલા રચ) ૧૮ ભાગ, કસ્તુરી ૦૧
ભાગ, મેદાલકડી ૮ ભાગ એ બધી ઓળેને લેઈ કસ્તુરીને શીંગણનું
શીવાયની બાકીની બધી ઓળે બાકી તે તેને વજનમાં કરી ૫૩
કસ્તુરી બને બાકેલો બૂન બને શીંગણતમા મેગરસા, અને નગ કાગો
૦૫ આપનારે વાસ્તે નરસ કાપનો ખાંડોનો નાખવો પછી ૧૫ : ચોળવુ
મીઠાશ નરસ કળી ત્રણે તે ચોડેકે મેળ મેળવવો ૫૩ વામ ૧૧ શ્રી
છી શળીઓ કરી તે ઉપર ઉપરની મેગરસાની બાકી પાનગી મરતી
દેખ તેના પ્રમાણમાં ચોપડવો એટલે અગરગતી તૈયાર થશે શળી ઉપર
મેળવણી ચોપડતી મખત હાથે ચોગી ન બન્ય તેટલું માટે અળી અ
ગરગતીના ખાંડેને શ્રીત્રે બુકે હાથે લગાડીને પછી ગમ ચંપાવવું એટ-

એકઠું કરીને બારીક વાટીને પછી લુગડે આળસુ, પછી તેને સ્વાસીક અતરનો હાથ દધ તે રાખી મુકવું. તેથી જે અખીલ ચાપ છે તે હલકું ચાપ છે.

૯. ત્રીજી રીત.—સફેત વાળો, કપુરકાયલી, ધવલો, સફેત ચંદન એ ચાર દસદસ તોલા અને મોચ તોલા વીસ, કેસર ૭ માસા, કતુરી એક વાલ, તથા જળપ્રજા, જળવંત્રી, એલચી એકેક તોલા એ દસ મીન્ટે ખાડી લુગડે આળી પછી તેને મુલાળજળમા પલાળી સુકવવા. ૫૨ી પાછા મુલાળજળમા પલાળી છાપડામા સુકવવાં. એ પ્રમાણે પાચ ૭ દિવસ સુધી કરવું. તેથી પછોજ સારો અખીલ થશે.

૧૦. અર્ગળ બનાવવાની રીત:—નાગરમોચ, વાળો, જટામાસી, તજ, નર્કમુર, ધવલા એ જળે ભાગ, પાચરકુલ, કૃષ્ણમર, ચંદન, જળપ્રજા, જળવંત્રી, એલચી, કપુરકાયલી, લવંગ એ બધા એકેક ભાગ, એ બધી જમ્બુરોને નોખી નોખી ખાડી વઝગાળ કરી પછી ઉપરના વજન પ્રમાણે એકઠી કરી પછી તેમાં કતુરી ભાગ ૧, કેસર ભાગ ૦૧ મુટીને તેમાં પા પા ભાગ મોતીઆ, ચંદની મુલાખી અતરના પદ અઢાવવા એ ટલે સર્વોત્કૃષ્ટ અર્ગળ તૈયાર થશે.

૧૧. બીજી રીત —કેવડાનો લોટ શેર ૫, કપુરકાયલી શેર ૧, અને મુગધી તજ નવટાંક એ બધાને મુટીને પછી તેને કેસરનો રંગ દેવો. પછી પોતાની મરજીમાં આવે તે અતરનો પદ દેવો આથી જે અર્ગળ બનશે તે હલકી જાતનો થશે.

૧૨. ત્રીજી રીત:—શોગોડાનો લોટ કેમરના પાણીમાં મુટીને પીળા રંગતુ કરવું, અને જે મુગધીવાળો, અર્ગળ કરવો હોય, તે જાતનું અતર તેને લગાડવું અને દાળડીમાં ભરી પછી તેને બધું કરી મુકવું. એ જાતનો અર્ગળ કાલમાં થણો વપરાય છે કેમકે એ શહેમાઈથી અને થોડે ખરબે ચાપ છે, અને વેપારી લોકો મનગમતી કીમત લાઇ વેચે છે.

૧૩. પોથી બનાવવાની રીત:—એક શેર પાણીમાં પીપળાની લાંબ ૭ ટાંક નાંખવી, જે તોલા શુદ્ધ કરેલો તેલીઆ ટકલુખાર અને માસા લોધર એ બધું એકઠું કરી એક વાસણમાં જે પહેર સુધી પલાળી રાખવું, એટલે લાખતો રંગ પાણીમાં આવશે. પછી તેમાં રના પોળીઆ કરી પલાળી સુકવી મુકવાં. એટલે પોથી તૈયાર થશે. પછી ત્યાં ૨ નેપઝે તારે તે માહેલું પોળીજી પાણીમાં પલાળી ઉપયોગમાં લેવું. આ પોથીથી મુજરાતની ગાઢડીએ દાત રંગીને લાવ કરે છે, અને એ સિવાય બીજા ધણા કામમાં આવે છે.

૧૪. નેત્રતું અંજન બનાવવાની રીત:—સીમું તોલો ૧. પારો તોલો ૧ એ પ્રમાણે રકમો લઈને પહેલા સીમાને ગરમ કરી તેમાં પારો નાખી તેને વાડીને, મોતી વાલ, ૪, પરવાણુ ૪ વાવ, બીમશેની બરાસ ૪ વાલ, સુરમો ૪ વાલ એ સર્વને મેળવી સખતુ ને તેને દિવસમાં એ વખત સળીએ કરીને આજતું. બો નેત્રના સર્વ રોગ મટે.

૧૫. કઠ્ઠ તથા અંદસા કરવાના ગાંગડા બનાવવાની રીત:—ગેર હળધરના ગાંગડા પાણીમાં પલાળવા, પછી તેને ઊલ્લી ઉપરની બાવ કાઢવા પછી સવાળી તોલા ૨, પાપડીઓખાર તોલા એ એ બેને કાઢીને લીંચુના રસમાં નાખવા, અને તે રમના હળધરના ગાંગડાને પટ ચઢાવવા, જેટલો રતાશવાળો રંગ કરવો હોય તેટલી વખત સુકવતા જતું ને તેને પટ દેતા જવું, એવી રીતે પટ દઈને સુકવવા ને પછી ખાડીને તેને કુગડાવતી આળીને સખી સુકવું એટલે જે થશે તે કઠ્ઠ તે ગાંગડા વાટવા વગરના રાખીએ ને બ્યારે જોઈએ હાથે તેને ઝોરમીઆ ઉપર પાણીથી ધમીને અંદાસ કરીએ તો થયું થાય છે.

૧૬ કાચો દિગંગોઠ શુદ્ધ કરવાની રીત —કાચો દિગંગોઠ ૫ થરના ખરબમાં ખાટા લીંચુના રસમાં ઝંખુ ચાર દિવસ સુધી ખુબ મેનતે ખરસ કરે તો તે શુદ્ધ થાય.

૧૭. કાચા દિગંગોઠમાંથી પારો કાઢવાની રીત —કાચો દિગંગોઠ ૫ થરના ખરસમાં પાણી સાથે ખુબ ધુટીને ઉપરથી ધીમે રહી પાણી નિતારી કાઢી નાંખવું ફરી બીજુ ચોખ્ખુ પાણી લઈ ધુટવું, અને ઉપર પ્રમાણે પાણી નિતારી નાંખવું. આ પ્રમાણે આખો દિવસ ધુટતા જવું અને ઉપરથી પાણી નિતરતા જવું, તેથી ધોવાઈને પારો એકતો ચોખ્ખો થઈને દિગંગોઠનો રંગ જતો રહે છે. અને તેવી રીતે ચોખ્ખો મથેતો પારો ગીલટના તથા દવાના તથા બીજા ધણા કામમાં લેવાય છે.

૧૮. દિગંગોઠ તૈયાર કરવાની કૃતી.—શુદ્ધ પારો ૨૦૨ બાગ શુદ્ધ ગંધક ૩૩ બાગ, ગદાબી લગાડીને એ બેને એકત્ર કરીને ઝોગ-જાવતુ (પીંગળાવતુ) આ મિશ્રણ સળી જડે નહીં તેની ધણી સમાજ રાખવી ઝોગળી ન્હા બાદ એ વાસણુ જાપર ટાંકલું ઢાકીને ટાકુ પડવા દેતુ ત્યાર પછી આ મિશ્રના શુક્ર કરીને વાસણુનું મોં ગંધ કરીને વાસ-ણુ એની યુક્તિથી મુઠુ કે તે વાસણુના અડધા બાગનેજ દેવતાની નવા-ળા લગાડી પ્રથમ દેવના થોડો લગાડવી અને ત્યાર પછી રહીને ધીમે ધીમે તાપ એટલે જમી વધારતો કે વાસણુનું તળીઉં લાવ્યોના યથ ન્યા

ત્યાર પછી તે બિચણના કટકે કટકા ચઢ જશે. 'પછી ત્યાર' પાછી લખને તેની બારીક બૂટી કરી સુકવવી એટલે એ દિગ્ગજોક તૈયાર થશે.

૧૯- સારસાપારિલાબનાવવાની રીત — સારસાપારિલાબના મુળાચા ૪ ઓસ લઈ તેના બારીક કટકા કરી તેને ચાર પાઈન્ટે ઠંડા પાણીમાં ચાર ટપાક સુધી પલાળી મુકવા અને ત્યાર પછી તે બૂળીઆને માણીમાંથી બહાર કાઢી તેને સારી પેટે છુદવા અને છુદીને પાંજા પેલા પાણીમાં નાંખીને સુવા ઉપર ઉકળવા મેલવું. પાણી બળીને આડધો આડધ થઈ જાય ત્યાં સુધી બેઠવા પછી જિતારી પાણી ઠંડું પાડવું અને પાણી માળી લેવું. એ રીતે સારસાપારિલાબના ઉગાથો બનશે એ ઉકાળો જરૂરીએ એક માઇન આસ બરી દિવસમાં બજાર પારો અને ઉપર ફૂધ માવું. સોહી-સાઈ કરવાની તરેહવાર દવાઓ આવે છે તેમાં સારસાપારિલા એક આકર્શક દવા છે.

૨૦. છીકણી બનાવવાની રીત — જડા અને લાલ રંગના તમાકુના પાદડા લખને તડકામાં સુકવવા તે સુકાઈને કાણુ થાય એટલે તેને છુટકા કરીને તેમાંથી તેની રૂક્ષણો કાઢી નાખવી, ત્યાર પછી રૂક્ષણો લુગડામાં ધાલીને જળીન ઉપર ઢોઢવું એટલે તેમાંની માટી નીકળી જઈને તમાકુ રનમ્બ થયા પછી તે પાણીમાં પલાળવી. 'ત્યાર પછી તે તમાકુને ખાખરાના-સુકા, ખનિરામાં ગળજીત તાણી બાંધવી. ત્યાર પછી એને ત્રણ દિવસ સુધી એમને એમ રાખવું. ખાખરાના પાતરામાં ન બાંધતા' એક નાના આદીના વાસણમાં ઘાળી બરી સુકે તોપણ આથે છે. ત્યાર પછી એથે દિવસે આકાર કાઢીને આદી ન લાગે એવી જગોએ બે ઘડી સુધી તે તમાકુને સારી પેટે કઠવવી. ત્યાં પછી પ્રેથમની આદક માંદીના વાસણમાં ભરીને મોઢુ બાંધી લે રાખવું. ત્યાર પછી આગ પાચ દિવસ પછી બહાર કાઢીને ખીતોને બાંધી માંદીની કુડીમાં ધાલીને મોટાથી ખુબ ધુમે સુટીને સુકવવું એટલે તપખીર તૈયાર થશે તે 'ગળજીત લુગડાથી' માળીને બરણીની આદર ૧ તેલો કાંચુતો રંગ અને ૪ માસા મધને એકત્ર કરીને બરણીમાં લગાવેલું અને સાર પછી તેમાં તે તપખીરને દાખીને બરી રાખવી. આવી રીતથી બરણીમાં તે તપખીરને પદર દિવસ એમને એમ રાખ્યાથી સર્વોત્કૃષ્ટ તપખીર તૈયાર થશે. સુવાસિક તપખીર તૈયાર કરવી હોય તો તેને તપખીરમાં/શુભાળી અંદર નાંખવાથી તૈયાર થાય છે. કસ્તુરીની સુધા તેમાં નાંખી સુધાથી કસ્તુરીનો વાંથે પણ તેમાં લાગશે.

૨૧. મોઢા પવનમાં ફેલાવવાનું નહીં જાય એવી મીઠુંબતી

ખનાવવાની રીત—ગમના જેવું બીજુ લૂગડુ લઇને તેની ઉપર બીજુ પાથ તુ બાને તે લૂગડાને બીજુબત્તીના મટમ ઉપર લપેગી વેવુ અને પછી તે રાગમાંનીને મોટા બારે પવનની જગ્યાએ મુખએ તો પથ તે બીજુબત્તી બાધ્યા કરશે અને હોતવાશે નહીં.

૨૨. બીજુ કપડ ખનાવવાની રીત—લોહાની પેળીને સુના ઉપર મૂકીને ખુબ ગરમ કરવુ અને જ્યારે તે પેળી ગરમ થાય એટલે તેમાં એક રોર બીજુના કડકા નાખના અને સાર પછી તે બીજુ ઓગળ્યા બાદ તેમાં ૧ રોર લીંબુનો રસ નાખવો એ બને ખુબ ગરમ થયા પછી તેમાં મીઠું તેન પોણાગર નાખવુ. અને સાર પછી જે જાતનો રમ તેમાં નાખવો હોય તે જાતનો રમ તેમાં નાખવો અને સાર પછી પેળીને (કડાઇ) નીચે ઉતારીને હડ પડ્યા હેતુ સાર પછી કપડાની થડી વાળીને તેમાં કુબાવવુ, અને સાર પછી તેને હાથતુ બાદ તે કપડાને સારી પેઠે પનાળીને સુકવવા નાખવુ. અને તે સુકાયા પછી મોટો કડો હોય તેનાથી સારી પેઠે છુટવુ એટલે બીજુ કપડ તૈયાર થશે

૨૩. લોખાનનાં કુપ પાડનાની સુઝિ—પાનળી લોહાની લોહી લઇને તેમાં લોખાનનો બુકો નાખીને તે સુના ઉપર મૂકીને અને જ્યારે તે લોખાન ઓગળે કે તેના ઉપર કાચનો ખાલો ઉધી દાકવો અને સાર પછી સુખા હોળ તાપ જરા વધારે કરવો એટલે લોખાની વરાળ થઇને ખાયા ની અદર લાગશે ત્યાર પછી બધા લોખાનની વરાળ થઇને મોટવા પછી લોહીને નીચે ઉતારવી ત્યાર પછી હડ થાય એટલે ખાલો ઉચકી લેઇને તેની અંદર કાચેના કુલ અધુ વતી ઉપેડી લેના એટલે લોખાન ના કુપ તૈયાર થશે

૨૪. હાથીદાતને કાળો રંગ દેવાની સુઝિ—હાથીદાતને રૂઝા નાઇટ્રેટ ઓક્સી સીલ્ફરના પ્રવાહીમાં ધણક કલાક સુધી બોળી રાખવુ પછી તેને સરળની રેસાનીમાં ખુદતુ સુકવુ એટલે હાથીદાત ઉપર કાળો રંગ ચઢી રહેશે

૨૫. બીજી રીત—પતંગના લાકડાના ગાળી કાઢેના ઉકાળામાં મોડો વખત હાથીદાતને ઉકાળવુ. આ પછી તેને રાઈટ અથવા એસિટેટ ઓક્સી આયર્નના પાણીમાં બોળવુ એટલે કાળો રંગ ચઢી રહેશે

૨૬. હાથીદાતને પીળો રંગ રંગવાની સુઝિ—પ્રથમ હાથી દાતને ૧ રતલ શટકડી ના જુકાળામાં ગાળના પાણી નાખી ઉકાળવુ પછી નીચે વપવા પ્રમાણે ગિચા બનાવી તેમાં ના કલાક બોળી રાખવુ

એક રતલ હજાર અને ૦૧ રતલ પર્લ આસ (એક 'બેતનો' ખાર) ૧
આબન પાણીમાં નાંખી ઉકાળવું અને પછી એમાં દાથીદંતને બોળી કાઢી
દરી ૪૨કડીમાં બોળી કાઢવું એટલે તે ઉપર પીળો રંગ ચડેલો જણાશે.

૨૭. શિંગડાંને નરમ કરવાની ચુકતી.—શિંગડાંને ગમે તેવા
આકારમાં નરમ કરવાં હોય તો એક ગેર / લાકડાંની રાખ અને ૨ ગેર
ઠળીયુનાને ૧૧ બાટલી પાણીમાં નાંખીને સારી પેઠે ઉકાળવું. બ્યારે તે
પાણીનો બળીને ગોણો બાગ રહે કે તેમાં એક પીંછાને બોળી કાઢવું.
જો પીંછાને તેમાંથી કાઢતી વખતે તેનાં પીંછાં નીકળી જાય તો ૪૨થી
થોડી માત્રા 'તે' ગીધણુને ઉકાળવું. સાર પછી એ પાણીને ઢરવા દઇને
બાળી કાઢવું. અને તેમાં શિંગડાંઓના કડકાને ત્રણ દિવસ સુધી બોળી
ગળવા, પછી હાથ ઉપર તેણે લગાડીને તે 'શિંગડાંઓના કડકાઓને દાળી
ગણાળીને ખાવો જ્યાં જનાવવાં. પછી જે આકારમાં 'જનાવવાં' હોય તેવા
ખીજામાં નાંખીને જનાવવાં જ્યાં જવા આકારનાં ખીજાં હોય તેવા આ-
કાર જાનશે.

૨૮. પીળા મીણુને 'સફેદ' કરવાની રીત:—મધમાં જના પીળા
મીણુને એક વાસણમાં નાંખી તાવવું, પછી તેને ઉકાળવા દેવું નહીં, પ-
છી થોડી જસતની જનાવેલી રકાખીઓનાં તળીયાના પડ ઉપર પાણી
લગાડીને પડને તવાએલા મીણુમાં ઉપરથી બોળવું. એટલે પાતળો મીણુ-
નો થર રકાખીના તળીયાપર થોડી જશે પછી તેને તડકામાં સુકવવા
સુકવું, એ પ્રમાણે દરેક રકાખીને તળીએ પાણી લગાડી મીણુમાં બોળી-
ને તડકામાં સુકવવી, જેમ પાતળું પડ બધાએ તેમ મીણુ સફેદ થશે.

૨૯. દોઢ વરસ સુધી તાણુ દુધ રાખવાની ચુકતી:—સારી
અને સાર બાટલીઓ લઈ તેને બેસતા જુથ આવે એવા તૈયાર કરી મુ-
કવા. સાર પછી તે બાટલીઓમાં એક પછી એક ગાયનું દુધ દોઢી મ-
જાનું 'જુથ' મારીને તરતજ તાર અથવા ચુતળીએ કરી મજાનું બાંધ-
વું સાર પછી એક મોટા તપેલામાં તળીએ ઘાસ પાચરી તે ધાસની
ઉપર બાટલીઓને મૂકી અને તેઓની વચ્ચેમાં પછું ઘાસ મુકવું, અને
સારમાદ તે તપેલાને ઠંડા પાણીથી ભરી સુલા ઉપર મુકીને પાણીને જુ-
થ ગરમ કરવું. અને બ્યારે પાણી જુથ ગરમ થાય કે સુલામાંથી દેવતા
બહાર કાઢીને 'તે તપેલાને' એમને એમ પોતાની મેળે ઠંડું પડવા દેવું.
અને બ્યારે ઠંડું થાય એટલે તેમાંથી બાટલીઓને બહાર કાઢી લાકડાના
'રંગી' ભગેલી ટેપલીમાં દાળી વરમાં સાંધી ઠંડી જગ્યામાં રાખી મુક-

વી એ પ્રમાણે બનાવેલું દૂધ અદાર મદિના સુધી જમગતુ નથી અને
જ્યારે જોઇએ ત્યારે તાજા દૂધની મારક રનાઠ આપમે

૩૦. દૂધની છુટી બનાવવાની ચુક્તી — મુસાફરી અથવા એવા
ખીજ કોઇ વખતે જ્યારે તાજું દૂધ મળી આવે નહીં, ત્યારે તેની ગરજ
સારવા સાર એક ઉપાય કીધેલો છે જેથી દૂધને સૂકવીને જાટલીમા બરી
ગકામ તથા જ્યારે જોઇએ ત્યારે પાણી સાથે મેળવીને પી શકાય છે

૨ પેટ દૂધને ૧ ઓસ પાણી સાથે મેળવી નાખવું તે પછી તેને
સુખા ઉપર મુકી ધીમે ધીમે ગરમી આપતા જતુ, અને તેટલો બધો વ-
ખત સુધી તેને હલાવ્યા કરવું જ્યારે તેમના પોણા બાજુ વશજ થઇને
ઉડી જાય ત્યારે ૧ રૂબલ ખાડ લેઇ ધીમે ધીમે તેમા નાખવી, ને સારી
પેટે હલાવતા જતુ ખાડ ઉપલી મેળવણીમા જરાબર મળ્યા પછી સુખા
ઉપરથી તેને ઉતારીને પહેાળી રકાખીમા નાખવી અને બહી ઉપર સૂકવ-
વા મુકવું. તે સુકાઇને કાંઇ થયા જાદ તેની છુટી કરી અને બનતા સુ-
ધી કાચના બુચની જાટલીમા સારી રીતે બરી ગખી ચા અથવા કા-
શીના એક આસમા એમાની જે અમયા બહી દૂધ અને ખાડની ગરજ સારે છે

૩૧. કેરોસીન ઓઇલ પીધામાં આવ્યું હોય તેનો ઉપા-
ય — હાલ ધણુ કરીને દીવે ને બહારે અમેરિકાથી આવનાર કેરોસિન
ઓઇલના દીવા લગાડવામા આવે છે જેને અદાના લોકો ગાસનેટ કહે
છે. જે કે એ તેલ ધણુ સસ્તું મળે છે તે પછુ તેને બાપરવામા ધણી
ખનરદારી રાખવી એ અગત્યનું છે. કારણ કે તેથી ધણુ બચકર પરી-
ણામ નીપજે જો જે કોઇ વખતે અકસ્માત સગમી ઉઠે છે તે તેને ઓ-
લવતા ધણી મુશ્કેલી નડે છે અને અતીરત નુકસાન થાય છે આ તેલ
કદાચ અગ્નિપણથી અગર ગરજતથી પીધામા આવે ત્યારે પેટમાના
આતરકાને ચીરે છે અને તેથી ધણોજ બચકર પરીણામ થાય જો માટે
મોઇ વખતે એવો બનાવ બને તો નિચે લખેલો ઉપાય કરવો

હાલ આપણા દેશમા માર્હે તેલ ધણુ કરીને દરેકના ઘરમા રહે
છે તેથી કદાચ ગરજતથી નાના છોકરા અગર મ્હોટા આદમીના પીધામા
આવ્યું હોય ત્યારે તુર્તજ જાવડીના ગુદરનું પાણી કરીને પીવડાવતુ ત્યાર
પછી ગાયનું દૂધ ઉતુ કરીને ટાકુ થાય એટલે પાછ રેતુ, અને મીઠા તે-
લ ૧૧ ડોગના પાચ પાચ મીનીટને મુખારે પાચ સાત વખત કરાવના એ
ટને મોમો ચાદીઓ પડે નહીં તેલ પેટમા ગયા જાડ જે તુર્તજ જા-
વડીના ગુદર મળના જોગ ન હોય તો જાવડીના ગુદર આપના

‘મેસી રહેવું’ નહીં પણ ‘દુર્તજ’ સુગારે ‘મે’ રૂપીઆભાર મીઠું. તેલ-લઘ પા-
ઈ દેવું અને તેલના કોગળા કરાવતા રહેવું, અને ‘સાર’ પછી ‘શુંદર’ લા-
વીને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે કરવું. ‘ગાદ’ બીજી દીવસે. ‘મે’ રૂપીઆવળને ઉઠા-
વી તેમાં વિલાયતી ‘મીઠું’ નાખી તેને ‘ગુલાબ’ લેવો એટલે સર્વ વિકાર
નિવૃત્તો રહેશે.

૩૨. હાથીદાંત વળે તેમ કરવાની રીત:—હાથીદાંતને સાદું ક-
રીને ચોખ્ખા ફેસફેરીક આસીડમાં થોડીવાર ડુબાવી રાખીને પછી ટાંઢા
પાણીમાં ઘોંઘ નાંખવાથી નરમ થાય છે. પણ જો ઘણા હઠાડા હવામાં
રહેતા પાછો કઠણ થઈ જાય છે. તે પણ ફરીથી ગરમ પાણીમાં થોડી-
વાર રાખવાથી પાછો નરમ અને વળે તેવો થાય છે.

૩૩. હાથીદાંત સાદું કરવાની રીત:—હાથીદાંત ઘણા વરસ
રહેવાથી પીળા પડી જાય છે. તેને સાદું કરવા માટે તેને એક કાચ ઉપર
સુકાને ને પર બીજી કાચની પેટી ઢાંકીને થોડા દિવસ સુરજના તડકામાં
રાખવો, અને હમેશાં ધોતા જવું. થોડા દિવસ આ રીતે કરવાથી તેનો
પીળો રંગ ઉડી જઈને સફેદ થશે. પણ જો તેને ઉધાડા સુરજના તડકા-
માં સુકાવે તો તેમાં શંકા પડી જાય છે.

૩૪. હાથીદાંત પાલીસ કરવાની રીત:—તેના પર પહેલાં કાચ-
નો કોગળા પસીને ઉવટે એક લીના કપડામાં અડીકનો છુટો લાઇ ધસવા-
થી સારો ઓપ થઈ શકે છે.

૩૫. બત્તીમાંથી ધુમાડો નીકળતો અટકાવવાની સુઝિત:—
બત્તીના કાકડાને જલદ સરકામાં બોળીને સુકવવા પછી તેને વાપરવા.

૩૬. લોઢાને કઠણ પાણી પાવાની રીત:—પહેલાં લોઢાને આ-
તરમાં નાંખી લાલચોળ કરીને દુર્તજ ઠંડા પાણીના વાસણમાં બોળાવું.

૩૭. પોચા કુધીસને કઠણું કરવાની રીત:—રટકડીના ઉકળતા
પાણીમાં એક મીનીટ સુધી કુધીસની નળીઓને બોળી રાખવી.

૩૮. વાંળ હોરવાના ઘસનેસાદું કરવાની રીત:—એક રકા-
બીમાં ઠંડું પાણી રેડી તેમાં પાપડખાર પીગળાવી તેમાં ઘસના માત્ર
વાંળ બીજામાં તેમ બોળાવું. પણ ઘસની લાકડાની પીકની ઉપર પાણી
લાગવાં દેવું નહીં. પછી ઘસમાં પાણી ખખેરી ઠંડી છાંયડાવાળી જ-
ગ્યામાં તેને ઉજી સુકી રાખવું. તડકામાં સુકવવા સુકવું નહીં.

૩૯. ફેટોઆફની છખીઓ કાઢી ઉપર ચોંટાડવા માટે મી-
ઠ:—નાણુક છખીઓને માટે નીચેનું મીઠ્ર ધણું ઉત્તમ છે. સારામાં સા-

૩. એરેક્ટનો લોટ જા રૂપીઆભાર લખને તેને પાચ રૂપીઆભાર ગરમ પાણીમા મેળવવો બાદ તે ઉપર/ઉકળવું પાણી ૪૫ રૂપીઆભાર ઝટપથી રેડવું હવે ૧૧ રૂપીઆભાર છોનેગીનને પાણીમા ભીજવીને તે તરંગ થઇને ટુલી ભય સારે કાઢી લખને ઉપરના મિશ્રમા નાખી હલાવડુ એટલે તે તરતજ મળી જશે છેવટે આ મીશ્રમા ૧૦-૧૨ ટીપા કાર્બોનિક આસીડ નાખવું આ મિશ્ર ઠંડુ થયા બાદ જલકુ થશે અને તેનીજ સ્થિતિ મા પીંછીતી છખીની પાછળ લગાડીને કાંડપર ચોડી

૩૫ ૧

પ્રકરણ ૨૨ મું.

જગનિયતાની કૃતીને મળતા પ્રયોગ

૧. બનાવટી દ્વાધીદાત—એક વાસણમા કોચાઇઝ ઓફ ઝીંક નાખવું અને ખીજમા ત્રણ ગ્રામ નવસારને ૧૦૦ ગ્રામ પાણીમા ગાળવો હવે તે બનેને મેળવી બેઝાં સુધી ખુબ જલકુ માથ લા સુધી તેમા ઓક્સાઇડ ઓફ ઝીંક નાખવું, આ રીતે કર્યા પછી ગરમ બુલ્બ નમુના બનાવી સુકાયા દેના એટલે તે દ્વાધીદાત ગારક દેખાશે .

૨ ખીજી રીત—લાખને લાઇકર બેમોલીઆમી ગાળીને તેમા ઓક્સાઇડ ઓફ ઝીંક નાખી દાકવાથી પણ ઉપર મારકજ થશે .

૩. બનાવટી આરસ પાણુ—ચીરોડીનો પથર અને ઇમેશમા હંપસમ અથવા આરકર ઓફ પારીસ કહે છે, તેને વાટીને ટ્રટકડીના પાણીમા ભીજવી રાખવો અને પછી સુકપીને દેવતાપર ખુબ પકવવો ત્યારે પછી તેને વાટીને લગાડમા આળીને તેમા પાણી તથા બેઇએ તેવો રૂમ નાખી ઢાળી નાખવાથી સુકાયા પછી આરસપાદાણુ જેવો કરણ થશે અને તેપર ઓપ પણ મહો

૪. બનાવટી અસ્વાજાં—૨૫૦ ૫ ગ્રામ, સીકુર ૨૧, ગ્રામ એ બનેને ભેગા ગાળી તેમા કાચલા અથવા લાકડાના બનાવેના નમુના કુપાવી કાઢવાથી તે પરવાળા ઝડ જેવા દેખાશે .

૫. બનાવટી ચોતી બનાવવાની રીત—બનાવટી ચોતી પ્રથમ જટવીન નામના એક ફ્રેચ કીડીઆ બનાવનાર વેપારીએ ઇંગ્લાંડના ચોયા હેનરીના વખતમા બનાવ્યા હતા આ માણસને પ્રથમ એમ માન્ય પડ્યું કે બનીક જાતની માછલીના ભીંગડાને પાણીમા ભીજવીને ધોવાથી ચાંદીના

બૂકા જેવો પ્રયોગ ખુબસુરત પદાર્થ બનતો હતો. આ ઉપરથી તેને ઝીંચે વિચાર મુજબે કે પ્રથમ પીંગળેલાં કાચની નાની પોકળ ગોળીઓ બનાવીને તેમાં આ બૂકા બંધો હોય તો ખરાં મોતી જેવા પ્રકાશનાં બનાવટી મોતી બનાવી શકાય. આ વીચાર કરીને તેણે કેટલાક પ્રયોગ કર્યા જેમાં તે આખરે ૨૫૦૬ પાખો અને તેનાં બનાવેલાં મોતી પારીસમાં કંઠીઓ, કાનમાં ઝેરીંગ વિગેરેમાં જથ્થાબંધ વપરાવા લાગ્યાં. હજુ સુધી પારીસમાં તે માણસના વંશજોના તેમજ યુરોપમાં ખીજે ઠેકાણે તેવાં મોતી બનાવવાનાં કારખાનાં છે અને તે ઘણાં વપરાય છે. કાચની પાતળી કુટીને બનાવેલી ગોળીઓમાં શુંદ લગાડીને તેમાં ઉપર કહેલો બૂકો નાખે છે, અને જો જરૂર પડે તો બાકીની પોલી જગ્યા મીઠુથી ભરી નાખે છે. એમ કહેવાય છે કે સફેદ બેટ જાતની માછલીનાં બીંગડામાંથી ઉપર કહેલી માછલી કરતાં વધારે સરસ રંગનો બૂકો નિકળે છે, અને રાત્રી અને ડેસ, જાતની માછલીનાં બીંગડાની અજમાએસ કરી જોઈ ધણુ તેનો બૂકો તેવો સારો બનતો નથી. જેવામાં આ શોધ નવી નિકળી તેવામાં આ મોતીની માગણી ઝેટલી બધી હતી કે અઢીશર બીંગડાંની કીમત ૧ થી ૫ ગીની સુધી પડતી હતી. આ મોતી સારી રીતે બનાવેલાં હોય છે ત્યાં રે દરથી ખરા મોતી જેવાજ લાગે છે. આ શોધ થયા પછી તેમને ૫૫ બહોળો યથાથી સાચા મોતીનો ખપ અને કીમત ધણી પુડી ગઈ છે. આ વિષય મહત્વનો જાણી તેનો છંતીલાસ દર્શાવવામાં આવ્યો છે. તેથી વાચનાર વિશેષ માનીતી મેળવી શકશે.

૬. બનાવટી અબજુસદું લોકકું બનાવવાની રીત.—ફરીઆં કાઠે ઉગેલી નાની વનસ્પતીને લાવીને તેને ૨ કલાક ૨ બાગ સદશ્ચરીક આરીક અને ૧ બાગ પાણી એ બેના મિશ્રમાં ભરી રાખવી. બાદ તેને કાઠી લાઇને સુકવીને બારીક વાટવી એ રીતે વાટેલો બુકો ૧૬ બાગ, ઉકાળેલો સરેસ ૧૦ બાગ, મટાપરચા ૫ બાગ, રબ્બર રસા બાગ (મટાપરચા અને રબ્બરને નેચ્યામાં બેમાં પીગળીને પછી વાપરવાં) ટાર ૧૦ બાગ, ગંધક ૫ બાગ, વાટેલી ૨૮કડી ૫ બાગ, વાટેલી રાળ ૫ બાગ, એ બધાને મિશ્ર કરીને તેને સારી પેટે ગરમ કરવું. બાદ નીચે ઉતારી કરવા દેવું અને ત્યાર પછી તેના મરજી મુજબ નમુના બનાવવા. આ નમુના સંકાપા પછી અબજુસ જેવા કાણુ થઇ જાય છે તે તેપર સારો પાલીસ પશુ થઇ શકે છે.

૭. બનાવટી ફરીઆનું પાણી:—પ્રદર્શનોમાં તેમજ પ્રયોગ

માટે પાણીમા રહેનારા પ્રાણીઓને લાખી મુદત રાખી મુકવાને માટે નીચેના પદાર્થો મિશ્ર કરવાથી જરાબર દરિઆના જેવું પાણી બને છે, જેથી થોડે ખર્ચે કૃતેહર્ગદ રીતે પ્રાણીઓને જીવતા રાખી શકાય છે, કલોરાઇડ ઓફ સોડીઅમ અથવા સાદુ મીઠું ૧૨૧૫ ગ્રામ, સન-પ્રાઇડ ઓફ મેગ્નીશીઆ ૧૧૦ ગ્રેન, કલોરાઇડ ઓફ મેગ્નીશીઆ ૧૧૫ ગ્રેન, કલોરાઇડ ઓફ પોટાશીઅમ ૩૧ ગ્રેન અને પાણી ૪ થી ૪ કપાર્ટ, એ બધાને મિશ્ર કરવા. મધ સાલમાં ક્રાન્સમાં પારીસ શહેરમાં થયેલા પ્રદર્શનમાં આ મિશ્રના પાણીમાં કાશુ માછલી વીગેરે પ્રાણીઓને જીવતાં રાખવામાં આવ્યા હતા.

૮. બીજી રીત — પાણી ૧ ગ્યાલન, સાધારણ મીઠું ૨ ઓસ, ગ્યુરીએટ ઓફ મેગ્નીશીઆ ૦૧ ઓસ, ગ્યુરીએટ ઓફ લાઇમ ૩ દ્રામ, સલફેટ ઓફ મેગ્નીશીઆ ૧ દ્રામ, આ સધળી ચીજોને સાથે પીંગાગાવી તાગવી એટલે દરીઆના પાણી જેવુંજ પાણી થશે.

૯. કૃત્રિમ ધરતીકંપ અને જ્વાળામુખીકરવાની રીત — નતું મોઢું લઈ તેના પારીક કટકા કરવા, અને ગંધક એ બનેને દળીને કપડાં છાણ કરવું. ત્યાર બાદ તેને ખીનકુલ કડી હવા અગર જમ્બામા મુકવું નહીં ત્યાર પછી સુમારે પંદર શેર વજનનું મિશ્રણ જમીનમાં એક કુટ હાડુ બોલીને તેમા ધુસું એટલે સુમારે આઠ કલાકની અંદર તે જમીન હાવવા માડશે, અને થોડાજ વખત પછી અંદરથી જ્વાળા અને ધુમાડો નીકળવા માડશે. એમ કર્યાથી ધરતીકંપ અને જ્વાળા પણ નીકળશે.

૧૦. બનાવટી બરફ બનાવવાની સરસ મુદ્તિ:—૧૦ શેર પાણી માથ એવડી એક પત્થરની બાટલી લઈ તેમાં આશરે ૧ શેર પાણી માથ તેટલી જમ્બા ખાલી રહે તેમ પાણી બરડું અને તેમાં પાચ દૂધી-આબાર એખ્ખો મુરોખાર નાખવો, પછી તેને મજબુત ધ્રુવ મારીને તે પર મીણુ અથવા લાખ એટાડવી. બાદ તેને દોરી બાંધી એક ઢાંડા દૂધામાં તળાએ પહોંચે તેમ ઉતારવી અને તે સ્થિતિમાં ૩-૪ કલાક રાખવી એટલે તે મુદતમા તેમાંનું પાણી ઠરીને બરફ માફક જામી જશે જલદી કરવા માટે બાટલીને વખતે વખતે હાથી નીચી કરવી પડે છે. હવે બરફ ઝાઢવા માટે બાટલી તોડવી પડે છે /

૧૧. પત્થર બનાવવાની રીત — ૧૮૦ રતલ તાર, ૪૦ રતલ કાચમાતું તેલ, ૧૧ રતલ સજ્જ, ૧૫ રતલ ગંધક, ૪૪ રતલ ધણોજ પારીક શુદ્ધ કરેલો ચુનો, ૧૮૦ રતલ મીપથમ, ૨૫ રતલ ક્યુપ્રીટ શીટ

(મનપ્રુટ) બૂકા કરીને ચાખેલી રેતી તથા પત્થર, એટલી જલ્દી પત્થર બનાવવામાં નીચે કલા પ્રમાણે વાપરવી. -

પહેલાં ગંધકને ૩૦ રૂત્ર તારની સાથે ઓગળાવી ત્યાર પછી તેમાં સજ્જ નાંખવી, અને પછી બાકી રહેલો તાર, ગીપસમ અને ચુનો એ ચીજો મેળવી અને છેલ્લે રેતી અને પત્થરનો બુદ્ધ નાંખી એ સઘળી જલ્દીસોને સારી પેઠે હલાવવું. પછી એ મેળવણીના છટની મારફતે મોળવા કરી તેમને બીજામાં નાંખી જોરથી દબાવું. એવી રીતે બનાવેલા પત્થર એક આવાડીયાની આંદર બંધાઈને તૈયાર થાય છે.

તથા રાજને તામીને ઉપરની કીને બનાવવી ૧૧ ૧ ૧૩ ૩૧ ૧ ૧

૫. કાળા રંગની લાખ બનાવવાની રીત—કાળા રંગને માટે પણ ઉપરની કીને વાપરી પણ સિદ્ધરે બદલે તે ૩ કાળા નાખવું ને સોનેરી અથવા રૂપેરી રંગની બનાવવી હોય તો પહેલા બાગમાં ધાતુઓના પ્રકરણમાં આપ્યા મુજબ સોનેરી અથવા રૂપેરી રંગની પુકી નાખવી

૬. ખીજી રીત—વેનીસ ટરપેનટાઇન સાડાચાર ઓસ, ચપડા લાખ નવ ઓસ, કોલોફોની અર્ધો ઓસ, અને કાળજી મેળવવું

૭. ઉત્તમ રાતા રંગની લાખ બનાવવાની રીત—વેનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઓસ, ચપડા લાખ ૭ ઓસ, સ્ફીક્ટર ચાર ઓસ, આઝીલીયા કારબોનેટ દોઢ દ્રામ, ટરપેનટાઇન સાથે મેળવી નાખવી

૮. ખીજી રીત—વેનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઓસ, ચપડા લાખ ૭ ઓસ, કોલોફોની અર્ધો ઓસ, સિદ્ધર અડી ઓસ, આઝીલીયા દોઢ દ્રામ

૯. ખીજી રીત—વેનીસ ટરપેનટાઇન ચાર ઓસ, ચપડા લાખ સાડાપાચ ઓસ, કોલોફોની દોઢ ઓસ સ્ફીક્ટર સના ઓસ, આઝીલીયા ઉપર મુજબ

૧૦. રૂપેનીસ લાખ બનાવવાની રીત—વેનીસ ટરપેનટાઇન આઠ ઓસ, ચપડા લાખ બે ઓસ, કોલોફોની ૪ ઓસ, દ્વીગળાક ઓઠ ઓસ બધાને ઝાગાળી દેવના ઉપરથી ઉતાર્યા પછી તેમાં અર્ધો ઓસ રૂપીરીટ વાઇન મેળવવો

૧૧. ચેરા આશમાની રંગની લાખ—વેનીસ ટરપેનટાઇન ૩ ઓસ, ચોખ્ખી ચપડા લાખ સાત ઓસ, અગર અથવા કાળા રંગની રાજ ૧ ઓસ, પ્રશીઅન બહુ અગર આશમાની રંગ ઓઠ ઓસ, આઝીલીયા કારબોનેટ દોઢ દ્રામ આશમાની રંગ અને આઝીલીયાને ચોખ્ખા ટરપેનટાઇન તેનમાં મુટી / ઉપરની કીને ઝાગાળી તેમાં નાખી દેવી

૧૨. હલકી બાતની કાળા રંગની લાખ—વેનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઓસ, ચપડા લાખ આઠ ઓસ, કોલોફોની ૩ ઓસ, કાળજી નેમ્બરો તેટલું, ચોખ્ખા ટરપેનટાઇન સાથે મેળવી નાખવું

૧૩. ખીજી રીત—ચપડા લાખ આઠ ઓસ, વેનીસ ટરપેનટાઇન ચાર ઓસ, કાળજી ૧ ઓસ

૧૪. ખાટલીને સીલ કરવાની ઠાળી અથવા લાલ લાખ બનાવવાની રીત:—રાજ ૧૫ રતલ ચરણી ૪ રતલ, તથા કાવો રંગ ચાપ એટલી કાનજ લેવી. એ બધાને તાવીને ગરમ કરીને મેળવવું એટલે ઠાળી લાખ થશે. પણ જો રાતા રંગની કરવી હોયતો કાનજને બદલે હાંગળાક અથવા ચેરનો ગારીક શુકા નાંખી મેળવવું.

૧૫. બીજી રીત:—રાજ ૬ ઐસ, ચપડા લાખ ૨ ઐસ, વીનીસ ટરપેનટાઇન ૨ ઐસ, કાનજ જોષ્ઠએ તેટલું.

૧૬. આશામાની રંગની લાખ:—ચપડાલાખ ૨ ઐસ, કાળા રંગની રાજ બે ઐસ, બરજોટી પાંચ (હાંમર) એક ઐસ, વીનીસ ટરપેનટાઇન એક ઐસ, આશામાની રંગ ૩ ઐસ.

૧૭. ફીફી આશામાની રંગની:—ઉપરના મિશ્રણમાં એક ઐસ સફેદો મેળવશે.

૧૮. ફીફા તપખીરીઆ રંગની:—વીનીસ ટરપેનટાઇન ચાર ઐસ, લાખ સાડાસાત ઐસ, તપખીરીઆ રંગની ધુળ અર્ધો ઐસ, સીંદુર અર્ધો ઐસ, ચાક અર્ધો ઐસ આગનીસીઆ કારજોનેઠ, ટરપેનટાઇન તેલમાં પલાળેલો દોઢ દ્રામ.

૧૯. બહુ રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—ઉપર જે રંગની લાખ બનાવવાની રીત આપેલી છે તેજ પ્રમાણે બનાવવી; પણ દરકે એટલેજ કે, તેમાં હાંગળાકને બદલે રમાલ્ટ (એક જનનું બહુ રંગ) અથવા પ્રશીઝન બહુ તે બહુ રંગની ચાપ એટલે નાંખી મેળવીને ઉપરની રીતે બનાવવાની.

૨૦. ઘેરા ઐસ રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—વીનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઐસ, લાખ સાડાસાત ઐસ તપખીરીઆ રંગની ધુળ અર્ધો ઐસ, સિંદુર અર્ધો ઐસ, ચાક અર્ધો ઐસ, આગનીસીઆ ઉપર મુજબ.

૨૧. લીલા રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—વીનીસ ટરપેનટાઇન ૨ ઐસ, ચપડા લાખ ૪ ઐસ, કોલોફોની સવા ઐસ, પીળા રંગ અર્ધો ઐસ, પ્રશીઝન બહુ અગર ગળી અર્ધો ઐસ, આગનીસીઆ ઉપર મુજબ.

૨૨. બીજી રીત:—ઉપર જે લાલ રંગની લાખ બનાવવાની રીત આપેલી છે તેજ પ્રમાણે બનાવવાની. પણ ૪૨૬ એટલેજ કે એમાં હાંગળાકને બદલે જંગાલનો શુકા તેમાં લીસો રંગ આવે એટલે નાંખી ઉ.

પગની રીતે બનાવવી

૨૩. સોનેરી લાખ બનાવવાની રીત,—ચોખ્ખી ચપડાલાખ પાગ ભાગ લઈ તેમા બે ભાગ ટરપેનટાઇન નાખજુ, તેને ઝોગાળી ટા-
ડું પડવા લાગે કે તેમા અળગખનો છુકો અને સોનેરી વગખનો જુકો
મેળવી દેવે.

૨૪. બીજી રીત —વીનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઔન્સ, ચોખ્ખી ચ
પડાલાખ ૮ ઔન્સ, સોનેરી વરખ ચૌદ પાના, સોનીરી જુકો અરધો ઔ-
ન્સ, મ્યાગ્નીસીઆ કાર્બોનસ ટરપેનટાઇનમા મેળવેલો દોઢ દ્રામ

૨૫. મિશ્ર રંગની લાખ બનાવવાની રીત —પ્રત્યેક રંગની
લાખ લઈ નોખી નોખી ઝોગાળવી, અને જારે ટાડી થઈ કંઈક થવા
લાગે કે તરત બધી ભેગી કરી દેવી.

૨૬. પીળા રંગની લાખ બનાવવાની રીત —વીનીસ ટરપે-
નટાઇન ૨ ઔન્સ, ચપડાલાખ ચાર ઔન્સ, ક્રોમેડિની સવા ઔન્સ, પીળો
રંગ પોલો ઔન્સ, મ્યાગ્નીસીઆ આગળ મુજબ

૨૭. સુગંધી —ઉપરના ગમે તેવા પ્રકારમા અંદાજથી લોખાન મેળવવો.

૨૮. જાંબુઆ રંગની લાખ —ઉપર જે લાલ રંગની લાખ
બનાવવાની રીત આપેલી છે તે મુજબ બનાવવી પણ દરકે એટલેનાર કે
તેમા અરધો ભાગ હાંબોનાક અને અર્ધો ભાગ રમાલ્ટ અથવા એથી જરા
વધારે નાખી બેક રંગને પહેલા મેળવી જાંબુઆ રંગનું થાય કે પછી ઉપ-
રની તાવેલી લાખમા એ રંગ નાખી મેળવીને ઉપલી રીતે બનાવવું

૨૯. પંચરંગી લાખ બનાવવાની રીત —જે અથવા ત્રણ જા-
તના રંગની લાખ શ્રેષ્ઠ તેને જૂદા જૂદા વાસણમા નાખી કોનમાના અ-
ગારા ઉપર તાવવી જગ ઠંડી થાય અને બધાવાપર આવે એટલે થોડી
થોડી નાખી એક સુવાળા લાકડાનો કડકો ઉપર ફેરવ ફેરવ કરી લાકડી
ના આકારમા બનાવવી

૩૦. સુગંધી લાખ બનાવવાની રીત —ઉપર જે જે રંગની
લાખ બનાવવાની રીતો આપેલી છે તે પ્રમાણે ક્રમ પછુ જાતના રંગની
લાખ બનાવવી, અને તે મેળવણી ઠંડી પડના આવે એટલે તેમા જરા
ખાવશમ ઓર પીર અથવા ઓછા ઓછુ ૧૧-૩૨ તેના પ્રમાણ માફક
જગ નાખી બધું મેળવીને ગળા કીધેલા સમેરમરના થયર ઉપર ઉપર
મુજબ લાકડીઓ બનાવવી

૩૧. ઘુસ્ત રાજગી ઉઠે એવી લાખ—ઉપર પ્રમાણે મધ ૫ ટુ

જાતના રંગની લાખ જાનાવતી વખતે તે લાખ તવાઈને જ્યારે ઠંડી પડ્યા આવે ત્યારે તેને લાકડીના આકારમાં બનાવી એટલે લાખ ઘુસ્ત મળે ગશે જો કેાઇ પણ જાતની લાખ બનાવતી વખતે એમાં ટરપીનટાઇન અથવા મળ વધારે પડી હશે તો લાખને સજાગવતી વખતે જતી ઉપર ટીપા પડશે.

૩૨. લાલ રંગની નરમ લાખ — મધમાળનું ગીચ ૮ ભાગ, આલીયનું તેલ પાંચ ભાગ એ બંનેને તાપીને મેગનું પછી તેમાં ૧૫ ભાગ ટરપીનટાઇન અને ગેરનો થુકો નાખી મેળવવું.

૩૩. લીલા રંગની નરમ લાખ — ઉપર નરમ લાખ બનાવવા ની જે રીત આપેલી છે તેજ મુજબ આ લાખ બનાવવી પણ એમાં ગેરને બદલે જગાસનો ખારીક થુકો નાખી મેળવવો.

૩૪. ફેંચ ચીવ લાખ — મપડા લાખ બે રતલ, વેનીસ ટરપેન-ટાઇન ૧ રતલ, ચીનાઇ હિમજોક ૪ થુ રતલ એ સર્વોત્તમ ઉપર પ્રમાણે મેગની જાતના ૧૨ અથવા ૨૪ કેકડા લાકડીના આકારમાં બનાવી કાઢવા.

પ્રકરણ ચોવિસમું.

લાકડા સખધી. ભિન્ન ભિન્ન હુમરનો સંગ્રહ.

૧. લાકડાને આગથી બચાવવાની રીત — પહેલા ૧ ભાગ હીરાકશી અને બે ભાગ હટકડી એ બંનેને ભેગી પાણીમાં પીગાળીને લાકડાને તેમાં ખુબ ભિજવવું અને સુકાયા પછી હીરાકશી અને સારી ગીકણી માગી એ બંનેને સારી પેઠે મેગીને તેનો લાખ મારવાથી તે લાકડું સગમશે નહીં.

૨. ઘીજી રીત — હટકડી અને હીરાકશી એ બંને સરખે ભાગે લઈ નેના પાણીમાં લાકડું ભિજવવાથી તે સગમશે નહીં.

૩. નીજી રીત — લાકડાપર બે અથવા ત્રણ લાઇ રી-નીકેટ ઝોર મોડાના મારીને સુકવવાથી લાકડું સગમશે નહીં સીલીકેટ ઝોર મોડા જતો મધ જેવો પ્રવાહી પદાર્થ જે માટે તેમાં પાણી નાખી પાતળો ફરી વાગવો.

૪. ચોલી રીત — ૧ થોડું ફટકડી અને ૧ થોડું ઝોરચુથું તે ૨૫ થુ પાણીમાં પીગાળીને ભેગી પહેાળી કુડીમાં મેડું આ પાણીમાં લાક-

ડાને નાંખી તે પર પથ્થરનો બાર મુકી હુબારી રાખવાળી: લાકડું સુકાવા પછી સળગતું નથી.

૫. પાંચમી. રીત:—સલફેટ ઓફ ઝીંક ૧૨૭ બાગ, પેટાસ ૧૧ બાગ, ૫૮૬ડી ૨૨ બાગ અને મેગ્નેસિયમ ઓફ સાઇડ ૧૧ બાગ, એ બધાને ગરમ પાણીમાં મિશ્ર કરવાં, બાદ તેમાં અગ્નિચાર બાગ ગંધકનો તેના બીજે બીજે નાંખી ઉગવતાં જવું. લાકડાને આ મિશ્રને જરા ગરમ કરી તેમાં જણુ કઠાક હુબારી રાખીને સુકવવાથી તેના પર દેવતાની અસર થતી નથી.

૬. છઠી રીત:—૧ બાગ નવમારને પાણીમાં પીગાળી તેમાં એ બાગ સલફેટ ઓફ લાઇમ જેને છપસમાં કહે છે તે મિશ્ર કરવું આ મિશ્ર લાકડાપર લગાડવાથી લાકડું બળતું નથી. એટલે સુધી કે લાકડાપર તે પ્રથમ તેલ અને એ જે સારી પેઠે લગાડવા પછી તે ઉપર ઉપરતું મિશ્ર લગાડવું હોય તો તેજ અને ટાર એ બંને બળે તેવા પદાર્થો છે છતાં તે લાકડું બળતું નથી.

૭. હીલા લાકડાને સુકવી નાંખવાની રીત:—અડનાં મૂળીઆંત્રી આશપાસ થોડું ખોદીને તેમાં ફેરાસીન આથવા તરપીન લાઇનતું તેલ નાંખવાથી આ લાકડા વખતમાં સુકાઈને ગરી જશે.

૮. લાકડાને પથ્થર માફક બનાવવાની રીત:—માફ ૪૦ બાગ, રાગ ૫૦ બાગ, અગ્રસીનું તેલ ૪૦ બાગ, એ બધાને એકે બોટાના વાસણમાં ગરમીથી પીગાળવું બાદ તેમાં ૧ બાગ ગેર અને એક બાગ ગંધકનો તેના બીજે બીજે નાંખી દલાવવું આ મિશ્ર પીછીવની લગાવી સુકાવા દેવું, આ રીતથી તેવાર કરેલા લાકડાપર પાણી, હવા, છંવકાં, દેવના વિગેરે કશાની અસર થતી નથી.

૯. લાકડાપર પીતળ જેવો રંગ ચઢાવવાની રીત:—નવસા ગર ૧ ઓંસ, ૫૮૬ડી ૦૧ ઓંસ એ બધાને ગારીક માટીને બાટલીમાં બરી મુકવાં, અને જ્યારે બીજાને સારે લાકડાપર લગાવવાથી તેપર પીતળ જેવો રંગ ચઢે છે; આ બૂકા ઝેરી છે માટે સાવચેતીથી રાખવો.

૧૦. લાકડાને હાસીદાંત જેવું બનાવવાની રીત:—૦૧ ઓંસ આર્સેનાલેસને અડધો પાઇન્ટ પાણીમાં ઉકાળીને પીગાળવો અને જ્યાં સુધી આ મેળવણી સફેદ તથા મલાઈ જેવી કુખ્ જાય ત્યાં સુધી તેમાં સાફ કરેલો સફેદો નાંખવા કરવો ત્યાર પછી લાકડાં ઉપર આ મેળવણી લગાડી તેને કાંઈ સંવાળી ચીજથી ઘંગીને મસવા રેલ એ પ્રમાણે

ત્રણ ચાર હાથ ઉપરની મેળવણી ॥ માગવા એટલે લાકડાં દાખીદાન જેવું દેખાશે

૧૧. લાકડાનાં પાટીઆં ઉપર સોનેરી અક્ષર પાડવાની યુક્તિ.—પહેલાં પાટીઆની જમીનને જેવા રંગની બનાવવી દોષ તેની રંગીને પીળા રંગના અક્ષર અથવા નખર લખવા. પછી તેની ઉપર ગોઠડ એકાદ સાધજ લગાડવું અને બ્યારે તે અક્ષર નજીક સુકવવા આવે એટલે ઉપર સોનેરી વરખ લગાડવો. પણ તે વરખ લગાડતી વખતે વરખને પવન લાગે નહીં તેની સંભાળ રાખવી નહીંતો વરખ ઉડી જશે પછી ઉપર વારનીસ ચારડું એટલે વરખ લગાડેલા અક્ષર સોનેરી દેખાશે

૧૨. લાકડામાં દ્વાર પડી હોય તે સાંધવા માટે મિશ્ર — ૧ ભાગ સરેસને ૧૬ ભાગ પાણીમા ઉકાળવો અને બ્યારે ટાઢો થાય ત્યારે તેમા લાકડાનો ઝીણો વહેર અને ચાક મેળવીને લાકડાની ટાટમા ભરી દેવો

૧૩. લાકડાનાં પાટીઆં પાણીથી ન ભીંજાય તેવી રીત.— પહેલાં લાકડાના પાટીઆને હીરાકશીના પાણીમા ભીંજવી રાખીને તેપર કળીયુનાના પાણીનો હાથ મારવો. જેથી પાટીઆની ઉપર તેમજ તેના અંદરના હિદ્રોમા પથરાના જેવો થર જમી જશે અને તેથી તેને પાણી અથવા છુવડા નુકશાન કરી સકશે નહીં

૧૪. લાકડાની ચીજો સાંધવા માટે ચીનાઈ કેલ:—સારી શીકા રંગની લાખ ૪ ભાગ ને ત્રણ ભાગ રપીરીટમા નાખી થોડા દિવસ પાટલીમા ભરી ગરમ જગ્યામા રાખી વખતો વખત હલાવતા રહેવું અને ગળી ગયા પછી કામમા લેવ

છી તદન નવા જેવો લાગમે

૧૮. લાકડાપરથી જુનો રંગ કાઢી નાખનારી રીત — કમીનું યુનો ૩ પૌડ અને કારબોનેટ જોર પોટાશ એક પૌડ એ બંનેને ખાણીમાં નાખી વાગીને લાકડી માફક બનાવીને ખીંચીવતી લાકડાપર લગાડવું આ પ્રમાણે લગાવ્યા પછી ૧૨ થી ૧૪ કલાક રહેતા ઈજેક્ટરી નાખી ઘોષ ને બીજાને રંગ લગાડવો.

૧૯. લાકડાના વેહેરને પ્રવાહી બનાવી તેની સ્થિતિસ્થાપક લાકડીઓ તથા ચીજો બનાવનારી રીત — લાકડાના વહેરને યોગ્ય દિવસ ગંધકના તેલનમાં યોગ્ય પાણી નાખી તેમાં ધરાળી રાખવો બાદ તેને મનાઈના પનગની ચાળણીથી ચાળીને ઝીંગા જુએ જુદો પાડવો આ ઝીણા જુએને ઉકાળેલા સરેસમાં નાખી કુળે જુ ૧ મેગનવો ઉપર એક રમ ચમા પછી તેની લાકડી વિગેરે બીજા ચીજો બનાવવી આ ચીજોને સુકાયા પછી સ્થિતિસ્થાપક ચમે અને તે ઉપર પાલીમ, વાર પીસ રાવે અગાવી શકા. છે

૨૦. લાકડાના ખાટીઆ ઉપર રંગ ચકાનવા નિશે — ૨ પૌડ બોયેટ બ્લુ મેગેનીમને ઝીણી વાગી ૬મ પૌડ અગમીના તેલમાં થોડી થોડી નાખીને મારી પેકે દવા વા બાદ તે તેલને ગરમ કરવું બાદ બીજા વામણમાં ૧૦૦ પૌડ અગમીનું તેલ ઉકળે ત્યાં સુધી ગરમ કરી તે તેલ ઉપરના તેલમાં મેળવી દધી બંનેનું મિશ્રણ ૨૦ મી પીઝ ઉમાગવું છેવટે દેવનાપરથી નિચે ઉતારી લાઇ નુતરના કપડામાં ગાળી લેવું આ રીતે તૈયાર કરેલા વારનીસના બે દાયકા માફકથી સારો રંગ ચડે છે અને અગકાદ ૧૧ માટે સારો લાખનો દાયકા માગ્વો.

૨૩. બીજી રીત — વારનીસમા કાજગ નાખી તે વતી રગવાધી પછુ ઉપર મુજબ રગ થશે

૨૪. આશમાની રગ ચઢાવવાની રીત:—૧ શેર મધકના તે બાજમા બા જેર મળી નાખી ખુબ છુટવી બાદ તેમા ચોક પાખી નાખી તે વતી ગયુ

૨૫. લીલો રગ ચઢાવવાની રીત — સીરકો ડામ શેર, જમાન ૧૦ રૂપીઆમાર, લીલો રગ ૧૧ રૂપીઆમાર અને મળી ૧૧ રૂપીઆમાર એ સુધમાને વાટીને મારી પેઠે મિશ્ર કરી લગાડયુ

૨૬ ચળકતો પીળો — સારો ચોખ્ખો ઝેળાઓ લઈ તેને પાણી મા ઉકાળીને ગાળી નાખવો જેથી સરળો કચરો દુર થશે આ પાણીથી રગવાધી પીતો રગ થશે

૨૭. બીજી રીત:—સોડા અને કાચો એ જાતેને પાણીમા મેળવીને તે વતી રંગીને સુકાયા પછી ઘાડા બાઈકેમેટ ઓઈ ચોટાસને પાણીમા પીગાળી તે પાણીમા હાથ મારવો એટલે બહેબ ચળકતો પીળો રગ થશે ઉપરના સુધમા રગ પાકા છે અને તે રગ લગાડવા પછી જો લાકડાપર એક હાથ વારીસનો માર્યો હોય તો લાકડુ ધણુ મોઢી ઉઠે

૨૮. લાકડાં ઉપર સોનેરી ગીટ્ટ ચઢાવવાની રીત:—૨૪ એન કલાઈના પતરામા ૧૨ એન મધકને વાગીને તેને એક નાના વાસણમા સુકી ગરમ કંતુ એટલે તે જાતે મિશ્ર થઈને એક કાળો પદાર્થ બનશે તેને લઈને વાટવો અને તેમા ૧ એન મધક અને ૧૨ એન નવસાર વાટીને મેળવવો બાદ તે મિશ્રી એક કુવડીમા મુકી દેવતાપર સુકયુ એટલે થોડીનારમા સોના જેવો ભુંગ બનશે, તેને બારીક વાગીને સરેસના પાણી સાથે, અથવા બાદસાઈકમા મેળવી લાકડાપર લગાવવાથી તેપર સોનેરી ગીટ્ટ ચડે છે

૨૯ બીજી રીત — કનાઈ, પાગે અને નવસાર એ બધાના સર આ બાગ લેવા પહેલા કનાઈને ગાળી તેમાં પારો નાખવો, અને પછી નિચે ઉતારી તરતજ મધક અને નવસાર સાથે ઝટ વાટયુ બાદ તેને કુવડીમા મુકી નવા સુધી પાગનો ધુમાડો નીકળે અને મિશ્રણનો રગ સોનેરી થાય ત્યા સુધી ગરમીમા રાખયુ આ જુકી પછુ આગળની મા ૨૩જ લાકડાપર ચઢાવવામા કામ આવે છે

૩૦. લાકડાપર ગીટ્ટ માટે લાલરંગની સુકી — હીરાકમી ૧૦૦ બાગ, અને કારમોટ ઓઈ મોડા ૧૦ બાગ એ બેને મેળવી

એક રસ મધ જાય ત્યાં સુધી ગરમ કરવાં. ત્યાર બાદ હંડા પાડી વાટવાં અને તેમાં ૧૫ ભાગ કાનસથી ધસેલો ત્રાંબાનો બારીક છુકો નાંખી ૨૦ મીનીટ સુધી દેવતાપન ગરમ રાખવું. બાદ કાઢી લઇ ઘોઘને સુકાવી કામગા લેવો.

૩૧. ત્રીજી રીત:—ત્રાંબાના પંચરને નાઇટ્રીક આસીડમાં માળીને તેમાં સાદુ લોઢાના કટકા નાખવા એટલે થોડી વારમાં ત્રાંબાનો બારીક ચળકતો છુકો નિચે બેસશે. તેને ઘોઘને સુકાવી કામગા લેવો.

૩૨. નકરો કોતરેલા લાકડાના સામાન ઉપર પાલીસ કરવાની રીત:—થીસાખ ૨ ઔંસ, સફેદ રાજમ ૨ ઔંસ, એ બંનેને ૧ પાઇન્ટ રૂપીરીટ ઓઇ વાઇનમાં પીંગળાવવું, પછી એ ગ્રેવલશીને જરા ગરમ કરીને પીંછીથી લગાડવું. અને જેની ઉપર પાલીસ લગાડવું હોય તેને પેહેલા જરા ગરમ કરીને સદરકું મિશ્રણ લગાડવું. એમ કરવાનું કારણ એ છે કે બીનાસ તથા સરદી તાપ દેખાડવાથી નીકળી જાય છે, અને જલેદ સારી નીકળે છે.

૩૩. સાદા લાકડાને અખતુરના લાકડા માફક કરવાની પ્રક્રિયા:—એક લાકડાને સફેદ ઓઇ આપનેના ઓગળાવેલા પામ્પીથી બે ત્રણ વાર ધોવું, પછી તે સુકાયા બાદ, પતંગના લાકડાનો જળરો ઉકાળો કરી તેની પીંછીથી પેલા લાકડાની ઉપર બે ત્રણ હાથ માથા પછી તે ૫-૨ીથી સુકાયા પછી તેને વાદળીથી પાણીએ ઘોષ નાંખવું, અને છેલ્લે તેલવતી પાલીસ કરવું. એટલે તેનો આકાર બદલાઇ અખતુરના લાકડા જેવું દેખાશે.

૩૪. કોતરેલા લાકડાપરથી સંધળા કોતર કામની નકલ લેવાની રીત:—માદકસર જડાઈવું ચામડું લઇ તેને ચોટું ગરમ પાણી જમાં થોડો પીંગળો સરેશ નાંખવો હોય તેમાં મારી પેટે બીજવું. બાદ તેને જે લાકડાના કોતર કામની નકલ લેવી હોય તે ઠગનાં જરા ચોટું કાપીને તે ઉપર મુકવું. અને સંધળા, આજુપર દાચવતી સારી પેટે લગવું. અને છેલ્લે ચાકુના હાથા જેવા જુના લાકડાના કટકાથી ખુબ પસવું. કે જેથી તે કોતરેલા સંધળા ખાડામાં જરાજર બેસી જાય અને તમામ કોતર કામ ચમકામાં જણાઇ આવે, આ પ્રમાણે કર્યા પછી જે તેની બીનાસ હડી મધ હોય તો ચામડું કાઢી લઇ તેને સારી પેટે સુકાયા જાય ત્યાં સુધી ગળી મુકવું, નહીં તો ચોટું સુકાયા ત્યાં સુધી રહેવા લાગે પછી કાઢી જેવું અને મરુમ જગ્યામાં મુકાયા મુકી દેવું. ત્યાર પાસે

તેની કંધી બાજુપર ડામર, રાજ અને પકનેથી ચીરોડી જેને પ્લાસ્ટર ઓફ પારીસ કહે છે તે સરળી બીજો સરળી લઈ પ્રથમ ડામર અને રા-
જને ગરમ કરીને પીંગાળીને તેમાં ચીરોડી નાંખી મારી પેઠે મેળવીને લ-
ગાડયું. મિશ્રમા જ્યાં મીઠું નાંખીએ તો વધારે સારું કારણ કે તેથી
ચામડું વધારે ચીન્ટ રહે છે આ રીતે કર્યા પછી ચામડા ઉપર મરચ
મુજબ રંગ લગાવી રાખી મુકશે તો કાતરેલા લાકડા માથે દેખાશે અ-
ને જે લાકડાનો રંગ બનાવવો હોય તેવો રંગલગાડવાથી તગામ બનાવ-
તી લાકડાના કાતર કામ માથે દેખાશે

૩૫. લાકડાપર ફેંટોથાફ (છબી) પાડવાની રીત:—૮ ભા-
ગ છમેરીનને ૫૦૦ ભાગ પાણીમા બીજવી રાખીને પછી તેને પીંગાળ પા-
ણીમા વાસણપર મુકીને ગરમ કરવી. એટલે સરળી ગળી જશે. બાદ
તેમા ૮ ભાગ સફેદ સાણુ ધીમે ધીમે મેળવવો. અને સારી પેઠે હલાવતાં
જવું. છેવટે આ મિશ્રને ઝીણા કપડામા ગાળી લેવું અને તેમાં જરા સ-
ફેદો નાખીને જે લાકડાના કટકાપર છબી પાડવી હોય, તે ઉપર સારી પે-
ઠે ધસીને ચોપડીને સુકાવા દેવું આ મિશ્રનુ ૫૩ લાકડાપર જેમ વધારે
પાતળું તેમ વધારે સારું. સુકાઈ ગયા બાદ નિચેનું મિશ્ર તે ઉપર પહેા-
ળા ધ્રગવતી લગાડવું.

અનમુખન ૩૦ ભાગ, ક્યોરાઇડ ઓફ એમોનીઆ ૧૨ ભાગ, સા-
ઇટ્રીક આસીડ ૦-૨ ભાગ, પાણી ૨૪ ભાગ, પહેલા અનમુખનને માગી
પેઠે હલાવીને ઠરવા દેવી બાદ તેમાં પાણી, ક્યોરાઇડ ઓફ એમોનીઆ
અને સાઇટ્રીક આસીડ બરાબર અનુક્રમે નાંખવા. આ મિશ્ર લાકડાપર
લગાડવા પછી સારી પેઠે સુકાવા દધને તે ઉપર નિચેનું ગિમ્મ રેડવું. જે-
થી તેપર મુજબનાની અસર થાય તેવું થશે. ચીપનર નાઇટેટ ૩-૪ ભા-
ગ, પાણી ૩૧ ભાગ આ મિશ્ર લાકડાપર રેડીને કાચની રાખાથી મધળી
બાણુએ ફેલાવવું. અને અધારમા સુકાવા દેવું. છેવટે તેને છબીના કા-
ચની નિચે મુકી સાધારણ પીકચરે લેવા માટે મેનેટીવ (છબીનો કાચ)
કાઠી રીતે ગાઠવાય છે તેવું વૈજ્ઞાન પ્રીટીંગ ફ્રેમમાં ગાઠવી સરળતા પ્રકા-
શમા યોડીવાર મુકવું. એટલે યોડીવારમા લાકડા ઉપર છબીપડી જશે.
જ્યારે માત્રમ પડે કે છબી પડી રહીએ ત્યારે તેને કાઠી લઈ એક વારાણુમા
ચોક્ક મીઠું પીંગાળેલું હોય તેમાં લાકડાની છબીવાળી બાણુ પાણીમા
ગળાવી મેલે તેવી રીતે આશરે ત્રણ મીનીટ સખાવી આ રીતે રાખીને કાઠી
લીપા બાદ મેલેલું તો છબીનો રંગ જરા શીઘ્ર પડેલા માત્રમ પડશે

ત્યાર બાદ તેને સાથ પાણીથી ધોઈને થોડા પાણીમાં જોડવું ગળી સહે તેટલું હાથપાસથી ફાટ જોડા સોડા પીગળાવે તેમાં ચાર પાંચ મિનીટ ફરવું એટલે જીંદગીનો રંગ પાકો થશે અને આગળ ઉપર ઉડી જશે નહીં. છેવટે દસ મિનીટ સુધી વહેતા પાણીમાં ધોયા બાદ સુકાવા દેવું એટલે જીંદગી આબેહુલ પડેલી નજરે પડશે.

મકરણ પચીસમું.

કાગળ બાબત વિષય વિષય જાતના પ્રયોગ.

૧. ચર્મપત્રના જેવો મજાસુત કાગળ બનાવવાની રીત:— સહેદ, વમર કાંઈ પાચેસો કાગળ અડધી મિનીટ સુધી જલદ સલ્ફ્યુરિક આસીડમાં બોળવો અને ત્યાર પછી પાણીમાં થોડો નવસાર નાંખી તેમાં તે કાગળને મૂકવો આથી તેવાર થશે કાગળ ઘસો ચીવટ હોય છે, અથાણું અને મુશળાની બરણીનાં મોઢાં ઠાંકણાંમાં આ કાગળ ઘસો વપરાય છે.

૨. મેશીંગપેપર (ચિત્ર વીગેરેની નકલ કરવાનો કાગળ)— કાગળના તાવને રૂબા ઉપર પાથરી તેની ઉપરની સપાટી ઉપર “ફેનેડા બાલસમ” અને “ટરવેનટાઇન” એ બેના સરખા ભાગ મેળવવાથી બનેલા વાર્નીસનો હાથ મારી, એરણ ઉપર સુકાવો ઠાંકવો આ કીપાથી બરાબર પારદર્શક ન થાય તો ફરીથી વાર્નીસનો હાથ મારવો. આ કાગળ ચિત્રો તથા નકલોમાં વપરાય છે.

૩. કાગળ ઉપર ઝાંડના પાંદડાંની છાપ આબેહુલ લેવાની શુક્રતી:—એક કાગળનો તાવ લઈને પીછીથી બારીક તેમજ હાથ મારવો ત્યાર પછી થોડીવાર સુકવીને તે કાગળની ઉપર મેંસ લાગે તેવી રીતે ધુમાડાવાળી બત્તીની જોત ઉપર ધરી રાખવી, સંભાળી રાખવી કે તે ગળી ન જાય, પણ માત્ર મેંસ તેને લાગે, એવી રીતે ધરી રાખવું, ત્યાર પછી કાગળ કઢેરા ચઢી ગયો હોય તો તેને નરમ કરવાને સારા પાણીવાળા અથવા સરદીવાળા જમ્યામાં મૂકવું. ત્યાર બાદ જે પાંદડાંની છાપ લેવા ધારી હોય તે પાંદડું કાળજવાળી બાજુપર આરતેથી મુઠી સરખી રીતે ઘણવું. એમ કીધા પછી તે કાગળ ઉચકી લઈ ધીમે રહીને “ડ્રોઇંગ પેપર” ઉપર મૂકવું અને તેની ઉપર એક કોરો કાગળ મુકીને ઉપર ચોપડીઓ વળન મૂકવું. થોડીવાર રાખી તે વળન ઉચકી બેસો.

તો કોઈગણેર (ચીત્ર : કાઠવાના કાગળ) ઉપર તે પાંદડાની છાપ આપે-
હું આશુભ પડશે.

૪. શણુના કાગળ બનાવવાની રીત:—મજબુત સખવાના કા-
ગળને એક મરમ લોદાની રાખી ઉપર મુકી તે ઉપર મધમાખતું મીઠુ
સારી પેઠે ધસડીને લગાડવું. આ બનેલો કાગળ વરણ પસાર કરવાની
નળી બનાવવા માટે તરત વેળા ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. તેજ પ્રમાણે
વાસણોના સાંધા પુરવા તથા ખરણીઓનાં મોંઢાં બાંધવા ઉપયોગી થઈ પડે છે.

૫. રોશની આપે એવો કાગળ બનાવવાની રીત:—અધારા-
માં રોશની આપે અને પાણીમાં બીજાથ નહીં એવો કાગળ કરવાની
રીત, એક જમન પત્ર નીચે મુજબ જણાવે છે. ૪૦ ભાગ : કાગળ, ૬૬
ભાગ : ફોસ્ફોરસ ટ પાઉડર, ૬૬ ભાગ : પાણી એક ભાગ લેલેટ્રીન અને
એક ભાગ બાઈકાર્બેટ ઓફ પોટાસની મેજવણીથી આ રોશની આપનારો
કાગળ બને છે.

૬. પાણીની અસર ન થાય એવો તેજનો કાગળ:—કાગળ-
ના તાવ ઉપર ઉકાળેલું તેલ પીછીથી લગાડી ઓરણ ઉપર મુકાવા નાંખ-
વેલાં મુકાવા પછી કાગળ ઉપર પાણીની અસર થશે નહીં. વાસણો અને
ખરણીઓનાં મોંઢાંને આગડાના ટુકાને બદલે આ કાગળથી બાંધવામાં
આવે છે. છુટું જે જ્વાળામાં લાડીના આકારમાં આવે છે તે તથા સફેતો
પણ આ કાગળમાંજ બાંધે છે.

૭. કાગળ પાણીથી ન લીજાય તેમ કરવાની રીત:—એક
વાસણમાં ૮ ઔંસ શટકડી અને ૩૫ ઔંસ ફરટાઈલ સાબુ એ બંનેને
૫ શેર પાણીમાં પીગાળવાં અને બીજા વાસણમાં ૨ ઔંસ મુંદરને ૫
શેર પાણીમાં પીગાળીને ઉપરના પાણીમાં નાંખવો. હવે આ મિશ્રને ગ-
રમ કરી તેમાં કાગળનો એક એક તાવ જુદો જુદો ડુબાવી કાઢીને દારી-
પર મુકવવાથી તે પાણીથી બીજાતો નથી.

૮. કાગળની હીવાસળીઓ બનાવવાની રીત:—ફોસ્ફોરસ ૪
ભાગ, સરેસ ૬ ભાગ, સ્પાઈટ ૨ ભાગ, સુરોપાર-૧૦ ભાગ, સીદર અ-
થવા સોનાગેર ૫ ભાગ, સરેસના કડકાને ચોંટાક પાણીમાં નાંખી દેવતા
ગંધ મુકી ઓગળાવીને જાડું લાડી જેવું કરવું અને તેને ચીનાઈ કાચના
ખસને આગળથી તપાવી બીજો કરવો, તેમાં નાંખી સારી પેઠે છુટી
ઓગાળી દેવું, પછી તેમાં ફોસ્ફોરસ નાંખી મુજબ મુંદરું. ખરણની અરમી
ઉખળતાં માફક પ્રોત્તકાઈટના ૧૨૦ થી ૧૫૦ ઔંસ સુધી કરવી, બીજી

વધારે ગરમી કરવી નહીં પણ તેમાં સુરોજીયર મેળવવો, તે પછી સીંદુર, અગર સોનાગેર નાખવો, અને છેવટે રંગાદટ નાખવો, બધાને એક જીવ કરવો એવી રીતે મિશ્રણ તૈયાર કર્યું પછી કાગળના કટકાની કાપણીઓ કરવી અને તે ટીકચર ઝોણ બેન્નાઈનમાં તેના છેડા બોળી કાઢ્યા તે સુકાયા પછી એ તેને અરણ્યકી જગ્યા ઉપર ધસીશું તો તે સગમી હાથે આ કાપણીઓ મળ્યા પછી તેમાંથી લેવાનના પીમળ જેવો સુગંધ આવે છે,) આ મિશ્રણમાંથી એ લોકડાની સળીઓ કરવી હોય તો તે સળીઓ તેમાંથી બોળી કાઢવાથી પણ દીવાસળીઓ તૈયાર થાય છે

૯. કાગળની ફોસફોરસ વગરની દોનાસળી — કોરેટ ઝોણ પોટાસ ૪ થી ૬ ભાગ સુધી, બાઇક્રોમેટ ઝોણ પોટાસ ૨ ભાગ, આક્ર સર્ફક ઝોણ આપન અથવા ઓક્સાઇડ ઝોણ લેડ ૨ ભાગ, સરેસનું જીદુ પાણી ૩ ભાગ, પહેલા સરેસને ઉપર પ્રમાણે પીમળાવી તેમાં કોરેટ ઝોણ પોટાસ મેળવી બાકીની જથ્થો નાખી મેળવીને લાડી જેવું કરી તેમાં ઉપર પ્રમાણે બનાવેલી દીવાસળીના ઓગાઓ બોળી કાઢી સુકાવી પછી બોક્સમાં મરવી પણ એ બોક્સની બહારની એક બાજુ ઉપર નિચે પ્રમાણે મેળવણી થતાથી પીંછીથી લગાડવી સરેસ ઝોણ એન્ડી મની ૨૫ ભાગ, બાઇક્રોમેટ ઝોણ પોટાસ ૨ થી તે ૪ ભાગ, બોક્સાઇડ ઝોણ આપન અથવા ઓક્સાઇડ ઝોણ મેગ્નીસ ૬ થી તે ૬ ભાગ, કાચ નો બારીક બૂકો ૨ ભાગ, સરેસ અથવા સુદરનું પાણી ૨ થી ૩ ભાગ, પહેલા સરેસને ગરમ પાણીના વાસણમાં પીમળાવી બાકીની જથ્થો તેમાં નાખી મેળવી બરાબર એક રસ કરી જાડી લાડી જેવું કરી પીંછીથી દીવાસળીના બોક્સમાં એક બાજુએ લગાડી સુકવવું, પછી એ બોક્સ ઉપર દોનાસળીને ધસાથી તુરત સળીયરો

૧૦. અધુ ધસવાનો કાગળ બનાવવાની રીત — વગર કોઈ પાગેવા/લીસા કાગળની એક બાજુ ખીજવી તે ઉપર સેમકવી બોક્સાઇડ ઝોણ આપન અને તુરંજ પદાર્થના બૂકાની મેળવણી ધસવી આ રીતે તૈયાર થયેલા કાગળ ઉપર ધસવાથી ચામડા ઉપર ધસવાની ગરમ પડતી નથી

૧૧. કાગળ ઉપર લખેલું લખાણ દુર કરવાની રીત — કેટલીક જાતની લખવાની ચાડી એની હોય છે કે તે સુદર કરવાનો ઉપાય કરતા પુદ્ગલકાગળ નાશ પામે છે માટે નીચે કુત્તમ કરવાથી ચહેવાઈથી દુર માય છે ઉટેના વાજની પીંછીથી કાગળને પ્રથમ મગ્ન પાણીથી

તે ઉપર શાહીનું લખાણુ પેલા વારનીમ ઉપર ચોટી રહેશે. કામળ કાદી લેવા પછી કાચ જીર શરીરની વારનીસને હાથ મારવાથી તે ઉપર ચોટી લું લખાણુ વધારે ચક્રચક્રીત થશે.

૧૫. કામળને લાકડાજેવો સખન કરવાની રીત:—કાંસમાં કામળ જનાવનારાઓએ હાથ નહી રીત શોધી કાઢી છે. જેથી તેઓ કામળને જોઈએ તેવો કંકણુ જનાવી શકે. પ્રથમ કામળના માત્રમાં કલોરાઇડ ઓફ ઝીંક (હાઇડ્રો ક્લોરીક આગીડ અથવા મીકાના તેજામાં પીંગાજેલુ જસત) મેળવીને પછીથી તેને સખન દેવાથી નિચે મુકે છે. જેથી તે લાકડા જેવો કંકણુ અને ચામડા જેવો ચીવટ બને છે, ઉપર લખેલું પાણી જોઈતા વધના પ્રમાણમાં નાંખવાથી કામળની કંબુાઇમાં પણ ફેર પાડી શકાય છે. આ મિશ્રમાં જેવો જોઈએ તેવો રંગ પણ મેળવી શકાય છે, આ રીતે તૈયાર કરેલા કામળ જોઈને ઉપર પાંચરવાને તેમજ દસકી જનના જોડામાં તળીઆં જનાવી શકાય છે તેમજ ચામડા અને લાકડીના હાથા, બટન, કાંસકીઓ વીગેરે પણ જનાવી શકાય છે. જે દેસમાં આ રીતે તૈયાર કરેલા કામળને ઉપર મુજબ મધ્ય કરવો હોય તો તે કામળને કાચી સિથિતિમાં (કારખાનામાં કામળ જનાવ્યા પછી છેવટે દૃઢકડીના પાણીમાં ઝીંકની રાખે છે. તેમ નહીં ઝીંકનેલા કામળ, જેવા કે શાહી સુસવાના બોટીંગ પેપર આવે છે તેવા) ઉપર લખી ગયેલા ઝીંક કલોરાઇડના પાણીમાં બીજીરી કાઢવા, એટલે તે પણ ઉપર મુજબ સખાઇ પડશે. "

૧૬. કામળ ઉપરથી છંદી નાંખેલા અક્ષર પારખવાની રીત:—મી. ગોમર્ટ કહે છે કે કાંઈ દબાવેજ ઉપરથી અક્ષર ગમે તેટલી સ્પષ્ટથી કાઢી નાંખ્યા હોય તો પણ શાહીમાંના લોકોને યોડા અક્ષર તે ઉપર રહે છે અને તે કામળની છંદી લેવાથી તે અક્ષર જણાઇ આવે છે. ફોટોગ્રાફ લેતી વખતે કામળના જે બાગપર અક્ષર લખેલા હોય છે તેના અને જે બાગ ઉપર એક વખત લખીને અક્ષર કાઢી નાંખ્યા હોય તે જખાપર પડતા પ્રકાશના કીરણોનું પ્રતીબિંબ જુદી જુદી રીતે પડે છે આ ઉપરથી ખરા અને ખોટા ફેરફાર કરેલા દસ્તાવેજ ધણી સહેલાઈથી પકડાઇ આવે છે.

૧૭. સફેદ કામળ ઉપર ખરેખર કાંઈ જનાવવાની રીત:—ગામડી શાહીથી એક કામળ ઉપર એક જાડનું ચિત્ર પાડવું અને તેના પાંદડાં તથા કુલો; ફોબોલીના મ્યુરેટ, આખાના મ્યુરેટ અને કોબોલીના

જોસીથી રંગમાં; સુકાયા પછી તે કાગળપર માત્ર ચાલીથી પાડેલી મા-
ડની, હાંખણાએ દેખાશે, પણ જો તેને દેવતાની ગરમી દેખાડશે તો ત-
રતજ પાંદડાં તથા કુમો પોતાના ખરા રંગમાં દેખાશે, અને જ્યાં સુધી તે,
કાગળ, ગરમ રહેશે ત્યાં સુધી તેવાંજ રહેશે. પણ કાગળ ઠંડો પડતો જ-
શે તેમ તેના રંગ ઠી થતો જશે.

૧૮. ચોપડીના પાના ઉપર દોળ ચઢાવવાની રીત:—ચોપ-
ડીને પ્રેસમાં મજબુત દાખી રાખવી. પછી તીખા લોહના કટકાએ કરી
તે, ચોપડીના પાનાને ધસીને ચાલ કરવાં, અને તેની ઉપર ગરમ પાણી-
માં ધસીને તે ગરમ પાણી પેલા પાના ઉપર લગાડવું, પછી સોતેરી વ-
રખમાંજ ચોપડીમાંથી વરખનાં પાનાંને સરખાં કાપી કાઢવાં. પછી 'ઈ-
ડાની' સફેદીને પાણી સાથે સારી પેઠે મેળવીને નરમ પીંછી તેમાં બોળી-
ને પેલું ગરમગાડેલું પાણી જરા સુકાયા આવે એટલે તેપર લગાડવું અ-
ને વરખને પીંછીથી તે પાના ઉપર સરખો દાખવો એટલે વરખ તરત
વળગી જશે. એ પ્રમાણે ચોપડીના પાનાની ત્રણ બાજુને, વરખ લગાડી
ચોડી વાર રહેવા દેવું. પછી સુવાળા એક કાચુ પત્થર કે જે ઘુટવાના
કામમાં આવેછે, તે પડે જોરથી ઘુટીને પાનાની ચળકાટ કાઢવી. અથવા
દાખીદાંતના સુવાળા દાખાથી ધસવું.

૧૯. કાગળપર કલાઈ ચોઢાડવાની રીત:—ચોડા સરેસના
કટકા, લઈ તેમને પાણીમાં બીજાવી રાખવા. અને બરાબર નરમ થયા પ-
છી તેમને પહોળા મોઢાની કાચની બાટલીમાં મુકી તેપર જલદ સીરદો અ-
થવા એસેડીક આસીડ નાંખવું. પછી તે બાટલીને બીજા પાણીના વાસ-
ણમાં મુકી તેને ગરમ કરવું, એટલે ચોડીવારમાં સખજો સરેસ ગળી જ-
શે. આ રીતે તૈયાર કરેલા સરેસ ચાંદી અને સોના સિવાય સખજો ધા-
તુઓ ઉપર અચર કરેછે અને તેમને તરમ કરે અને તેથી કરીને તે-
મને કાગળ સાથે ચોટાડી શકાય છે.

૨૦. કાગળના બાકા તખતી બનાવવાની ચુક્રિ:—આમેનીઆ
અને મોરધુડું એ બનેલું મિશ્રણ કરીને તેમાં કાગળને, પલાળી કાઢવા-
પછી તે પ્રકારના બે કાગળ એકમેકને ચોટાડી દાળવાનાં સંચામાં દાખી
કાઢે છે. આવી રીતે બેઢાએ તેટલો જડો કાગળનો તખતો તૈયાર થાય
છે. વિદ્યેશ મજબુત તખતા બનાવવા હોય તો કાગળ વચ્ચે કપડું નાં-
ખવું. આમેનીઆનું મિશ્રણ તૈયાર કરવું એપણુ ધણું સહેલું છે. આવા
પ્રકારથી તૈયાર કરેલા કાગળના તખતા ખુબ મજબુત અને ટકાઉ રહેશે.

૨૧. શિક્ષા પ્રેસમાં છાપવાને માટે લખનારના કાગળ બનાવવાની રીત:—પહેલા એક વાસણમાં ૧૦૦ એસ ગ્રેડરને પાણીમાં નાખી પ્રોગ્રામવો મછી એ પાણીને ગાળી લઈ તેમાં ૧ એસ સરેસ તથા ૧૦૦ એસ રેવ ચીનો શીરો નાખવો. / ત્યાર પછી ૪ એસ ફેચ માફ, ૧૦૦ એસ ગુનુ પનારટર ગ્રાઈ પ્રારીસ, ૧ એસ સ્ટાર્ચ (કાણીને માટે) એ ત્રણેને એક ખલમાં ખારીક ખાડી કપડાંજણ કરીને ઉપર લખેવો. ૨ વચીનો શીરો તથા મરેસના પાણીમાં મેળવી—સારી પેટે મુઠી તે તેલ જેવું પાતળું થાય ત્યાં સુધી પાણી તેમાં રેડતું પછી એ મેળવણીને લખવાના પાતળા કાગળની એક બાજુપર વાદળીથી લગાડીને સુકવવો. તે સુકાયા પછી યીજા પ્રેસને માટે કાપી લખનારના કાગળ તૈયાર થશે એ ટેને તેના ઉપર જે કાંઈ લખવું હોય અથવા ચિત્ર ચિતરના હોયતો આ મેળવણી લગાડેલા કાગળ ઉપર લખવું અથવા ચિતરવું હાલમાં મહત્ત્વ કરીને રેવચીના શીરામાં ચોખાની કાણ મેળવીને તે મિશ્રણ કાગળ ઉપર લગાડીને લખવા માટે તૈયાર કરે છે.

૨૨. સાદા કાગળને આક્રમક કાગળની માફક મજબુત કરવાની રીત — ૨ બાગ મધકનો તેલન જેને અંગ્રેજીમાં સલફ્યુરિક એસિડ કરીને કહે છે તે, અને પાણી ૧ બાગ એ બંનેની મેળવણીમાં ને એક સાદો કાગળ જલદીથી બોળી કાઢી તેને સાદા પાણીથી ઉતારવો ઘોષ નાખ્યો હોય તો કહે ૩ કે તે આમડના કાગળ જેવું મજબુત થાય છે પણ પેલા તેલબના પાણીમાં તેને બોળતી વખતે તથા તેને બીજા સાદા પાણીએ ધોતી વખતે મહત્ત્વ ઉતારવળ કરવી જોઈએ એમ ધ્યાનથી કાગળ મજબુત થાય છે.

—૨૩. અબનીની અસર ન થાય એમ કાગળને કરવાની રીત — ૫૮૬ડીનું પાણી લઈ તેમાં કાગળને બોળવો અને તે કાગળ સુકવવા માટે દોરડા ઉપર ઘુસેલો મુકવો. રુકાયાથી તે તૈયાર થશે. કાંઈ પણ પ્રકારના કાગળ ઉપર આવી ક્રિયા કરી રોકારો કાગળ બરાબર તૈયાર થયો છે કે કેમ ? તેની તપાસ કરવા માટે એકાદ કાગળનો કટકો ચુના ઉપર મુકી તપાસી જોવો, અને સંતોષકારક પરીણામ નહીં નીપજે તો ૫૮૬ડીના પાણીમાં કાગળને ફરીથી બોળી સુકવવો.

૨૪. કાગળને પીળો રંગવાની રીત — ફ્રાન્સ દેશમાં ૧૦ વેરી એ નામના રજથી કાગળને પીળો રંગે છે, તે પ્રમાણેજ અથવા તે કરતા વધારે આપણે રંગા જાણથી રંગવવા આવે છે. ૧૦૦ પીળામાં ૬

જદર લેઇ તેને ખુમ-ત્રીણી ખાંડી લગડાવતી ચાળી તેને રાપીરીટ ઓણ
સામન આસરે ના થી ના શેર સુધી લેઇ તેમાં પલાળવી; પછી કામળ
ઉપર પોતાવતી ચોપડની. જીપરનો રંગ રેશમ જેવો સારો મળેનો તેજ-
દાર થાય છે. રાપીરીટ ઓણ વાધન મળે નહીં તો સારો મદુડાનો દાર લ-
ગા વાપરવો. કદી તે પણ ન મળેતો શટકડીનું પાણી લઇ તેમાં લગ-
કર ઉકાળવી.

૨૫. ધીણ રીત:—લગકર તથા કળીસુનાનું પાણી એકઠું કરી તે-
માં કામળ બેળી પછી તેને ખાટા લીંબુના રસમાં સુકવવો એટલે પાકા
રંગનો પીળો કામળ થશે.

૨૬. ત્રીણ રીત:—હારસીંગારના કુલને પાણીમાં પીંગાળીને તેમાં
ખારો તથા લીંબુના રસ નાંખી કામળ કુખાવવાથી સેનેરી પીળો થશે.

૨૭. નારંગીઓ રંગ કરવાની રીત:—નળર ૩૧ માં જણાવેલા
રંગમાં જરા હીરાદખણ નાખી શુદ્ધ થાય છે તે નાંખવો એટલે નારં-
ગીઓ રંગ થશે.

૨૮. કામળને રાતો કરવાની રીત:—સારો કીરમણ રાતો રં-
ગ કરવો હોય તો શક્ત હીરાદખણના પાણીને કામળ ઉપર પોતાવતી
ચોપડનું. પાણીમાં હીરાદખણ તથા શટકડી નાંખી ઉકાળતું એટલે રંગ-
વાનું પાણી તૈયાર થશે.

—૨૯. સફેદ અક્ષર સફેદ કામળ ઉપર લખવાની રીત:—ગો-
ળનું પાણી કરી તે વની કામળ ઉપર લખીને અક્ષર સુકાયા હોય. પછી
કામળ અને તેલ એકઠું કાળવીને કામળ ઉપર ચોપડનું તેના ઉપર પા-
ણી છાંટવાં કરતું એટલે જેટલા અક્ષર લખ્યા હશે તેટલા સફેદ થશે.

૩૦. સફેદ કામળને લગવા રંગનો કરવાની રીત:—લગકર
૧ ભાગ તથા કળીસુનો ૧ ભાગ લેઇ તેનું એકઠું પાણી કરી તેમાં સ-
ફેદ કામળ બેળીને સુકવવો એટલે સફેદ કામળ હશે તે ભગવા રં-
ગનો થશે.

૩૧. કામળના પડકા કેમ સાફ કરવા:—એ ત્રણ દિવસનું વા-
સી પાઉ લઇ તેના કુલકાક નાના નાના કટકા કરવા. એ પાઉ જેમ ઘણું
તાણું તેમ ઘણું વાસી પણ ન બેઇએ. તે પછી તેના ગેક કટકા લઇ
તેના ગરને કાઢી તે ગર પડકાની ઉપરના ભાગ ઉપરથી ઢગવે હાથે
લગાડવો. એ રીતે આખો પડકો સાફ કરવો. ગર ખરાબ થતાં જ બીજો
ગરવો તથા ગરનો ઉપરનો ભાગ ખરાબ થયો હોય તે કાઢી નાખવો.

કે અંદરનો સાફ ભાગ કાગળ આવે ગરને પડતા ઉપર આડી લીટીમાં ફેરવવો નહીં પણ ઉભી લીટીમાં ફેરવવો. બાર ચુકવો નહીં પણ ચોથા હાથે લગાવવું કારણ બાર ફેરાથી પડદો ફાટી જાય છે અથવા તેની શાળા બગડી જાય છે. આવી રીતે પાછળ ગરથી ગમે એવો જુનો પડદો હોય છે તે પણ નવા જેવો થાય છે.

૩૨. લીધામાફનો કાગળ બનાવવાની રીત.—કાંજ ૬ ઓસ. શુદ્ધ ૨ ઓસ, ૪૮કડી ૧ ઓસ એ ત્રણમાંથી દરેક વસ્તુને ગરમ પાણીમાં જુદી જુદી પલાળવી, પછી ત્રણે બિન્ન બિન્ન પલાળેલા પાણીને આથે મેળવી ગાળી નાખવું એ ગાળેલી પ્રવાહી હજુતો ઠંડી હોય તેવામાજ રંગવાની સારી પીંછીએ અથવા વાદળાએ કરી કાગળ ઉપર તેને લગાડવી એકનાર સુકાયા પછી બીજનાર આ મિશ્ર ચોપડી તે પણ સુકાયા પછી ત્રીજવાર ચોપડવું. કાગળને સફાઈદાર કરવા દાખવે એટલે તૈયાર થશે.

૩૩. કાગળના આધારે દુઃખતા ઠાંત મટાડવાની રીત.—આ ધાગણુ લખવાનો કાગળ લેવો. તેને પડાના આકારમાં બનાવવો; અને તે પછી પડાનું પડોણું મોઢું સજાગવું એથી કરી પડાના સાકડા મોઢામાંથી, પુઝકા ધુમાડો એક કપોરી ચગચામાં એકડો કરવો. ત્યારે આખા કાગળનો પડો બળી પુરો થશે ત્યારે પેલા ચગચામાં ચોડુક તેવ માલુમ પડશે એક લગાર કપડાનો કટકો લેઈ તે તેલમાં બોળી પછી જે ઠેકાણે દાત દુખતા હોય ત્યાં ચુકાથી દાત મટી જાય છે.

૩૪. કાગળ ઉપરથી શાહીના લખેલા અક્ષરો કાઢી નાખવાની રીત.—મુરીએટ આવગીતના પ્રવાહીના બે દ્રામ લેવા અને તેની સાથે ચાર દ્રામ પાણી ભેરવું. એમ કરવા બાદ એ મેળવણીને નરમ પીંછીથી શાહીએ લખેલા અક્ષરો ઉપર લગાડવી. લખેલા અક્ષરો નાખી દયા પછી કાગળને પાણીએ ધોઈ કાઢવો અને સુકવવો.

૩૫. પાણીસ કરવાના કાગળ બનાવવાની મુક્તિ.—જોઈએ તેટલા રાખના કટકો લેઈ તેને પાણીમાં પુગ બાકીને ખારીક કરવું. ત્યાર પછી તેને ઝીણા ચાર વાળી ચારણીમાં ચાળવું, એ રીતે ચણાઈ રહે એટલે એને એનાથી ઝીણા ચારવાળી ચારણીમાં લેઈ ચુકવું ત્યાર પછી એક બડો કાગળ લેવો ને તેને સાકડાના ખાટીઆપર મુકી તેને ચારે પુણે ખારીક ખીલીએથી જડી લેવું ત્યાર પછી તે કાગળ ઉપર ગરમને પાણીની ખારક કરી એક કુચાથી કાગળ ઉપર એક ગરમી રીતે લગાડવું ત્યાર પછી ચાળણીમાં જાગી રાખેલો કાચનો બુડો ચાળળી

થીજ પેના સરેસ ચોપડેલા કાગળ ઉપર ચાળવો. અને સરેસ મુકાતા સુધી પાટીઆ ઉપર જેમનો તેમ રહેવા દેવો. અંતે તે મુકાયા પછી ચારે બાજુના ખીયા કાઢી લેઇને ખર્ચેરુ. એટલે કાગળ ઉપર જે પાટી-નો બૂકો રહ્યો હશે તે નીકળી જશે ત્યાર પછી તે કાગળને જ્યાં છાવ-ડા હોય ત્યાં ટાંગી મૂકવો ત્યાર પછી બે ત્રણ દિવસ યથા પછી તેને પાપગ્રવામા દેવો.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

અત્તર, અર્ક અને તેલ બનાવવાના પ્રયોગ.

—૧. શુભાખતું અત્તર બનાવવાની રીત.—સારા શુભાખતા મ્હો-

- ટા કુલ ૧૦૦ લેવાં, પછી તેને એક મ્હોટી ખરણીમા નાખવાં અને તે કુપો દંકામ એટલું પાણી તેમા રેડવું પછી તે વામણને ચોડા દિવસ તડકામા મુકવું એક અઢવાડીઆ પછી તેલ પાણીની સપાટી ઉપર તરી આવશે, એટલે તે તેલને ૩ વડે પાણી ઉપરથી ઉચ્છી લઇ તે રૂને કાચની બાટલીમા નીચોવવું એટલે સરેસ અત્તર બનશે.

૨. અમ્બરજી અત્તર બનાવવાની રીત —ચાર દ્રામ અમ્બરને બારીક કાપી એક પાઇન્ટ સરેસ દાદમા નાખવું બાદ બાટલીને મળ્ખુ-ત ધ્રુવ્ય મારવો, દોઢ મહીના સુધી બાટલીને તડકામાં રાખી હમેશ હ-લાવવી પછી તેને માળીને બીજી બાટલીમાં જરી મળ્ખુત ધ્રુવ્ય મારવો.

૩. લવંડરજી અત્તર બનાવવાની રીત.—આંધલ ઓય લવંડર ૩ દ્રામ, આંધલ ઓય ખરગામાટ ૩ દ્રામ, શુભાખતું સારું અત્તર દસ દીપા, કસ્તૂરી ૧૫૫ ગ્રેન, આંધલ ઓય રોઝમરી ૧૫૫ દ્રામ, ખેનઝાઇક અસીડ ૧૫૫ સ્કુપ્ચ, રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટ ૧૫ પાઇન્ટ, ડિસ્ટીલ વોટર ૨૫૫ ઓસા, આ સઘળી જણસોને મેશવી બાટલીમાં જરી મળ્ખુત ધ્રુવ્ય મા-રી ચારી પેટે હલાવી એકાત જગ્યાએ દસ પંદર દિવસ મુકી રાખવી બાદ તેને માળીને બીજી બાટલીમાં જરવી.

૪. મુખબતું અત્તર —મલનારી સુખડના ઝીણા કટકા કરી તેને ચોડા દહાડા પાણીમાં પલાળી ગળી તેજ પાણી સાથે ઊકાળવા, અને મારી રીતે ઉકેલે એટલે નીચે ઉતારી લઇ તેની ઉપર જે તેજ તરી આવે તેને ગલાખાની નિતાગી રેડુ.

૪૫. કેવડાનું અત્તર:—સુખડના તેલમાં મારા સુગંધી કેવડાને બે-
ળી રાખી તેમાંથી કેવડાના જેવો વાસ નીકળે એવું થાય ત્યારે, કેવડાને
સારી પેટે દાખી એક શીશીમાં એ તેલ જરી મજબુત છુમ મારવો. જે
બરાબર વાસ ન આવે તો બીજો કેવડા તેમાં પલાળી રાખવો.

૪૬. ચંદનનું અત્તર:—સ્વાસીક ચંદનના લાકડાનો ત્રીચા કટકા ક-
રી તેને પાણીમાં નાંખી તે પાણીને સુકા ઉપર મુકી ઉકાળવું. સારી પેટે,
ઉકળે એટલે ઉતારી લેઈ તેમાં જે તેલ ઉપર તરે તે હળવેથી કાઢી લે-
વું તેથી ઘણું સારું અત્તર થાય છે.

૪૭. ગમ્મતે કુલ્લનું અત્તર બનાવવાની રીત:—ગમે તે બનના
કુલ્લનું અત્તર કાઢવું હોય તો તે કુલ્લને ચંદનના અત્તરમાં મેળવી તેને
અર્ક કાઢવાના યંત્રમાં નાંખી અત્તર કાઢવું. તેથી તે કુલ્લના સ્વાદ પેલા
અત્તરને લાગશે વધારે સ્વાસીક કરવા માટે ચંદનના અત્તરમાં ૫૨ી૫૨ી-
ને બીજાં તાજાં કુલ્લ નાંખી ઉપર પ્રમાણે તેનો અર્ક કાઢવો.

૮. નારંગીના કુલ્લનું અત્તર:—નારંગીના કુલ્લ ૪ બાગ અને
પાણી ૧૨ બાગ એ બનેને મિશ્ર કરી ગુલાબના અત્તરમાં બતાવ્યા પ્ર-
માણે અર્ક કાઢવો. તે આમરે અરધુ પાણી નીકળી આવે ત્યાં સુધી કર-
વું આ રીતે એ એલા પાણીને ઠંડુ થવા દેવાથી તે પર તેન જેવું પદ
બાઝશે. તે ધીમેથી કાઢી લઈ મજબુત છુમવાળી બાટલીમાં ગરવું આ
અત્તરને ઇમેજીમાં ઝોલીઅમ નીરોલી કહે છે. તે સયળાં કરતાં ઘણું મ-
રમ બને છે. અને તેના એક ઓંસની કીમત ૬૦ રૂપીઆ સુધીની હોય છે.

૯. રૂમાલ ઉપર છાંટવાનું અત્તર:—એસેન્સ ઓફ બરગેમોટ
૧ દ્રામ, એસેન્સ ઓફ લેમન ૧ દ્રામ, ઓઇલ ઓફ આરંજ ૦.૫ દ્રામ,
ઓઇલ ઓફ નીરોલી ૨૦ ટીપાં, ઓઇલ ઓફ રોઝમરી ૧૦ ટીપાં,
એસેન્સ ઓફ અંબરગ્રીસ, ૧ ટીપું, એસેન્સ ઓફ મસ્ક ૧ ટીપું રેક-
ટીફાઇડ સ્પીરીટ ૦.૫ પેંટ. એ બધાને એક બાટલીમાં મેળવી રાખવું.

૧૦. હંગરી વાટરનામનું સુગંધી અત્તર:—એસેન્સ ઓફ
અંબરગ્રીસ ૨ દ્રામ, ઓઇલ ઓફ રોઝમરી ૧ ઓંસ, સ્પીરીટ ઓફ
વાઇન ૧ પાઇન્ટ. એ બધાને એક બાટલીમાં મેળવીને એક મહિના સુધી
રાખી મુકવું. ૫જી તેટલા વખતમાં તેને હવાવા રહેવું તે પછી તેને
રંગ આપવા સારું આલકાનેટ રેટ નાખની રંગ લાવવાની દવા નાખી મા-
ળીને વરી મુકવું.

૧૧. હનીનાટર નામનું સુગંધી અત્તર:—ટીક્યર ઓફ અં-

૧૨મીસ ૨ દ્રામ, ટીકચર ઓફ મશ ૨ દ્રામ, સ્પીરીટ વાઇન ૧ ડવાર્ટ, વાળી ૦૧ પેટ ઓ બધાને મેળવી ગાળી લેવું. પછી કાચના બુચની શી શીઓગા ભરી લેવું.

૧૨. મીલીકુલાવરનું અત્તર — કરતુરી ૧૨ ગ્રેન, અગર ૨૦ ગ્રેન, લીંબુનો અર્ક ૧૧ ઓસ, લર્મીગનું તેલ ૧ ઓગ, લવડનું તેલ ૧ ઓસ, નારંગીનું તેલ ૦૧ દ્રામ, રકટીકાષ્ઠ સ્પીરીટ ૩ બાટલી ઓ બધાને મજબૂત સીસીમા પદર દિવસ સુધી રાખવું.

—૧૩. બેનચરનું અત્તર — લર્મીગનું તેલ ૧ દ્રામ, ચંબેલીનું તેલ ૨ દ્રામ, મોગરાનું તેલ ૦૧ દ્રામ, લીંબુનો અર્ક ૮ દ્રામ, નાગમીનો અર્ક ૪ દ્રામ, હગરી વાઇન ૧ પેટ, રકટીકાષ્ઠ સ્પીરીટ ૬ બાટલી ઓ બધાને મેળવી ગાળી લેવું.

૧૪. પીંપરમીટનો અર્ક બનાવવાની રીત — એસેન્સીએલ આઇલ ઓફ પીંપરમીટ ઓફ ઓસ લેવું, અને તેમાં ૭ ઓસ રકટીકાષ્ઠ સ્પીરીટ ઓફ વાઇન નાખી મેળવવું. જો એને લીલા રંગનું કરવું હોય તો પીંપરમીટના સુકા પાદ્મને સ્પીરીટમાં ભીજવી રાખવા, પછી બ્લાન્ક લીનો રંગ થાય કે બ્લાન્ક પેપરથી આગળ બાટલીમાં ભરીને મજબૂત બૂચ મારી મુકવું. કેટલાક લોક તેનો લીનો રંગ આપવાને વાસ્તે મોરચુ બાપરીને ઢોંછે અને તેથી ખરાબ અસર થાય છે માટે બનતા સુધી ન-ફેદ રંગનું ખરીદ કરવું.

૧૫. કપુરનો અર્ક બનાવવાની રીત — રકટીકાષ્ઠ સ્પીરીટ (વાઇન-દારનો અર્ક) ૮ ઓસમાં ૧ ઓસ કપુરને ઓગળાવીને બાટલીમાં ભરી રાખવું. આ અર્ક ૧૦ થી ૬૦ ટીપા સુધી પીધામાં આવે છે આ અર્ક પીધાથી જરા દેહ ચઢશે અને પેટમાં કુખલ હશે તો બધ પડશે આ અર્ક વાયુના રોગ ઉપર, સોજા ઉપર, અને પેટ ઉપર બોખાથી સુઝ મટે છે અને કફને તોડી શરીર નિરોગી બનાવવામાં અદ્ભુત રીતે અકરીર છે.

૧૬. તજનો અર્ક કાઢવાની રીત — વિલાયતથી જો અર્ક આવે છે તે મર્ચ કરીને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનની મદદથી કાઢે છે એ વિગેની અ-વીસ્તર માહિતી આગળ ઉપર આવશે. પરંતુ આપણા દેશમાં જો રીતે અર્ક કાઢે છે તે નીચે પ્રમાણે—સવાશેર તજને જાડી તેને ૧૫ રોર ૧૫ મીંગા નાખી અર્ક કાઢવા ચત્રથી જા રોર અર્ક કાઢવો.

૧૭. હીંગનો અર્ક બનાવવાની રીત — ૭ દિવસ સુધી ૨ ઓસ મોખ્ખી હીંગના બુકનો ૦૧૧ પાઇન્ટ મૂક સ્પીરીટ (હાઇનો અર્ક) ગા ના-

ખી બીજી ગળતુ પછી ગળીને બાટલીમાં બરતુ ।

૧૮. હીંગબોળનો અંક — ૨૧ા ઔષ્ઠ હીંગબોળના બુકને ૧૧ા પાઇન્ટ દારના અંકમાં ૭ દિવસ સુધી બીજવી ગળી બાટલીમાં બરતુ

૧૯. કેમગ્નો અંક — ચોખ્ખુ કેમરજ ઔસ, રકીશાઇઝપીગીટ નાખીને તે ત્રણ દિવસ સુધી બીજવી પડી બાટલીનો જે પેન્ટ રપીરીટ નાખીને તે ત્રણ દિવસ સુધી બીજવી પછી ગાળીનો જે પેન્ટ રપીરીટ નાખીને તે ત્રણ દિવસ સુધી ગળી ગળીને કાચની મજબુત બાટલીમાં બરતુ આ અંક ધણેજ મદદનો છે

૨૦. ચુકનો અંક — સુંગે બુક ૧ ઔસને ૧ પાઇન્ટ દારના અંકમાં માત્ર દિવસ બીજવી ગળીને બાટલીમાં બરવે

૨૧. લોબાનનો અંક — સારા લોબાનનો બુક ૨ ઔસ, બાદામ ઔષ પીઝ ૨૧ા ઔસ, શીકોટેરી એગીઆનો બુક ૧૧ા ઔસ, એ ત્રણ જલ્દીને ૫૧ રપીરીટ ૨ પાઇન્ટમાં માત્ર દિવસ સુધી બીજવી ગળી ગળીને બાટલીમાં બરતુ

૨૨. કોઇબારનો અંક — રોઇબાર ૨ ઔસ, ઇનામચી દાણાનો બુક ૨ ઔસ, કેસઝ આઠ ગામા દારનો અંક ૨ પાઇન્ટ, એ બધાને માત્ર દિવસ સુધી રપીરીટમાં બીજવી ગળીને બાટલીમાં બરતુ

૨૩. આયોડાઇનનો અંક — આયોડાઇન (Iodine) ૨૧ા ઔસને ૧ બાટલી રકીશાઇઝ રપીરીટમાં નાખી મેળવી મજબુત કાચના બુચની બાટલીમાં બરતુ આ અંક શરીર ઉપર લગાડમાં આવે છે

૨૪. ચુલાળનો અંક — ચુલાળનું અત્તર ૭ દ્રામ, અંદે રપીરીટ ઔષ પાઇન ૧ ગ્યાલા, એ રીતે મેળવવા જેથી મનજી અત્તર રપીરીટમાં પીગીની જશે અને સપત્રો રપીરીટ સુગાંધીક બનશે

૨૫. અડુનો અંક — કચરેલું આદુ ચાર કામ, મરચા ૧ દ્રામ ચોખ્ખો રપીરીટ ૧ પોડ, એ બધાને કાચના બુચનાથી બાટલીમાં બરી ૧૦ દિવસ રાખ્યા અને દિવસમાં એક જે વાર દહાવતા રહેલુ હેનર નગી લઇ સારી બાટલીમાં બરતુ

૨૬. કસુબાનો અંક — ૧ શેર કસુબાના ૨ ગામા ૩ તોલા લીલુ-તે રસ નાખી દહાનીને ઠરવા દેલુ એટલે તેટલી મુદતમાં સપજો લાલ રંગ નીચે બેસશે તેને સુકવીને રાખી મુકવો અને બ્યારે બેઘમે લ રે તેમાંથી ૧૧ા શેર લઇ તેમાં ૪ શેર પાણી અને ૬ તોલા લીલુને નાખી વાપરવો

૨૭. અમીલુનો અર્ક:—અરીયુ ૧૨ ભાગ, અને તજ, લવંગ અને કેસર એ દરેકનો ૧ ભાગ, સ્પીરીટ ૧૦૦ ભાગ, એ બધાને મન્યુત બુચવાળી ખાટલીમાં નાંખી તે ખાટલીને દુનું પાણીના વાસણમાં રાખવી. અને દલાવતા જતું એટલે થોડીવારે સર્વે ચીજો ગળી જશે. એટલે તેમને ગાળી નાંખી બીજી ખાટલીમાં બરી નાંખવું.

૨૮. કસ્તુરીનો અર્ક:—કસ્તુરીની છુટા ૧ ઓંસ, સીવેત (એક જાતની ખીલાડીમાંથી નીકળતી જૂરા રંગની કસ્તુરી) ૩૦ ગ્રેન, યુગ્માળનું અત્તર ૨૫ ટીપાં, લવંગનું તેલ ૧૦ ટીપાં અને ચાલદોહોલ ચાર પાઇન્ટ, આ સબજાને સાથે મેળવી તથા દલાવીને ફરવા તથા એક રસ થવા હેતુ. આવી રીતે કોઇ પણ જાતના અત્તરનો અર્ક જતાવવો હોય તો તે અત્તર ૧ ભાગ ને છ ભાગ સ્પીરીટમાં નાંખી દલાવવાથી પણ અર્ક તૈયાર થાય છે.

૨૯. લીયુનો અર્ક:—એક વાસણમાં ૧૦ રતલ તાજાં લીયુની ડાલને નાંખી તેમાં ૧ પેંટ સ્પીરીટ ઓર વાઇન તથા ૧ દ્રામ ઓઇલ ઓફ લેમન ઉમેરી, મન્યુત ઢાંકણું દેવું, પછી ધીમે ધીમે આખી નીચે ઉતારી ઠંડુ થાય ત્યારે ગાળી કઢાડી મન્યુત બુચ વાળી ખાટલીમાં બરી રાખવું.

૩૦. લવંગનો અર્ક:—એક કાચના વાસણમાં ૧૦ દ્રામ લવંગનું તેલ નાંખી તેમાં ૧ ઓંસ સ્પીરીટ ઓર વાઇન મેળવવો.

૩૧. બીજી રીત:—એક પેંટ ખાંડીમાં ૧૦ ઓંસ લવંગને જરા ખરથમાં વાડીને નાંખવાં પછી તેને પંદર દીવસ સુધી રહેવા દેઇ ગાળીને ખાટલીમાં બરવું.

૩૨. ધાણાનો અર્ક:—એક રતલ ધાણાને ખોખરા કરી એક ચાલન સ્પીરીટ ઓર વાઇનમાં ૮ દહાડા પલાળી રાખી પછી ગાળીને ગાળીલેવું.

૩૩. એલચીનો અર્ક:—એલચી ૮૦૦ તોલા અને ૫૫ સ્પીરીટ એક ખાટલી લઇ એલચીદાણાને મરી દળવાની વિલાવતી ઘંટીમાં દળી તેને સ્પીરીટમાં ૧૪ દહાડા સુધી પલાળી રાખી ગાળી લેવું.

૩૪. જાવંત્રીનો અર્ક:—જાવંત્રીનો જૂકા ૫ તોલા લઇ તેને ૩૦ કન્ટ નેતું ડીઝો ઓવર પૃથ્વાળા રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટમાં નાંખી મન્યુત બુચ મારી થોડા દહાડા પલાળી રાખી ગાળી લેવું.

૩૫. કાળાં મરીનો અર્ક:—૧૦ તોલા કાળાં મરીના જૂકાને ચાર દહાડા સુધી ૧ રતલ સ્પીરીટ વાઇનમાં પલાળી મન્યુત બુચ મારી થોડા દહાડા પલાળી રાખી ગાળી લેવું.

ખાકીનું તે નાખી એક મરણુ મેળાવી દેવું પછી ઝીળ્યા હુગડામાંથી માળીને એક શીશીમાં બગી રાખવું એ નેલ શરીરના ઉપર ચોપડવાના કામમાં આવે છે

૪૩. માથુની મેળવણીનું તેલ —કસ્ટીન ગોપ (માથુ) નો ખા રીક બૂના ગા ઓમ, કપુરનો બાગીક બૂના ૧૦ ડ્રામ, સ્પીગીટ ઓઈ રા-ઝમરી ૧૮ પ્રમાણી ઓઈ, પાણી ૨ પ્રમાણી ઓઈ એ બધાને એક બાટ-લીમાં નાખી એક સરણુ મળી જીવ ત્યાં મુધી વારવાર દબાવના કરવું આ નેલ શરીર ઉપર ચોપડાના કામમાં આવે છે એને કવાઈક મોપ લીનીમેન્ટ પણ કહે છે

૪૪. જાંઘનું તેલ —એક ટોડું વામણુ લેઈને તેમાં મીઠા તેલથી એક કપડું પલાળવું. ત્યાર પછી સારા તાલ કુપનો ચર કરીને તે કપડું ચર ઉપર પાચવું કપડા ઉપર રી રંગીને કુપનો ચંડ કાઢવો આ પ્રમાણે એક પછી એક ચર દેઈને તે કપડાને ઉત્તમ વારા બેસતા મુધી કામ કરવું કુલ સુકાઈ જવા આવે કે તત્તજ તેને બદલે તાજા કુલ નાખના જોઈએ સાગ પછી કપડા ઉપર જરા પાણી નાખીને ગરમ કરી તેવ કાઢી લેવું

૪૫. બદામની બીજનું તેલ —બદામની બીજોને ગળા, ખાકી તનાથી આઠ પથ્થા પાણીમાં નાખી મુલા ઉપર મુકી ઉકાળવું પાણી બધું બળી ગયા પછી ઉપર તેલ તરી આવશે તે તેલ એક વાસણમાં કાઢી લેવું અને એને તળીએ ખાઠ અથવા બદામનો કુચો ગહેશે

૪૬. જાંઘનું તેલ —જાંઘનું સારી પેઠે ખાકીને બારીક ભુ કા કરીને, એક કાચળીમાં ભરીને તે કાચળીને ઉના પાણીની બાટ આપવી અને સાર પછી લોઢાની ચીખોડે તેલ નિચોવી કાઢવું આ તે-લનો રંગ નારંગી થી ગાફક રહે છે અને સુનાશીક રહે છે

૪૭. શિવારસનું તેલ —શુદ્ધ શિવારસ પાચ દ્રામ, જાંઘનું તેલ દસ ગીલા, અળર ૬ એન, બદામનું તેલ ૧ પાઈન્ટ એ પ્રમાણે જ-ણસો લેઈને, અદરના કટકા કરીને બદામના તેનમાં ધસી પછી લખેલી જણસો પેલા બદામ અને અંબરના ત્રિશણુમાં નાખવી ત્યાર પછી તેમાં પાણી નાખી ધીમી આંચ પર મુકવું અને જ્યારે તે સારી પેઠે ઉકળ એટલે નીચે કિતાગીને દાઢી મુકવું સાગ પછી તેને માળી નંબુ એટલે શિ-વારસનું તે તૈયાર થશે

પ્રકરણ સત્તાવીસમું.

પરચુરણ અખચળી હુન્નરનો સંગ્રહ.

૧. ગમે તેવા જગલી અંધવા મસ્તીખોર ઘોડાને સહેલાઈથી તાબે કરવાની રીત:—ઘોડા વખતપર અમેરિકાના એક ગૃહસ્થ મી. ફેરીએ ઘોડા ઉપર પોતાની જાદૂઈ અંસર કરી તેને તરતજ તાબે કરવાના અખતરા કરી જતાવ્યાં હતા, અને તેથી ઘોડાની છયાંસાં ધણી ઉરકેરાઈ હતી. ઘોડા એવો મસ્તીખોર હોય કે પોતાની પાસે કાંઈને આપવા ન દેતો હોય તોપણ ઉપર કહેલા ગૃહસ્થ પાસે ફક્ત એક જે મિનિટ રહેવાથી એક ઘેટાના જમ્યા જેટલો ગરીબ ચઢને તેની પાસે સુધ જતો અથવા તો તેના હુકમ મુજબ તેની પાછળ જતો. પ્રખ્યાત ઘોડાના ડાકટર મી. ફેલ્ડે ઉપરના ગૃહસ્થના આ છુપાભેદને લગતો કેટલોઈ ખુલાસો પ્રગટ કર્યો, પરંતુ તે ખુલાસો તેજ ભેદને છે કે ખીજ અનુભવ ઉપરથી લીધેલો છે તે કહી શકાતું નથી; તેમણે નિયેતો ખુલાસો ધણા લાંબા અનુભવનો હોવાથી અજમાએશ માટે પ્રગટ કરેલો છે. આ ખુલાસામાં આપેલી ચીજો લઈ લખવા મુજબ પ્રયોગ કરવાથી ખાત્રી થશે. હવે આ રીતથી ફતેહમાં પરીણામ લાવવા માટે એટલું જરૂરું છે કે આપણે તેની સાથે કામ કરતી વખતે એકાંત જામ જમ્યામાં રહેવું અને આપણે કામ કરીએ તે દરમ્યાન તેનું ધ્યાન ખીજી બાજુ તરફ ખેંચી તેવી કાઈ ચીજ પાસે રહેવા દેવી નહીં. હવે કામ કરવામાં જોઈતી ચીજો નિચે મુજબ છે, કમ્પીનના ખીજતું તેલ, રોડીયમનું તેલ અને ઘોડાના આગલા પગના ઘુટણની ઉપર આશરે છ ઇંચ અંદરની બાજુએ બીંગડા જેવાં બે ચાકાં હોય છે જેને ઘોડાનાપર અથવા પાંખ કહે છે (તેને વહેમી લોકો એમ માને છે કે ઘોડો જ્યારે સ્વર્ગમાં હતો ત્યારે તેને ઉપર લખેલે ઠેકાણે પાંખો હતી, પરંતુ પૃથ્વી ઉપર આવ્યા પછી તે પાંખો નીકળી ગઈ અને તે ઠેકાણે આ ચાકાંની નિયાતી રહી મંદ છે.) ઉપર કહેલી ઘોડાની પાંખો બીંગડા જેવી હોઈને સહેલાઈથી ઉખેડી શકાય છે. તેની વાસ ખાસ તીખાસવાળી હોઈને ઘોડાને પસંદ પડતી જણાય છે. આ પાંખોને વાટીને બારીક શુક્ર કરી રાખવો. કમ્પીનનાં ખીજ આપનારો છોડ અસત્ર મુશીજોપીઆ દેશનો વતની છે. અને હાલ રીસીવી અને માલ્ટાના બેટામાં ધણો વલાય છે. અસલના વખતથી લોકો તેને જલ-

ણતા આવેલા છે અને તેનું વર્ણન પ્રાચીન યુસ્તકોમાં મળી આવે છે, તેના તેલનો રંગ નારંગીઓ હોય છે રોડીઅમનું તેલ કુનેરી બેટામાં ઉમતા એક લાડામાંથી નીકળે છે અને તે ખુસબો તરીકે ઘણુ વપરાય છે ઘોડાને આ તેલની વામ ધણીપસંદ આવેછે આ અને તેલ ઇમેશ દવાની દુકાનોમાં મળેછે હાથમીનના તેલનાં એક બે ટીપાં આપણી હાથે-ળીમાં નાંખીને ધમવા અને તે હાથ ઘોડાના નસદારાં પાસે ધીમે ધીમે દેરવવો, એટલે તેની વાસ તે સુવવા માડમે બધા સુધી તેનું તમામ ધ્યાન તમારી તન્હ ખેચાય ત્યાં સુધી આ રીતે કરતા રહેવું. પાદ ઘોડાની પાંખનો ઊપર મુજબ વાટેવો ભૂકો એક મોટી ચપટી બરીને લેવો અને તેને ગોળમાં ગોળવી ઘોડાના મોઢા પાસે ધરવો અને જો તે પોતાની મેલ ખાવ નહીં તો ધીમેથી તેના મોઢામાં નાખવો, છેવટે રોડીઅમના, તેલના આઠ ટીપાં એક નાની ચીથી અથવા સૌથી સરસ અને શર્કરી બેટાંએ તો દગ્ગની આંગળીમાં શીવટી વખતે પહેરનાની અશુ-કોમાં નાખીને ઘોડાના મોઢામાં રડી દેવું આ અને તેથી વધારે તેની સાથે માયાણુ વર્તણુકથી ધણું દરીને ઘોડો તમારો તાબેદાર નોકર થઈ ગહેશે અને તમારી પાછળ આવતો, અને તેની સાથે તમને બધી છુટ બેના દેશે ધણીજ દહીંને ઘોડો દશે તોજ આ રીત વધારે વાગ કરવી પડશે જો તમારી ગરજ હોય તો દિવસમાં બે વખત વખત તેલ આ ડીતે તેને સુવાડો અને ગોળી ખવરાવો; પરંતુ સૌથી મોટી સલાહ, લેવાની એછે જે કામ કરતી વખતે બિતાવળથી તેના સરીરને કાંઈ પણ કાળ કરી તેનો મીંગલ ફરકેતા નહીં જો તે પ્રમાણે સલાહથી કામ કરે તો તમારો ઘોડો તમામ મીત્ર જેવો થઈ ગહેશે અને જો તેનામાં કાંઈ મરતાઈ કરવાની દેવ દશે તો તે પશુ નીકળી જશે.

આજ કાલ આપણે એવા ધણા ફાખલા બેટાંએ છીએ કે સારા કી-મતી ઘોડાઓ ધણી વખતે પોતાના ખસ્તીબાર સ્વભાવને લીધે નીરખયોગી થઈ પડેછે અથવા તો તેમનાથી કંટાળી જઈ સસ્તી કીમતે વેચી નાંખવા પડેછે, અને તેથી આ પ્રયોગથી મનુષ્યને બહુજ સુલભ બરેહુ સહ પડશે.

૨. જાંડા રંગ સુધારવાની રીત —જેહીનધના સત્ત્વ અને વરી-આળીના તેની જોળી મોંઢામાં ગમવાથી ઘણી વખતે રંગ ઊપર સારી અસર પડે છે મોટા પેટાડીએ નફીમાં કેડ સામા પાણીમાં ઉભા રડી જા ॥ ગપગી કવિતાઓ જોવાની, આમ પદો દિવમ કરવાથી પશુ ગ-

ગમા દેર ચાલુ છે બાદ હલકુ ખાણુ ખાણુ તથા કાઢ તાજા રૂગ ખાવા

૩. ચમત્કારી જીવાણુ —એક સાર પાણીજી નાળિયેર લાઈ તે । કાણુ પાડીને તેમા તેપાળાના ડાલેલા જીઆ મો સુધી કાશી કાશીને બ મના અને નાળિયેરગણુ પાણી એમને એમ રહેવા દેવુ ત્યાં પછી તેનો લોકકાનો મજાલુત ગરો મારીને તે ઉપર કપડમગી કરીને તે નાળિયેરને પદ્મ દિવસ સુધી ઉકરકમા ગઈને પછી કાઢવુ પછી અદરૂપ નાળિયેરનું પાણી, કોપર, અને નેપાળો સર્વને બાગીક વાટયા પછી એક રનરૂ કાચની ઘાટલીમા ભરી રાખવુ પછી જ્યારે રેવ લેવાનો હોય ત્યારે તેનો લે । રૂકા હુદી ઉપર કરવે. એટલે થોડા વખતમા જીવાણુ ચવા સામજે જીવાણુ બધ કરવે હોય તો લેપ ઘોષ નાળાવે એટલે જીવાણુ બધ યશે

૪. દેનવાસ અથવા જીનના તણુ પરસાદમાં ન બીંબાય તેની રીત:—પ્રથમ કપડાને શટકડીના ગરમ પાણીમા હુલાવીને તત્તજ કુગર એક લેક જેને એસીટીટ એક એલ્યુમેના કહે છે તેના ગરમ પાણીમા હુલાવવું. એટલે એજ દવાથી પાણીમા નહીં બીંબાય તેમ થશે

૫. આંગળીમાં મજાલુત બેઠેલી વીંદીને કાઢવાની રીત — જો હાથની આગળીઓમા સોના ની વીંદી મજાલુત બેઠી હોય અને નીકળતી નહીં હોય અને આગળી ઉપર સોળે ચઢે તો ને વીંદી ઉપર થોડું પારો ઘસવો એટલે વીંદી એટલી તો કઠરી યશે કે જરા તેની ઉપર હથોડી ઠોકવાથી અથવા હાથ દાબ્યાથી તેના કટક મળે ત્યાં પછી એ વીંદીના કટકને તાવવાથી જોવુ ને તેવુ સોવુ યશે

રીક વાટીને મેળવી નાંખવાં ત્યાર પછી ૧ રતલ માખણને ઉપર લખેલા ૧ ઓંસ મિત્રણમાં નાંખીને મેળવવું, સારંગાદ એ મેળવેલા માખણને એક ગાટીના વાસણમાં અથવા લાંકડાની કથરોટમાં મેલી વાસણના મોંઢા ઉપર તેલ વાળે કાગળ ચુકી ઉપર લાકડાનું ઢાંકણું ઢાંકવું. ૫૫૫ ને વાસણમાંથી એક મહીના સુધી માખણને કાઢીને વાપરવું નહીં, કેમકે તેથી માખણ ખમડી જશે. એવી રીતે રાખેલા માખણનો રચાદ તથા રંગ તાજા માખણના જેવો લાંબી મુદત સુધી રહેશે.

૯. અખરખની મૂસ બનાવવાની રીત:—અખરખ અને ચીકણી માટી એ બંનેના ખારીક છુટા કરીને એકત્ર કરી પાણી મેળવીને તેની મૂસ કરવી, આ મૂસમાં કાચનો રસ કયો હોયતો મૂસને તે ઓટતાં બંજગો રહે છે. સખળ કાચ ગાળવાને માટે અથવા બીજું કોઈ પદ્ધતિ માત્ર ગાળવા માટે આવી મૂસ બનાવવી.

૧૦. સોનાનો પીળો રંગ બધારે અપકરો કરવાની રીત:—સુરોખાર ૭ ભાગ, હીરાકદી ૨ ભાગ, જસત [આંખમાં આંજવા માટે વપરાય છે તે] ૧ ભાગ, ફટકડી ૧ ભાગ એ બધાને વાટીને પાણીમાં ખીંગાળવાં, અને તે પાણી સોનાના સામાનપર લગાડવું અને રંગ જરા રતાશપર સ્થવલો હોય તો જરા મોરચુનું નાંખવું.

૧૧. ખરફ બનાવવાની સરસ રીત:—૧૦ શેર પાણીમાં માખણે વડી એક ખાટલી પથરની લાઇ તેમાં આસરે ૧ શેર પાણી માખ તેટલી જગ્યા પાણી રહે તેમ પાણી બરવું. અને તેમાં પાંચ રૂપીઆખાર ચોખ્ખો સુરોખાર નાંખવો. પછી તેને ગળણુત પુચ મારીને તેપર મીઠુ અથવા લોખ ચોટાડવી. ખાદ તેને દોરો. આંધી હિડા ફેંચમાં તળાએ પહોંચે તેમ કરવી; અને તે સ્થિતિમાં ૩-૪ કલાક રાખવી એટલે તે મુદતમાં તેમાંનું પાણી ઠરીને બરફ માફક બની જશે. જલદી કરવા માટે ખાટલીને વખતે વખતે ઉંચી નીચી કરેલી પડે છે, હવે બરફ કાઢવા

પાદ એક બાંઝા કપડામાં અથવા આગડામાં પોટો પડી પાઉડર લઈને સા-
ળિ-પેટે ધસવાથી છાંય ધણી ચળકતી ચાલ છે.

૧૪. દુધનો ખરફ બનાવવા માટે મિશ્ર:—ખરફ ૨ ભાગે આ
૧ મીઠું ૧ ભાગે એ બંનેને મિશ્ર કરીને એક લાકડાના વાસણમાં નાં
ખતું બાદ એક દીનના ડાબામાં દુધ નાંખીને તે ડાબાને ઉપરના મિશ્રમ
પુરી ઉઘો નીચો કરવો. એટલે પોડીવારમાં અંદરનું મિશ્ર જામી જશે.

૧૫. બીજી રીત:—ખરફના કટકા ૮ ભાગ અને જલદ દાખરૂં
લોરીક આસીઃ ૫ ભાગ એ બંનેને મિશ્ર કરી તે ઉપર મુખ્ય દુધનું
વાસણ રાખી મુકવાથી પણ દુધ જામી જાય છે.

૧૬. વરસાદ કેટલે દુર પડે છે તે જાણવાની રીત:—વીંતળા
ત્યા પાછી કેટલી સેકડે મગમગટ ચાલ છે? તે તપાસવું. જેટલી સેકડે
ચાલ તેને ૧૧૪૨ એ ગુણવા; ગુણાકાર આવે તેટલા રીંટને અંતરે પંડે
કે એમ જાણવું.

૧૭. આગ-હોલિવવાની સરસ રીત:—૪ ઓંસ ઠારબોનેટ
મોશ પોટાસને ગરમ પાણીમાં પીગાળીને જાંઘલીમાં રાખી મુકવો. બપો-
ર બોધએ ત્યારે એક ટાંઠા પાણીના કુંડામાં નાંખી તે પાણી આગપર
ગાંઠવાથી આગ તુરત છુલ્લ જાય છે. કેરોસીન તેલની આગ લાગી હોય
તો આ મિશ્ર કદી છાંટવું નહીં.

૧૮. બીજી રીત:—સલ્ફેટ ઓફ સોડા અથવા રેડક્રી અથવા
વીંજ જાતના ખારોને પાણીમાં પીગાળાવી તે પાણી કપડામાં મેલું.

૧૯. ત્રીજી રીત:—ટગરેટ ઓફ સોડાના પાણીમાં કપડાં ડુબાવી
ડેવાથી તે જલદીથી સળગતાં નથી.

પછી ત્રીજે દિવસે તે ડાંગણ કાઢીને તરફ એક દિવસ, બે દિવસ રાખ્યું. પછી પાંચ દિવસે માટી પલાળીને ચારે તરફ થર કરવો. તે ચાર પડી માટી-ને થર રાખીને માટી ઉબેડી નાંખવી, પછી તે ડાંગણ, કાંઈ યાવ એટલે એક યાળામાં તે મુકાને હળવે સ્ત્રીને તે ફાડીને કાઢી નાંખવી ને તેમાં જમાવેલી સાકર જેમાં બોધ્યે તેમાં વાળંટી આ સાકરના ખાસા ખા-યવા પતરાં શુદ્ધ એખ્ખી ઘીનાથ સાકરના સરખાં થશે, તે સર્વે સામગ્રી વીગેરેના કામમાં આવશે.

૨૨. માથાના વાળ ઉપરથી માણસના સ્વભાવની પરીક્ષા કરવાની રીત:—જાડા તથા કાળા વાળના મહેરાનો માણસ મનશુન મનનો અને ઘાકા વિચારનો પણ લગાર અનિતિવાન હોય છે. સીધા ઉ-ભાવાળ તો હાકાધપણું અને પ્રમાણીક સ્વભાવની નિશાની છે. ઘેરા ભુરા વાળવાળો માણસ ધણી તીણી હાગણીનો પણ મનશુન મનનો હોય છે, પહેાળી પટીવાળા અને વગર કરચલીના સરખા વાળ મંજીર, સ્વભાવ વ-પ્રાકાર દીલ દેખાડે છે. જાડા, ખડખડા અને ઉભાવાળા સીરકાઉ, હડીતો તથા તોહડાધ સ્વભાવ દેખાડે છે; રાતા ખડખડા વાળવાળો માણસ મ-નશુન મનનો પણ શરસા તેમાં સર્વે પ્રકારોના ગુણધર્મ પુર હોય છે. સહેજ રાતા, રંગનાં તથા સહેજ ભૂરા રંગના મિથવાળા વાળવાળું મા-ણસ જો તેજદાર ગુલાબી મહેરા સાથનું હોય તો તે સર્વેથી સરસ સ્વ-ભાવવાળું હોય બોધ્યે. સીધા અળકતા અને નરમ વાળવાળો માણસ મનશુન મનનો, મીઠા સ્વભાવનો, શાંત, વિચારવંત અને હંધાળુ હોય છે. રેસમ જેવા આતીશ્ય નરમ અને પાતળા વાળવાળો માણસ નાશુક લાગ-ણીનો પણ બધા દીલનો હોય છે. કરચલી વાળવાળો ઉતાવળો, આઠલો અને છુટ્ટ સ્વભાવનો હોય છે. શીકા સફેદ રંગના વાળ શુભ સ્વભાવની નિશાની છે.

૨૩. બગદનો શરીરની રચના ઊપરથી તેના ગુણ ગતણ-
વાની રીત:—વપજ આંખો, પાતળા અણીદાર પુછડી, દુડી, નળી,
ગોરી છાતી, કેમંદાર પાંસેળા વિગેરે પણ વપજાતાં ચિહ્નો છે. સાં-
બળવા પ્રમાણે અણીદાર અને પાતળા પુછડી એ વધારે ચપળતા દર્શા-
વેછે, તથા મજબુત શરીર, પહોળા છાતી, સારા પગ, આગલા પગના
વચમાં નેમ બને તેમ વધારે અંતર હોવું જોઈએ, ખભાતું હાકું જે-
મ બને તેમ પાછળ પડતું હોય અને સારા સ્નાયુથી ભરેલું હોય, તેવા
બગદ સારી શક્તિના ગણાયછે.

૨૪. ઘોડાના શરીરની રચના ઊપરથી ગુણ ગતણવાની રીત:—
જે ઘોડાને નેસ ઝોટલે લગામની જગ્યાએ અણીદાર દાંત બને બાબુએ
એક એક હોયછે તે જો મોઢાની બહાર જણાતદ હોય તો તેને ગજદંત
કહેછે અને તે ખોડ ગણાય છે.

૨૫. બીછ રીત:—જે ઘોડાના પાછળ પગના ગુણની પાછળ-
ના હાંડકાં ચાલતી વખતે એક બીજાને અડે છે તેને કુકુબે કહે છે. આ
ઘોડો સ્વારી માટે અશય ગણાય છે.

૨૬. ત્રીછ રીત:—જે ઘોડો ચાલતી વખતે પાછળના પગ મધ્ય
ફાળાને આલેછે. તેને સપાદરો કહે છે, આ નિશાની અશય છે, પણ તે

જમી ઉઠે તો તેને યુજવવા માટે સર્વથી સરસ ઉપાય તેના ઉપર દ્રષ્ય છાંટવાનો છે. જો દુધ ન મળી આવે તો ખીન્ને ઉપાય લેટ છાંટવાનો છે. આ બંને ઉપાયની સત્તા અજમાવી જોવી જોઈએ છે.

પૃષ્ઠ. બત્તીમાં ઉજાસ લાવવાનો ઉપાય:—એક વિદ્વાન જણાવે છે કે તેલના ડબ્બામાં એક ગમગી બરીને મીઠું નાંખ્યું હોય તો તેથી બત્તીમાં ઉજાસ બહુ વધે છે.

પૃષ્ઠ. તીડોને નાશ કરવાનો એક પ્રાચીન ઉપાય:—પ્રાચીન ગ્રંથોમાંથી તીડોના સખામાં કુટલાંક લખાણો તપાસતાં મળ્યું છે કે આગલા-વખતમાં છટાલીગન લોકો તીડના છાંંચોને નાશ કરવા માટે કુકરોનાં ટાંગેટાંમાં અને ખેતરમાં છાંંચો દેતા હતા, અને આક્રીકામાં જ્યાં તીડોનાં છાંંચો મળ્યાં હતાં તેમાં આગળ રાતની સમયે બકરોનાં ટાંગેટાં છાંંચોમાં આવતાં જોઈ સવારમાં માંડ માંડ છાંંચો જવતાં રહેતાં પામતાં.

પૃષ્ઠ. પેન્સીલના અક્ષરો ન જાય તેમ કરવાની રીત:—દૂધને ગરમ કરીને તેપરની મલાઈ કાઢી લેવી. આ દૂધ પીંછીવતી તમામ કાગળપર ફેંચીને સુકાવી દેવાથી તે અક્ષરો જશે નહીં.

પૃષ્ઠ. જંગલ વિગેરેનું ખરાબ પાણી સાફ કરવાની રીત:—તે પાણીમાં થોડી શટકડી પીંગાળો નાંખીને તેને ૨૪ કલાક રહેવા દઈ પીંદ ગાળી દેવું. તેટલી મુદતમાં સધળા પાણીમાં ગળી ગયેલા કચરો જે પંદેશમાં દેખાતો નહોતો અને જોઈ તંદુરસ્તી બિગાડે છે તે નિચે ધેસી બપછે.

પૃષ્ઠ. શુંદરનું પાણી સડી જતું અટકાવવાની રીત:—શુંદના પાણીમાં થોડાં ટીપાં સેલાસીલીક આસીડ નાંખવાથી તે-ખગડશે નહીં.

પૃષ્ઠ. છત્રીનાં પક ચોંટી જતાં અટકાવવાની રીત:—છત્રીને સારી પેઠે લુસી તેનીપર સધળે ઠેકાણે ટરપી-ટાપન તેલનો મજબુત હાથ મારી સુકવવી.

પૃષ્ઠ. બગાડનાં સરીરની રચના ઉપરથી શુદ્ધ જાણવાની બીજી રીત:—આગલા પગની નળીનું હાડકું બિપરના પ્રમાણમાં લાંબુ હોય, ખરી મજબુત અને મંદોટી હોય, જરગના હાડકાથી પેટની નિચે સુધી માપતાં જોટલી લંબાઈ આવે તો કરતાં આખા પગની લંબાઈ જોઈ હોય તેમ વધારે સારું; પાછલા પગ મજબુત અને સ્થાયી બરપુર હોવા જોઈએ, પાછલા પગના શુદ્ધ અંદર નખી ગયેલા તેમજ એક પીંજાને ચડતા રહેવા ન જોઈએ પરંતુ સીધાં જોઈએ; જો સીધા ન હોય તો

તે નખખાની નિશાની છે કામ કરનારા જાનવરમાં ખીજ ખારીઆત એ હોવી જોઈએ કે, તે ચપ્પા અને માથાણુ હોવા જોઈએ, સરીરમાં કૈવત જોટલુ જરૂરુ છે તેટલાજ આ બે ગુણુ પણ જરૂરના છે. ભારે શરીર પાળા જાનવર કરતા હલકા શરીરપાળા વધારે ખસદ કરવા યોગ્ય છે, કારણ કે હલકા કામ માટે તે વધારે લાયક ગણાય છે અને ઝડપથી કામ કરી શકે છે.

૬૦. દૂધવુ માખણુ હુન્નરમાં કરતાં વધારે થાય એવી રીત — પ્રથમ દૂધને ગળીને ફેરવહીટકૃત ઉચ્ચતામાપક યત્રની ૧૨૦૦ જેટલુ ગરમ કરવુ, અને પછી તમામ હકુ થઈ જાય ત્યાર પહેલાં તેમાં જરા ઘાસ નાખી એક રાત અથવા તેથી વધારે વખત જે જગ્યામાં ઉપરના યત્રની ૮૦૦ થી વધારે ગરમી ન હોય ત્યાં મુકવુ એટલે તેનું દહીં થઈ જશે. દહીંમાંથી માખણુ કાઢવા માટે તેને એક વાસણમાં નાખી પ્રથમ પાચ મિનિટ ધીમેથી (૧ મિનિટમાં ૧૦ વખત) પછી ૧૧ પાચ મિનિટમાં તેથી વધારે (મિનિટમાં ૮૦ વખત) અને છેવટે (૧ મિનિટમાં ૧૨૦ વખત) ઘણી ઝડપથી પાચ મિનિટ વડોવવુ એટલે માખણુ તરી આવશે સવામરી ૨૫ થી ૩૦ શેર દૂધમાંથી ૧ શેર માખણુ નીકળે છે.

૬૧ માખણુ ખગડી ન જાય તેવી રીત — દૂધમાં મેના દાચ નાખવાથી માખણુ ખગડે છે. દહીં રાખવાની જગ્યા સારી હવા આવન-જાય કરતી હોય તેવી અને ઠંડી હોવી જોઈએ, અને તેમાં ખરાબ વાસ આવવી ન જોઈએ. દહીં વડોવતા પણ સભાળ રાખવી જોઈએ અને માખણુ ઉપર આવવા માટે કે તરતજ વડોવવુ બંધ રાખવુ. માંખણુમાં ધણુ પાણી રહેવા ન દેવુ. અને ઘણીસાર હાથવતી ચુચવુ નહીં, ઘણે ઠેકાણે (મુખત્વે કરીને યુરોપમાં) માખણુ રાખી મુકવા માટે તેમાં મીઠું મેળવે છે અને તે વખતે ઘણું મીઠું ન ખાણુ હોય તો માખણુ ખગડી જાય છે. માથોને મહુ પાણી પાવાથી અને ઘણે ગરમ ખોરાક ખાવવાથી તેમજ થાય છે.

૬૨. ખગડા કરનાની નીતિ:—કપુર તોતો ૧, એચી તોતો ૧, સાકર તોતો ૧, જીરમધતો મેળ તોતો ૧, એ મર્ચ એકત્ર કરીને કામાની ચાળીમાં મુખીને ઉપર ચીનો ખાતો ઉપો પાડી ઘટ્ટના લોટની ક્લેક કરીને તેથી મો ખીડવુ અને તે ખાવા ઉપર બીનુ લુગડુ ચોવડુ કરીને મુકવુ અને ત્યાર પછી તે ચાળીની નીચે ધીનો દીવો કરવો, તે ધડી ૩ અગર ૪ પછી હકુ પાવા દેવુ. પછી હથડી ખાતે ચોટલુ ઉખાડી દેવુ.

તેથી શુદ્ધ બરાસ થશે.

૬૩. ખૂટ તથા જોડાને લંગાકવાનું ખલાડીંગ બનાવવાની રીત:—સલાયુરીક એપીડ ૨ ભાગ, મીઠું તેલ ૧ ભાગ, મેળ ૩ ભાગ, બાજેલા દાથી દાંતના કાલસાનો બૂકો ૪ ભાગ, એ પ્રમાણે રકમો લઇને તેને બરાબર મેળવીને લંગાકવું એટલે ઉત્તમ ખલાડીંગ થશે.

૬૪. શીંગડાંને કચકડાના જેવાં બનાવવાની રીત:—કળીયુનો ૨ તોલા, મુરદારસીંગનો બુકો ૧ તોલો. તેમને સાચુના શીશુનાં મેળવી, નરમ લાઢી જેવું કરી શીંગડાં ઉપર પીંછીથી બરાબર લંગાકવું, અથવા ચીત્રામણ પાડવું. પછી સુકાવા દઇ પાંચ કલાક પછી ખસવડે ઉપરનો યુનો કઢાડી નાંખવો.

૬૫. બીજી રીત:—કળીયુનાના પાણીને સારી પેટે ગાળી તેમાં હડતાલ મેળવી પીંછીથી શીંગડાં ઉપર લંગાકવું જે જરૂર જણાયતો સુકાવા પછી તેનાપર એ મેળવણીના ૫રી બીજો લાથ મારવો.

૬૬. ત્રીજી રીત:—કળીયુનો ૮ દ્રામ લઇ એક ઓસિ મુરદાર-સીંગનાં નાખી લાઢી જેવું થાય તેટલો વાઇન દારૂ મેળવી પીંછીથી શીંગડાં ઉપર લંગાડી ચાર કલાક પછી ખસથી કઢાડી નાંખવું.

૬૭. શીંગડાંના બદલુને છીંપના જેવાં કરવાની રીત:—શીંગડાંનાં બદલુને પ્રથમ સુગર ઓષ લેડ અથવા એસીટીડ એપ્ર લેડના પાણીમાં ઉકાળવાં, પછી ઘણાજ કમળેર હોઇપ્રોકેસોરીક આસીડમાં એળી રાખવાથી છીંપના જેવાં ચળકતાં થશે.

૬૮. શીંગડાંની કાંશકીઓને છીંપના જેવી બનાવવાની રીત:—કાંશકીઓને પ્રથમ નાઇટ્રીક એપ્ર લેડમાં એક રાત બોળી રાખી બીજે દીવસે ૪ તોલા નાઇટ્રીક આસીડ અને ૯૭ તોલા પાણી એ બંનેના મિશ્રમાં ૫૦ કલાક બોળી રાખી એખખા પાણીથી ધોઇ નાંખવી.

૬૯. લીંબુનો રસ બનાવવાની રીત:—સફેદ અને એખખો સરકો ૧ પેંટ, સફેદ ખાંડ ૦.૧૧ ઓસ, લીંબુની છાલનું એસેન્સ ૩૦ ટી-પાં એ બધાને એક બાટલીમાં મેળવવાં.

૭૦. મેસા કાચને સાફ કરવાની રીત:—પણાજ મેસા થએલા કાચ ઉપર નાઇટ્રીક આસીડ અથવા આમોનીઆનું પોતું ફેરવવાથી તરત મશાઇદાર થશે.

૭૧. આગમાં બળે નહીં તેવું જાપફ કરવાની રીત:—યુનો, મીઠું અને રાખ એ ત્રણ ચીજોને સાથે મેળવી જાપફને તળે કિપર સ-

ગાડ્યું હોય તો આસપાસના ઘરમા આપ લાગે તે વખતે આ હાથમા ઉપર દેવતા પડવાથી પશુ સળગશે નહીં જો સહેત રમ પમદ ન હોય તો તેમા ચોટક દીનાતું કાળજી બિભેગી કાલો રમ કરવો

૭૨. ફલાનેલના કપડાંને ધોવાની રીત —ફલાનેલના કપડાંને એક પેલોળા વાસણમા ગુફીને બિપર ગરમ ખજખજતું પાણી રેડતુ પછી ખીન્ન ગરમ પાણીના વાસણમા સાથુતું રીણ કઢાડી તેમાં ખસણીને ધોવા તેથી ફલાનેલ નરમ તથા નવા જેવી થશે અને તે સ શાષ્ટદાર ઉપદેશો

૭૩. સોનેરી ફીટને માફ કરવાની રીત —સોનેરી ફીટ તથા સોસનો રંગ આવે પડી ગયો હોય તેને સાફ કરવા માટે પ્રતક્કીનો બારીક મેઢા જેવો છુકો કરી તેને બમડે ફીટ ઉપર પછીને લગાડવો

૭૪. કાંઠા બાધાથી થોડું વાસ માફે તેનો ઉપાય —થોડા અજખો, બપના લવીંગ ચાપના એટલે કાઠાની વાસ આવશે નહીં

૭૫. જંગાલ બનાવવાની રીત —જાખાના એક નાના તાસ જામા નરઠાક જાખાનો છુકો અને બા સેર નવસાર નાખી, પછી ખીન્ન જાખાના એક વાસણમા લીંણુનો રસ ભરી તેમા પેલું તાસણુ હુએ તેમ છુકવું, પછી તે વાસણુ ઉપર કાકણુ ઢાકી ચાખીસ દહાડા રહેવા દેવું જો એટલા દહાડા વચ્ચે તેખાનો રસ સુકાઈ જાય તો તેમા ખીન્ને લીંણુનો રસ નાખી તાસણુ તેમા હુળવું રાખવું પછી તેમાથી તે છુકા કાઢી સુકવી તેને બારીક વાટવો એટલે જગાવ થશે.

૭૬. દૂધને 'ખાઢું' થવું તથા બગાડી જવું અટકાવવાની રીત —૧ પેટ દૂધની અદર દસથી બાર ઝેન કારમેનેટ અથવા કારમેનેટ એફ સોડા નાખવો, એવા દૂધને ખાઢ અથવા દસ દહાડા સુધી મધ્યમ હવામા રાખી મુકયાથી બગાડવું નથી

૭૭. તાજ દૂધને દસ દીવસ સુધી રાખવાની રીત:—એક ચીનાઈ અથવા કાચના વાસણમા દૂધને નાખી તેમા રાંધના તેના ટીપા ચોડા નાખ્યાથી દૂધ ખાદુ ન થતા જેવું તાજું હોય તેવું ને તેવું દસથી વધારે દહાડા તાજું રહેશે

૭૮ વીજળી દ્વારે પોડવાની રીત —લાઇકેપોડીયમ મુકીમા લેઇ દીનાની ફરનો છાટવો એટલે વીજળીના જેવા ભડકા થશે.

૭૯. ખીજી રીત —રાજ પ ભાગ, બદ્ધનો દાર અથવા કપુર ૧ ભાગ લેઇ બિપરી રીત પ્રમાણે કરવું

૮૦. આંટણુનેઃ ઇલાજ—પગમા તંગ ખુટ અને જોડા પહેરવાથી આંટણુ પડે છે, માટે ખુટ અગર જોડા ધણા તંગ પહેરવા નહીં.

૮૧. બીજી રીત—દરેક આંટણુ ઉપર મીઠું તેલ ચોપડવું.

૮૨. ત્રીજી રીત—નરમ વાળની પાંછી વડે એમેરીક આંટણુ ચોપડવું.

૮૩. ઊભાગરાનો ઊપાય—જે રાત્રે ઉભાગરા પડ્યો દોષનો તેના બીજે દહાડે એક કાચના પ્યાવામાં ૧ શેર ટાફું પાનુડી રેડી તેમાં ૧ તોલો ખાડેલી સાકર અને ૧ તોલો લીંબુનો રસ નાખી પીવું.

૮૪. જર્મનસીલવર પાણીસ કરવાની રીત—એકમાઇક એક આધારને તેલ સાથે મેળવી આગડાના કટકા ઉપર લઈ ધસવાથી જર્મન સીલવરની ચીજોપર સારો ચળકાટ આવે છે.

૮૫. દાકના ઝંઘનો નાશ કરવાનો ઉપાય—નાગરોથ, કાળા વાળો, કંક, શર, ધાણા અને એલચી એજોને ચાવતા ચાવતાં જે માથુસ સમામા વાલગીત કરે તેના મ્હોડાની સ્વાભાવિક દુર્ગંધ ટળી જાય છે, અને દારૂ પીધાનો તથા લમણુ વિગેરે ખાખાથી થયેલો દુર્ગંધ પણ અવરૂપ ટળી જાય છે.

૮૬. ધીમાં ચરખી અથવા યોપડેલ તેલનો 'ભેગ' પારખવાની રીત—ધીમાં ચરખી અથવા યોપડેલ તેલનો ભેગ થાય છે, ખંકમાં, હાંટ અને બીજાં જળાવરેના ધી તથા મડુડાના તેલનો ભેગ સારા ધીની સાથે દગાથી કરવામાં આવે છે. ધીનું વિશીષ્ટ ગુરુત્વ ૯૧૦ થી ૯૧૫ હોય છે, બીજા તેલ અને ચરખીના વિશીષ્ટ ગુરુત્વ ૯૦૨ થી ૯૦૫ હોય છે.

૮૭. બીજી રીત—સારા ધીની વાસ કે સ્વાદની સાથે પરખાવતાં આ ચીજો માયુગ પડે છે, ધીને ગરમ કરવાથી એ બાળતની ચોકસાઈ વધારે સહેલાઈથી થાય છે. ભેગ વગરનું ધી સહેલાઈથી યીજી જાય છે અને ચરખી વિગેરેના ભેગવાળા ધીને મીઠામાં વાર લાગે છે, ભેગવાળી ચીજોને ધીજવાને વધારે ઠંડી જોઈએ છે.

૮૮. યુનની ચીમની ઉપરની મેશ સાફ કરવાની રીત—યુનની ચીમની ઉપર મેશ લાગી હોય તેને સાફ કરવા માટે ચાહદાની ચુલા ઉપર મુકેલી હોય અને પાણી ઉકળે ત્યારે ચાહદાનીના મોંઢામાંથી વરાળ ચીમનીમાં જે ત્રણ વાર જવા દેવી. તેથી કાચની ચીમની ધણીજ સફાઈદાર થશે, પછી સુકા કપડાના કટકાથી લોઈ નાખવી.

૯૯. કાચ તથા ખુરશી ઉપર જડેલી કુમાસ અથવા છીંટના કવરને સાફ કરવાની રીત — તે કપડા ઉપર ઘડોતુ સુક થુડ નાખી ફેલીનેલના કપડાથી ધસીને સાફ કરવું.

૯૦. ફેટોમાફ ઉપરથી સાહીના ડાઘ કાઢવાની રીત — ફેટોમાફની ઉપર લખવાની કાળી સાહીના ડાઘ પડ્યા હોય તો ડાઘધુપ શોષણ આદ્ર ઓક્રાલીક આરીક પીછાથી તે ડાઘ ઉપર લગાડવું.

૯૧. પીપને સાફ કરવાની રીત — થોડા રતન સુમે સુનો પીપ મા નાખી તેમા પાણી રેડીને બધ કરવું થોડીનાર પછી તેમા બીજુ પાણી રેડી તે પીપને ગગડાવવું, પછી ચોખ્ખા પાણીથી ધોઈ કાઢવું.

૯૨. હાડકાંને સાફ કરવાની રીત — સુકો કળીસુનો અને થુવાને પાણીમા મેળવી તેમા હાડકા બોળી તેપર ચીકાસાળી ચીજ નીકળી જાય અને હાડકા સફેદ થાય ત્યાં સુધી જીકાળવા.

૯૩. કટાએલા લોહાને સાફ કરવાની રીત — કટાએલી જથ્થો સોને મીઠા તેલમા બે દહાડા સુધી બોળી પછી કઢાડીને તેને કઠણ ચુનાથી માફ કરવી.

૯૪. ચીનાઈ સાદરીને સાફ કરવાની રીત — ચીનાઈ સાદરી ખરાબ થઇ હોય તો નીમકના પાણીમા જ્વડા કપડાના કટકાતે બોળી તેથી સાદરીને ધોવી પછી બીજા ચોખ્ખા કપડાથી છુછીને સુકી કરવી, તેથી સાદરીનો રંગ પીળો ન પડના અસલ મારક સફેદ રહેશે.

૯૫. તલવારને સાફ કરવાની રીત — ઇતરડીના ખારીક ચાળે લા છુકાને તેલમા મેળવી તેથી સાફ કરવી, પછી ઇતરડીના સુખ ખારીક જુકાથી સાફ કરવી ત્યારબાદ કાલસાનો જુકો અને ચામડાથી પાલીસ કરવી.

૯૬. જર્મન સીવવરને સાફ કરવાની રીત — રોટન રોટના ખારીક જુકામા તેલ નાખી મેળવીને સાફ કરવું.

૯૭. સોનાની ઘનાવેલી અથવા સોનેરી ગીદર કરેલી જાણુસોને સાફ કરવાની રીત — અરીયાના શીજુના પાણીને જરા ગરમ કરી તે પાણીથી જાણુમેને ધોઈ નરમ મલમલના ચોખ્ખા કપડાથી અથવા સેમોઈસ લેખ થી છુછીને સાફ કરવી.

૯૮. કાનચને સાફ કરવાની રીત — લોહની કાનસ ખરાબ થઇ ગઇ હોય તો તેની ઉપર મેનઝોના થોડા ટીપા નાખી જુગથી સાફ કરવી.

૯૯. સફેદ ફવાનેડનાં કપડાં પીળા થઇ ગયાં હોય તેને

પાછાં સફેત કરવાની રીત — ૧ રતવ ચોખા સાથુને ૧૫ બાટલી પાણીમા પીંગાળી તેને સારી પેઠે દલાવી તેમા બા ઓસ લાઇકર એમોનીયા નાખવો આ મેળવણીમા કપડાને બોળી રાખી ૫ થી મિતરા પાણીથી ધોઇ કાઢવું

૧૦૦. રંગેલાં કપડાં ધોવાની રીત — કાંઈ પણ જાતનું રંગેલું કપડું ધોવા પહેલા તેને જે પાણીમા યોડે માયાનો બુક બીજાએ હોય તેમા પલાળી રાખવા ૫ ભાગ તેલ અને ૫ ભાગ ખારો એ બનેને મસળીને એક કુડા પાણીમા નાખી તેમા કપડાં બીજાવી રાખવાથી કાળા બપડાનો રંગ ધોઈ સુધરે છે.

૧૦૧. દેશમ, કાગમીરી અને આલપાકાનાં કપડાં ધોવાની રીત — ૨૧ શેર ગરમ પાણીમા બા રૂપીઆગાં ટકચુખાર નાખી ઉપરના કપડા ધોવાથી ઘણું સાર થાય છે. અને તેમનો ચગડાટ જતો નથી.

૧૦૨. નહીં પાપરેલાં જુનાં લૂગડાંને નવાં જેવાં કરવાની રીત: — ૨ ઓસ તબાકુને ૧૦ શેર પાણીમા ઉમળી તે પાણી કપડાને ટબલ ઉપર પાયરીને ઘસાવતી લગાડવું બાદ સારી પેઠે ધોવું તેથી ત. બાકુની ઘાસ સપળી જતી રહેશે, અને કપડું નવું દેખાશે

૧૦૩. માથામાંથી બોડો તથા જુ કાઠી નાંખવાની રીત: — ચથુને જરામા પલાળી બ્યારે પોત્યા થાય ત્યારે તે ચથુ ગામા ઉપર મરાગવા, તે એ પોહોર રાખવા પછી માથુ ધોઇ નાખવું

૧૦૪. ખીજી રીત, — મદદ ખાડો બીથુના રસમા મેળવીને લગાડવી પછી માથુ ધોઇ નાખવું.

૧૦૫. હાંતમાંથી કીડા કાઢવાની રીત — બેલપીંગળીનાં દાંડવા તાપ ઉપર મૂકી તેની ધુણી દાતને દેવાથી કીડા મરી જશે જે દાતની જડમા કીડા હોય તેા હાંતનો માગડો હતો કરી દાત નીચે રાખવાથી કીડા મરી જશે

૧૦૬. કાળી અને લાલ કીડીઓ નસાડવાનો રીત — ૭ ટેકાએ કીડીઓ નીકળી હોય ત્યા ટકચુખારનો જુકો બબરાવવાથી કીડીઓ જતી રહેશે

૧૦૭. ખીજી રીત — લવીંગનો જુકો બબરાવવાથી જતી રહેશે

૧૦૮. કુતરાં તથા ઠોરની બીમારી કાઢવાની રીત: — બમર ડાના વેવા ખીતપર પથરાય છે, તેના પાલાનો રસ કાઠી ચોપડાથી ચીમોડી ખતી પડશે

૧૦૯. જનાવરોના શરીર ઉપર બેસતી માંખો ચટકાવવાની રીત — ઘોડા, ગાય તથા બળદોના પગ અને શરીર ઉપર ટ્રેન ચોઈન લગાડવાથી માંખો તથા ચટકા બગનારા ઝીણા જતુઓ બેમશે નહીં.

૧૧૦. ટરપીટન તેલ પાદખવાની રીત — જ્યારે તે પાણી જે-વું મદેત હોય, વાસ તેજદાર આવે, અને ઝડપથી સળગી ઉઠે ત્યારે ચોખ્ખુ જાણવું.

૧૧૧. કોપરેલ તેલ પાદખવાની રીત — કોપરેલ તેનને સફેદ મિથેરી કાચના ગામખા બરીને તપામવું, જે તે તેન માફ આગે ચોખ્ખુ પાણી જેવું મદેદ દેખાય તો ચોખ્ખુ જાણવું અને જે તેમા જાણી પીગાય દેખાય તો હનકું સમજવું.

કીને એક કુડામાં નાખ્યાં આ કુડા ઉપર એક ટોપથી તમાકુની રાખી ભરીને મુકવી અને તે ઉપર મગમ પાણી ધીમે ધીમે નાખતા જવું અને છેવટે કુડાને નીચેનીને રમ કાઢી લેવો અને જોઈએ ત્યાં સુધી ગળી મુકવો જસેર રેશમ ઉપર આ સેર ૫૮૬કી પાણીમાં પીગાળી ચોપડવી અને ત્યાર પછી ઉપર મુકવું તૈયાર કરેલા રંગમાં ત્રણ દીવસ બીજાવી રાખીને છાયામાં મુકવવું.

૧૮. બીજી રીત — પાપડખાત અને ૫૮૬કીના ઉકાળામાં રેશમને ઉકાળીને ત્યારપછી ઇસ ૫ રંગના ઉકાળામાં ઉકાળવું એટલે રેશમ ઉપર સરસ પીતો રંગ ચઢશે.

૧૯. કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત — કાઠગની છાવને પ્રથમ પાણીમાં ઉકાળીને તે પાણીમાં થોડો લોશનો શુદ્ધ નાખી તેમાં રેશમ નાખી થોડીવાર ઉકાળવું બાદ તેમાં ૧૫ આર દીવસ બીજાવી રાખવું છેવટે આ પાણીમાં ૧ સેર રેશમ માટે ૨૫ રૂપીઆનારો હીસાએ સર મીઆનું તેલ નાખીને ફરીથી બધાને ચરધો કપાક ઉકાળવું અને પછીથી બીજા દિવસ સુધી કઢું પડવા કાઢી કાઢી રેવું.

૨૦. બીજી રીત — હરડા અને હીરાકથી વાગીને ટોપરાના તેલ માં ચે મેળવીને પાણીમાં ઉકાળવા, આ પાણીમાં ૧ સેર રેશમને ત્રણ કપાક બીજાવીને ધોઈને મુકવવું.

૨૧. ત્રીજી રીત — એક સેર હરડેને સારી પેટે ખાકીને એક પાસણમાં નાખી તેમાં રેશમની ઉકાળવું અને બપોરે તે સારી પેટે ઉકાળવા માટે ત્યારે તેમાં ૧૫ તોલા હીરાકથીને બારીક વાગી નાખવી ત્યારપછી તેને થોડોક વખત ઉકાળવું અને તે વાસણને ચુલા ઉપરથી ઉતારતા પહેલાં પાંચ મીનીટ અગાઉ તેમાં ૧ તોલા કાપરેલ નાખવું ત્યારપછી રેશમને બહાર કાઢીને સારી પેટે ઘીવું એટલે રેશમને કાળો રંગ ચઢશે.

૨૨. આશામાની રંગ ચઢાવવાની રીત — રેશમને પહેલાં ગળામાં પાણીમાં થોડી વાર રાખીને પછી તેને નીચેની કાંટે છે બાદ ૩ ગર રેશમ માટે ૧૨ રૂપીઆનાર ૫૮૬કી લાઇ તેને પાણીમાં પીગાળીને તે પાણીમાં રેશમને ધોવું અને પછી નીચેના પીના મુકવવા માટે ઉતારવું રાખી મુકવું.

૨૩. બીજી રીત — ગળી અને પાપડખાતના ઉકાળામાં તૈયાર ૬ રેશમ ઉકાળવું એટલે ઉત્તમ પ્રકારનો આશમાની રંગ ચઢશે.

૨૪. બાણુડો રંગ ચઢાવવાની રીત — મુગાઈનામાં રેશમને

પહેલાં કીરમજના રંગમાં રંગીને પછી ગળીના રંગમાં રંગે છે. પરંતુ રંગુનમાં કીરમજને બદલે લાખ વાપરે છે, એટલે પહેલાં લાખના રંગમાં રંગીને પછી ગળીના રંગમાં રંગે છે, અને પછી સુકીને ધોઈ નાંખે છે.

૨૫. પાકો લીલો રંગ ચઢાવવાની રીત:—પહેલાં ૩ કલાક દા-ડમની જાલના ઉકાળામાં, પછી ૩ કલાક દળધરના ઉકાળામાં, પછી ઘોડી ગિનિટ ગળીના પાણીમાં, અને છેવટે શટકડીના પાણીમાં. એ રીતે અનુક્રમે રંગવું. રંગ ઘેરો કરવા માટે ગળાનું પ્રમાણ વધારવું.

૨૬. બીજી રીત:—ઉપર લખ્યા પ્રમાણે રેશમને પહેલાં પીળા રંગ દ્યને ત્યાર પછી તેને ગળીના રંગમાં ઉકાળવું એટલે ઉત્તમ પ્રકારનો લીલો રંગ થશે.

૨૭. નારંગીઓ રંગ ચઢાવવાની રીત:—૧ શેર કેસુકાને પાણીમાં ઉકાળીને તે પાણી ગાળી લેવું. આ પાણીમાં ૮ તોલા શટકડી નાંખીને ઘોડીવાર ઉકાળવું બાદ ધોઈને સુકવવું.

૨૮. ભૂરો રંગ ચઢાવવાની રીત:—રેશમને પહેલાં કાથાના પાણીમાં નાંખીને પછી સુનાના પાણીમાં નાંખે છે. આ બે ચીજોને બદલે કોઈ વખત એકલી શટકડી વાપરે છે. કપડાને આ રીતે તૈયાર કરીને નીચેાવી નાંખીને જરા જરા સૂકવે છે અને ત્યાર બાદ ૨ શેર ભોધરને ૧૦ શેર પાણીમાં ઉકાળા તેમાં ઘોડીવાર રાખે છે, એટલે ઉપર મુજબ જરા પીળાશવર પડતો ભૂરો રંગ મળે છે.

૨૯. કસુંબી રંગ ચઢાવવાની રીત:—૧૦ શેર રેશમ માટે ૩૦ શેર કસુંબો અને ૧૦ શેર બેર લેવાં. ઘોડા પાણીમાં જરા ગળી વાટીને નાંખવી બાદ તેમાં ઉપરનો કસુંબો જરા આશમાની રંગનો થાય ત્યાંસુધી બીજીવી રાખવો. બાદ કાઢી લઈ તેનો આગળની રીત મુજબ રંગ દાઢવો. ૧૦ શેર બેરને પણ સાદા પાણીમાં બીજીવીને તેને ઉકાળીને રસકાઢવો, બાદ આ બંને પાણી મિશ્ર કરીને રેશમને મરણ મુજબ રંગ કરવાને માટે

૩૨. કીરમજી રંગ આપવાની ચુક્રિ:—કીરમજી લાખા ૨ ભાગ, અને પીરતાનાં કુલ ૧ ભાગ એ પ્રમાણે રંગો લેઈને જારીક વાદીને પાણીમાં મિશ્રણ કરીને સુગા ઉપર મુકવું. સાર પછી ઉપર લખ્યા પ્રમાણે તૈયાર કરેલા રેશમને ઉપર કલા પ્રમાણે એક લાકડાને લટકાવીને તેમાં સારી પેટે ઉકળવું. તે રેશમ ઉપર લાલ રંગનો કેશાગ ચઢ્યો કે તે ઉપર પતંગનાં લાકડાં જોડાયેલાં પાણી રેડવું. અને ત્યાર પછી નીચેની દેડા પાણીમાં તે રેશમને ધોઈ નાંખવું. એટલે ઉત્તમ પ્રકારનો કીરમજી રંગ ચઢી રહેશે.

૩૩. આખાશાઈ રંગ ચઢાવવાની કૃતિ:—ઉપર લખ્યા પ્રમાણે પહેલાં રેશમને કીરમજીના રંગમાં ઉકાળીને પછી તેને મળીના રંગમાં પસાળવું. એટલે ઉત્તમ પ્રકારનો ખુલ્લો જાંબુડો રંગ દીપ્તી નીકળશે.

૩૪. કપિસ રંગ ચઢાવવાની રીત:—પ્રથમ પાણીમાં સુગા અને પાપડખાર નાંખીને તે વાસણને સુગા ઉપર મુકવું. અને તે જગ્યાએ સારી પેટે ઉકળે એટલે તેમાં તૈયાર કરેલાં રેશમ નાંખીને ચાર પાંચ મીનીટ સુધી સારી પેટે ઉકળવા દેવું. પછી તે વાસણમાંથી રેશમને બહાર કાઢીને ધોઈ નાંખવું. સાર પછી તે રેશમને કપિસ ૫ તોલા અને પાપડખાર ૨ તોલા એ બેકનાં જોડાણમાં સારી પેટે ઉકાળવું. અને તે વાસણને ઉતારતા પહેલાં બે મીનીટ આગાજી તે ઉપર ૧ તોલા ફટકડીને જારીક વાદીને નાંખવી. એટલે રેશમ ઉપર ઉત્તમ પ્રકારનો કપિલી રંગ ચઢી રહેશે.

૩૫. નિંગોળીઓ રંગ ચઢાવવાની રીત:—૫ તોલા ચોર ક-જખર અને ૭ તોલા પાપડખારનાં ઉકાળામાં રવચ્છ કરેલાં રેશમ ઉકાળવું એટલે ઉત્તમ નિંગોળીઓ રંગ ચઢશે.

૩૬. સાધારણ નારંગીઓ ચઢાવવાની રીત:—કેસુનાના કુલને પાણીમાં ઉકાળી તેમાં થોડો સુગા નાંખી રેશમને રંગવું.

૩૭. કચુંબી લાલ:—પચીસ રૂપિયાનાર રેશમ માટે પ્રથમ ક-મુંબને પાણીમાં ધોઈને તમામ જઈ કાઢી નાંખવી. બાદ તેમાં ખાર નાંખી તમામ લાલ રંગ કાઢી લેવો, આ રંગમાંથી પ્રથમ થોડો રંગ લઈ તેમાં લીંચુનો રસ નાંખી રેશમને સારી પેટે ગરમાવું. બાદ બીજો થોડો રંગ તથા લીંચુનો રસ નાંખી પસગતાં જવું. આ રીતે જોવા એ-હએ તેવો લાલ રંગ થાય ત્યાં સુધી રંગ તથા રસ નાંખી ગરમાવું.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

વનસ્પતિને સમંધ ધરાવનારા વિધ વિધ હુમર.

૧. ગુલાબનાં ફુલ તાજાં રાખવાની રીત:—એક ભાગ આ-લકોહોલ અથવા ચોખ્ખા દારૂમાં જેટલું સેલીસીલીક આસીડ મળી શકે તેટલું મીઠા તે મિશ્રમાં ફલ ફુલાવી રાખવાથી ત્રણ વરસ સુધી બગડી નહિ.

૨. ખીચ રીત:—ત્રણસો ભાગ ખાંડ, ત્રણ ભાગ સેલીસીલીક આસીડ અને ત્રણસો ભાગ પાણી; પ્રથમ ખાંડને પાણીમાં ખીંગાળી દેવતા ઉપર ચુકી દૂધથી અથવા ખીચ રીતે સાર કરી તેમાં સેલીસીલીક આસીડ નાંખી દેવું અને આ મિશ્રમાં રાખી ચુકવાથી એક વરસ સુધી બગડતાં નથી.

—૩. ત્રીચ રીત:—જીસેરાઇન નામની દવામાં ફુલાવી રાખવાથી ફલ તેવાં તેવાં લાંબી મુદત સુધી રહેશે. સ્પીરીટ વાષ્પનમાં પણ રહી શકે છે. પણ તેથી તેના રંગને તુકશન પડેલે છે.

૪. સેબકુળ તથા કેરીને જાળવી રાખવાની રીત:—સેબકુળને લઈ તેની હાલ ઊલી નાંખવી; સાર બાદ તેને આઠ ભાગમાં કાપી અંદરને ગર કાઢી નાંખવો આ કટકા તદન કઠણ ચાપ તેમાં સુધી બટ્ટી-માં ચુકવવા એ રીતથી બે ત્રણ વરસ સુધી કોઈ પણ કઠણ ફળ રહી શકે છે. જળને જાપથોગમાં ભેતાં તેને પ્રથમ પાણીથી ધોઈ નાંખવાં. પછી તેના ઉપર હુંત્ર પાણી નાંખી થોડી મીનિટ સુધી રહેવા દેવું. આમ કરવાથી તાજાં જળના જેવીજ અગર ધરાવી શકે છે.

૫. દ્રાક્ષને જાળવી રાખવાની રીત:—ખાંડના ઉપરથી દ્રાક્ષનાં ગુમખાં કાપતી વખતે તેની સાથ થોડી ડાળી વળગેલી રહેવા દેવી. અને ડાળી પડે ગુમખાંઓને સુકી દવા વાળા એક ઓરડામાં થોડે થોડે છેડે ટાંગી રાખવાં આથી તેઓ વચ્ચે ખુલાસાથી દવા આવતી કરે છે અને તેથી સંભાળ લીધાથી દ્રાક્ષ કેટલાક મહીના સુધી સારી લાગતમાં રહી શકે છે.

૬. ખીચ રીત:—પણી પાકેલી ન હોય એવી પાસે પાસે ઉગેલી દ્રાક્ષનાં ગુમખાં લઈ એક બરણીમાં ચુકવાં તેમાં બે સત્ર સાર નાંખી બરણીમાં ખાંડી ભરવો. પછી તેનું મોઢું ડુંકાના આગમાં મળાવત નાંખી લઈ રાખી ચુકવું.

૭. ખીચાંને જાળવી રાખવાની રીત:—રાખવાના ખીચાંને મ.

ધમા મુકી રાખનાં અને જ્યારે રાખવાની ગોળમ આવે ત્યારે તેમણી કાઢી ઘોઘ નાખી જમીનમા રાખવાં.

૮ લીંમુને જમકયા વગર જાળવી રાખવાની રીત—તદન સાસા અને જરામણુ જમકયા વગરનાં લીંમુ લેમાં. પછી મવાર જેટલો દોરો લાઇ લીંમુને છેડે કઠણ જે જાણી હોયછે તેમણી પમાર કરી દો-રાને ગાઠ વાળવી, અને હવાવાળી સુકી જગ્યા ઉપર લીંમુને અધર ઠાગવા લીંમુ એક બીજા માથે ગડે નહોં એવી સંગાજ રાખવી એજ રીતે જાવડા પણુ સારી હાલતમા રહી રાકે છે.

૯ અખરોટ જાળવી રાખવાની રીત—એક ખેડોરી ખરણીને તળીએ દરીઆની રેતીનું પડ કરવું. અને તેના ઉપર અખરોટ પાથરના ઉપર પાછું રેતીનું પડ કરવું. અને પછી અખરોટનું પડ કરવું એ રીતે ખરણી ખરાય ત્યા સુધી કરવું. વપરાસને માટે જોઈએ ત્યારે ખરણીમાંથી અખરોટ કાઢી એક કલાક સુધી ગરમ પાણીમા સુકવી પાણી ટકુ મનું જાવ તેવું ગાળી કાઢવું અને અખરોટને સુકવી તેની હાથ કાઢી જીવ-યોગમાં લેવું.

૧૦. ગાજર તથા પટેલાને જાળવી રાખવાની રીત—એ જા-તની તરફારીને સુકી રેતીમા પડમા લાખી રાખવાથી લાગેા વખત સુધી સારી રીતે રહી શકે છે. જરા પણુ બીનસ ન લાગે એમ પટેલાને સં-ગાળવી રાખના જોઈએ

૧૧. કાકડીને જાળવી રાખવાની રીત—વગર કાપતી કાકડી-એ લાઇ તેઓને બે ત્રણ દિવસ સુધી મીઠાના પાણીમાં રહેના દેવી. ત્યા-ર પછી પાણી નિતારી કાઢી પાણીના બીજા વાસણમાં મુકી તેઓને ઉ-ની કરવી અને એક વાસણમાં રાખી રાત રહેવા દેવી ગાઠ પાણી કાઢી નાખી તાજા પાણીના વાસણમા તે મુકવી એ ખાટલી પાણીએ બા બાટ-લી શીરો નાખી તેઓને આસતેથી પાંચ મિનિટ ઉકાળવી પછી બીજા વાસણમા મુકી એક દીવસ રહેવા દેવી. ગાઠ તેને પાછી ઉકાળવી અને શીરો નીતારી કાઢવો. શીરા સાથે કાકડીને ઉકાળવાનું લાગટ દસ દિવસ સુધી ચાલુ રાખવું ત્યાર પછી ખરખીમા મુકી તેને ઢાંકી રાખવી

૧૨. કમળનાં ફુલ તાજા રાખવાની રીત—એક લાગ આવ-કેડોલ અથવા એખખા દારમાં જેટલું સેવીરીયીક આસીડ ગળી રાકે તે-મણુ ગાળી તેમાં છ રીપાં એખખુ તેવ નાંખી કમળના ફુલ ફુવાની ગ-ખાળી મણુને રમ સુધી જમકી મકનાં નથી

૧૩. કેળના ઝાડ ઉપર મહોટા કેળાં લાવનાની રીત — કેળનો કાદો જમીનમાં નાખતી વેળાએ એક લેદાના સળીઆં દેવતામાં લાવ્યોળ નેવે કરી તેથી તે કાદામાં કાણુ પાડના અંતે તેમાં દાથી દાતનો જુએ બરી જમીનમાં દાટવો એટલે તેની દર જે કેળા આવશે તે ધણુ મહોટા આવશે.

૧૪. ઝાડના ફુલનો રંગ વધારે ચળકતો કરવાની રીત — કુડામાં પાવેના ઝાડના ફુલનો રંગ વધારે ચળકતો કરવા માટે વીનાયતી મનસાને જારીક વાગીને તેમનો જુએ કુડાની આમપાસની જમીન ઉપર અરધો ઇંચ બાંડો પાવરનાથી ફુલનો રંગ વધારે ચળકાટથી દોષી નીચે છે.

૧૫. ફળને જાળની રાખનાની રીત — ઝાડની ડાળીઓ ઉપરથી તાજા ફળ તોડી ખાટલીમાં મુકના ખાટલીને ફળથી તદ્દન બરી નાખી તેમાં મોઢામાં દીઠો યુચ દેવો અને ગરમ પાણીના વાસણમાં ખાટલીને ઉભી મુકની વારાકુતે આતસ ઉપર મૂકી પાણી તદ્દન બેઠે ત્યાંસુધી ગરમી આપરી ૧૫ મી. મીટ ગરમી લગાડી ગરમ પાણી ખાટલીમાં એટલે સુધી બરણુ કે યુચથી ફળ એન્જ ઇંચ પાણી દૂર રહે, ત્યાર બાદ મનજીવત યુચ દહ ખાટલીમાંના પાણીને કહુ યના દેવું આવી રીતે રાખેના ફળ લગભગ ૧૫ વર્ષ સુધી સરખીજ હાલતમાં રહે છે, પણ તે ફળ તદ્દન પાકેના નહીં હોય.

રીત:—જે મોશમમાં ખાલા ઉપર કુલ આવવાં શરૂ થાય તે વેળા, સવારના પંચોડીએ તેને એકઠાં કરી તેના ઉપરની કુળ ધોધ કાઢવી અથવા ખાંભેરી નાંખવી. ત્યાર બાદ થોડી મરમીથી તેને જોમ બને તેમ જાલદી સુકવવાથી પાત્રો બળવાઈ રહેશે.

૧૯. ઘાંડી તથા સ્પીરીટમાં કુળને બાળવી રાખવાની રીત:—સહારકળ પાકવાપર આવે તેની આગમય આડપરથી તોડવાં અને ટુકકીના પાણીમાં ગોળી તેમને કાણુ કરવાં. ત્યારબાદ દર પાટલી ઘાંડી અથવા સ્પીરીટ સાથે પાંચ ઓંસ ખાડ ઉમેરી રૂન બરી રાખવાં.

૨૦. કમળના કુલનો રંગ બદલવાની રીત:—૧ આમ, સદશ્યુરીક ઇયરમાં એક બાગ લાઇકર એમોનીયા નાંખી દલાવીને ગિર કરવું, આ ગિરમાં કમળનાં કુલ કુળાવી રાખવાથી થોડી મિનિ. નો રંગ બદલાઈ જશે.

૨૧. બીજી રીત:—લાઇકર એમોનીયામાં પચું કુલને રાખવાથી તેમનો રંગ બદલાઈ જાય છે. આરમ્ભની રંગનાં કુલ થાય છે. લાલ રંગનાં કુલ કાળાં થાય છે અને સફેદ કુલ ખીળાં થાય.

૨૨. ત્રીજી રીત:—ધેરા આસમાની રંગના કુલને નાઇટ્રીક આકમાં કુળાવવાથી તેમનો રંગ બદલાઈને ધણો સરસ લાલ થાય છે.

૨૩. શુલાળના કુલનો રંગ બદલવાની રીત:—એક દી. સુળી રાળગાવી તેના કુમાડ ઉપર શુલાળના કુલને ધરશે તો કુલ તુરંત સફેદ થઈ જશે.

એક ગ્યાસ (હવા) નીકળશે. આ પાણીમાં તરતજ પાંદડાં દસ મિનિટ બીજાવી રાખવાથી સફેદ ઘણું જાય છે એટલે તેમને બહાર કાઢીને સાફ પાણીથી ઘોષ નાંખવો.

૨૬. ફળ અથવા ફુલને જલદી ઉગાડવાની રીત:—જે જાતનું જી વાવવાનું હોય તેને અણના ખારમાં બોળી સુકવવા દેવું, અને તે સુકાય એટલે ફરીથી બોળીને સુકવવા દેવું એ પ્રમાણે સાત વખત કર્યા પછી જીને વાવવું એટલે ફળ અથવા ફુલ જલદી ઉગી નીકળશે.

૨૭. ૬ મોસમે ઝાડપર ફળ લાવવાની રીત:—જે ખાતરની સાથે નાસાર અને યુનો સાથે મેળવીને કાંઈ પણ ઝાડમાં નાંખે તે ૬ મોસમે તેપર ફળ આવે.

• —૨૮. મોગરાના ઝાડને ઉત્તમ ફુલ લાવવાની રીત:—ઘટામાં, ચંદન, વાળો અને કપુરનો ઉકાળો કરી તે ઠંડુ થયા પછી મોગરાના ઝાડની ઘડમાં સારી પેટે છાંટવું. એટલે મોગરાને મોટાંને સુવાસીક ફુલ આવશે. આ ઉકાળાને જો મેઘીઆના ઝાડનાં ઘડને છાંટવું હોય તો પણ કામમાં આવે.

૨૯. સફેદ તડખુઆને લાલ કરવાની રીત:—ગમે તેવાં સફેદ રંગના તડખુઆની ઉપર લીંબુનો રસ નીચોવવો એટલે લાલ રંગનું થશે.

૩૦. લીંબુનો રસ લાંબો વખત રાખવાની રીત:—તે સડે નહીં તેટલા માટે તેમાં ઘોડો એનઝોઇન અથવા સેલીસીટીક આસીડ ઘોડા એન-નાંખી મુકવાથી છ મહીના અથવા તેથી વધારે મુદત સુધી બગડ્યા વિના રહી શકશે.

આપીને પછી વાપરનામાં લેવું જો વધારે બનાવે હોય તો દર વા રતલ ગુલાબની પાણડીએ સવારોર સાકર લઈને બનાવે.

૪૨. કેરીઓનો મુરખ્ખો બનાવવાની રીત:—મ્હોની મ્હોટી કેરીઓ લાવીને જરાક પાકા જેવી થાય એટલે ઊલીને ઊડીઆ ઉતારવા ને તે ઊડીઆમાં સોયથી ઝીણી બાળી જેવા કાણા પાડવા, પછી તે એક શેરના આસરે લઈને મીઠા પાણીમાં ક્યાઇના વાસણમાં ડુબાવીને તેમાં વા પેમાબાર કળીચુનો નાખીને તેમાં તે એક રાત રાખવી. પછી બીજે દીનસે તે પાણીમાંથી કાઢીને કારા કરવા, પછી જશેર સાકરની ચાર તારી આસણી કરીને તે કારી કરેલી કેરીઓના ઊડીઆ એ આસણીમાં ડુબાવી કાઢવા, આજ રીતે બાકીની આસણીનો પણ મુખ્ખો થાય છે.

૪૩ કંટાળાનો મુરખ્ખો બનાવવાની રીત—એક શેર શર કાણુ લાવીને ઊલીને કાપીને તેમાંથી બીજા કાઢી નાખવા પછી નણુ તથા આગળના કટકા કરવા પછી તે કટકા પાચ શેર પાણીના આધણુમાં જરાક વળદો વળે એરી રીતે બાણી કાઢવા, પછી ૨ શેર સાકરની અથવા ખાડની ચારતારી આસણી કરીને તે કટકા કારા કરીને એ આસણીમાં બેાળી કાઢના, એ મુરખ્ખો આધાથી ઉનાળાની રુઠમાં ધણેજ શાગો કરે છે. દૂધીનો મુરખ્ખો પણ જુરા મળાની રીતથી થાય છે.

૪૪ આંબળાનો મુરખ્ખો બનાવવાની રીત—એક શેર આંબળા લઈને તેને સોઢાથી કાણા પાડી જશેર પાણીનું આધણુ મુકીને જરાક વળદો પાળીને તે આંબળા કાઢી કારા કરવા, પછી જશેર સાકરની અથવા ખાડની ચારતારી આસણી કરીને તે આંબળા એ આસણીમાં બેાળી કાઢના, અને તેમાં વા તેનો કેસર નાખીને તેવાર કરવો આ આંબળાનો મુરખ્ખો બનાવવામાં આધાથી ધણેજ ગુણુ આપે છે, અને પીતને તોડે છે અને શરીરને સુખ બિખળવે છે.

૪૫. તેલ અને ચરખીથી ગુલાબ તેમજ બીજા ફુલની ખુશબો કાઢી લેવાની રીત:—તેલ અથવા ચરખી અને ગુલાબના ફુલ સરખે વગરને હોય. પ્રથમ તેલ અથવા ચરખીને એક વાસણમાં નાખી તે વામગ્ય બીજા બેકળતા પાણીમાં વાસણ ઉપર મુકવું. એટલે તે પણ પાણીની મરમી જટલું થશે એટલે તેમાં ગુલાબનાં ફુલ નાખી સારી પેટે લાગી વાસણને નીચે ઉતારી તેને બધા કરી ૨૪ કલાક સુધી રહેવા. અને વખને વખને હલાવતા રહેવું, બીજે દીવસે પણ ઉપર મુલ્ય . વાસણમાં મુકી મરમ કરી સારી પેટે હલાવી બાકા હુગડામાં

ગળી લેવું. આ પ્રમાણે દર જીન્ડે દીવગે નેજ તેલ પરંતુ નવાં સુકાળનાં કુલ લઈ ઉપર મુજગ ખાર વખત કરવાથી ધણુંજ સુવાસીક તેલ બનશે.

૪૬. દાઢમનાં ફળ ખાટાં અને નાનાં થતાં હોય તે સુવાસવાની રીત:—જુનું સડેલું જાણ તથા જુના મકનનો સુનો, એ એ મિશ્ર કરવાથી રજ સારાં થવા સંભવ છે. રજ નાનાં ચાપછે તે મારે પ્રથમ તે એક ડાળી ઉપર ધણું ફળ ન થવા દેતાં ઘોડાં રાખી બાકીનાં કાપી નાંખવાં તથા જે ઉપર રજ રાખ્યાં હોય તે ઘોડાં મોટાં થવા બાદ રજ બાકી ડાળીની ઘોડી બહાર જાંતે જોળ ફરતી કાપી નાંખવાથી નીચેના ફળને વધારે પોષણ મળવાથી તેમનું કદ મોટું થશે.

૪૭. ફળના રસના ડાખ હાથપરથી કાઢવાની રીત:—પાણીમાં હાથ ધોઈને તેમને જરા કુછી નાંખીને ઘોડા જાના હોય તે વખતે તરતની સળગાવેલી મધકની દીવાસળીના ધુમાડાપર ધરવા એટલે સમજા ડાખ જતા રહેશે.

૪૮. સૂકાઈ જતાં ફુલના ઝાડને તાજાં કરવાનો ઉપાય:—એ જોતીઆઅર્થ સક્રેટ ૪ ઓંસ, સુરોખાર ૨ બાગ અને ખાંડ ૧ બાગ એ બધાંને બારીક વાડીને રા રોર પાણીમાં પીંચાળવાં, આ મિશ્રમાંથી રા રૂપીઆખાર પાણી લેઈને જીભ ૧૦ રોર પાણીમાં નાંખી નબળાં ફુલ ઝાડપર આંધાડીઆમાં જે વખત છાંટવાથી તે તાજાં ચાપછે અને જોરથી ઉગવા માંડે છે.

૪૯. મેથી વાનીને જે કસાકમાં બાજી ઉમાડવાની રીત:—મેથી લાવીને અણના ખારના સ્થાન પર દેવા ત્યાર પછી જે વખતે ચમત્કાર દેખાડવો અથવા જોવો હોય તે વખતે જાળીન તૈયાર કરીને મેથી વાવડી, અને ઉપર પાણી છાંટીને જાળીન પાણીથી તર કરવી. તેથી કહીને એક કસાકમાં પાનાં કુટી નીકળે છે તે પાંદડાં કાઢી લેઈને બાજી કરવી.

૫૦. લીંબુનું આસીડ બનાવવાની રીત:—લીંબુના રસમાં આકનો ભૂકો જ્યાં સુધી ઉપરના પાણીમાં ખડાસ ન રહે સારું સુધી નાંખવો. આ રીતે જેટલો આક નાંખવો પડે તેનું વજન મોંધી રાખવું. પછી આકના દરેક ૧૦ બાગ મારે હા બાગ મધકનો તેમજ, ૬૦ બાગ પાણીમાં મિશ્ર કરી તે નીચે ભેડેલા ભૂકાપર નાંખવું એટલે તે ગળી જશે હવે ભૂકો ગળી ગયા પછી તે તેને ખુબ્બાંધવાય સારું સુધી ઉમાળવું અને સરળન જેવું બહુ થવા દઇ કરવા દેવું એટલે તેનાં રસાદીક બધારો, આ રસાદીકને સાધારીક આસીડ કહે છે. અને લેમોનેક વિગેરે બનાવ-

વામા વપગય છે

૫૨. જાંઘને કલમ કરવાની રીત — કુદ માહેલો રોગ તમા જોવાથી કનમ લેવાની હોત ને કાળ પાસે આણી જન્ને થકાથી જે જાગ સાગ સામે આવે લાથી જે તણુ ઉચ સુતી સાગ પાનાનાળી જી વની છલ લાકડા પોડા ભાગ સુધાત આડવામી કાપી લઇ જન્ને ક પાવના જાગો જોડી દેા અો જન્ને એમ થાય એટલા માટે વચ્ચે હતાતુ આપતુ જણુ ન થાય જોડી રીતે કાળા મુકાઇ ગયેલા રેસા પી ચીપ પાણીમા પલાગી તે જન્નેની આંસપાસ મળ્યુત જાંધી દેતી, તમા તેા ઉપર છાણુ મારીતુ ગિમણુ કરી જોગડી દેવુ, અથવા તેના જીર કનમતુ મીણુ અથવા કનમની માગી લગાડની

૫૨ કલમતું મીણુ જનનાવવાની રીત — મધમાખતું મીણુ, રા જ, અર પી તમા ટરોન્દાઇનતુ તેન અરજેતાજે લેઇ તે જધાને ધીમી આમે પીંગાથી એકા કરી રાખના પત્રી જેમ સરેસો ગરમ કરનામા આવે તેમ ગરમ પાણીમા એક વાસણુ મુકી તેમા આ મિણુતુ મિ અયુ પીંગાણુ, પછી કનમ ઉપર ચીા જાંધી દીધા પછી પીંછીવતી જોપડતુ જોપડતી વખત મીણુ હાથ ખમી શકે એ કમ્તા વધારે ગરમ હોતુ ન જોઇએ આ મીણુ તમા નીચે પી માટી જોપડવાનો હેતુ એ છે તેથી કનમ કરેલા ભાગને જહાગની હવા મા ગરમીની અસર ન થાય, અને તે માહેલી બીનાસ કામગ રહે

૫૩. કુદ, પાંદડા વિગેરે રંગ જહદવા થીના સાગો વખત રાખી મુકવાની રીત — તાજા કુતને નીચે પી રીનથી જાહેરા રોગાન મા હુાનાથી લાગો વખત પોતાની અસર રિથિત અને રૂપમા રહી શકે—૨૦ ભાગ અદરસને ૫૦૦ ભાગ હથરમા વાગીને નાખવો અને તે જનહીથી પીંગાથી જાય તેટલા માટે તેમા થોડી રેતી નાખી હવાવતુ. કુતને આ મિથગા હુાની સજાગથી જહાર કાઢવા અને આશરે દય ગિનિટ સુખમા દેા આ પ્રમાણે ચારપાય વખત કરતુ

૫૪. જીંછી રીત — ૩૧ ભાગ દૂધકડી ૪ ભાગ સુરોખા અને ૧૦૬ ભાગ પાણી જે જહારો મિથ કરી તેમા તાજા છોડતું મર તણુ ત્રિમ સુધી કુતતું રાખતુ ગોટને તે પ્રમાણી તેમા સોસાઇ જશે ત્યાર ૧૬ તેમો જહાર કાઢી તેમો જાહની તે ઉપર સુકી રેતી છાંટવી અને છેડે ૨૪ કનાક સુધી ધિમી આવ હાર ગડેા દેા ઉપરની જે જીનથી હામા સુપીઅરીમી અન રાઇના પી પગીકામા ૧૧ગતો

સામનો અભ્યાસ કરનારા વીધાર્થીઓ તેમજ કોઈ નવી જાતનો છોડ અથવા કુલ સજાજથી રાખી મુકવાની ઇચ્છા રાખનારાઓ તેમને લાખો વખત રાખી મુકી શકશે, અને જે રૂંતમાં તે ફળ અથવા પાંદડાં ન મળી શકે તેવે વખતે પોતાનો અભ્યાસ નમુના પાસે રાખીને કરી શકશે.

૫૫. ઝાડ ઉપર મહોટાં ફેળ લાવવાની રીત:—મહોટાંના કુલનો આઈ, જેઠીમધ અને સાકર એ બધાને મેળવી ઝાડના મુળમાં સીંચવાથી ફળ મોટાં આવશે.

૫૬. બોરડી ઉપર મોટાં બોર લાવવાની રીત:—જેઠીમધનો ઉકાળો કરી ઠંડો પાડી બપોં સુધી ઝાડપર કુવ આવે ત્યાં સુધી સીંચતા રહેવું કુલ આવ્યા બાદ તલ અને જેઠીમધનો સુકો કરી મધ અને પાણીમાં મેળવી ઝાડના મુળમાં નાંખવું. તેથી બોરડી ઉપર મોટાં મોટાં બોર આવશે.

૫૭. ઝાડનાં ફળ મોટાં ઉગાડવાની તથા તેમાંનાં બીજાંનાં કદવાની રીત:—મહોટાંના કુલનો આઈ અથવા ચોખ્ખા મકુડાં, જેઠીમધ અને ખાંડ એ બધાને મેળવી ઝાડનાં મુળીવામાં દરરોજ સીંચતા રહેવું, તેથી તેના ફળના ગાવામાં વધારો થઈ બીજાનાં પતાં જશે. પાણી વર્ષે તે ઝાડમાં સુધારો થઈ સમુગમાં બીજ વસરના ફળ આવવા માંડશે.

૫૮. કોઠીનાં ફળ મોટાં ઉગાડવાની રીત:—કોઠ અથવા બેલ-ફળ મોટાં ઉગાડવા માટે ઝાડના ધડની આબુખાબુ છાંદરો ખાડો કરી તેમાં મધ, દુધ, તેલ અને ગોળની મેળવણી સીંચતા રહેવું.

૫૯. કેરી સારી મોટી ઉગાડવાની રીત:—આખાની કેરી સાંરી, મોટી ઉગાડવા માટે વાળો અને નાગરોથ દુધમાં કે પાણીમાં ઉકાળી આંખાની આબુખાબુ ખાડો કરી તેમાં સીંચતા રહેવું.

૬૦. નારંગીઓ સારી મોટી ઉગાડવાની રીત:—નારંગીના ઝાડની આબુખાબુ ફરનો ખાડો કરી તેમાં દુધ, ગોળ અને કોઈ પર્યંજનાવરના ગાંસની મેળવણીવાળુ ખાતર નાંખવું.

૬૧. કાળી ચબેલી ઉગાડવાની રીત:—કોરંદી અને હવેરાના કુલોને દારૂમાં પલાળી તે દારૂને ચોડાક મડીના સુધી ચબેલીના વેવામાં મીચવો, તેથી ચબેલી સફેદ આવવાને બદલે કાળી આવશે.

૬૨. પીળા રંગાળુ ઉગાડવાની રીત:—તલ, હળદર, સાવુ અને પપણાના કુલો ગરમા બાગે લઈ એ બધાનો આગ કરી, એક કુડામાં મટાંડી બરી તેના ઉપર ને આટો બરનો પડી તે કુડામાં ક-

પાસના પી વાવવા અને દરેક જગ્યા આડા મટોડી સાથે ઘોડા
મેળાતા રહેતુ આથી જાડની ઉપર પીળા રંગનું

પ્રકરણ ૩૦ મું ।

સુતર ઉપર જૂદી જૂદી જાતના રંગ ચઢાવવાના રીત

૧. કપડાં ઉપર મોનરી કાચા પીળો રંગ ચઢાવવાની રીત — કારસાગારના કુલને પાણીમાં ઉકાળી તેમાં જગ ખાદો અને લીં છીંકા રસ નાખવો ત્યાર બાદ તેમાં રંગવાથી મોનરી પીળો રંગ ચઢે છે

૨. ગુલાબી રંગ ચઢાવવાની રીત — ૨૦ વાર કપડા માટે એક શેર કાચાના રસમાં ૧૨ લીંસુ અથવા એક શેર આમોળીઆનો રસ નાખીને તેમાં કપડાને રંગતુ

૩. લોહી જેવો પાકો લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—પ્રથમ કપડાને હાથરના પાણીમાં, પછીથી હરડાના પાણીમાં અને છેવટે દહક-ડીમાં પાણીમાં એ રીતે ત્રણ વખત દરેક પાણીમાં સારી પેઠે મસળાને નીચોતપુ બાદ એક જગ આપના ઝુગીઆને બાગીક ખાડીને પાણીમાં આર કલાક જોડાવવા સાર બાદ તેમાં ૧૫ રૂપીઆભાર ધાનરીના કુન કું થવા પછી નાખના અને પાણી મળી સેતુ કાઢાને આ પાણીમાં નાખી સાગી પેઠે મસળતુ બાદ સુકવવાથી પાકો લાલ રંગ ચઢે છે.

૪. લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત — ૧૨ શેર ઇચ્છામાં ૩ શેર આમોળીઆનો રસ અને જા રૂપીઆભાર હાથર મેળવી રંગતુ, એટલે લાલરંગ ચઢશે આ પ્રયોગ વીસ વાર કપડા માટે છે.

૫. પાકો કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત — હરડા, હીરાકશી, ને હાથરમાં અનુક્રમે રંગીને ઘેલ નાખવા, બાદ હાથરની જાલ અને દહક ડીમાં રાખવાથી તેજાર થાય છે

૬. કાકરેજી પાકો કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—હરડા વીસ તોલા, હાથરની જાલ ૧૦ તોલા, પતંગતુ લાકડુ ૧૦ તોલા, અનુક્રમે લેવા

૭. ખાખી પાકો રંગ ચઢાવવાની રીત — હરડાં ૬૫ તોલા, હીરાકશી ૨ તોલા, પીળી માગે ૨૦ તોલા ગિંજા કરી જોડાણી વીસ વાર કપડું બેગવાથી જાવનો રંગ તેજાર થાયશે

૮. પાકો કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત — અગર કપડા માટે

પાય તોલા માયાના બુકાને ૭ શેર પાણીમા નાખી તે પાણીમા બીજ વીને નીચોવડુ બાદ બે આનીબાર હીંગકશી ૪ શેર પાણીમા પીગાળી તેમા હરડા ૪ણુ તોલા નાખી તે પાણીમા કપડું ૬ માં નિ સાટી પેટે મ મળીને છેવટે ઘોષ નાખવુ

૯. પાકો પીજો ૨૪ ચઢાવવાની રીત—એક શેર દાઢમ ની બાબને બશેર પાણીમા નાખી એક ગેર પાણી માં ગહે લા મુધી બીજા બની પ્રથમ કપડાને સાદ પાણીમા બીજાને બાદ બીજાબાગા ઘોડીનાર રહેવા દેવુ, ત્યાર પછી બશેર પાણીમા દસ રૂપીઆબાર ૪૮કડી પીગાળી તે પાણીમા કપડાને બીજવવુ એટલે ૨૪ પાકો થશે, આ પ્રમાણે બે વખત કપવાથી પાકો પીજો ૨૪ ચઢેડે કપડાનું વજન એક રોક નેવુ

૧૦. બીજી રીત:—એક શેર કપડાને ૧૦ રૂપીઆબાર ૪૮કડીના પાણીમા ડુબાવીને પછીથી ૧૦ રૂપીઆબાર મુખતાની માગીના પાણીમા આધોં કલાક રાખવુ

કરી, ગળી અને કમુંગાથી પણ આ રંગ થઇ-સકે છે. કાળી માટી અને ખાવળના મુદ્દથી પણ તેમજ થાય છે.

૧૭. રતાશપર પડતો કાળો પાકો રંગ—હીરાકથી અને ખાવળની ઝાંસનો ઝાંસનો જે બેમાં કપડાને બોળી રાખવાથી સરસ રંગ થાય છે.

૧૮. ચંબેલીનો રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—કસુબો, હળદર અને લીંબુનો રસ અનુક્રમે લેવાથી સરસ ચંબેલી રંગ થાય છે.

૧૯. પાકો જાંબુડો રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—અખાલા ગામ-માં પ્રથમ હીરાકરીના પાણીમાં બીજાવીને પછી તથા વખત ફરીના આં-બોળાયાના પાણીમાં નાંખે છે. આ પ્રયોગમાં છ વાર કપડું લેવું.

૨૦. કાજળી રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—ગળી ૧૦ રોર, કસુબો ૧૨૦ રોર, આંબોળામાં ૪૦ રોર અનુક્રમે લેવાં. પ્રથમ છ વારતું કપડું ૧૦ રૂપીઆભાર ગળીના પાણીમાં બીજાવી ત્યાર બાદ કસુબો ૧૨૦ રૂપી-આભાર પાણીમાં બીજાવી, ૪૦ રૂપીઆભાર આંબોળામાં પાણી કરી તેમાં સદરકુ કપડું ડુબાવી રાખવાથી રંગ મટે છે.

૨૬. મગ જેવો રંગ ચઢાવવાની રીત:—ચણી ના શેર ગોળ, સવા રૂપીઆભાર, મુનો સવા રૂપીઆભાર અને ખાસે રાઠ ભાર એ બંધાને પાણીમાં પીગાળીને તેમાં કપડાને રંગીને પછીથી હળધરના પાણીમાં નાંખવું. અને છેવટે દાઢ્યની છાલ ના શેર અને ફટકડી પાંચ રૂપીઆભાર એ બન્ને ઉકાળીને તેમાં થોડીવાર ભીજવી રાખવું.

૨૭. વરાછા જેવો પાકો રંગ:—કપડાને ત્રણ વખત મોરંધુમાં નાં પાણીમાં નાંખીને ભીજવવું બાદ મુનો અને લીંબુના મિશ્રણમાં ઢુળાવવું.

૨૮. નારંગીઓ રંગ ચઢાવવાની કૃતિ:—ખાનદેશમાં પહેલાં કમ્બુખાના રંગધી રંગીને પછી હળધરના પાણીમાં ઢુળાવે છે જેથી ઉપરનો રંગ યાપ છે.

૨૯. કપારી રંગ ચઢાવવાની કૃતિ:—પહેલાં, હારસીંગારના કુલનો રંગ ચઢાવીને પછી ખટાસના પાણીમાં ઢુળાવી કાઢવું.

૩૦. મેરુ રંગ ચઢાવવાની કૃતિ:—પહેલાં ચાર તોલા ગેરુથી રંગીને પછી ૨ તોલા ફટકડીના પાણીમાં થોડી વાર રાખવું. ૧૦૦ વાર કપડા માટે ૨ શેર ગેરુ બસ છે.

૨. ખીજી રીત:—અપીણ, સુંક, જોળીઓ, દોરૂં એ સર્વને સરખે વાગે મેળેવી ચોખડવાથી આરામ થાય છે.

૩. ત્રીજી રીત:—ગોરખ ચાંબલીનાં પાંદડાંને પોંટીસ માફક બાંધવાથી તથા પાંદડાંને સેક કરવાથી મટી જાય છે.

૪. ચોથી રીત:—જંગલી કાળી મરચીનાં મૂળીઆંનાં લીલાં જગ તેલમાં તળી તે તેલ સંધીવાના દરદમાં ઘણી સારી અસર કરે છે.

૫. પાંચમી રીત:—નાગકેસરનાં ખીજમાંથી કચરી કાઢેલું તેલ સંધીવા ઉપર લગાડવાથી આરામ થાય છે.

૬. છઠ્ઠી રીત:—વજનાગતું તેલ સંધીવા ઘેલી જંગલી ચોખડવાથી સંધીવા મટી જાય છે.

૭. સાતમી રીત:—કાંચુનો રસ જવખાંર સાથે મેળવીને આપવું.

૮. આઠમી રીત:—કાંચુના ઝાડમાંથી નીકળતો દારૂ ચોખડવાથી

ખુન વાટીને તેમા મરીના દાણા ૧૪ બેમાં વાટવાં, પછી પતાસાના પાણીમાં ૭ દીવમ પાવાથી જલદપ્રમેદ મટે છે. પણ આ દવાનો અનુભવ કરતી વખતે જગજર ચર્મી પાળવી. આ દવાનો મૂખ્ય મદવાનો, સુખ આગીઆ પ્રમેદ ઉપર છે.

૧૬. ચુંકે મટાડવાની રીત:—દારીના છોડમાથી જે તેવ નીકળે છે તેનાં ૩૦ ટીપાં પતામા અથવા ખાડ ઉપર નાખી આપવાથી જલદી આગમ થાય છે.

૧૭. બીજી રીત:—જગની કાળી મરચીનાં પાદકાં ખાવાથી મટી જાય છે.

૧૮. ત્રીજી રીત:—અરીયુનો ચર્ક અજમાના પાણી સાથે મેળવીને આપવાથી તુરં જ કલાકમા શાયદો થાય છે.

૧૯. મરડાના ઇલાજ:—મેધીના પાંદડાનો રમ અધોજ તે મધ ડાખીઆ બાર મેળવીને આપવાથી આરામ થાય છે.

૨૦. બીજી રીત:—કોઈના ઝાડના તુલને મધ સાથે મેળવીને આપવાથી શાયદો કરે છે.

૨૧. ત્રીજી રીત:—સિયુવનો ચુદ ૪૦ થી ૫૦ મેનને આસરે આપવાથી શાયદો શાયદો કરે છે.

૨૨. ઉપરસના ઇલાજ:—અણાળીઆના બીજને પાણીમા પલાળી તે ચીકાસાણું પાણી પીધાથી ઉપરસ મટી જાય છે.

૨૩. બીજી રીત:—ગુલબેરનાં મુળીઆને શાકરની સાથે ઉકાળીને ઉપરમતા દરદમાં પીસ આપવાથી અકરીર અમર કરે છે.

૨૪. ત્રીજી રીત:—ભાતીખામ ઝાડનો ચુંદ જે ત્રણ દિવસ મગી-જાળી મરદીની ઉપરસ મટી જાય છે.

દડાને રસ તેવ સાથે મેળવી કાનમા નાખવાથી આરામ થાય છે.

૩૦. પાંચમી રીત.—કાન દુખે તો હોથ તો આરસનાં છેડના પાંદડાને જોડી તેલ લખાવી નાખવાથી આરામ થાય છે.

૩૧. છઠી રીત.—કાનની અદર ફાડી ચઢ હોથ તો મગ્ગાશીંગને વાટી તેને જુકા કાનમા નાખવાથી મન વ્યવ છે.

૩૨. સાતમી રીત —કાળા સરેડી કાચળી તેલમા કકડાની કાનમા દીપુ પાડવાથી કાનની અદર દુખની નાજ મટે તથા તાજેતાઈ અહેસાસ મટે.

૩૩. આઠમી રીત.—ગરીબના અડને તેલ સાથે મેળવી તેના દીપા કાનમા નાખવા અથવા ફતું પુમકુ મુકવું.

૩૪. નવમી રીત —ખીડીની ધુમાડી મેલોં બરી મોકું તથા કાન ખાંચ કરી થોડીવાર સખી તે ધુમાડી નાકમાંથી કાઢવાથી અહેસાસ મટવા

૪૫. ચોથી રીત:—શુભજેનનાં પાંદડાં વાટીને ચોપડવાથી જલેલી પાકી જાય છે.

૪૬. પાંચમી રીત:—વેણીવેણનાં પાંદડાં અને મૂળ વાટીને ચોપડવાં.

૪૭. છઠી રીત:—ગળાનાં પાંદડાં મધ સાથે વાટીને ચોપડવાથી શાયદો થાય છે.

૪૮. સાતમી રીત:—લીમડાનાં પાંદડાંને ઘઉંના આરો પોટીસ માથક જાંઘવાથી શુભડાની ગાંઠ વેરાઇ જાય છે.

૪૯. આઠમી રીત:—સતિપ્રજાનાં પાંદડાં વાટીને તેમાં જરે મીઠું મેળવી તે પોટીસ માથક જાંઘવાથી જલેલી પાકી જાય છે.

૫૦. પાંચમી રીત:—વધારવાના ઇલાજ:—ઝાડાં હલેલી નામનાં ઝાડાં મુળીઆં પાચન સક્તિ વધારવામાં મેદું રીતે અકરોર છે.

૫૧. બીજી રીત:—નામકસરના ઝાડાંનાં જાંઘાં અને મૂળીઆંને પાણીમાં ભીજવી પાવાથી સરસ રીતે શાયદો થાય છે.

૫૨. ત્રીજી રીત:—જગલી કાળી ગરમીનાં મુળીઆંને પાણીમાં ભીજવી તે પાણી આખા દીવસમાં આડધી ખાસે પીવાથી શાયદો થાય છે.

૫૩. ચોથી રીત:—અરી રૂપીઆબાર મળે સવાસોર ઠંડાં પાણીમાં ત્રણ કલાક ભીજવી તે પાણી દીવસમાં ત્રણ વખત પીવું.

૫૪. દાઢરના ઇલાજ:—કાકડીને ઘસીને ચોપડવાથી આંતરે દિ-

પણ શાપદો થાય છે.

૬૧. અરજવાનો ઇલાજ—ઢાળીછરીનાં બીજ તલના તેલ સાથે પાટીને ચોપડવાથી ખુબ્લી તથા ત્વચા ઉપર સારી અસર કરે છે.

૬૨. બીજ રીત—ઢાળી નામે વનસ્પતિનું તેલ ખુબ્લી ઉપર ચોપડવાથી સારી અસર કરે છે.

૬૩. બીજ રીત—પારસ પીપળાના ઝાડ ઉપર, લાલ શેડવાં થાય છે ને તેમાંથી નીકળતો પીચા પદાર્થ ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૬૪. ચોથી રીત—પારસ પીપળાના ઝાડની છાલને પાણીમાં ઉઠાળી તે પાણીથી ખુબ્લી ચોપડવાથી મટી જાય છે.

૬૫. પાંચમી રીત—૮૦ ગ્રેન ડાકમરીનાં, બીજને પાટી ૨૫૨ પીઆનાર પ્રીમાં મેળવી લગાડવાથી શાપદો થાય છે.

૬૬. છઠી રીત—ગુગળને લીંબુનો રસ તથા ચોપડના તેલ સાથે મેળવી ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૬૭. સાતમી રીત—સફેતો ૨ દ્રામ, મુલેઅરગાની ૪ દ્રામ સુખા ૨ દ્રામ, અઢાલીઆ ૨ દ્રામ આ બધાંને મુલાખના પાણીમાં ધોળી ચોપડા.

૬૮. આઠમી રીત—૮૦૦૫૫૨ ૩ દ્રામ, બીચેરાઈન ૩ દ્રામ, પાણી ૧ ઐસ આ સધળાને મેળવી તેમાં કપડું બોળી પારસા ઉપર મુકવું.

૬૯. નવમી રીત—સફેતો ૩ દ્રામ, ભાવળતો મુંદર ૩ દ્રામ, ગ્રામાળતું પાણી ૧ ઐસ આ બધાંને મેળવી તેમાં લુગડું બોળી અરજનું થયેલા ભાગ ઉપર તે લુગડું મધુ દીવસ મુકી રાખવાથી મટશે.

૭૦. બદલજમીના ઇલાજ—સીનાળનાં પાંદડાંને, મુંકવીને બીજા ગરમ ઓળે સાથે મેળવીને આપવાથી બદલજમી મટી જાય છે.

૭૧. બીજ રીત—નારંગીની છાલનો ભુજા, મેઝીસીઆને રેવ બીનો શીરો આ મિશ્ર આવાથી ઘણી સારી અસર કરે છે.

૭૨. બીજ રીત—ઝાઝરે બીન કહે છે કે બીલાના પાકા ટગન મગનનું સરળત જનાવી દરોજ સપરમાં પીવાથી મટી જાય છે.

૭૩. ચોથી રીત—ગરુડાના ઝાડની છાલનો ઉકાળો બેથી ઐસની માત્રામાં આપવાથી બદલજમીને શાપદો થાય છે.

૭૪. પાંચમી રીત—કાંદાવેલના મઝ અને પાંદડાંને સુકવીને ૫ ખાંડીને માત્રા આસરે ચાર અઢીઆર દીવસમાં બે વખત ચોખાના પાણીમાં આપવાથી બદલજમી મટી જાય છે. આ દવા લોધી સુધારવ

અકરીર છે.

૭૫. માથુ દુખતું હોય તેના ઇલાજ:—ગરમીથી માથુ દુખતું હોય તે લુણીનાં ઝાડને વાટીને માથે ચોપડવાથી મરી નાંખે છે.

૭૬. ખીજી રીત:—સરદીથી માથુ દુખતું હોય તે ગળાનાં પાંદડાં તેલમાં વાટીને માથા ઉપર ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૭૭. ત્રીજી રીત:—ઘાટીનું તેલ માથે ચોપડવાથી સરસ શાયદો થાય છે.

૭૮. ચોથી રીત:—પીત્તથી માથુ દુખતું હોય તે લોણીમાંથી રસ કાઢી તેમાં દેકામારી નાંખી પીવાથી આરામ થાય છે.

૭૯. પાંચમી રીત:—લીંગોળાંચાનું તેલ ચોપડવાથી સરસ શાયદો થાય છે.

૮૦. છઠી રીત:—જકાન લીમડાનાં પાનાં અને દુધ વાટી ચોપડવાથી શાયદો થાય છે.

૮૧. સાતમી રીત:—તકાક ઝાંખીનાં પાંદડાં સુકાવીને વાટીને મુખવાળી બણી ઝાંકા આવે છે અને માથુ ઉતરી નાંખે છે.

૮૨. આઠમી રીત:—સરદીથી માથુ દુખતું હોય તે મરી, સુકાવવા તજનો અર્ધ ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૮૩. હુરસના ઇલાજ:—ચોખાની પોટીસ બનાવી તે ઉપર અશીશના અર્ધનાં ચોડાં ટીપાં નાંખી ગાંધવાથી આરામ થાય છે.

૮૪. ખીજી રીત:—દાસના થડના લાકડાંની રાખ ખાવાથી દરેક રાત્રે દરદ મટે છે.

૮૫. ત્રીજી રીત:—તમક અને કોમલા બને એકઠું કરી ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૮૬. લોહી સુંકારવાના ઇલાજ:—ગંગોના પાંદડાંના રસ પાણીમાં નાંખી તેમાં ૪ રૂપીઆબાર સાકર મેળવીને ૨૫ રૂપીઆબાર દીવસમાં બેવખત આપવાથી લોહી સુંકરે છે.

૮૭. ખીજી રીત:—પારસ પીપ્પાના ઝાડની ઝાડનો ઉકાળો ૩ થી ૪ ઔંસ પીવા આપવાથી શાયદો થાય છે.

૮૮. ત્રીજી રીત:—કંઠાવેલનાં થડ અને પાંદડાં સુકાવીને ખાંડીને ૪ આનીબાર દીવસમાં બે વખત ચોખ્ખા પાણી સાથે આપવાથી શાયદો થાય છે.

૧૦૪. ત્રયા રોગના ઇલાજ:—કાળીછીની, બીજ તલના તેલ સાથે વાટીને ચોપડવાથી ત્રયા રોગ મટી જાય છે.

૧૦૫. બીજ રીત:—કાળકુટીના છેડને તેલમાં ઉકાળી તે તેલ ત્રયા રોગ ઉપર લગાડવાથી આરામ થાય છે.

૧૦૬. ત્રીજી રીત:—પારસ પીપળાના છાંડવામાંનો રસ ચોપડવાથી સુખ થાય છે.

૧૦૭. ચોથી રીત:—બીજ લીપડાનાં મૂળ મચીને ત્રયારોગ પર પડતાં આંતરે ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૧૦૮. પાંચમી રીત:—અરસના છેડને તેલમાં વાટીને તેલ ત્રયા રોગ ઉપર ચોપડવાથી સારી અસર થાય છે.

૧૦૯. છઠી રીત:—પારસ પીપળાના આડની છાંડને પાણીમાં ઉઘાડી થાય પાણીથી ઘોવાથી આરામ થાય છે.

૧૧૦. દાઝવાના ઇલાજ:—લુણીના બીજને વાટીને દાઝેલી માંવાથી કાપડે ચોપડવાથી કામદો થાય છે.

૧૧૧. તાવ દૂર કરવાના ઇલાજ:—ગાંધારી એનરથી કહે છે કે ઘવાથી લાગેલી જાંતેના બારીક બૂકા ચોલીસ કલાકના અરસામાં સવા

૧૧૨થી દોઢ રૂપીઆમારની માત્રામાં આપવાથી તાવના દરદને પંચપાણી પરી અસર કરે છે.

૧૧૩. નાસુરના ઇલાજ:—ચાંચને ગરમ પાણીમાં બીજની રાશીથી પાણી ઘોવામાં વાંપરવાથી જુનાં નાસુર મટી જાય છે.

૧૧૪. બીજી રીત:—નારંગીનો અર સોડને જાંધવાથી જલદી સંજો દાવે છે.

૧૧૫. ત્રીજી રીત:—ગળીનાં પાંદડાં વાટી તેને પોરીસ માંદાં વાંધવાથી કામદો થાય છે.

૧૧૬. ચોથી રીત:—જાંટની દાંડ અને બોલારસીમ એમને પાંદડાંમાં નાંખીને વાટીને ચોપડવાથી નાસુર મટી જાય છે. બીજામાં પાંદડાંને કચરીને ઘોવાથી કામદો થાય છે.

૧૧૭. વાળાનો અકરોર ઇલાજ:—વાળાનો તાંતણો એક બે માંગળ બદાર નીકળે એટલે એક માત્રું મેહકુ ખતર લાવી તેની વચ્ચે

માં જારીક છીદ કરી તે છીદમાં વાળાનો તાંતણો ખતરા, જેપર કાઢી એક વાંછી પકડી લાવી તેના ડાબાં તે વાળા ઉપર લગાવવાથી જુનેજ

મદે કાપણું દરદ મટી જાય તેજ દિવસે આંતરોગ થાય છે કારણ કે આંતરોગ

મુળીઆનો રસ ત્વચારોગના ફાદલા બધ કર્યા તથા જુના નાસુરો મટાડના વપરાય છે.

૧૭૦. ત્વચા રોગઃ—દાકતર ગીજસ પશુ ખસ વિગેરે ત્વચારોગમાં કરવના તેલના ઉપયોગ વિશે મજે સારો મત આપે છે.

૧૭૧. બીજી રીતઃ—ચણેદીનાં બીજ ત્વચારોગ અને નાસુરો ઉપર ચોપડાય છે.

૧૭૨. ત્રીજી રીતઃ—કાદેલાના આખા છોડને તજ, લીંડીર્ષિગર, ચોખા અને કાકતીયું તેલ સાથે મેળવીને ચોપડવાથી ત્વચારોગ અને ખુજલી મરી જાય છે.

૧૭૩. દાંતમાં કળતર થતું હોય તે મસાડવાના ઇલાજઃ—લવિંગના તેલમાં ૩ બોળા દાંતમાં કળતર થતું હોય તો ફખતી વગાપર રાખવાથી આરામ થાય છે.

૧૭૪. બીજી રીતઃ—આકડાના ફૂલમાં મધ મેળવી તેમાં રતું પુ મકુ બોળા દાંતમાં દવાવવાથી આરામ થાય છે.

૧૭૫. દાદરના ઇલાજઃ—ધુવાડીઆનાં મુળીઆંને પત્થર ઉપર ઘુના રસમાં ધસીને ચોપડવાથી દાદર મરી જાય છે. આ ઇલાજ સર્વોત્તમ છે.

૧૭૬. બીજી રીતઃ—અમથીઆનાં પાંદડાંને કચરી લીંબુના રસ સાથે મેળવી ચોપડવાથી દાદર મરી જાય છે.

૧૭૭. ત્રીજી રીતઃ—લીકલનાં પાંદડાંનો રસ લીંબુના રસ સાથે મેળવીને દાદર ઉપર લગાડવાથી મરી જાય છે.

૧૭૮. ચોથી રીતઃ—લીકલનાં પાંદડાંમાંથી ફીજોટેનિક આરેકિકામનો રસ મોટે છે, જે દાદર ઉપર લગાડાય છે તેની અસર પશુ સારી થાય છે.

૧૭૯. પાંચમી રીતઃ—કાળી કસોદીનાં પાંદડાં અને મુળીઆંની મસ વાડીને મધ સાથે મેળવી દાદર અને નાસુર ઉપર ચોપડે છે.

૧૮૦. છઠ્ઠી રીતઃ—કાળી કસોદીનાં મુળીઆં તથા મંદનનું લાકડું જે જે એકઠાં ધસીને ચોપડવાથી દાદર મરી જાય છે.

૧૮૧. સાતમી રીતઃ—ખાખસનાં બીજ વાડીને ચોપડવાથી દાદર મરી જાય છે.

૧૮૨. આઠમી રીતઃ—મુરદારસીંગને સુશાળના ખાખ્ખીમાં ધસીને દાદર ઉપર લગાડવું.

૧૮૩. નવમી રીતઃ—કચર, કાચો અને મધક તથા રડકડી સરને

બાગે એક તેને ખાગ લીંચુના રસમા મેળવી તે દાદર ઘણા ભાગપર લગાડુ
૧૮૪. દસમી રીત —ઝેરંડીઆના બીઆ, ઝોળીઓ અને સાદ-
ખાગ સરખે બાગે લઈ ખાટા લીંચુના રસમા મેળવી તે દાદરખાળાં બા
ગપર લગાડુ

૧૮૫. અગીઆરમી રીત —૪ ઓસ પાણીમા ૨ ડામ ટકળ
ખાગ પીગળાવી તેને મળકળના પાદડાના રસમા મિશ્ર કરી દરદવાળા
વાગપર લગાડુ

૧૮૬. ધંધુરાતું ઝેર ઉતારવાનો ઇલાજ—અકલતમા ધંધુરા
રિગેરેતું ઝેર ઉતારવા માટે ખજુર, દ્રાક્ષ, આમલીનો મર્મ, દાડમના બી-
જ, શાકરા અને આગળા સરખે બાગે લેઈ તેમને ખારીક કરી તેમા
પાચગણુ પાણી મેળવી ઉકાળીને આપવા લખેલ છે

૧૮૭ બાનીસારના ઇલાજ—અકલર વેરીમના રાસગો કેપીઓ
ઇન્ડીકા પુસ્તકમા પતમના લાકડાના કટકા ૧૨ રતવ ૧૦ રીર પાણીમા
ઉકાળીને પછીથી તે પાણીને ઉકાળી નાખી પાછળ રહેલું મત્ત ૫ થી
૧૫ રતીની માત્રામા આપવાથી અગીસારને શુષ્ક રહે છે.

૧૮૮. જુના નાસુરના ઇલાજ—કૌરવના પાદડાં નાસુર ઉપર
લગાડે છે

૧૮૯. ખીલ રીત —ઝેાઝાની છાલના ઉકાળાના પાણીવડે જુ-
ના નાસુરો ઘેનાથી તે મગી ખાય છે ઉકાળો કરવા માટે પાચ તોલા
છાનને સનારો પાણીમા ઉકાળવી તે તેની માત્રાનો પાચ પાચ કપીઆ
બાર દિવસમા ૧૫ વખત જીવોગ કરવો. —

૧૯૦. ત્રીલ રીત —દર- ચોપડવાથી જુના નાસુર અને નાસુ
રોગ મટે છે

૧૯૧. ચાથી રીત—દહીલા નાસુર અને કોડ જેવા આવા ઉપર
કાળાને બારીક વાગીને મલમ સાથે મેળવી ચોપડવાથી જાતી રૂઝ આવે છે

૧૯૨. પાચમી રીત —નાસુરોમાથી પીગા રંમતું પાણી વહેતું હોય
તો પાચગણા કુમળા પાદડાની પેતીસ બાધવાથી આરામ આવે છે

૧૯૩ છઠી રીત —આમલીના ગુદનો લુકા કરીને નાસુર ઉપર
ચોપડવાથી જાતી રૂઝ આવે છે અને પાદડાને ઉના પાણીમા બીજની
નાસુર ઉપર બાધે છે

૧૯૪ સાતમી રીત—પુવાડીઆના પાદડાને ઝેરંડીઆના તેલ
સાથે તળીને જુના નાસુર ઉપર બાધે છે.

પધારે ખુલાસા માટે તથા ગ્રોસપેક્ટસ તથા અરજીનાં ફાર્મો માટે મેં સહી કરનારને એક આનાની ટીકીટ સાથે લખી મોકલવું. જાહેર ગામમાં સારા પંચવાળા પ્રમાણિક જોઈએ જોઈએ છે તે મને સાર કમીશન આપવામાં આવશે.

જેન, પી. ફેરની એન્ડ કંપની,

એન્ડસ.

॥ ૩૦ નમઃ શ્રીરામચંદ્રાય ॥

આર્ય મહોપધાય મુન્ડ આંજલે.

આ અત્યંત ખાત્રીના ઔપધનો શુભ સોમાંના એકાદ બે રો-
ગીઓને કઠાચીત ન આવે તો પછસા પાછા આપીશુંજ.

તથા તેનાં અરોગ્ય માટે તે સીવાય બીલુ એકાદ ઉત્તમ
ઔપધ આપશું પછશે તે મફત આપીશું.

મદનત્રિલાસામ્રત શંજીવની.

વીર્યવૃદ્ધક, રક્તસ્રોધક, અત્યંત કામોત્તેજક, ચીત્તાત્સાહ બુધિ-
કાંતીવર્ધક તથા ધાતુપૈત્થિક સુવર્ણમાસિક માતીન્કરુરી
મીઠા આપુર્વ શુદ્ધિકા.

સરીરની ઉત્તમ સુધારણા કરનાર અત્યંત મહત્વના જે ઔષધો છે તેમાં આ શુદ્ધિકા કેવળ પહેલીજ પ્રતિની કરવાથી અને આપુર્વ શુભ યો-
ગજ કાળમાં આ દેશના સર્વ ભાગમાં તથા તેની આસપાસમાં અતિશય
પસવો છે. તેના સેવનથી નપુસકત્વ, ઇદ્રિની સ્તીથીજતા, ગરમી, શરણ્યવર,
અગ્નીની મંદી, કોષ્ઠ પશુ કારણથી આવેલી અસાધ્યતા, અપનનત્વ, ડીવા
ધાતુપાત, ઉત્તવા, છાતીમાંના રોગ, ગરતકંથુજ, મોના વિકાર, પાંદુરોગ,
સપ, મુળબાધિ, ભગંદર, મુત્રનું સંક્રાંતિપણું ડીવા મુત્રાત્સરિક, કરીશુજ,
કઠીવાત, વાતરોગ, નીકાં ના આવવી, ઇંકરી, દેહબાધી, ઉપદંશ સંખેમી
મરેસા થીમરી, સુવા રોગ, ખાનુ, કાચ, ખગ મુત્રગાર, તથા શરીરનો
સદ, હજુકા, ડિપારી, અગ્ની, ખમરી, તથા ચીત્તભગ, છાતીની અંતેક વી-

કાર કોઈપણ વગના મનુષ્યો કોઈ પણ કારણથી પ્રાપ્ત થયોતો ના, કોવા
 ધણી દીવસનો જીવો હશે, તોપણ ખાત્રીથી કેવળ સારો થાય છે. ધાતુ
 તથા લોહીની શુદ્ધી તેમ જલિ યદને “સ્વતુલ્ય જન્ય” અનેક રોગ હ-
 ઠીને આવસ્ય સારા થાય છે, વીર્યસ્થાન તથા કમોદીપન યદને આત્મી
 તથા શક્તિ ખરપુર વધે છે, શિષ્યોના સ્ત્રીપદર તથા સતતીને હાનીકારક
 જે ગરભાશયના રોગ તેનું ત્વરીત નીનારણુ યદને મત સમરણુ શક્તી
 તથા છુદ્ધિ વધે છે જેમને ફરવાનો, લખવાનો, અભ્યાસ કરવાનો, શીખ
 વાનો તથા સીખવવાનો શ્રમ ધણી પડે છે, તે સરવે. આંગ આનાથી
 આનીશર શક્તી આપીમે મનનો ઉત્સાહ પ્રાપ્ત થાય છે, તથા સુખી જાય
 છે, જેમને દુધ, ઘઉં વીગેરે બારે પદાર્થ પાચન યદ શક્તા નથી તેમને
 તે સારી રીતે પાચન યદ શક્તે કોઠો શુદ્ધ થાય છે, કોઠાના અનીયમીત
 વ્યાપારથી થતા ખરાગ પરીણામ યતા અટકે છે આ અપ્રતીમ શુભિકા
 આલત ઉપયુક્ત શોધ કરવાથી તેના અપ્રતીમ શુભ કરવા માટેના હજારો
 સરગીશીકર છે સખજ વધુ પરણુત કરતા નથી આમા તુલ્યસનકારક, ૫
 હાથે ખીનકુલ ન લેવાથી તે ઉપરાત સ્ત્રી પુરુષ તથા છોકરાઓને આ; અ
 લત ઉપયોગી પડે તેમ છે એટલુજ નહી પણ ઉપરના સરવ રોગો નાશ
 પામવા ઉપરાત ધણી સારો શુભ પ્રાપ્ત કરી આ શુભિકાના જેનું ખીનકુ
 કોઈ અપ્રતીમ ઔષધન નથી, એવું હજારો લોકોના પુરણુ આનુભવ ઉપ
 રથી સ્પષ્ટ દલીલો છીએ એને પથ્ય પાળવાની જરૂર ન હતા ગમે તે
 દીનસમા એનું સેવન કરનાથી ખાત્રીથી શુભ પ્રાપ્ત કરી આપે છે આ
 કારણથી એનો પુષ્કળ ખપ થતા માટે છે, એને ધણી દેશોમા તેની અ-
 તીશયે ખપત આવુ યદ છે હાલમા આ ગોળીઓ અતરવેદી, નેપાળ,

ૐનમઃ શ્રીરામ સમર્થ.

પરોપકારાય સતાં વિમૂતયઃ

સાવધ રહેજો.

ફસાતા નહીં.

મંત્રસિંધ તાવીજ અને દોરા.

—

દિવાલપ ઉપરના એક મહાત્મ્યસ્ત્રી (સિંહ) પુરુષ પસિંધી અને ઉપર તાવીજ અને દોરા, મંત્રી આપવાનું શીખ્યા છીએ અને જે સિંહ પુરુષે અમને મંત્રનો અનુચ્છ આપ્યો, તેજ સદ્ગુણની પુણ્ય કૃપાથી સર્વે હિંદુસ્થાનના લોકોને પુણ્ય અનુભવ આપ્યો છે અને નિત્ય આવે છે, જે કેવળ શ્રી સદ્ગુણ મહારાજ જોગનોજ પ્રસાદ છે. આ જે વસ્તુઓ ઉપયોગ કરવાથી પિશાચાદી પીડાથી છોકરો, સ્ત્રી કિંવા પુરુષ ઉંઘમાં અગર જાત્રાત આવર્યામાં ગભરાય છે, કંપ છુટે છે, ગાંડપણ લાગે છે, અપરમાર ભ્રમ વિગેરે વિકાર થાય છે, કદી કદી બેશુદ્ધ થાય છે અને તાવ પણ આવેછે, તેમજ સ્વપ્નામાં સ્ત્રીને ગાસ ગાંઠ અગર જાત્રાત આવર્યામાં સ્ત્રીના ચિંતનથી આકસ્મિક થનાર ધાતુપાત ઇ. વિકાર ખાત્રીથી સારા થાય છે. તેમજ કેટલીક સ્ત્રીઓને પિશાચાદી પીડાથી કિંવા દેવીક કારણોથી સંતતી પતી નથી, અને ધાવ તો જીવતી નથી. કેટલીક સ્ત્રીઓને આકાયા પછી ૮-૧૦ દિવસ પેટ શુભથી ધણું દુઃખ જાગવું પડે છે. આ સર્વે વિકારો તથા મોટા મોટા ન જમાય તેવાં અને હાડમાં પસરેલા રોગો અમારા આ અમુલ્ય તાવીજ અને દોરાથી ખાત્રીથી સારા થાય છે. કેટલાક પ્રસંગે આ જે વસ્તુ સ્ત્રી પુરુષોએ જોડી વખતે ઉપયોગમાં લેવી પડે છે. દોરાની કિં. ર. ૧ અને તાંબાના તાવીજની કિં. ર. ૧૫, રૂપાના તાવીજની કિં. ર. ૨, સોનાના રૂ. ૬. માદિતી અરગ સાથે. રોકડેથી કિંવા રે. પે. થી ગંગાવે ગોઠવીશુ આ વસ્તુ ગંગાવધી હોય તો ફક્ત નીચેને ટેકાએ લખી મંગાવવી. ખીજો કો પણ આ વસ્તુ મળશે નહીં.

જાહેર ખાખરો.

J. V. NAVLAKHI & CO.

**STATIONERS, GENERAL
MERCHANTS.**

**COMMISSION AGENTS,
RUBBER STAMPS MAKERS.**

Dealers in all sorts of Drawing, Painting, and
RUBBER STAMPS materials, &c., &c., &c., &c.,
32, 34. KALBADEVI ROAD, BOMBAY.

જી. વી. નવલખીની કં.